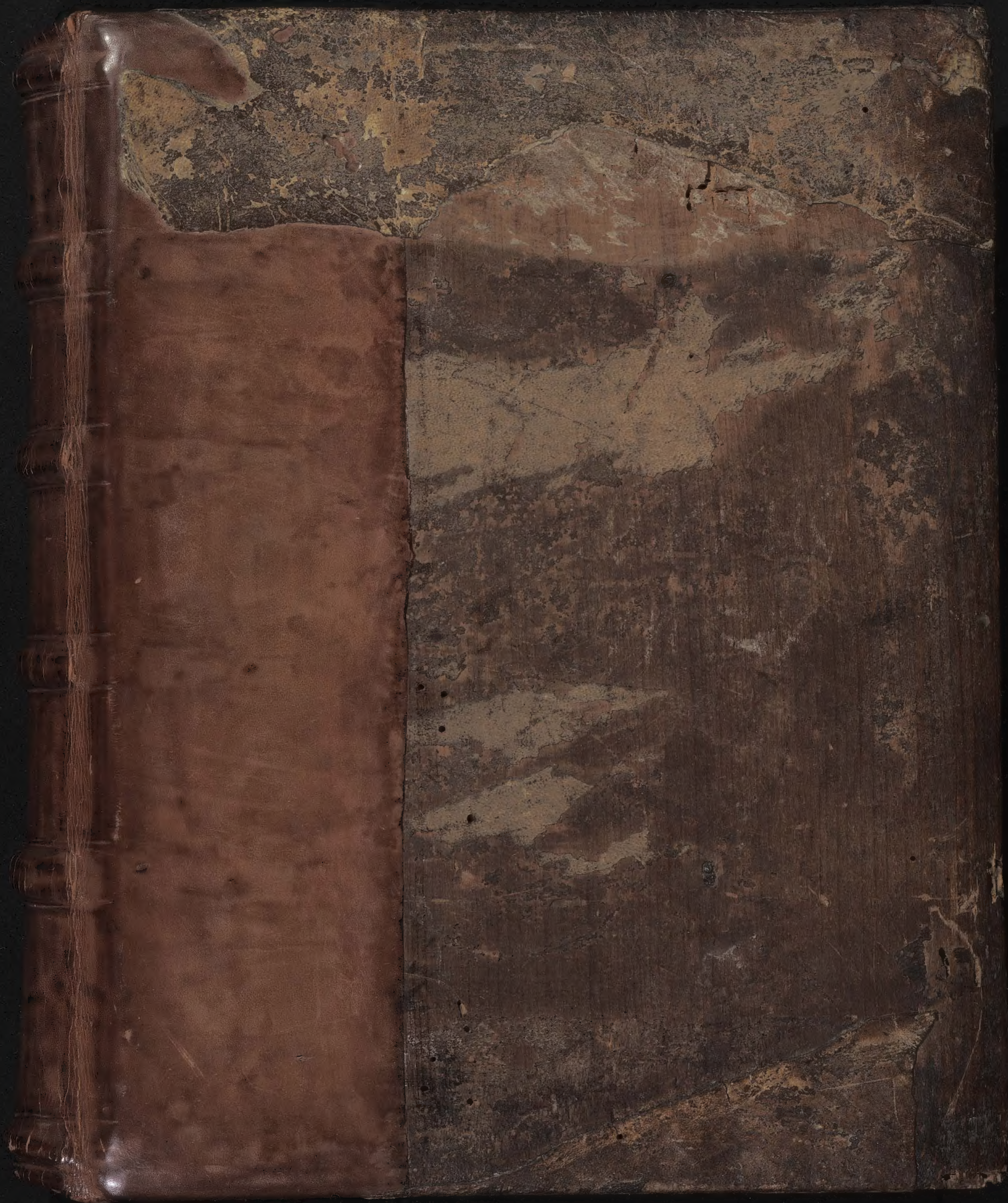

I

LIBER MAXIMI VALERIJ
p libraria artistaz legatus p mgrm Johne
de Oswyanczym pfessore i theo

Valerius Maximus

Rękopis i jego oprawę wyrestaurowano w zakładzie introligatorskim Roberta Jahody w r. 1934.

sup
et
parti
sit
experi
et d
ree.
Cert
Wss
appli
ey nec
ad ex
ad
sine
digra
ad
ary
prea
et
In a
In
In a
In h
a c
Col

II

... mº de cinc

Sans feliu v mil

In amplo ... xvj ff

In monch ij marc

In arges viij ...

In ... mil xij ff

... ...

In Bradinga ...

In ... ...

a Calapol ...

Albes ff

... e ...

Cobyallia vj

... vj

... i Franch ...

... ij

R. C. ... vj ff

... vj ff

... ... viij ff

Valencia

... ... vj

Dalen

... ... ij

... x ff

... ... ij

... ...

... ...

In ...

[illegible]

... ...

... ... vj ff

Annus florus

Iulius florus

Annus gr̄e

Iudicii Sat. clare [illegible]
ex[illegible] ~~[illegible]~~ obs[illegible]
devo[illegible]. pro [illegible]
nostris [illegible] D[illegible]
[illegible] sic omi[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] att[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] let[illegible]
iudicii [illegible]
et nostris [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Dum ubi propiat videris
... precor iudex

Iudicium ... clare et prude(nte)r in presenti ... tenere nostre religiosi ... [illegible]
... abstinentibus multis causam nostram splendere ... [illegible]
... [illegible] ... argutis ... veritatis legibus ... [illegible]
nostris dare ... commoda ... paratum ... [illegible]
ex quo sic ... nostre ... attendimus ... [illegible]
nostrorum ... auctas ... [illegible] ... quibus ... [illegible]
... [illegible] ... absolvit ... [illegible]
restare attollere ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... // ... nostre ... [illegible]
... fuissent ... in multis ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... [illegible]
iudicium ... [illegible] ... anticipatiro ... [illegible]
et nostre et ... [illegible] ... [illegible]
... illius recte ... [illegible] ... etc.

Multum ... in ... presenti ... certissimi amoris ... [illegible]
... ex ... affectu ... [illegible] ... [illegible]
et ... studio ... [illegible]
esse ... [illegible]

Expositiones librorum Valerii maximi secundum dominum dionisium fratrem ordinis heremitarum Sancti Augu
stini de Burgo Sancti Sepulcri. Ad dominum Johannem de
Columpna cardinalem Incipiunt.

Adsit Sancti Spiritus divina gratia. In nomine patris. +.
filii +. et spiritus sancti. + amen.

Reverendissimo
in Christo patri et domino spetiali suo domino
Johanni de Columna Sancti Angeli divina pro
uidentia dyacono Cardinali. Frater Dy
onisius de Burgo Sancti Sepulcri de ordine
heremitarum Sancti Augustini cum omni reuerentia et subiectione se to
tum moralium philosophorum attestante sententia ad uite humane precauen
das insidias et hominum necessitates discernendas. Virtus que prudentia no
minatur noscitur pre ceteris [illegible] necessaria. Tu siquidem clementissi
me pater falli non potest fallere non uult prudens qua uia egredi
debeat et cito agenda diiudicat. Hinc preterita memoranter. dispensanter
presentia. prudenter futura. Ut uera tali uirtute doctus sit oculis ple
num corpus insidiis intrinsecus et extrinsecus ante et retro per totum propher
tica uisio et Johannis reuelatio manifestant. Sane librum Vale
rii Maximi pro sua breuitate modernis obscurum temporibus in quo
uirtutum relucent exempla et quedammodo singulari prudentia
ipsa refulget declarandum assumpsi ut legentibus clarum fiat
quod difficile penitus apparebat. Hoc autem nullatenus facere potuissem
nisi gesta romanorum et alienigena per antiquos auctores diuersis locis nar
rata prius perlegissem quod ipse Valerius breuiter diffuse narrauit
ac prolixe. Quos ideo hic annotare curaui ut opi certior fides detur. non
labor uideatur minor talium testimonio comprobatus. Sed ad predictorum au
ctorum [illegible] oportuit inniti. Titus liuius principaliter. et egre
gii doctores. Augustinus. Gregorius. Ambrosius. Jeronimus. quorum dicta maxime
Augustinus libro de civitate dei. Jeronimus in cronicis et in epistolis fuerunt plerumque ne
cessaria. quorum et de Biblia. et a magistro hystoriarum accepta de decreto et de
Johanne Crisostomo aliqua pro maiori parte promiti sunt accepta. preterea
hec iuxta de Vgone libro de sacramentis. de ysidoro ethimologiarum de papia. de Vgu
tione. de prisciano de Josepho libro hystoriarum antiquitatum. de orosio. de lactantio de
Macrobio libro de Somno Scipionis. de policrato. de Suetonio. de Boetio de
Sedulio de cassiodoro libro uariarum hystoriarum. de Seneca. de Tulio. de plato
ne. de Aristotile. de Auerroy. de Auicenna libro naturalium. de Varrone.
de iure ciuili. de Vegetio. de Solino. de plinio. de Frontino de uita
philosophorum. de rethorica Gallii. de Computo. de Fabio hystoriaco. de
Salustio. de paulo longobardorum hystoriographo. de Justino. de Su
retoro. Fuit etiam necesse inspicere Virgilium. lucanum. horatium. per
sium. Ouidium. Juuenalem. Eustachium et Musum qui sub nomine patre
introducitur et planctum ytalie narrat. Julium cesarem rei poetis et
aliorum hystoricum. tamen [illegible] Insuper oportuit Cronicas
et [illegible] Cronicas intueri. [illegible] Cronicam Claudii. Cronicam atheien
sium hyspanorum et Gallorum accepi analia romanorum quorum autem non habui con
mea per urbibus que pantheon narrat. ac plures rerum gestarum nar
rationes. Conclusio igitur presentium opus patri reuerendo uestro ingenio cor
rigendum submitto ut qui origine urbis dignitate orbis princeps existis
ut ipsis omnibus uestri [illegible] discreto iudicio dispensatis ac ex uarietate preterita presentia ordinando possitis
futurorum notitia acquirere et tandem feliciter uitam uestram [illegible] in primum laborantibus a [illegible] laboris uestrum et con
uatoris finem possitis glorie sociari.

Urbis rome. Vallerius huic operi suo prohemium ponit in quo su
um propositum ostendens facit auditores beniuolos. Secundo tractatum
prosequitur in quo que in prohemio promiserat per ordinem
declarat ibi [illegible] etc. Circa primam partem intelligendum est sciendum quod consue
tudo scribentium ut in pluribus est prohemia pretermittere. prohemium autem
uenit a proimu et si componatur cum proo uel prorthos quod est primum dicitur prohe
mium quasi primus sermo. Secundum ethimologiam uero dicitur prohemium quasi premuls
factum. Inuidia namque nonnulli homines moti scriptoribus et auditoribus de
trahebant et ea que sunt inuentores erant auctores interserentes. Vetig
addi uel minui nichil posset in opere. moti sunt autores inuentiores in prohe
mio premittere ut etiam ex hoc possint aduersariorum maledicus ac etiam inui
dis obuiare. Tangitur autem in hoc prohemio causa quadruplex. Vel efficiens.
ciens. ipse Vallerius qui hunc librum effectum edidit. Causa mate
rialis scilicet facta et dicta romanorum et aliarum gentium et uniuersale uirtu
tes et uitia de quibus ut ipse testatur in toto processu est dictum. Cau
sa formalis est duplex scilicet forma tractandi et forma tractatus. Forma tractandi
di est et ipsam formam breuiter ac diluendo tractare. Forma tractatus est di
uisio libri in partes ut in partiales libros et libros diuidere in capitula et
[illegible] inductiue ad uirtutes et a uitiis
remouere. Causa finalis est homines inducere ad uirtutes et a uitiis
[illegible] Nam hoc intendit in toto opere. Ex hiis sequitur quod
liber iste supponitur ethice. quia est uirtutes ostendere et de uitiis dare
[illegible] Quare sicut loquimur de subiecto libri ethicorum
et sciam reddere. Quare sicut loquimur de subiecto loquendum est. Secundum opus
[illegible] per omnia de huius libri subiecto loquendum est. Secundum uero opus
Vallerius inchoans a causa naturali et subiectiua inchoat dicens.
Urbis rome facta simul ac dicta memoratu idest memoria digna ut
urbis rome principaliter. externarum idest aliarum gentium extra romam [illegible]
que subaudi facta et dicta apud alios autores latius diffusa sunt idest plurie
scripta quia ad eam materiam deligere idest diligenter eligere constitui ego
subaudi. In quo causa efficiens tangitur et hoc ab illustribus autoribus
electa quia solum ea intendit narrare que uiri illustres et autores
sollepnes in scriptis posuere. sed breuiter et sub compendio id est subaudi. ut
cognosci possit breuiter. Ecce causa formalis tractandi quia ut breuiter cognosci po
sint. In quo beniuolos reddit auditores huius operis. Namque tra
duntur facilius capiuntur et audiens tenentur. Et quia in agen
dis a proposito semper finis intenditur. Subdit causam finalem. Ut documentis
[illegible] sumere docu
menta et se exercitare ad uirtutes exemplis bonorum et remouere a
uitiis. labor longe inquisitionis absit quia ex sufficientia sumatur ab
[illegible] ab aduersario fie
ret in hoc opere sine labore habebit parata. Nec me etc. In
hac parte Respondet tacite inquisitioni que [illegible]
[illegible]
nec in cupido incessit idest non me prouocauit appetitus et desiderium
ut uellem omnia ab autoribus scripta hic tradere. ideo subdit comprehendi
nunc et loquitur secundum sententiam. Nam per hoc loquendo ille complectitur
rem qui utrisque brachiis eam cingit et totam tangit. quod in hoc opere
Val. non intendit in quo solum memoria et recordatione digna ut dictum
est ponere intendit. Sequitur quo fiat ab aduersario quasi non omnia gesta
romanorum et aliarum gentium narrat Valerius. Prestro est responsio
quia ad hoc cum non suorum uocauit id responsioni rerum addit idest quis
etc. ubi dicit sui assignat duplicem rationem. per eo sumitur ex in pre
dendi in hoc opere quia tales et. Cum intendit breuem librum et ope
diosum facere non posset dicere omnia que in autoribus sunt diffuse scripta
sed ego intendo breuem librum facere et breuiter narrare ut dictum est
ergo non possum omnia diffuse ab autoribus scripta narrare hanc rationem
tangit. modico enim uolumini comprehenderit idest comprehendere po
terit quod dicit nullus. quod est plura et diffusa breui uolumine comprehendi
non est possibile. Nota quod super illam partem. Cum et Cum li
[illegible] in hoc libro dicitur spatium et ancepit [illegible]
Val. in multis uerbis dicitur. dicitur est seculum siue mundus et sic dicitur quam
diu eternitatem in quadam duratione et secundum hanc significationem accipi
[illegible] quia breuitas uoluminis non patitur dicere omnia [illegible]
Secunda ratio sumitur ex materia operis que talis est que sunt ab aliis su
fficienter narrata non debent a me iterato tractari sed ad laborem iu
[illegible] solum illa que sunt memoria digna facta et dicta romana et aliarum
gentium per alios sunt diffuse narrata et sufficienter tractata
illa omnia non debent a me tractari sed ad laborem uitandum solum
que sunt memoria digna aliis superfluis que non faciunt ad uirtutem [illegible]
medio resecatis hanc rationem tangit [illegible]
Ille dicitur compos qui est sui uoti assecutor. et tunc est sensus quis
intendit assequi quod intendit seriem idest ordinem et modum hystorie
domestice idest familiaris per quod intelligit dicta et facta romana peregri
ne quia extranee per quod intelligit dicta et facta aliarum gentium

URBIS · Rome exterarumque gentium facta simul ac dicta memoratu digna que apud alios latius diffusa sunt quam ut breviter cognosci possint ab illustribus electa auctoribus deligere constitui ut documenta sumere volentibus longe inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido incessit. Quis enim omnis evi gesta modico voluminum numero comprehenderit: aut quis compos mentis domestice peregrineque hystorie seriem felici superiorum stilo conditam vel attentiori cura vel prestantiori facundia traditurum se speraverit? Te igitur huic cepto, penes quem hominum deorumque consensus maris ac terre regimen esse voluit, certissima

salus patrie cesar inuoco cuius celesti prouidentia uirtutes
quibus dicturus sum benignissime fouentur uitia seuerissime
uindicantur. Nam si prisci oratores a ioue optimo bene
orsi sunt si excellentissimi uates a numine aliquo prin
cipia traxere mea paruitas eo iustius ad fauorem
tuum decurrerit quo cetera diuinitas opinione
colligitur tua presenti fide paterno auito que sideri
par uidetur. Quorum eximio fulgore multum cerimo
niis nostris inclite claritatis accessit. Reliquos enim
deos accepimus cesares dedimus. Et quoniam initium a cul
tu deorum petere in animo est de condicione eius summa
tim disseram.

Maiores nostri statas sollempnesque cerimonias
pontificum scientia bene gerendarum rerum aucto
ritate augurum obseruatione apollinis predictione
uatum libris portentorum depulsis etrusca disci
plina explicari uoluerunt.

Prisco etiam instituto rebus diuinis opera da
tur cum aliquid commendandum est precatione cum
exposcendum uoto cum soluendum gratulatione
cum inquirendum uel extis uel sortibus impartito cum
sollempni ritu peragendum sacrificio quo et ostentorum
ac fulgurum denuntiationes procurantur.

Tantum autem studium antiquis nec solum seruande

[illegible]

s etiam amplificande religionis fuit ut florentissima tum et opulentissima civitate decem principum filii senatus consulto singulis populis Etrurie percipiende sacrorum discipline gratia traderentur.

Cererique quoque more Grecorum venerari instituerant sacerdotem a Velia civitate id oppidum nondum civitatis acceptisset nomen Calatariam peterent vel ut alii dicunt Caliphanam ne dee vetustis ritibus perita deesset antistes. Cui in urbe pulcherrimum templum haberent Greco tamen in ministerio ... libris sibillinis ut vetustissimam Cererem placarent Hennam quoniam sacra eius inde orta credebat. X viros ad eam propitiandam miserunt. Item imperatores nostri compotes

Ideo matri deum sepe victoriarum susceptam vota persolventes profecti solverunt. Postumium consulem

Metellus vero pontifex maximus cum eum quia flaminem martialem ad bellum gerendum africam petentem ne a sacris discederet multa dicta urbe egredi passus non est. Religionique summum imperium cessit quod tuto post Minucius martio certamen commissurus non videbatur cerimoniis martis destitutus. Undeviginti fascium religiosa obsequi

Laudabile laudabilior quattuor et viginti in

consimili re obedientia. A Tiberio enim Graccho ad collegium augurum litteris a provincia missis quibus significabat se cum libros ad sacra publica pertinentes legeret animadvertisse vitio tabernaculum captum comitiis consularibus que ipse fecisset eaque re ab auguribus ad senatum relata iussu eius Gaius Figulus e Gallia Scipio Nasica e Corsica Romam repetiti se consulatu abdicaverunt. Cornelii ... Cethegi

Consimili ratione Celius. Marcus ... ...

[illegible]

par curiose admota aris deorum immortalium variis temporibus

bellisque diversis flamminio abire iussi sunt coactique etiam.

At sulpitio inter sacrificandum e capite apex prolapsus eidem

sacerdotium abstulit. Occentusque soricis auditus fabio maxi

mo dictaturam gaio flaminio magisterium equitum depone

di causam prebuit. Adiciendum huic quod p. licinio pontifici ma

ximo virgo vestalis quia nocte parum diligens eterni ignis custos

fuisset digna visa est que flagro admoneretur. Maxime

non virginis emilie discipulam extincto igne tutam ab omni

reprehensione veste mira prestitit. qua adorante cum carbasum

quem optimum habebat foculo imposuisset subito ignis emicuit.

Non mirum igitur si pro eo imperio augendo custodiendoque

pertinax deorum indulgentia semper excubuit quod tam scrupulosa

cura parvula quoque momenta religionis examinari videntur.

quia nunquam remotos ab exactissimo cultu cerimoniarum oculos

habuisse nostra civitas existimanda est. Insignia cum marcellus

quintum consulatum gereret templum honori et virtuti clastidio

prius devictis sinacusis potitus nuncupatis debitum vovisse facere

vellet a collegio pontificum impeditus est negante unam cellam

duobus diis recte dicari. futurum enim si quid prodigii in ea ac

cidisset ne dinosceretur utri rem divinam fieri oporteret.

nec duobus nisi certis diis una sacrificari solere. Ea pontifi

cum admonitione effectum est ut marcellus separatis edibus honoris

ac virtutis simulacra statueret. Neque aut collegio

pontificum auctoritas amplissimi viri aut marcello adi

ectio impense impedimento fuit quo minus religionibus suus

tenor suaque observatio redderetur. Obruitur etiam tot

illustribus consulatibus L. furius bibaculus exemplique

locum ubi post marcellus invenit. Ex quo simul ac religiosi a
laude fraudem non est. Nam pretor apud sino collegis salutato
magio iussus sex lictoribus precedentibus arma insignia tulit.
quam his vacaturum huius officii honoris beneficio habet. Omnia
namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit etiam
in quibus summe maiestatis conspici decus voluit. Quapropter
non dubitaverunt sacris imperia famulari. ita se humanarum rerum
futura regimen existimantia si divine potentie bene atque con
stanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in privato
quoque pectore bi necessarius est. cum flamen quirinalis virginesque
Urbe enim a gallis capta vestales sacra onere partito fer
rent easque pontem sublicium transgressas et clivum
qui ducit ad ianiculum ascendere incipientes L. albanius
plaustro coniugem et liberos vehens aspexisset, propior publice reli
gioni quam privatae caritati suis ut plaustro descenderent im
peravit atque in id virgines et sacra imposita omisso cepto iti
nere caerete oppidum pervexit ubi cum summa veneratione re
cepta grata memoria ad hoc usque tempus hospitalem hu
manitatem testatur. Inde enim institutum est sacra caeri
monias vocari quia caeretani ea infracto rei publicae statu perinde
ac florente ante coluerunt. Quorum agreste illud et sordidum
plaustrum tempestive capax cuilibet fulgentissimo
triumphalis curru vel aequaverit gloria vel antecesserit.
Eadem rei publicae tempestate C. fabius dorso sino me
morabile exemplum servande religionis edidit.
Namque gallis capitolium obsidentibus ne statum fabie
gentis sacrificium interrumperetur gabino ritu cinctus manibus
humerisque sacra gerens per medias hostium stationes in qui
rinalem collem pervenit. Ubi omnibus sollemni more peractis

[illegible] ... fuit rex romanorum ... [illegible] ... Nam leges romanis moresque ostituit ... [illegible]

... [illegible] ... de sacrificiis et ceremoniis deorum fuerunt greci qui ...

in capitolium post dinam veneratricem victricium armorum pinde victor rediit. Magna quando religionis in publio cornelio et bebio pamphilo consulibus apud maiores nostros acta cura est. Sicut ... in agro lucii petilii scribe sub ianiculo cultoribus terram altius versantibus duabus arcis lapideis repertis quarum in altera scriptura corpus nume pompilii fuisse in altera libri reconditi erant latini vii de iure pontificum totidemque greci de disciplina sapientie latinos magna diligentia asservandos curaverunt grecos quia aliqua ex parte ad solvendam religionem pertinere existimabant. Q. petilius pretor urbanus ex auctoritate senatus per victimarios facto igni in conspectu populi cremavit. Tarquinius autem rex M. tullium duumvirum quod librum secreta civilium sacrorum continentem custodie sue commissum corruptum petronio sabino describendum dedisset culleo insutum in mare abici iussit. Id quod supplicii genus multo post parricidis lege irrogatum est. Iustissime quidem quia pari vindicta parentum ac deorum violatio expianda esset. Sed quod ad custodiam religionis attinet nescio an consul M. attilius Regulus precesserit. Qui ex victore speciosissimo insidiis Astrubalis et Xantippi lacedemonii ducis ad miserabilem captivi fortunam deductus ac missus ad senatum populumque romanum legatus ut ex se et uno et sene complures penorum iuvenes pensarentur in contrarium dato consilio cartaginem petiit non quod ignoraret ad quam crudeles et quam merito sibi infestos deos reverteretur. Verum quia hiis iuraverat si captivi eorum redditi non forent ad eos se rediturum. Potuerunt profecto dii immortales efferatam mitigare sevitiam. Ceterum quo clarior esset attilii gloria cartaginenses ultimo ribus suis passi sunt tertio punico bello religiosissimi ipsi ita crudeliter vexati urbis interitu iusta exacturi piacula. Quanto nostre civitatis senatus venerabilior in deos qui post cannensem cladem decrevit ut ne matrone ultra tricesimum diem luctus suos extenderent ut ab iis sacra cereris peragi possent quia maiore pene romanarum parte inexecrabili ac diro solo iacente nulli penates expertes meroris erant. Itaque matres ac filie coniugesque et sorores nuper interfectorum abstersis lacrimis depositisque doloris insignibus

[illegible marginal commentary]

Ordinem ... In capitulo precedenti ostendit auctor cultum diuinum esse seruandum eorum exemplis circa quos ... fuit. In hoc ostendit hoc idem per exempla illorum qui ab ipso defecerunt ... multas hystorias.

candidam induere ueste et aris thura dare coacte sit. Cuius quidem constantia optinente religionis magnus celestibus iniectus est rubor ulterius ad uersus eam seuiendi generi quam ne immunis quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.

De neglecta religione

Creditum est uarronem consulem apud cannas cum carthaginensibus tam infeliciter dimicasse ob iram iunonis quod cum ludos circenses edilis faceret iouis optimi maximi in templo eximia facie puerum histriones ad excubias tenendas posuisse. Quod factum post aliquos annos memoria repetitum sacrificiis expiatum est. Hercules quoque tradite religionis sue et grauem et manifestam penam exegisse dicitur. Nam cum potitii sacrorum eius ritum quem pro dono genti eorum ab ipso assignatum uelud hereditarium obtinuerant auctore appio censore ad humile seruorum ministerium transtulissent omnes qui erant numero supra xxx puberes intra annum extincti sunt nomenque potitium in xii familias diuisum prope interiit. Appius uero luminibus captus est. Acer et sui numinis uindex apollo qui carthagine a romanis oppressa ueste aurea nudatus id egit ut sacrilege manus inter fragmenta eius abscise inuenirentur. Brennus gallorum dux delphis apollinis templum ingressus diuina uoluntate in se manum uertit. Nec minus efficax ultor contempte religionis filius eius esculapius qui consectum templo suo lucum a turullo prefecto antonii dum naues ei facerentur magna ex parte succisum inter ipsum nephanum ministerium de uictis partibus antonii imperio cesaris morti destinatum turullum manifestis numinis sui uiribus in eum locum quem uiolauerat traxit. Effecitque ut ibi potissimum a militibus cesarianis occisus eodem exitio et euersis iam arboribus penas lueret et adhuc superantibus immunitatem consimilis iniurie pareret suamque uenerationem quam apud colentes maximam semper habuit deus multiplicauit.

Quintus autem fuluius flaccus impune non tulit quod in censura tegulas marmoreas ex iunonis lacinie templo in edem fortune

equestris ordinis (?) Rome faciebat transtulit. negatur eciam postea sana
mente constitisse. Qui eciam persimili egritudine animi expirauit.
Cum ex duobus filiis in illirico militantibus alterum decessisse alterum au
disset afflictum, cuius casu motus senatus tegulas locis reportan
das curauit. decretique circumspectissima sanctitate ipsorum opus
censoris retexuit. Tam me hercule q. pleminij lega
ti scipionis in thesauro proserpine spoliando sceleratam auari
ciam iusta animaduersione uindicauit. cum eciam eum uinctum romam
pertrahi iussisset, ante dictionem cause in carcere teterrimo genere mor
bi consumptus est. pecuniam dea custodem senatus imperio et quidem sum
mam duplicando recuperauit. Que quod ad publicum pleminij
facinus pertinuit bene a patribus conscriptis uindicata. quod molesta
manu regis pirri sordes attinuerat se ipsam potenter atque
efficaciter defendit. Coactis enim locrensibus ex thesauro
eius magnam illi pecuniam dare, cum onustus nepharia preda na
uigaret ui subite tempestatis tota cum classe uicinis dee litto
ribus appulsus est. In quibus pecunia incolumis reperta sanctissimi the
sauri custodie restituta est. At non similiter masinissa rex e
cuius prefectus classis melitam appulisset et ex fano iunonis dentes
eburneos eximie magnitudinis sublatos ad eum pro dono at
tulisset, ut comperit unde essent adducti, quinqueremi reportandos meli
tem ignorantem eos accepisse libenter deo reddidisse. Factum
que templo iunonis collocandos curauit insculptos gentis
sue litteris significantibus regem ignorantem eos accepisse libenter
deo reddidisse. / Factum masinisse animo quam punico sanguini
legium alienum rescidit. Siracusis genitus dionisius tot sacri
legia mentes. Quamquam quid attinet mores natione
perpendi. In media barbaria ortus sacrilegium alienum

rescidit. Siracusis genitus dionisius tot sacrilegia sua quot iam recognoscimus iocosis dictis prosequi voluptatis loco duxit. fano enim proserpine spoliato locris cum per altum secundo vento classe veheretur ridens amicis videtis ne inquit quam bona navigatio ab ipsis diis inmortalibus sacrilegiis tribuitur. Detracto etiam iovi olimpio magni ponderis aureo amiculo quo eum tirampnus hiero e manubiis cartaginensium ornaverat iniecto que ei laneo pallio dixit estate grave esse aureum amiculum hieme frigidum laneum autem ad utrumque tempus aptius. Idem epidauri esculapio barbam auream demi iussit quod affirmaret non convenire patrem apollinem inberbem ipsum barbatum conspici. Idem mensas argenteas atque aureas e fanis sustulit. Quodque in his more grecie scriptum erat bonorum deorum eas esse uti bonitate eorum se predicavit. Item victorias aureas et pateras et coronas que simulacrorum porrectis manibus sustinebantur tollebat. et eas se accipere non auferre dicebat perquam stultum esse argumentando a quibus bona precamur ab hys porrigentibus nolle sumere. Qui tametsi debita supplicia non exsolvit dedecore tamen filii mortuus penas rependit quas vivus effugerat. Lento enim gradu ad vindictam sui divina procedit ira tarditatemque supplitii gravitate compensat.

Inque ne incideret thimasitheus liparitanorum princeps consilio sibi aliisque universe patrie utili providit. Exceptam namque a fretensibus [illegible] piraticam exercentibus magni ponderis auream crateram cum romani phithio apollini decimarum nomine dicaverant [illegible] adeo [illegible] ut opinio est [illegible] reportandam [illegible].

Deiotaro vero regi omnia fere auspicatu gerenti salutaris aquile conspectus fuit. qua visa abstinuit se

Eam zm & omnibus

abei tecti usu qd nocte insequenti ruina solo equatu

e. Omnium etiam obseruatio aliquo religionis inest e quin

no fortuito motu fortuna prudentia consilio creditur:

Que efficiat ut urbe a gall' disiecta deliberantibus patribus

conscriptis utrum ueios migraret an sua menia restitu

eret. forte eo tpe e psidio cohortibus redeuntibus centurio

icomitio exclamaret. Signifer statue signum. h optime ma

nebim'. Ea uoce audita. senatus se accipere omen

rndit euestigio et ueios transeundi osilium omisit.

Qz paucis uerbis de domicilio futuri imperij firmu ofir

matu iudicio certo idignum diis existimantibus pro

sperrimis auspitijs romanum nomen ortum uegetatione

urbis appellatione mutari. Inclitequ uictorie decus

in abiecte urb ruinis infundi. Hui tm pclari

opis auctor camill' cu eet fact' ut sicut deorum numina

felicitas p. r. uideret ei inuidia suo aliquo icomo

do satiaretur subito lapsu decidit. et omen eo dam

natonem qua postea oppssus e ptimuisse misit e. re

uto q de laude iterse uictoria et pui precatio amplissi

mi uiri certauerunt. Eque em uirtutis e patrie bona

auxisse mala i se transferri uoluisse. Quid illud e

q l. paulo cons. euenitq memorable cu ei forte eue

iussisset ut bellum cum rege Perse gereret et domum
e curia regressus filiolam suam noie Tertiam que tum erat admo
dum parvula osculatus e admodum tristem animadvertet
interrogavit quid ita eo vultu eet que respondit Persam
perisse decesserat autem catell' quem puella in deliciis habuerat
noie Persa arripuit igitur omen paul' ex quo fortuito dicto
quasi certam spem clarissimi triumphi aio presumpsit. At
Cecilia Metelli dum sororis filie adulte virginis
more prisco nocte concubia nuptialia petit omen ipsa fecit
Nam cum in sacello quodam ei rei gratia aliquamdiu persedisset
nec aliqua vox proposito congruens eet audita fessa longa
standi mora puella rogavit materteram ut sibi pau
lisper locum residendi accomodaret cui illa ego vero
libenter tibi mea sede cedo quod dictum ab indulgentia pro
fectum ad certi ominis processit eventum quoniam Metellus
non multo post mortua Cecilia virginem de qua loquor
in matrimonium duxit. Gaio autem Mario observatio ominis
procul dubio saluti fuit quo tempore hostis a senatu iudicatus
in domum Fannie Minturnis custodie causa deductus est. Animad
vertit enim asellum cum ei pabulum obiceretur neglecto eo ad aquam
procurrentem. Quo spectaculo deorum providentia quod
sequeretur oblatum ratus mox a multitudine que ad opem illi fe
aliqui etiam interpretande religionis peritissimus	rendam

conspiraverat in ea p[ar]te . . . ut mare prodiret ac protinus
naufragium . . . ascendit . . . perfectus arma ille.

Pompeius vero magnus acie victus effugit
pharsalica motus acesare fuga querens salutem
cursu in insulam cyprum ut aliquid virium otraheret
classem direxit. appellensque ad oppidum paphum conspexit
in litore speciosum hedificium. gubernatoremque interrogavit
quod nomen esset ei. qui respondit cacobasilea vocari. que vox spem
eius quantulacumque restabat comminuit neque id dissimulanter
tulit. convertit enim oculos ab illis tectis ac dolorem quem ex
diro omine ceperat gemitu patefecit.

Marci vero bruti dignissimo parricidio eventus omi-
ne disignatus est. siquidem post illud nephariu[m] op[us]
natale suum celebrans. cum grecum versum exprimere vellet
ad illud pontificum potissimum omericum referendum
animo tetendit. ~~cao ni caa . . . a . . .~~
~~e . . . tae . . .~~ qui deus philippensi acie acesare
a antonio signo datus in eum tela . . . vertit. Iactu C.
~~cassii aures fortuna pervellit que orantibus rodiis ne ab eo~~
Consentaneae vocis ictu C. cassii aures fortuna pe-
rvellit quem orantibus rodiis ne ab eo cunctis deorum simu-
lacris spoliarentur solem a se relinqui respondit.
ut rapacissimum victoris insolentia victi tumore pra-
heret abiectumque macedonica pugna non effigiem solis
quam tantum supplicibus cesserat sed ipsum solem revera
relinquere cogeret. Annotatu dignum illud
quoque omen sub quo petilius consul liguria bellum gereret

occideret. nam cum morte cum leto cognomine erat oppugnaret utrimque adortatione militum diuisis hodie ego letum utique capiam inconsiderantius proclamando fortuitum iactum uocis leto suo confirmauit.

Adici nostris duo externa eiusdem generis alienigena exempla non absurde possunt. Samiis prienensibus auxilium aduersus caras implorantibus arrogantia instincti pro classe et exercitu sibillam eis derisus gratia miserunt. quam illi uelut diuinitus datum presidium interpretati recepta uera fatorum predictione uictorie ducem habuerunt. Nec apolloniate quidem penitentiam egerunt quod cum bello illirico pressi epidamnios ut sibi opem ferrent orassent atque illi flumen menibus suis uicinum nomine eantem in adiutorium eorum sese mittere dixissent accipimus quod datur responderunt eique primum in acie locum sicut duci assignauerunt. ex insperato enim superatis hostibus successum suum omine acceptum referentes et tunc ei ut deo immolauerunt et in reliquum omnibus prelijs ducem uti instituerunt.

Capitulum de prodigiis.

Prodigiorum quoque que aut secunda aut aduersa acciderunt debita proposito nostro relatio est. Seruio tulio etiam tum puerulo dormienti circa caput flammam emicuisse domestici oculi animaduerterunt. quod prodigium anci regis marci uxor tanaquil admirata ex serua natum in modum filii educauit et ad regium

fastigium evex(it). Eque felicis eventus illa flamma que ex L. Marci ducis duorum exercituum quos interitus publij publijque scipionum in hispaniam debilitaverat in capite contionantis elu(cens) flammaque eius aspectu pavidi milites pristinam receperunt fortitudinem. a quo innumeris octuaginta milibus hostium cesis magis quam nimio ipso tractato bina castra punicis opibus referta ceperunt. Item cum bello acri et diutino veientes a romanis intra menia compulsi capi non possent eaque mora non minus obsidentibus quam obsessis intollerabilis videretur exoptate victorie iter miro prodigio dij immortales patefecerunt. Subito enim albanus lacus nec celestibus auctus imbribus nec inundatione ulli amnis adiutus solitum stagni modum excessit. Cui rei explorande gratia legati ad delphicum oraculum missi retulerunt precipi sortibus ut aquam eius lacus emissam per agros diffunderent. Sic enim veios in potestate populi romani fore. Quod prius quam legati renunciarent aruspex veientium a milite nostro quia domestici interpretes deerant raptus in castra perlaturum fuisse dixerat. Ergo senatus duplici predicatione monitus eodem tempore pene et religioni paruit et hostium urbe potitus est.

Nec parva precedit successus quod sequitur. L. silla consul sociali bello cum in agro nolano ante pretorium immolaret subito ab una parte are plantis anguem prospexit. Qua visa postumij aruspicis oratu continuo exercitum in expeditionem eduxit ac fortissima samnitum

Precipue etc. prosequitur unum prodigium ... [illegible]

castra cepit. Que victorie future ei amplissime potentie gradum attulit.

Precipue admirationis etiam illa prodigia que G. domitium extitit

volupnio siuio sulpicio consulibus in urbe nostra inter initia motus

que bellorum acciderunt. Bos namque mugitu suo in sermonem

humanum converso novitate monstri audientium animos exterruit.

Carnis quoque in modum nimbi dissipate partes ceciderunt quarum maiorem numerum

prepetes diripuerunt aves reliquum humi per aliquot dies

nec odore tetro nec deformi aspectu mutatum iacuit. Eiusdem

generis monstra alio tumultu credita sunt puerum infantem semestrem

in foro boario locutum triumphum. alium cum elephantino capite

natum. in piceno lapides pluisse. in gallia lupum vigili e va

gina gladium abstulisse. in sicilia scuta duo sanguinem su

dasse et metentibus cruentas spicas in corbem decidisse

cerites aquas sanguine mixtas fluxisse. Bello etiam puni

co secundo constitit. Gneo domitio bovem dixisse. Cave t.

C. a. autem flamineus inauspicato consul creatus roma

cum apud lacum trasimenum cum annibale conflicturo convelli signa

iussisset lapso equo super caput eius humi prostratus est. nichilque eo

prodigio inhibitus signiferis negantibus signa moveri sua

sede posse penam malum ni ea continuo effodissent minatus est.

Verum huius temeritatis utinam sua tantum non etiam populi romani

maxima clade penas pependisset. Ita namque acie que

[illegible]

milia romanorum cesa. xj milia capta. decem milia fugata sed con
sul obtruncati corpus ad funerandum corpus ab anibale quesitum
qui quantum in ipso fuerat romanum sepellierat imperium. Flam
minius autem precipitem audaciam. G. consuli mancinum vesana persene
rantia sub sequitur. Cum consuli in yspaniam ituro hec prodigia acci
derunt. Cum lavinii sacrificium facere vellet pulli cavea emissi
in proximam silvam fugerunt. summaque diligentia quesiti reperiri
nequiuerunt. Cum ab ercullis portu quo pedibus peruenerat
navem conscenderet talis vox sine ullo auctore ad aures eius peruenit
Mancine mane. Qua territus cum itinere converso. Januam pe
tisset ubi scapham esset ingressus anguis eximie magnitudi
nis visus e conspectu abiit. Ergo prodigiorum numerum numero calami
tatum equauit infelici pugna turpi federe deditione fu
nesta. Admirari in homine par consyderato temeritatem. Tiberii
Gracchi gravissimi ciuis tristis exitus et prodigio denuntiatus
atus non euitatus consilio fecit. Consul enim cum in lucanis sacri
ficaret angues due ex occulto prolapse repente hostie quam immola
uerat adeso iecinore in easdem se latebras retulerunt. Ob
id deinde sinistro instaurato sacrificio idem prodigii euenit. Ter
tia quoque cesa victima diligentiusque obseruatis extis neque elapsum
serpentium aduentum neque fugam impedire potuit. Quod quamvis
aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent. Gracchus tamen

non cauit

A

nõ caruit. nep̄ti dī hospitis sui flauij insidys ī eu locū deduc-
tus ī quo penoꝝ dux mago cū armata manu delituerat
inermis occideret. Cõsulat⁹ collegiū genꝰ ꝯsotietas et par
geñ mortis. a tiberio graccho. ad marcellū memoriaz me
trahit. Is ē captaz siracusaz et anibalē añ nolā meia
a se p̄mū fugē coacti. glã iflamat⁹ cū sūmo studio nitēt
ut penoꝝ ex̄citū aut ī ytalia p̄sterneret aut italia pelleret
sollēpniq3 sacrificio uoluntates deoꝝ exploraret. que p̄ma
hostia ante foculū cecidit ei iecur sine capite inuentū
ē. p̄ma cap̄ iecoris dup̄ habuit. quib' īspectis aruspex
nō placē sibi exta tristi uultu q̄z p̄ma trunca. sc̄da leta appa
ruissent r̄ndit. Ita moītus. a laūe marcell' nego temē
conaret. ī sequēti nocte speculandi grã cū paucis egredi
ausus. a multitudine hostiū ī brutys circumūet. eque ma
gnū dolorē ac detrimentū patrie interitu suo attulit. Ad
octauius ɔsul omen quē admodū timuit ita ẽ non
potuit. E simulacro eī appolis perse arupto capite ita ī
ferro humi ut auelli nequiret armis cū collega suo cin
na dissides presūpsit adeo care significari exitū suum.
quē metus augurij tristi fine uite meruit. Actū demū ī
mobile ei cap̄ tīra refigi potuit. grauissimas romani

N on finit nos. o. xare crass' iter ipy iacturas numerã
dis. hoc loco dese silentium agere. plurimis ac inuentissimis
ante tantam ruinaz moſtroꝝ pulsat ictib' ducitur. Agrū
aduersus parthos ex̄citū pullū ei traditū ē palludamē
tū cū ip̄lum creuerntib' albū, ant purpureū dari soleat.

Deinde cum dicit Aquilarum etc. ponit ... aquilarum a primipilo ... vexillifero qui ante exercitum vexillum portabat. Nam primipulus dicitur qui primus vexillum portat ... aquila cum difficultate convelli potuit ... [illegible]

Gneum etiam etc. Ponit Valerius historiam de Pompeio ... [illegible]

mesti ac taciti milites ad principia convenerint qui veteri instituto cum clamore alacri accurrere debebant. Aquilarum altera vix convelli a primipilo potuit. Altera egre eminens extracta in contrariam quam efferebatur partem se ipsam convertit. Magna hec prodigia sed et ille clades aliquantos maiores. Tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romane militie decus barbarorum obtritum equitatu, optime indolis filii cruore paterni respersi oculis, corpus imperatoris inter permixtam cadaverum struem avium ferarumque laniantibus obiectum. Vellem quidem placationis sed quod relatum verum est. Sic deorum spreta documenta pro more circa descivit, sic humana consilia castigantur ubi se celestibus preferunt.

Gneum etiam Pompeium Iupiter omnipotens abunde monuerat ne cum Gaio Cesare ultimam belli fortunam experiri contenderet, egresso a Dirrachio adversa eius agmini fulmina iaciens, examinibus apium signa obscurando, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis toti exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga. Sed invicte leges necessitatis pectus alioquin procul amentia remotum prodigia ista extimatione perpendere non sinerunt. Itaque dum illa elevat auctoritatem amplissimam et opes privato fastigio excelsiores omnia namque ornamenta ab ineunte adolescentia ad invidiam usque contraxerat spatio unius diei confregit. Quod constat in delubris deorum sua sponte signa conversa, militarem clamorem strepitumque armorum adeo magnum Anthiochie et Ptholomaide auditum ut in muros concurreretur, sonitum timpanorum Pergami abditis delubris editum, palmam viridem Trallibus in ede Victorie sub Cesaris statua inter coagmenta lapidum iuste magnitudinis elatam, quibus apparet celestium numen et Cesaris glorie favisse et Pompei errorem cohibere voluisse.

... ibi delectantur ... militarem clamorem ... adeo magnum Anthiochie et Ptholomaide ... ut in muros ... de delubris ... victorie sub statua Cesaris ... inter coagmenta lapidum iuste magnitudinis ... celestium deorum ... Cesaris glorie favisse et Pompei errorem ne bellaret cum Cesare cohibere voluisse.

Tuas aras tuaque sanctissima templa dive iuli veneratus oro ut
propitio ac faventi numine tantorum casus virorum sub tuo exempli
presidio ac tutela delitescere patiaris. Te enim accepimus eo die
quo purpurea veste velatus aurea in sella consedisti
ne maxime studio senatus exquisitum et delatum honorem
sprevisse videreris priusquam exoptatum civium oculis conspectui
tuo offerres cultui religionis in quam mox eras transiturus vacasse
mactatoque opimo bove cor in extis repperisse. ac responsum tibi
a spurinna aruspice pertinere id signum ad vitam et consilium
tuum quod utraque hec cordis continerentur. Erupit inde eorum parricidium
qui dum te hominum numero subtrahere voluerunt deorum consilio
adiecerunt. Claudatur hoc exemplo talium ostentorum domestica
relatio ne si ulterius romana apprehendero de celesti templo
ad privatas domos non consentaneos usus transtulisse videatur.
attingam igitur externa que latinis litteris ista ut auctoritatem minus
habent ita aliquid varietatis afferre possunt. Greciam contraxerat

In exercitu xerxisque adversus provinciam eque partu
leporem editum constat quo genere monstri tanti apparatus significatus
est eventus. Nam qui mare classibus texerat pedestri exercitu op-
uit ut fugax animal pavido egressu regnum suum repetere cohi-
tus est. monte atho vir idem transgresso priusquam athenas

Eidem deleret lacedemonis intendente consilium agitanti
admirabile in cena prodigium incidit. Infusum namque pateris
est vinum in sanguinem nec semel sed iterum atque tertio conversum est. Quo
vere consulti magi monuerunt ut se ab incepto proposito
abstineret. aliquod vestigium vecordi pectore sensus
fuisset cavere potius ante leonidam spartanis habundo monitus.

... rere sic. puero mide cum imperio frigia troye regio ubi qui
regnat ... volunt fuit subiecta dormienti formice in os eius
tritici grana congesserunt parentibus ... quo ... prodigium
intenderet explorantibus responderunt augures futurum illum omnium
mortalium ditissimum nec vana predictio extitit. Ne in multas
opes et divitias pene cunctorum regum habundantia pecunie antecessit
et infantie eius incunabula et initia utili deorum munere ... ta

Set quia divitias etc. in materia primi capituli ... de sompniis quod habet duas partes ... certena ponit eius ... In ... Quem locum ...
de quibus penultima precedentis capituli hystoria ... tangit ... in ultima ... capituli ... in ... ymaginibus adumbrare ...

Mide vero cui imperio frigia fuit subiecta puero dormienti formice
ios grana tritici congesserunt. parentibus deinde ei quo ordiri prodigii
in tenderet explorantibus augures responderunt omnium illum
mortalium futurum ditissimum. nec vana predicatio extitit. Nam
midas cunctorum pene regum opes abundantia pecunie antecessit.
infantie eius incunabula utili deorum munere donata
onustis auro atque argento gazis pensavit.

Formicas nunc mide merito quoque apes platonis preferam. Ille enim caduce ac fragiles, apes hee solide et eterne
felicitatis indices extiterunt. dormientis etenim parvuli labellis
mel inserendo. Qua re audita prodigiorum interpretes singularem eloquii
suavitatem ore eius emanaturam dixerunt. At michi quidem ille apes non
montem hymetium thimi flore redolentem sed musarum eliconii
colles omnigenis doctrine virentes dearum instinctu depaste maximi
ingenio dulcissima summe eloquentie instillasse videntur alimenta.

De Somniis

Set quia divitias mide contextuimus et platonis sompniatum referam quod certis ymaginibus multorum quies adumbrata sit. quem locum unius potius ornabat quam divini augusti sanctissima memoria. Cuius medico arthorio sompnium capienti nocte quam dies insequutus est quo in campis philippis romani inter se exercitus concurrerent minerve species oborta precepit ut illum gravi morbo implicitum moneret ne propter adversam valitudinem proximo bello non interesset. Quod cum cesar audisset lectica se iacere deferri iussit. Ubi dum super vires corporis pervigil sedula victoria excubat castra eius a bruto capta sunt. Quid igitur aliud putamus quam divinitatis nimie effectum ne destinatam iam immortalitati caput indigna celestis spiritus fortune violentiam sentiret.

flores ... notabiliter odoriferos quibus apes exauriunt. sed musarum ... dicuntur musis ... quo virgilius ix.
... colles quidem omnigenis ...
... Salomon ...
... platonem ... philosophorum princeps plato ...

quod cepimus castris ... hostium ... Antonium ...
... Suetonius ... Antony ... Octavianus ... bello ...
... cesar ... bruto ... capta est ...

[illegible]

Augusti ipsius naturalem in omnibus rebus singularis perspicientie ingenium etiam recens domesticum exemplum ut Artorii somnio obtemperaret admonuit. Calpurnia enim divi Iulii uxor qua nocte is ultimam in terris egit in quiete vidisse multis eum confossum vulneribus in suo sinu iacentem somniique atrocitate vehementer exterrita rogare non destitit ut proximo die a curia se abstineret. At ille ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur senatum in quo ei parricidarum manus allate sunt petere contendit. Non est inter patrem et filium ulla rerum comparatione presertim divinitatis fastigio iunctos. Sed iam alter operibus suis aditum sibi ad celum instruxerat alteri longus adhuc terrestrium virtutum orbis restabat. Quapropter ab hoc tantum pendentes mutationem status cognosci ab illo etiam differri dii immortales voluerunt ut aliud decus celo daretur aliud promitteretur. Illud etiam somnium magne admirationis quod eadem nocte duo consules P. Decius Mus et T. Manlius Torquatus Latino bello ac periculoso gravi non procul a Vesevi montis radicibus positis castris viderunt. Utrique enim quedam per quietem species predixit ex alia acie imperatorem ex alia exercitum diis manibus matrique terre deberi. Utrius autem dux copias hostium superiecisset seque ipse devovisset victoriam abituram. Id luce prima consulibus sacrificio vel expiaturis si illud posset averti vel si certum deorum monitu visum foret exsecuturis hostie extis somnio congruerunt. Convenitque inter eos cuius cornu prius laborare cepisset ut is capite suo fata patrie lueret. Que neutrum reformidante Decium depoposcerunt. Sequitur eque ad publicam religionem pertinens somnium.

Cum plebeis ludis quidam paterfamilias per circum Flaminium antequam pompa induceretur servum suum verberibus

[illegible]

[illegible]

[illegible marginal commentary]

mactatur sub furca ad supplicium egisset latino homini ex plebe in
quiete precepit ut consulibus diceret sibi presultorem ludis circensibus
primis non placuisse. que res nisi attenta litatione instaurata esset
expiata esset secuturum non mediocre urbis periculum. Ille veritus
ne cum aliquo incommodo suo religione summum implicaret imperium
silentium egit. Eiusque filium eius subita vi morbi correptum interemit.
Ipse etiam per quietem ab eodem deo interrogatus an satis penarum magnam ne
glecti imperii sui pependisset. in proposito perseverans debilitate corporis
solutus est. Ac tum demum ex consilio amicorum lectica ad tribunal consu
lum inde ad senatum perlatus ordine totius casus sui exposito
magna cum omnium admiratione recuperata membrorum firmitate
pedibus domum rediit. Ac ne illud quidem involvendum silentio.
Inimicorum conspiratione urbe pulsus. M. Cicero cum in villa quadam
campi atinatis devertisset. is animo in somnium profuso per loca deser
ta per invias regiones vagantem sibi G. marium consularibus orna
tum insignibus putavit obvium factum interrogantem eum quid tam
tristi vultu incerto itinere ferret. audito deinde casu quo conflicta
batur comprehendisse dexteram suam ac se proximo lictori in monumen
tum ipsi ducendum tradidisse. quod diceret ibi esse litorem status
spem repositam nec aliter evenit. Nam in ede iovis mariana sena

Gaius autem graccho imminentis tus consultum de reditu eius factum
casus atrocitas palam atque aperte per quietem denuntiata
est somno enim pressus. Tiberii Gracci fratris effigiem vidit dicentis se
nulla ratione eum vitare posse ne eo fato non periret quo ipse
occidisset. Id ergo priusquam tribunatum in quo fratrem exitum
habuit inveniret multi audivere. Celius etiam certus romane historie
auctor sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc vivo pervenisse
nisse scribit. Vincit huiusce somnii dirum aspectum quod insequens

[illegible marginal commentary]

Ipso autem actiaco. M. antonii fractis opibus cassius parmensis qui partes eius secutus fuerat athenas confugit ibi concubia nocte cum sollicitudinibus et curis mente sopita in lectulo iaceret existimavit ad se venire hominem ingentis magnitudinis coloris nigri squalidum barba et capillo demisso interrogatumque quis nam esset respondisse cacodemona perterritus deinde taetro visu et nomine horrendo servos inclamavit sciscitatusque est si quem talis habitus aut intrantem cubiculum aut exeuntem vidissent. quibus affirmantibus neminem illuc accessisse. iterum se quieti et somno dedit. atque eadem animo eius species obversata est. Itaque fugato somno lumen intus ferri iussit puerosque a se discedere vetuit. Inter hanc noctem et supplicium capitis quo eum cesar affecit paululum admodum temporis intercessit.

Propior etiam ut ita dicam lineis arterii rufi equitis romani in somnio certo aventum admonitum est. Cum enim gladiatorum munus siracusis ederetur inter equitem et retiarium se manu confodi vidit idque postero die in spectaculo consessoribus narravit. Incidit deinde ut primo ab equite loco retiarius cum murmillone introduceretur. cuius cum faciem vidisset dixit ab illo retiario se trucidari putasse protinusque inde discedere voluit. Illi sermone suo metu eius discusso causam exitii misero attulerunt. Retiarius enim in eum locum compulso murmillone et abiecto dum iacentem ferire conaretur traiectum gladio arterium interemit ut detestandum somnio signum ita certe

Annibalis quoque praedicationis somnium cum non magis tum secunda quies hostili imperio nimis fuit. hausit enim proposito quotidis subsequentes imagines existimavitque missum a iove mortali specie excelsiorem iuvenem invadende ytalie ducem. Cuius monitu primo vestigia illius intentis secutus oculis.

humani generis prona uoluntate uetita scrutantem pone respici
ens animaduertit immense magnitudinis serpentem concitato impetu
omne quicquid obuium fuerat proterentem. postque eam magno
celi fragore erumpentes nimbos lucemque caliginosis inuolutam
tenebris attonitum deinde quid id esset monstri, requirentem, portentoque
interrogauit. hic dux ytalie uastitatem inquid uides, proinde si

Quam bene macedonie rex le recta tacitis premitte fati

alexander per quietem uisa ymagine, premonitus erat ut uite
sue custos esset diligentior. sicut cauendi ei periculi consilio fortu
na instruere uoluisset. Namque cassandri pestiferam deuersus sompno
prius agnouit quam exitu sensit. Existimauit enim ab illo se interfici
cum eum numquam uidisset. Interposito deinde tempore, postquam in conspectu uenit nocti
ni metus patefacta ymagine. antipatri filium esse agnouit adiec
to uersu greco qui fidem seruiorem eleuat apparati iam aduersus caput suum
ueneficii quo cecidisse cassandri manu creditur suspitione animo

Longe indulgentiori dii in poeta symonide, cuius salutarem adiutorem
rem iter quietem admonitione consilii firmitate roborarunt. Is enim
ad litus nauem appulisset inhumatumque corpus iacens sepulture
mandasset admonitus ab eo ne proximo die nauigaret terra re
mansit. Qui inde soluerant fluctibus et procellis in conspectu eius ob
ruti sunt. Ipse letatus est quod uitam suam sompnio quam naui credere
maluisset. Memor autem beneficii elegantissimo carmine eternitati conseca
uit. Melius illi ac diuturnius in animis hominum sepulcrum constituens
quam in desertis et ignotis harenis struxerat.

Efficax illa quietis ymago que cresi regis animum maximo primo
metu deinde etiam dolore confecit. Nam e duobus filiis, et ingenii agilita
te et corporis dotibus prestantiorem imperiique successioni destinatum
atum existimauit ferro sibi ereptum. Itaque quicquid ad uitandam denuntiatam

tate clades acerbitatem permanebat: nulla ex parte patria cura cessavit advertere. Solitus erat iuvenis ad bella gerenda mitti: domi retentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum: id amoveri iussit. Gladio cinctis comitibus utebatur: vetiti sunt propius accedere. Necessitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper Olympi montis culta crebra cum agrestium strage vastaret, inusitatoque malo regium imploratum esset auxilium, filius a patre extorsit ut ad eum opprimendum mitteretur, eo quidem facilius quod non dentis sed ferri saevitia in metu reponebatur. Verum dum acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis violentiae lanceam petendae ferae gratia missam in eum detorsit. Et quidem eam potissimum dexteram nephariae caedis crimine voluit aspergi cui tutela filii a patre mandata erat, quamque Croesus imprudentis homicidii sanguine violatam hospitales venerati deos sacrificio expiaverat.

Ne Cyrus quidem superior invicte fatorum necessitatis parum lucidum argumentum est, cuius ortum adumbrantia totius Asiae spectantia matris eius somnia avus Astyages frustra discutere temptavit. Mandanen filiam suam, quae per quietem viderat urinam eius omnes Asiaticas gentes inundasse, [...] non excellentissimo ne imperium in familiam suam regni decus transferret, sed Persarum modicae fortunae viro collocando, natumque Cyrum exponi iubendo, quod similiter quietis temporibus ex Mandanes genitali parte natam vitem eousque crevisse donec cunctas dominationis suae partes inumbraret. Frustratus est enim se ipse nepoti felicitatem caelestium iudicio destinatam.

Non parvi autem habitum numinis consiliis impedire conando. Dionysio Syracusano adhuc se continente Himera quaedam non obscuri generis femina inter quietem opinione sua caelum conscendit atque ibi deorum omnium lustratis sedibus animadvertit praevalentem virum flavi coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctum Iovis solio pedibusque subiectum. Interrogatoque iuvene

quod sideratum celi duce fuerat visa quiescens esse adduxit illum Sicilie atque Italie durum esse fatum solutisque vinclis multis urbibus exitio futurum. Quem sompnium postero die sermone vulgavit. Postquam deinde Dionisium unica Siracusarum libertati capitibusque insontium infesta fortuna celesti custodia liberatum velud fulmen aliquod otio ac tranquillitati iniecit. Himera eum menia intra effusam ad officium aspectumque eius turbam intuitam ut aspexit, hunc esse quem in quiete viderat vociferata est. Id cognitum tyrapno curam tollende mulieris dedit.

Tutioris sompnii mater eiusdem Dionisii, que cum eum conceptum utero haberet parere visa est satiriscum. Consultoque prodigiorum interprete clarissimum Graie sanguinis futurum certo cum eventu cognovit.

At Cartaginensium dux Hamilcar cum obsideret Siracusas in sompnium exaudisse vocem credidit nuntiantem futurum ut prima die in ea urbe cenaret. Letus igitur perinde ac divinitus promissa victoria exercitum pugne comparabat. In quo inter Siculos et Penos orta dissensione cum strepitu ei Siracusani subita inruptione oppressis ipsum intra menia sua vinctum pertraxerunt. Itaque magis spe quam sompnio deceptus cenavit Siracusis captivus, non ut animo presumpserat victor.

Alcibiades quoque miserabilem exitum suum haud facili [al' fallaci] nocturna imagine speculatus est: quo enim pallio amice sue dormiens opertum se viderat, in eo interfectus insepultusque iacens contectus est. Proximum sompnium, quamquam paulo est longius, propter nimiam tamen evidentiam ne omittatur impetrat. Duo familiares Archades iter una facientes Megaram venerunt, quorum alter se ad hospitem contulit, alter in tabernam meritoriam devertit. Is qui in hospitio erat vidit in sompnis comitem suum orantem ut sibi cauponis insidiis circumvento subveniret: posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi. Quo viso excitatus prosiluit tabernamque in qua is diversabatur petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissim

proiectus tamquam super vacuum dampnavit. Alterum ac sopitum repetit ter item eidem sancti oblatus obsecravit ut quoniam vite sue ferre auxilium neglexisset neque saltem ultionem non negaret. Corpus enim suum a capone trucidatum tunc maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. Tam constantibus familiaris precibus compulsus protinus ad portam cucurrit et plaustrum quod in quiete demonstratum erat comprehendit. Cauponemque ad capitale supplicium perduxit.

Multa etiam [illegible] auctor in h[oc] c[apitulo] de miraculis de[monstrat] aut miraculis ab admirari[one] [illegible] ignorem[us]. Et [illegible] vulgaribus atque intellectu [illegible] mira videntur miracula [illegible] sapientibus [illegible] [illegible]

[illegible] quorum [illegible] [illegible] sequitur [illegible] lacum

[illegible] nube involuta [illegible] quasi tenebris [illegible] [illegible] ad omnes [illegible] merito et rationabiliter miracula vocentur quorum e magno acervo et maxima multitudine primus [illegible] id quod sequitur narrandum occurrit.

Cum ap[ud] [lacum] [illegible] nota fabulose loquendo quod Castor et Pollux filii Iovis et Lede deificati sunt [illegible] Romanis [illegible] apparentes [illegible] in bello [illegible] Romanorum cum Tusculanis [illegible] hic loquitur [illegible] cum Paulus Postumius dictator et bello Romanorum imperator [illegible] et Manlius Octavius Tusculanorum dux [illegible] magnis viribus [illegible] apud lacum Regillum [illegible] sic vocatum [illegible] acies pedem aliquidiu referret [illegible] bello persisterent. Castor et Pollux Romanorum imperium propugnatores visi in exercitu hostiles copias [illegible] Tusculanorum [illegible] penitus fuderunt.

Item [illegible] [illegible] bello Macedonico [illegible] Vatinius [illegible] [illegible] noctu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pauli litteris illo die Persen captum apparuit [illegible] [illegible] agro [illegible] donatus est [illegible] [illegible]

Castorem [illegible] Pollucem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Multa etiam vigilantibus acciderunt pariter ac tenebris somni [illegible] nube involuta, que quia unde manaverint aut qua ratione constiterint dignoscere arduum est merito miracula vocantur. quorum e magno acervo primus illud occurrit. Cum apud lacum Regillum Paulus Postumius dictator et Tusculanorum dux Emilius Octavius magnis viribus inter se concurrerent, ac neutra acies aliquamdiu pedem referret, Castor et Pollux Romanorum partium propugnatores visi hostiles copias penitus fuderunt.

Item bello Macedonico P. Vatinius Reatine prefecture vir noctu urbem petens existimavit duos iuvenes excellentis forme albis equis residentes obvios sibi factos nuntiare die qui preterierat Persen regem a Paulo captum. quod cum senatui indicasset tamquam maiestatis eius et amplitudinis vano sermone contemptor in carcerem coniectus [post quam] Pauli litteris illo die Persen captum apparuit, et custodia liberatus et insuper agro et vacatione donatus est. [illegible] pro imperio populi Romani excubuisse [cognitum est]. Castorem vero et Pollucem etiam illo tempore [illegible] quo apud lacum Iuturne suum equorumque sudorem abluisse visi sunt, iunctaque fonti edes eorum nullius hominum manu reserata patuit.

Sed ut ceterorum quoque deorum propensum huic urbi numen exequamur, triennio continuo vexata pestilentia civitas, cum finem tanti et tam diuturni mali neque divina misericordia neque auxilio humano imponi videret, cura sacerdotum inspectis Sibillinis libris animadvertit non aliter pristinam recuperari salubritatem posse quam si ab Epidauro Esculapius esset arcessitus. Itaque eo legatis missis unicam fatalis remedii opem auctoritate sua que iam in terris erat amplissima impetraturam se credidit. Neque eam opinio decepit: namque pari studio petitum ac promissum est presidium, e vestigio Epidaurii Romanorum legatos in templum Esculapii, quod ab eorum urbe quinque milibus passuum distat, perductos ut quod inde salubre patrie laturos se existimassent pro suo sumerent benignissime invitaverunt. quorum [illegible]

[illegible] miraculum videtur magnum auctoris [illegible] [illegible] pestilentia [illegible] Sibillinis libris [illegible] [illegible]

tur, perpetua indulgentia numen ipsius dei subsecutum verba mortalium celesti
obsequio comprobavit. Siquidem is anguis quem Epidauri raro,
sed numquam sine magno ipsorum bono visum in modum Esculapii venerati fu-
erant, per urbis celeberrimas partes oculis mitibus et leni tractu la-
bi cepit. Triduoque inter religiosam omnium admirationem conspectus haud
dubiam pre se appetite clarioris sedis alacritatem ferens ad trire-
mem Romanam perrexit, paventibusque inusitato spectaculo nautis eo conscen-
dit, ubi Quinti Ogulnii legati tabernaculum erat, inque multiplicem
orbem per summam quietem convolutus. Tunc legati perinde atque exop-
tate rei compotes expleta gratiarum actione cultuque anguis a peritis
excepto leti inde solverunt. Ac prosperam emensi navigationem postquam
Antium appulerunt, anguis qui usque in navigio remanserat, prolapsus in vestibulo
edis Esculapii myrto frequentibus ramis diffuse supereminentem cui-
dam palme circumdatus? per triduum positis quibus ve-
sci solebat non sine magno metu legatorum ne in triremem reverti
nollet, Antiensis templi hospitio usus, urbi se nostre advehen-
dum restituit, atque in ripas Tiberis egressis legatis in insulam ubi tem-
plum dicatum est tranatavit, adventuque suo tempestatem cui
remedio quesitus erat dispulit.

Nec minus voluntarius Iunonis in urbem nostram transitus. Captis a Furio Camil-
lo Veiis milites iussu imperatoris simulacrum Iunonis Monete
quod ibi religione precipua colebatur, in urbem translaturi sede sua mo-
vere conabantur. Quorum ab uno per iocum interrogata dea an Ro-
mam migrare vellet, velle se respondit. Hac voce audita lusus
in admirationem versus est, iamque non simulacrum sed ipsam celo Iunonem peti-
tam portare se credentes leti in ea parte montis Aventini in qua nunc eius templum
cernimus collocaverunt.

Fortune etiam muliebris simulacrum quod Latina via ad quartum miliarium
eo tempore cum ede sua consecratum est, quo Coriolanum ab excidio urbis matris
preces repulerunt, non semel sed bis locutum constitit, prius his verbis: Rite me matro-
ne vidistis riteque dedicastis.

Valerio aut publico ɔsule qui post exactos reges belluȝ cū ueien
tib' ⁊ etruscis gessit. illis tarquinos ⁊ pristinuȝ imperiuȝ restituere
romanis uero partā libertatē retinere cupiētib' etruscis ⁊ tarquinio
cornu dextro ꝑlio superiorib' tant' terror subito incessit ut nō solū
uictores ipsi diffugerēt s; et pauoris sui ɔsortē secū uehiēt' ⁊ ex
rent. Cui rei portentoso miraculo adicitur ingens repente uox
ex proxima silua arsia que ore .s. oī siluaȝ ibi uē pene modū
emissa traditur. uno plus etrusca cadēt romanus exercitus uictor
habebit mirandas fides; ūū digesta numo cadauera exhibuere.

Quo martis auxiliū quo uictoriaȝ romanorum adiuuit nō
ne memoria celebrando ē. cū bruty atq; lucani odio icitatis
simo maximisq; uirib; thurinorū urbē petere ut exitū ac propi
studio uoluntatē eius gaii fabricii luci lucani ɔsul protegēt. ressq;
ancipiti euentu collatis uiribus ilectur utriusq; parti copiis ge
rerēt nō audētib' romanis pugnare igens eximie magnitudinis iuue
nis primū eos cohortari ad capessendā fortitudinē cepit. deinde ubi
tardiores uidit arrepti scalis per medias hostium acies ad ɔtraria
castra euasit ⁊ admotis ualluȝ ɔscendit. inde uoce ingenti clamita
tus. factū uictorie gradum ⁊ nostros ad alienaȝ castra capienda lu
canos bruttiosq; defendenda illuc trahit ubi ɔfecti dubio cōtamine
terrebant s; ire ipulsu armorum suorum prostratos hostes iugulandos
capiendosq; romanis tradidit. uiginti eīȝ quinq; milia cesa cū
statio statilio duce utriusq; gentis et trib' atq; uiginti milita
rib' signis capta sūt. postero die cū ɔsul inter honorandos quorum stre
nua opa fuerat illū uallarē coronaȝ ei se seruare dixisset. a quo
oppressa castra erant nō inuenirēt qui primū peteret. Cognitum
pariter ac creditum ē martem patrem tunc ipso suo affuisse inter cetera
huiusmodi rei manifesta indicia galea quoq; duab' distincta pinnis

q celeste cap tectu fuerat argumentis fintisque fabritij concto suppli
catio marti e habita et laureati militibus magna ciuium letitia

[L]Ereat nec q suo seculo ablati aurilij testimonium e ei redditum
cognitum manauit ad posteros penetrales deos. Eneas troia
aduectos lauinij collocasse. Inde ab ascanio filio ei albam quam
ipse condiderat translatos pristinum sacrarium repetisse et quia id humana
manu factum existimari poterat relatos albam uoluntatem suam alt
transitu significasse. Nec me preterit de uoce et motu deorum immortalium
humanis oculis auribus que percepto quam in ancipiti opinione extimatio
uersetur sed quia non noua dicuntur sed tradita repetuntur fidem auctores
uendicent. Nostrum sit inclita litterarum monumentis consecrata proinde ac uana
non refugisse. Sed a natione urbis equa per mortalia cunctos nostra transit.
Diui Iulii fausti proles esse non hoc afferat. Quare. C. Cassius sine pretore
publica parricidij nomando cum acie philippensi ardentissimo animo dimic
uerit humano habitu angustiorem purpureo palludamento amic
tum cesarem minaci uultu et excitato equo in se impetum facientem quo
aspectu perterritus tergum hosti dedit uoce illa prius emissa quid enim
amplius agam si occidisse parum est. Non occideras tamen quidem Cassi Ce
sarem neque enim extingui ulla diuinitas potest sed mortali adhuc corpore
iacentem uiolando meruisti ut tam infestum haberes deum.

[I]amque L. Lentulus litus prenauigans in quo gnei pompei ma
gni perfidia ptolomei regis interempti corpus exile scaphe ligni ema
trabatur ignarus casus ei cum ipsi fortune cum subeundum rogum uidisset
militibus dixit quid scimus an in hac flamma gnei pompei cremetur
diuinitus misse uocis miraculum est atque hoc quidem hominis sed casu.

[I]llud tamen ore apollinis editum quo appii interitum ueridica pro
dicione uaticinatoris fidem precurrit. Is bello ciuilo quo se igne
pompei a cesaris custodia pestifera sed nec rei publice utili consilio

ubi insula delphos qua colitur

abrupat euentū grauissimi motus exploraret cupiēs uīb' impij
flamq; achaie pceat antistitē delphice cortine intimas sacri spec
partē descendere coegit unde ut certe ꝯsulentib' sorte petiti
Itā uni diuini sp̄s haust' reddentib' pestifer existit. Igr̄ ipulsu cap
ti numinis īsticta ilico horrendo sono uocis appio īt obscuras uborum
ambages fata cecinit nichil tui inquid ad te hoc romane bellū eu
boe cellas obtinebis at is ratus ꝯsilijs se apollis moneri ne
illi discrimini īteēēt regionē secessit que īt ramnūta nobi
lem athici soli partem carastumq; acaledo freto uicina īter ia
cens celle euboe nomē obtinet ubi an phersalicū certamen
morbo ꝯsūptus prodictū adeo locum sepultura possedit.

Posset ulla miraclor loco poni q' decusto saliorum sacrario nichil ī
eo pter lituum romuli integrum repertum ē q' simi tulij statua cuz
ede fortune flagrasset inuiolata pmāsit. q' claudie statua ī uesti
bulo tēpli mr̄is deum posita bis ede incendio ꝯsūpta prius nasica
et pinio scipiōe. et. l. bestia. iter. m. fulmo et l. lanua ꝯsulib'
ī sua basi flāmis īntacta stetit. attulit et mole regis attulit qui

Aliquid admiratōis ciuitati nr̄e et lanuenicis et adomesticis mor
tuus eredcitus cum aliquā diu humani iacuisset elatus. postq; cor
pus ei' ignis corripuit uiuere se proclamauit. auxiliū q' pedago
gi sui nam solus ibi remanserat inuocauit flammis circūdat'

Lucius q̄; lamie pretoris iuro eque uocez fato subtr̄hi nō potuit
fuisse subtractū ꝯstitit que nimis admirabilia fereti pamphilij fac
ta que plato scribit enteos qui iacie cecideram decē dieb' ia
cuisse biduo q' postq; rogo sublatus ē impoitum rogo reuixisse ac
mira quedam tēpe mortis uisa narrasse. atheniensis uir eruditi

Et q'm ad externa transgressi sumus quidam tussimus cui detractum lapi

dis capite excepisset ceterarum omnium tenacissima memoria retentis litteris tantum quibus precipue inbutus erat oblitus est. Dirum maligni quidem uulneris ictum percussi qui de industria scrutatis sensibus in eam potissime quo maxime delectabatur eruditionis nocendo erupit. singularem doctrinam hominis pleno inuidie funere efferendo. Cui si talibus studiis perfrui non erat utile aliquanto satius fuit ad illa aditum non impetrasse quam iam percepta eorum dulcedine caruisse. Mirabilior tamen sequentis casus

Nausimenis enim atheniensis uxor cum filii ac filie sue stupro interuenisset inopinati monstri percussa conspectu in presens tempus ad indignandum et in posterum ad loquendum obmutuit. illi nefarium concubitum uoluntaria morte pensauerunt se interficiendo uel ex dolore moriendo. hoc modo fortuna seuiens huic necem aduexit huius uitam illi propitiata donat.

Echecles samius athleta mutus cum ei uictorie quam adeptus erat titulus et premium eriperetur indignatione accensus uocalis euasit.

Gorgie quoque epirote fortis et clari uiri origo quam infirma mirabilis sit. matris sue utero elapsus inopinato uagitu suo lectum ferentes consistere coegit nouumque spectaculum patrie prebuit. non tantum ex ipso genitricis rogo lucem et cunabula assecutus eodem enim momento temporis altera iam functa fato peperit. alter ante elatus quam natus est.

Eiusdem fortune munus ferreo iasoni quidam eriti ei uulnus intulit nam cum insidias gladio eum percussisset uomicam quam nullo medico sanari poterat ita erupit ut hominem pestifero malo liberaret.

Que diis diis immortalibus acceptus simonides cuius salus abeunti etiam defensa nunc quoque subtracta est. Cenanti apud scopham in cranona quod est oppidum in thesalia nuntiatum duos iuuenes ad ianuam uenisse magno opere rogantes ut ad eos continuo prodiret ad quos ingressus neminem repperit. ibi certo momento

temporis triclinium aliud triclinium in quo Scopas epulabatur collapsum et
ipsum et omnes convivas oppressit. Quid hac felicitate locupletius quam nec
mare nec terra saeviens extinguere valuit.

Non invitus huic subnecto Daphiten, ne quis ignoraret quam
infelix cecinisse deorum laudes numen obtrectasse. Hic enim studii eius cuius
obiuus professores sophistae vocantur inepte et mordacis opinionis
totus Apollinem Delphis irridenti causa consuluit an equum invenire
posset cum omnino nullum habuisset. Cuius ex oraculo reddita vox est inventurum
equum sed ut eo proturbatus periret. Inde cum iocabundus quasi delusa sacrarum
sortium fide reverteretur incidit in regis Attali saepe numero a se contume-
liosis dictis lacessiti, eiusque iussu saxo cui nomen erat equus praecipitatus
ad deos usque cavillandos dementiae iusta supplicia pependit.

Eodem oraculo Macedonum rex Philippus admonitus ut a quadrigae violen-
tia salutem suam custodiret toto regno disiungi currus iussit, eumque locum
qui in Boetia quadriga vocatur semper vitavit. Nec tamen denuntiatum peri-
culum effugit. Nam Pausanias in capulo gladii quo eum occidit quadri-
gam habuit caelatam. Quae tam pertinax necessitas ipsius filio Alexandro consimili.

Siquidem Callanus Indus sua sponte se ardenti rogo subiciens, his appul-
sus interpellatus ab eo ecquid aut mandaret aut dicere vellet, Brevi, inquit, te
videbo. Nec id sine causa, quia voluntarium eius excessum rapida mors Alexan-
dri subsecuta est. Egregiorum exitus magnitudinem miraculi remigis casus
aequat, qui e tecto triremis sentinam haurientem cum e navi fluctus ab-
iecisset, alio latere repercussus eius fluctus in navem rettulit. Itaque in
simul ac felicis comploratione permixta sunt gratulatio. Quis illa
non ludibria nec in corporibus humanis credenda sunt. Tolerabilia
quidem quae sanctia caruerunt ceterarum partium miraculis annumeranda.

Tam Prusias regis Prusie filius eodem nomine quo pater, pro superiore

...reus fluctus inanes rettulit. Itaque simul miseri ac filius complorationi permixta gratulatio fuit vel gratulationi simul permixta fuit. || pta mirabilia diversorum in ... illa etc. ponit auctor || corporibus ... quid illa supple que secuntur nonne in corporibus ... na delubra fuisse credenda sunt ... delubra ... si hic non stat ... ipso ymo ... quadam difformitate ... in nullibus rebus. Sed quamvis delubra videantur, ... quidem ... semina ... | ... sed ... amme ...

... ypocliles phylosophi eodem die nati eiusdem preceptoris epicuri sectam et doctrinam secuti patrimonii etiam possidendi | alendeque scole vel alia littera est melior | alende que sobolis. i. familie communione coniuncti eodemque temporis momento ultima senectute extincti. hoc loco apte i. multum convenienter referuntur. quia tam equalem fortune pariter atque amicitie societatem quis non ipsius celestis concordie ... sinu genitam nutritam et finitam putet ... Sequitur quam hic Val. ...

dorinē dentium unū os equali extensū hūit n̄ adsp̄ez deformē nōz
adn̄siz ulla ex parte icōmodū. Mitridatis regis filia drypetina
e laudicia(?) regina nata duplici ordīe dētium deformi admodū
comes fuge pr̄is a pōpeio deuicti fuit. Nec illi quidē pue ad
miratōis oculi quē cōstat tā certa acie luminosis ēe ut a lilibeo pō
tū cartaginēsium egredientes classes intuerentur. Oculis
eī admirabili aristomēis messenii cor qd̄ athenienses ob nimiā
calliditatem excisū pilis refertū īuenerūt cū aliquotiēs captū
astutia elapsus. Et poeta antip̄r sidoni oīb annis uno tantūdē
quo genit' erat febri implicabāt' cumq; ad etatē ultimā puenisset
natali suo certo illo circuitu morbi ꝯsūptus est.

Hc loco apte referūtur polistrat' et ypoclites philosophi
eodē die nati eiusdē p̄ceptoris epicuri sectā secuti patrimonij etiā
possidendi alendi alia lr̄a q; familie q; scole cōione ꝯiūcti eodēq;
momēto tēporis ultima senectute extincti.

Tantā equalē fortune parit' atq; societatē quis nō ipi' cele
stis cōcordie sinu genitā nutritā atq; finitā putet. Quia p̄
hec q̄ potissimū aut īliberis potentissimoꝝ regum. aut īrege cla
rissimō aut īuate ignenij florētis aut īuiris eruditissimis aut
īhoīe fortis ingnote ne ipā quidē omis bone male q; meritē
cunda artifex rōez rex nā reddiderit. Nō mag' q̄ qui ita silue
stres capreas crete gomitas tāñope dicerēt quas sagitti ꝯfi
xas ad salutare auxiliū hūe dictamni tm̄ nō suis maīb' decon
at efficiq; ut recepta ea ꝯtinuo telarum ueneni uulneribus resp
uant. aut icephalania īsula cū oīa ubiq; pecora usū aque co
tidie recreentur. eīea pecudes maiore ex parte āni ore aper
to exalto uentos recipiētes sitim suā se dare īstitueñt. Aut

qua pp crotone in templo iunonis lacinie aram an omnes uentos immobili lianerie (?) donauit. ul' qualitatem in macedonia altam in caleno agro aquarum proprietatem uini qua homines inebrientur possite.

Non admiratione ista set memoria prosequi uoluit nisi cum sciamus recte ab ea plurimum licentie indicari penes quam summi cuncta gignendi labor consistit. Que quia supra usitatam rationem excedentia attigimus. Serpentis quoque a tito liuio curiose pariter ac facunde relata fiat mentio. Est enim ut africa apud bagradam flumen tante magnitudinis anguem fuisse ut attilii reguli exercitum amnis usu prohiberet. multisque militibus ingenti ore correptis compluribus caude uoluminibus elisis cum telorum iactu perforari nequiret ad ultimum balistarum tormentis undique petitam silicum crebris et ponderosis uerberibus procubuisse omnibusque cohortibus legionibus ipsa cartagine uisam terribiliorem. atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis corporisque iacentis pestifero afflatu uicina regione polluta romana inde submouisse castra. belue cuius corium centum uiginti pedum missum.

diues z potes

·B·

comparatione fieri precipere diuinitatis fastigio uictos. Ser[...] alt[...] op
ibus suis [...] ad celum instru[...] alii longe adhuc trahu[...]
orbis restabat. Quia ergo ab[...] tantum [...] mutauit stat cogno
sci ab illo et differri dijs inmort[...]es uolu[...] ut aliud deo celo dan
tur aliud promittetur, magne admirationis et clari erit. Opera
Illud etiam somn[...] et [...] eadem nocte duo consules p. decius et tit
manlius torquatus latino bello ac periculoso et graui non procul a [...] se
bii montis radicibus positis castris uider[...] utrique enim quidem p[...] spe qui
etis predixit ex altera acie imperatorem ex altera exercitum dijs manibus
matrique terre deberi. Utrique duci [...] copias [...] aggrederetur su
perque eas sese ipsum deuouisset uictoriam habiturum. Id luce proxima consu
libus sacrificio uel expiaturis si illud posset auerti uel si certum deos
et monitu uisum foret executuris hostiarum exta somnio congruerunt.
Conuenitque inter eos cuius cornu prius laborare cepisset ut [...] capite su
o facta patrie luerent. que neutro reformidante deposcerunt.
Sequitur eque ad publicam religionem pertinens somnium.
Cum plebeis ludis quidam paterfamilias per circum flam
minium, priusque pompa induceretur seruum suum uerberibus mulctatum
sub furca ad supplicium egisset. Latino homini ex plebe, Iupiter in q
ete precepit ut consulibus diceret se presultorem ludis circensibus
proximis non placuisse. que res nisi attenta ludorum instauratione
expiata esset secuturum non mediocre urbis periculum. Ille ueritus ne
cum aliquo incomodo suo religione summum implicaret imperium sile
ntium egit. Et subito filius eius subita ui morbi correptus interijt.
Ipse etiam per quietem ab eodem deo interrogatus an satis magnam penam
neglecti imperij sui pependisset. in proposito perseuerans debilita
te corporis solutus est. Ac tum demum ex consilio amicorum lectica
ad tribunal consulum et inde ad senatum perlatus ordine toto casus
sui exposito magna cum omnium admiratione recuperata membrorum fir
mitate pedibus domum rediit. At ne illud quidem in[...] silentio

Patrium ... conspiratione urbe pulsus .M. Cicero cum in villa quadam campi
Atinatis devertaret is animo in sompnum profuso per loca deserta per invias
regiones vaganti .C. marium consulatus ornatum insignibus putavit
obvium factum interrogantem eum quid tam tristi vultu incerto itinere ferre
tur. Audito deinde casu quo conflictabatur comprehendisse dexteram
suam ac se proximo lictori in monumentum ipsius ducendum tradidisse
quod ... ibi esse letiorem status spem repositam. nec aliter evenit. Nam in
ede iovis mariana senatus consultum de reditu eius est factum.

Gaio gracco imminentis casus atrocitas palam atque aperte per quietem
denuntiata est. Sompno enim pressus Tiberii gracci fratris effigiem se vidit
dicentis nulla ratione eum vitare posse ne eo fato non periret quo ipse
occidisset. Id ex graccho priusquam tribunatum inquo fraternum exitum
habuit inuireret multi audivere. Celius etiam certus romane historie auctor
sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc vivo pervenisse scribit. Vincit
huiusce sompnii diram aspectum quod insequitur.

Post actum m. antonii fractis opibus Cassius parmensis qui partes secutus fuerat athenas confugit ubi concubia nocte cum sollicitudinibus et curis mente sopita in lectulo iaceret existimavit ad se venire hominem ingentis magnitudinis coloris nigri squalidum barba et capillo demisso. interrogatumque quisnam esset respondisse cacodemona. perterritus deinde tetro visu et nomine horrendo suos inclamavit. sciscitatusque est siquem talis habitus aut intrantem aut exeuntem vidissent. quibus affirmantibus neminem illuc accessisse. iterum se quieti et sompno dedit. atque eadem animo eius species obversata est. Itaque fugato sompno lumen inferri iussit. puerosque a se discedere vetuit. Inter hanc noctem et supplitium capitis quo eum cesar affecit parvulum admodum temporis intercessit.

Pro prioribus tum ut ita dicam lineis Aterii rufi equitis romani in sompno necem exacto adventu monitum est. Cum enim gladiatorum munus siracusis ederetur inter quietem retiarii se manu confodi vidit

id qd postero die inspectando co̅sessoribus narrauit. Incidit deinde ut primo ab equite loco retiari⁹ cum murmillone introduceretur. cuius faciem ut vidit, ille idem dixit ab illo retiario se trucidari putasse protinus q̄ deinde discedere uoluit. illi sermone suo metu ei discusso causam exitii misero attulerunt. Retiari⁹ enim in eum locum compulso murmillone et abiecto dum iacentem ferire conaretur, traiectum gladio Aterium interemit.

Annibal quem ut [illegible]standum romano sanguini tam certi predicatoris somnium, non uigilie tantum sed et quies hostilis imperio nostro fuit. hausit enim proposito et uotis suis conuenientem ymaginem. existimauit quem missum a Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem inuadere ytalie duces. Ex [illegible] monitu primo uestigia nulla in partem flectens oculis mox humani ingenii prona uoluntate uetita scrutari pone respiciens aspexit immense magnitudinis serpentem concitato impetu omne quicquid obuium fuerat proterentem, post eamque magno celi fragore erumpentes nimbos lucemque caliginosis inuolutam tenebris. attonitus tunc deinde quidnam esset monstri et quid portenderet interrogauit. Hic [illegible] uastitatem inquit uides prorsus sile et cetera tacitis permitte fatis. De exteris.

Quam bene macedonie rex alexander per quietem uisa ymagine [illegible] erat ut uite sue custos esset diligentior. si eum cauendi etiam periculi consilio fortuna instruere uoluisset. Nam a cassandri pestiferam se dextram somnio prius cognouit quam exitu sensit. Existimauit enim ab illo se interfici cum eum num quam uidisset. Interposito deinde tempore postquam in conspectum uenit nocturnum metum patefacta ymagine ut antipatri filium esse cognouit. adiecto uersu greco qui fidem somniorum eleuat preparati iam ad necem eius ueneni quo occidisse cassandri manu creditur suspitionem animo retulit.

Longe indulgentius dii in poeta Simonide qui salutarem eius quietem admonitionem consilii firmitate roborarunt. Is enim cum ad litus nauem appulisset inhumatumque corpus iacens sepulture mandasset admonitus ab eo ne proximo die nauigaret in terra remansit. Qui inde soluerant fluctibus et procellis in conspectu eius obruti sunt. Ipse letatus est quod uitam suam somnio quam naui credere maluisset. Memor autem beneficii elegantissimo carmine eternitati

(right margin:)

[illegible] hanibal romanos hostes [illegible] puerum [illegible] destruturum romanos [illegible]

[illegible] constellatione

[illegible] ipsum hanibalem qui prudens [illegible] ut [illegible] astutia [illegible]

per tempestatem ruinam destructionem [illegible] quas fecit in ytalia

portentum diceret

longe indulgentius et cetera. Simonides poeta perciperet uidens cum nauis eius erat litori appulisset et corpus inhumatum iacens inuenisset sepultum et mandauit in beneficio is qui sepultus fuerat nocte sibi in sompniis apparuit cum quod ne proximo die nauigaret admonuit [illegible] sompnio parens remansit in terra qui uero inde protinus soluerant nauigantes in eius conspectu procellis et fluctibus obruti sunt [illegible] suffocati sunt. ipse letatus est quod suo sompnio [illegible] dei [illegible] et qui grates uoluisset ei [illegible] et memor beneficii carmine elegantissime quibus bene sciebat eternitati ipsum beneficium consecrauit. [illegible] scriptura dicit in eternum [illegible] nunquam deficiet [illegible] mortuo et diuiciem sepulcrum [illegible] animus bonus consuetudine [illegible] mare descens [illegible] instruerat. iste poeta simonides tragicus fuit [illegible] qui fecit ad perpetuam memoriam [illegible] concludens [illegible] sompnus. val. [illegible] precedens dicit [illegible] longe indulgentius [illegible] poeta simonide quam in alexandro

1. Nota quod quando dicit diligentior custos fuit alexander in hoc negligens uite sue si alias fuit diligens et per sompnium curauit salutem aliorum et nescivit procurare sibi. Alexander dum peragraret extrema orientis multi ex militibus suis fuerunt uulnerati sagittis inter quos fuit uulneratus ptholomeus princeps suus. et dum alexander dormiret apparuit sibi quidam serpens apportans quandam herbam in ore dicendo illam esse bonam pro uulneribus suorum et docuit ubi eam inueniret. qui alexander iuit et inuenit et curauit uulneratos scilicet ptholomeum et alios et statim ptholomeus et alii liberati fuerunt. Sic ipse fuit diligens pro aliis et non pro se sicut nunc patet

consecratum. Melius illi et diuturnum magis longe sepulcrum constituens quam in de
sertis et ignotis harenis struxerat.

Efficax et illa quietis ymago que Cresi regis animum maximo prius me
tu deinde etiam dolore confecit. Nam e duobus filiis et ingenii agilitate et
corporis dotibus prestantiorem imperiique successioni destinatum Atym exti
mavit ferro esse ereptum. Itaque quicquid ad evitandam denuntiate cla
dis acerbitatem pertinebat nulla ex parte patria cura cessavit avertere.
Solitus erat iuvenis ad bella gerenda mitti: domi retentus est. habebat ar
mamentarium omnis generis telorum copia refertum: id amoveri iussit. gladio
comitibus utebatur: vetiti sunt propius accedere. Necessitas tamen aditum luctui
dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper Olimpi montis culta crebra
cum agrestium strage vastaret, inusitatoque malo regium imploratum esset
auxilium, filius a patre extorsit ut ad eum opprimendum mitteretur. Eo qui
dem facilius quod non dentis sed ferri sevitia in metu reponebatur. Verum dum
acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis viole
ntie lanceam petente fere gratia in illum detorsit. Et quidem eam poti
ssimum dextram nepharie cedis crimine voluit aspergi cui tutela filii a
patre mandata erat. Quamque Cresus impudentis homicidii sanguine
violatam hospitales veritus deos sacrificio expiaverat.

Ne Cyrus quidem superior invicte fatorum necessitatis parvulum argumen
tum est. Cuius ortus ad imperium totius Asie spectantis maternus avus Asti
ages duobus prenuntiis sompniis frustra discutere temptavit. Mandanen
filiam suam quam in quiete viderat urina sua omnes asiaticas gentes inundasse
non Medorum excellentissimo ne in eius familiam regni decus transferretur
sed Perse modice fortune viro collocando natumque Cyrum exponi iu
bendo quia similiter quietis tempore crediderat genitali parte Mandanes
natam vitem eo usque crevisse donec cunctas dominationis sue partes
inumbraret. Frustratus est enim se ipse nepotis felicitatem celestium iuditio
destinatam humanis consiliis impedire conando.

Certa pueritia aut habitu Dyonisio Siracusano adhuc se continente, Hi
mera quedam non obscuri generis femina inter quietem opinione sua celum

ostendit atque inde deorum omnium lustrantem sedes animadvertit precipue sedi Iovis hominem fulvi coloris lentiginosi oris ferreis cathenis vinctum solio pedibusque subiectum. interrogato quo iuvene quo interprete duce fuerat usa quisnam esset, audivit illum Sicilie atque Italie dirum esse fatum solutumque vinclis multis urbibus exitio futurum. Quod somnium postero die sermone vulgavit. Postquam deinde Dionisium inimica Siracusarum libertati capitibus insontium infesta fortuna celesti custodia liberatum velut fulmen aliquod otio ac tranquillitati iniecit. Hymera cum inter effusam ad officium et spectaculum eius turbam intrantem menia eum aspexit hunc esse quem in quiete viderat vociferata est. Id cognitum tiranno curam tollende mulieris dedit.

Cuius somnii mater eiusdem Dionisii que cum eum conceptum utero haberet parere visa est Satiriscum. consulto prodigiorum interprete clarissimum ac potentissimum Graii sanguinis futurum certo eum eventu cognovit.

Hamilcar cartaginensium dux cum obsideret Siracusas in somnis exaudisse vocem credidit nuntiantem futurum ut proxima die intra urbem cenaret. laetus igitur perinde ac divinitus promissa victoria exercitum pugne comparabat. in quo inter Siculos et Penos orta dissensione cum castra eius Siracusani subita irruptione oppressissent ipsum intra menia sua vinctum pertraxerunt. itaque magis spe quam somnio deceptus cenavit Siracusis captivus non ut animo presumpserat victor.

Alcibiades quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna ymagine speculatus est. quo enim pallio amice sue dormiens opertum se viderat interfectus insepultus iacens contectus est. Proximum somnium et si paulo est longius propter nimiam tamen evidentiam ne omittatur impetrat. Duo familiares Archades iter una facientes Megaram venerunt quorum alter se ad hospitem contulit. alter in tabernam meritoriam divertit. is qui in hospitio erat vidit in somnis comitem suum orantem ut sibi cauponis insidiis circumvento subveniret. posse enim celeri eius [illegible] se imminenti periculo subtrahi. quo viso excitatus prosiluit tabernamque in qua is deversabatur petere conatus est. pestifero deinde fato [illegible] humanissimum

spiritum tanquam supervacuum aspernavit et lectum ac sompnum repetiit. tunc iterum ei
saucius oblatus obsecravit ut qui vite sue ferre auxilium neglexisset necis saltem u-
ltionem non negaret: corpus enim suum a caupone trucidatum tum maxime
plaustro ferri ad portam stercore coopertum. tam constantibus familiaris pre-
cibus compulsus protinus ad portam cucurrit et plaustrum quod in quiete demo-
stratum erat comprehendit. cauponemque ad capitale supplicium perduxit.

De miracullis capitulum sextum.

Multa etiam interdiu et vigilantibus
acciderunt perinde ac tenebris sompni nube involuta que
quia unde manaverint aut qua ratione constiterint dignoscere arduum est merito
miracula vocantur. quorum e magno acervo in primis illud occurrit.

Cum apud lacum regillum paulus postumi dictator et tusculanorum dux
mamili octavi magnis viribus inter se concurrent ac neutra acies aliquamdiu pe-
dem referret, castor et pollux romanarum partium propugnatores visi hosti-
les copias penitus fuderunt.

Item bello macedonico P. vatinius reatine prefecture vir noctu urbem
petens existimavit duos iuvenes excellentis forme albis equis reside-
ntes obvios sibi factos nuntiare die qui preterierat perseum regem a pa-
ulo captum. quod cum senatui indicasset tanquam maiestatis eius et amplitu-
dinis vano sermone contemptor in carcerem coniectus postquam pauli litteris illo
die perseum captum apparuit et custodia liberatus et insuper agro et
vacatione donatus est.

Castorem vero et pollucem etiam illo tempore pro imperio populi romani
excubuisse cognitum est quo apud lacum iuturne suum equorumque sudo-
rem abluisse visi sunt iunctaque fonti edes eorum nullius hominum manu reserata patuit.

Sed ut ceterorum quoque deorum propensum huic urbi numen exequamur tri-
ennio continuo vexata pestilentia civitas nostra cum finem tanti et tam diuturni
mali neque divina misericordia neque auxilio humano imponi videret
cura sacerdotum inspectis sibillinis libris animadvertit non aliter pristinam recu-
perari salubritatem posse quam si epidauro esculapius esset accersitus. Itaque
eo legatis missis unicam fatalis remedii opem auctoritate sua que iam in

Sed ut ceterorum etc. ponit autor hystoriam de deo esculapio romam pro medico adducto ut dicit augustinus 3° de ci. dei c. xv. [illegible]

nota libris sibillinis | Fuerunt autem isti libri sibilles cumane de Cumana civitate Campanie qui libros in quibus erant decreta romana conscripta tradiderunt Tarquinio prisco | ut dicit ysidorus libro octavo ethimologiarum capitulo de Sibillis.

Ad evidentiam huius exempli in hoc paragrapho contenti notandum quod serpens quidam esculapium de Epidauro usque romam comitatus fuisse creditur. Unde beatus augustinus libro x de civitate dei capitulo xvi sic ait: Epidaurius serpens esculapio navigantem comes ad ... [illegible]

terris erat amplissima impetratum se creditur. Neque eos opinio decepit.
pari namque studio petitum ac promissum est presidium. Eodemque momento epida-
uri romanorum legatos in templum esculapii quod ab eorum urbe distat quinque milibus
passuum perductos ut quicquid inde salubre patrie laturos se extimassent
pro suo sumerent benignissime invitaverunt. Quorum tam promptam in-
dulgentiam numen ipsius dei subsecutum verba mortalium celesti obsequio
comprobavit. Siquidem is anguis quem epidauri raro sed numquam sine mag-
no ipsorum bono visum in modum esculapii venerati fuerant per urbis celeberrimas
partes oculis mitibus et leni tractu labi cepit. Triduo quoque inter religiosam omnium
admirationem conspectus haud dubiam pre se appetite clarioris sedis alacritatem
ferens ad triremem romanam perrexit paventibusque inusitato spectaculo
nautis eo conscendit ubi Quinti Ogulnii legati tabernaculum erat inque mul-
tiplicem orbem per summam quietem est convolutus. Tum legati perinde atque
exoptate rei compotes expleta gratiarum actione cultuque anguis a peritis
excepto leti inde solverunt. Ac prosperam emensi navigationem postquam An-
tium appulerunt anguis qui ubique in navigio remanserat prolapsus in ve-
stibulo edis esculapii mirto frequentibus ramis diffuse supereminen-
tem excelse magnitudinis palmam circumdedit, per tres dies positis
quibus vesci solebat non sine magno metu legatorum ne in triremem
reverti nollet anciensis templi officio usus urbi se nostre advehendum
restituit atque in ripam tiberis egressis legatis in insulam ubi templum
dicatum est transnatavit. Adventu quoque suo tempestatem cui remedio
quesitus erat dispulit.

Nec minus voluntarius iunonis in urbem nostram transitus. Captis a furio
camillo veiis militi iussu imperatoris simulacrum iunonis monete
quod ibi religione precipua cultum erat in urbem translaturi sede sua
movere conabantur. Quorum ab uno per iocum interrogata dea an romam
migrare vellet velle se respondit. Hac voce audita lusus in admi-
rationem versus est. Iamque non simulacrum sed ipsam celo iunonem petitam por-
tare se credentes leti in ea parte montis aventini in qua nunc eius
templum cernimus collocaverunt.

... [illegible] partes ora ... fluvius amnis ... media tellure lacteros ... [illegible] ... quod fallunt.

... monete ... [illegible] ... manes ... [illegible] ... pitolium ... gallis ... nocte ... est. Dicitur autem ... moneta ... quia monuit romanos ut ... [illegible] ... romani ... anseres ... M. manlium ... [illegible] ... ut ... erant anseres ipsi iunoni dedicati ... autem anseres ... iunoni dedicate ... ex urbis ... quod ... [illegible] ... non fefellere quibus sacris iunonis in summa inopia ... abstinebant.

Nec minus etc. hystoria clara est in littera | nam cum furius camillus vir virtutis eximie veios civitatem cepisset iussit militibus suis ut iunonis monete simulacrum sive statuam que ibidem precipue colebatur sua sede moverent | romamque deferrent | ad cuius operationem [illegible] ... unus militum ioco se deam interrogavit | an romam migrare vellet | cui se velle ipsa dea voce humana respondit qua voce audita lusus in admirationem conversus est.

Fortune et muliebre simulacrum quod habetur via latina ad quartum miliarium eo tempore cum ede sua consecratum quo Coriolanum ab excidio urbis materne preces repulerunt non semel sed bis locutum constitit. prius his verbis: rite me matrone vidistis riteque dedicastis.

Valerio autem Publicole consuli qui post exactos reges bellum cum Veientibus et Etruscis gessit, illis Tarquinios et pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus, Etruscis et Tarquiniis cornu dextro pro superioribus tantus terror subito incessit ut non solum victores ipsi profugerent sed etiam paventes sui consortes secum vehentes ferrent. Cui rei pro adiutorio miraculum adicitur ingens repente vox ex proxima silva Arsia que ore Silvani dei in hunc fere modum emissa traditur: uno plus Etrusci cadent, Romanus exercitus victor abibit. mirandam fidem digesta numero cadavera exhibuere.

Quid Martis auxilium quo victoriam Romanorum adiuvit nonne memoria celebrandum est? cum Brutii atque Lucani odio incitatissimo maximis viribus Thurine urbis pereunte ut ... studio incolumitatem eius C. Fabricius Luscinus consul protegeret resque in ancipiti eventu collatis unum in locum utriusque partis copiis gereretur non audentibus Romanis prelium ingredi, eximie magnitudinis iuvenis primum cohortari ad capescendam fortitudinem cepit. deinde ubi tardiores eos videt ... arreptis scalis per mediam hostium aciem ad contraria castra evasit et admotis vallum conscendit. inde voce ingenti clamitans factum victorie gradum et nostros ad aliena castra capienda et Lucanos Brutiosque ad defendenda illuc traxit. ubi conferti dubio certamine certabant, ... impetu suo armorum ... prostratos hostes iugulandos capiendosque Romanis tradidit. viginti enim milia quingenti cesa cum Statio Statilio duce utriusque gentis et ... atque viginti militaribus signis capta sunt. postero die cum consul inter honorandos quorum strenua opera fuerat uti vallarem coronam ei se servare dixisset a quo capta castra erant, nec inuentus qui premium peteret, cognitum pariter ac creditum est Martem patrem tunc populo suo affuisse. inter cetera huius rei manifesta indicia galea quoque duabus distincta pinnis qua celeste caput tectum fuerat argui...

fuit. Itaque Fabritii edicto supplicatio [illegible] est habita et a laureatis militi
[illegible] magna cum animorum letitia oblate [illegible] testimonium [illegible] redditum.

Referam nunc quod suo seculo cognitum [illegible] ad posteritatem [illegible] penates deos Eneas troia advectos lavinii collocasse. Inde ab ascanio filio eius albam quam ipse condiderat translatos pristinum sacrarium repetisse et
quia id humana manu factum existimari poterat relatos albam voluntatem suam
altero transitu significasse.

Nec me preterit de voce et motu [illegible] immor
talium humanis oculis auribusque percepto quam in ancipiti [illegible] estima
tio versetur. sed quia non nova dicuntur sed tradita repetuntur [illegible] auctores
vendicent. nostrum sit inclitis litterarum monimentis consecrata perinde ac vera non
refugisse. Facta mentione [illegible] a qua primordia civitas nostra [illegible]. Divi iuli
fausta proles [illegible] se nobis offert que C. cassii nunquam sine prefatione publici
parricidii nominandi cum acie philippensi ardentissimo animo [illegible] vidit hu
mano habitu augustiorem [illegible] eo paludamento [illegible] cesarem mina
ci vultu et concitato equo in se impetum facientem. quo aspectu perterritus
tergum hosti dedit voce illa prius emissa quid enim amplius agis si occi
disse parum est. Non occideras tu quidem cassi cesarem neque enim extingui [illegible]
divinitas potest sed mortali adhuc corpore utentem violando meruisti ut tam
infestum haberes deum.

Nam cum lucius lentulus litus prenavigaret in quo gnei pompeii magni
perfidia ptholomei regis interempti corpus [illegible] scaphe lignis combu
reretur ignarus casus eius cum ipsi fortune exsecratione rogum vidisset
militibus dixit quid scimus an in hac flamma gneus pompeius crematur. divi
nitus misse vocis miraculum [illegible] atque hoc quidem hominis [illegible]

Illud tamen ore apollinis editum [illegible] quo appii interitum [illegible] phitica [illegible]
naticinationis fides precucurrit. Is bello civili quo se gneus pompeius a ce
saris concordia pestifere [illegible] publice utili consilio abrupit eventum
gravissimi motus explorare cupiens [illegible] achaye pre
rat antistitem delphice cortine in intimam sacri specus partem descen
dere coegit. unde ut certe consulentibus sortes petuntur. Ita nimio divini
spiritus haustus reddentibus pestifere [illegible] ut [illegible]

[illegible]ecendo sono uocis apto [illegible] obscuras ueridicis ambages fata canit. Ru
ch enim inquit ad te hoc romane bellum cubile cellas obtinebis, at is ratus Italys
se apollinis moneri ne illi discrimini interesset in eam regionem secessit que inter
rampnuntem nobilem athice soli partem corastumque a caliste freto uicinam inter
iacens [illegible] cubile nomen obtinet ubi amorum pena salicem certamini morbo consumptus
predictum deo locum sepultura possedit.

Pellunt et alia miraculorum loco poni que deusto sacrario saliorum nichil in
eo preter lituum romuli integrum repertum est que seruy tullij statua cum edes
fortune flagrasset inuiolata permansit, que claudie statua in uestibulo templi
pli matris deum posita bis ea templo incendio consumpta prius nasica primo scipione
et l. bestia iterum m. fuluio et l. lamia consulibus in sua basi flammis intacta stetit.

Aliquid admirationis fuit rati nam acilius et amone rogus attulit qui
et a medicis et a domesticis mortuus creditus cum aliquandiu humi iacu
isset elatus postque et corpus eius ignis corripuit uiuere se proclamauit auxilium
que pedagogi sui nam solus ibi remanserat inuocauit. sed iam flammis circum
datus fati subtrahi non potuit.

Lucio quoque lamie pretorio uiro eque uocem fuisse sub rogum constat. que
minus admirabilia fecerit pamphili fata casus que plato scribit eum
fecos qui in acie ceciderant decem diebus iacuisse biduo que postquam inde
sublatus est impositum rogo reuixisse ac mira quedam tempore mortis uisa narrasse.

Et quoniam ad externa transgressi sumus quidam athenienses uir eruditi
ssimus cum ictum lapidis capite excepisset cetera omnia tenacissime memoria
retinens litterarum tantum quibus precipue inseruierat oblitus est. diram in
que uulnus in animo percussi qui de industria scrutatus sensus in eum potissime
quo maxime delectabatur ex acerbitate nocendi erat sinistro doctrinam
hominis pleno [illegible] funere efferendo sed si talibus studiis perfrui non
erat utilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetrasse quam iam percepta cor
dulcedine caruisse. inmiscabatur tamen [illegible] casus narratio.
Nausimenis est atheniensis uxor cum filij ac filie sue stupro interuenisset
inopinati monstri percussa conspectu et in presens tempus ad indignandum et in po
sterum adloquendum obmutuit. illi nefarium [illegible] bitum uoluntaria morte pe
nas exsoluerunt. sic inpetu fortuna sermonis huic
uocem ademit hys uitam. illi propria donat.

Aeclees Samius athleta inermis cum ei victoriam quam adeptus erat titulus et
premium eriperetur indignatione accensus vocem (?) exspiravit.

Gorgie quoque epirote fortis et clari viri Gorgio qui in funere matris sue
utero elapsus inopinato vagitu suo lectum ferentes consistere coegit.
novumque aspectaculum patrie prebuit. non tantum ex ipso genitricis rogo
vitam et lucem assecutus. eodem enim momento temporis altera iam functa
fato peperit. alter ante elatus quam natus est.

Divine fortune munus Pheraei Iasoni quidam cupiens eum interficere
cum inter insidias gladio eum percussisset vomicamque a nullo medicorum sa-
nari potuit ita eruptit ut hominem pestifero malo liberaret.

Eque diis immortalibus acceptus Simonides cui salus ab eis imminenti
ex alio defensa ruine quoque subtracta est. Cenanti enim apud Scopham in Cranon-
na quod est opidum in Thessalia nuntiatum duos iuvenes ad ianuam
venisse magno opere rogantes ut ad eos continuo prodiret. ad quos
egressus neminem repperit. ibi ceterum eo momento temporis triclinium. alii
triclinium in quo Scophas epulabatur collapsum et ipsum et omnes
convivas oppressit. quid hac felicitate locupletius? quam nec mare nec
terra seviens extinguere valuit.

Non invitus huic subnecto Dephantem ne quis ignoraret quem inclitum
erat cecinisse deorum laudes et unum ottre esse. hic cum esset [illegible]
cum professoris sophiste [illegible] inepte et mordacis [illegible] Apo-
llinem Delphis irridendi causa consuluit an equum invenire posset cum omnino nullum
habuisset. cui oraculo reddita vox est inventurum equum sed ut eo perturbatus
periret. Inde cum iocabundus quasi delusa sacrarum sortium fide reverte-
retur. incidit in regem Attalum sepe numero a se contumeliosis dictis laces-
situm eiusque iussu saxo cui nomen erat equi precipitatus. ad deos usque ca-
villandos dementie iusta supplicia pependit.

Eodem miraculo Macedonum rex Philippus admonitus ut a quadrige
violentia salutem suam custodiret toto regno disiungi currus iussit. eum
quoque locum qui in Beotia quadriga vocatur semper vitavit. Nec tamen de-
nuntiatum periculi genus effugit. Nam Pausanias in capulo gladii quo
eum occidit quadrigam habuit celatam. quam tam pertinax necessitas in patre filio
Alexandro consimilis apparuit.

Siquidem callanus indus sua sponte se ardenti rogo subiectum interpellatus ab eo si quid aut mandaret aut dicere vellet. brevi te inquit videbo. nec id sine causa quia voluntarium eius interitum excessum rapida mors alexandri subsecuta est.

Regio initus magnitudine miraculi zenugis casus equat. quem in desto litore tyriorum sentinam haurientem cum e navi fluctus abiecisset alto latere repercussum navis fluctus in navem retulit. Itaque misericordia simul ac felicitas comploratio permixta fuit gratulatione. Quid illa. nonne in natura neque in corporibus humanis credenda sunt. Tolerabilia quidem que sequentia carnuerunt. ceterum ipsis miraculis annumeranda.

Nam et prusias regis prusie filius eodem nomine quo pater pro superiore ordine dentium unum os equaliter extensum habuit. nec ad speciem deforme neque ad usum ulla ex parte incomodum. Mitridatis vero regis filia drypetine laodice regina nata duplici ordine dentium deformis admodum comes fuge patris a pompeio devicti fuit. Nec illius quidem parve admirationis oculi quem constat tam certa acie luminosum esse ut a lilibeo portu cartaginensium egredientes classes intueretur. Oculis etiam admirabilius aristomenis messenii cor quod athenienses ob nimiam calliditatem exectum pilis refertum invenerunt cum aliquotiens captum astutia elapsus. Et poeta antipater sidonius omnibus annis uno tantum die quo genitus erat febri implicabatur cumque ad etatem ultimam pervenisset natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

Hoc loco aperte referuntur polistratus et ypoclides philosophi eodem die nati eiusdem preceptoris epicuri sectam secuti patrimonii etiam possidendi alendeque scole communione coniuncti eodemque momento temporis ultima senectute extincti.

Tantam equalitatem fortune pariter atque societatem quis non ipsius celestis concordie sinu genitam nutritam atque finitam putet. Quapropter hoc quod potissimum aut in liberis potentissimorum regum ut in rege clarissimo aut in vate ingenii florentis aut in viris eruditissimis aut in homine fortis ignote inter ipsa quidem omnis bone male que materie fecunda artifex rerum natura reddiderit. Adeo magis quod qui in silvestres capreas crete genitas tanto pere diferit quas sagiptis confixe ad salutare auxilium herbe diptamni tantum non

lius maioribus deducit effecitque ut recepta cum ... tum uenti ... respuat. Aut in cephalania insula cum omnia ubique perennem usum aque cotidie recreantia in ea scrobes maiore ex parte anni ore aperto et alto uentis recipientem situm suum sedare instituerit. Aut quam in crotone in templo iunonis lacinie aram ante omnes uentos immobili cinere donavit. Aut quam in marcedonia alteram in caleno agro aquam ... quam homines inebrientur possidere noluit.

Non admiratione ista sed memoria prosequi debemus cum sciamus recte ab ea plurimum licentie uindicari penes quam infinita rerum gignendi labor consistit. Cuius quoniam super usitatum rerum excedentia attigimus ... titulo uiciose pariter ac factum relata fiat mentio ... aut ... apud bagradam flumen tante magnitudinis anguem fuisse ut attilii reguli ... cum annis usu prohiberet multisque militibus ingenti ore correptis compluribusque caude uoluminis elisis cum telorum iactu perforari nequiret ad ultimum balistarum tormentis undique petitum silicum crebris et ponderosis uerberibus procubuisse omnibusque et cohortibus legionibus ipsa carthagine ui ... terribiliorem atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis corporisque iacentis pestifero afflatu uicina regione polluta romana inde somouisse castra. Belue corium centum et uiginti pedum in urbem Missum

Explicit primus liber Val. romani. Incipit Secundus

Capitula secundi libri — Capitula primi libri

- De institutis antiquis.
- De disciplina militari
- De iure triumphandi
- De censoria nota
- De maiestate.

- De religione.
- De neglecta religione.
- De ominibus.
- De prodigiis.
- De somniis.
- De miraculis.

Incipit Secundus liber. capitulum primum de institutis antiquis.

Series regum romanorum.

- Romulus. — Tullius hostilius — Tarquinius priscus — Tarquinius superbus
- Numa pompilius — Marcus anchus — Tullius Seruilius

De institutis antiquis capitulum primum

Urbis z potens nature regnum sequitur initiaz stiluz tam Unīc urbis q̄ ceteraz gētiuz priscis ac memorabilibus institutis. op̄ enī ē cognosci hüsce uite quā sb optimo principe felicez agim⁹ quenaz fuint elemēta ut cors q̄ respīt aliquid p sentibus moribꝫ prosit.

Paragraph⁹ .i.

Apud Antiquos nō soluz publice sed et priuatim nich agebat nisi auspicio prius sūpto. quo ex more nuptys ēt nūc auspices interponuntur qui q̄uis auspitia petere desierīt ipo tamē noīe ueteris ↄsuetudīs uestigia usurpantur.

Parag. ij.

Femine cuz uiris cubantibꝫ sedēs cenitabāt. q̄ ↄsuetudo ex hōiuz ↄuictu ad dīna penetruit Nam iouis epulo ipe in lectuluz uno z minerua in sellas ad cenā inuitabātur. q̄d genꝰ seueritatis nrā etas diligētius in capitolio q̄ in suis domibus suat. vz q2 magis ad rez pertinz deaz q̄ mulieruū disciplina contineri.

Parag. iii.

Que uno contente matrimonio fuerant corona pudicitie honorabātur. existimabāt eīz eū precipue sincera fide incorruptū eē animū qui post depositē uirginitatis cubile in publicū egredi [illegible] nesciret. mltoꝝ matrimonioꝝ experientiā qi legitimē cedaz intemparie sigꝰ eē credentes.

Repudiuz inter uxorez et uiruū a ↄdita urbe usqꝫ ad centesimū z quinquagesimū ānuz nlluz intercessit. Primꝰ autē spuriꝰ carbiliꝰ uxorē sterilitatis cā dimisit qui q̄uis q̄ tolerabili roē motꝰ uidebatur. rephensiōe tamē nō caruit. q2 n̄ cupiditatez quiēz liberoꝝ ↄiugali fidei pponi debuisse arbitrabantur. Sed quo matrone ale dee uerecundie munimento tuti'or esset. in ius uocanti matronā corpꝰ eiꝰ attigē nō pmisit. ut inuiolata manꝰ alienē tactu stole relinquetur.

Vini usus olim romanis feminis ignotus fuit ne scilicet in aliquod
dedecus prolaberentur quia proximus a libero patre intemperantie gradus
ad inconcessam venerem esse consuevit. Ceterum ut non tristis earum et
horrida pudicitia sed et honesto comitatis genere temperata
esset indulgentibus namque maritis et auro habundanti et multa pur-
pura usae sunt quo formam suam concinniorem efficerent summa cum dili-
gentia capillos cinere rutilabant nulli enim tunc subsessorum alienorum
matrimoniorum oculi metuebantur sed pariter et videre et aspici
mutuo pudore custodiebantur. Quotiens vero inter virum et uxorem
aliquid iurgii intercesserat in sacellum dee viriplace quod est
in palatio veniebant et ibi invicem locuti que voluerant conten-
tione animorum deposita concordes revertebantur. dea nomen hoc a pla-
candis viris fertur assecuta veneranda quidem nescio an pre-
cipue et exquisitis sacrificiis colenda utpote quotidiane et do-
mestice pacis custos que pari iugo caritatis ipsa sui appella-
tione virorum maiestati debitum a feminis reddens honorem. Huiusmodi
inter coniuges verecundia. quid inter ceteras necessitudines nonne ap-
paret consentanea nam ut minimum indicium maxime vim eius signifi-
cem aliquamdiu nec pater cum filio pubere nec socer cum genero lavaba-
tur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini et affinitati
ipsis diis immortalibus tributum quia inter ista tam sacra vincla non
magis quam in aliquo loco sacro nudari fas esse crederetur.

Convivium etiam sollempne maiores instituerunt idque caristiam
appellaverunt cui preter cognatos et affines nemo interpone-
batur ut si qua inter necessarias personas querela esset orta apud sacra
mense et inter hylaritatem animorum et fautoribus concordie adhibitis tolleretur.

Senectuti iuventus ita cumulatum et circumspectum honorem redde-
bat tamquam maiores natu adolescentium communes patres essent. Quocir-
ca iuvenes senatus die utique aliquem ex patribus conscriptis
aut propinquum aut paternum amicum ad curiam ducebant affixique
valvis expectabant donec reducendi etiam officio fungerentur.

qua quidem voluntaria senectutis et corporum ratione ad publica officia impigre sustinenda roborabant brevique processuri in lucem virtutum suarum verecundia vel labore meditati ipsi

Invitati ad cenam diligenter querebant qui ei convivio essent interfuturi ne seniores adventum discubitu preciperent, sublataque mensa priores consurgere et abire patiebantur. ex quibus et apparet cene quoque tempore quam parco atque modesto sermone hys presentibus soliti sint uti.

Maiores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuventutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius, quid etiam utilius certamine? pubertas canis suum decus reddebat, defecta iam cursu etas ingredientes in actum viros favoris nutrimentis prosequebatur. quas athenas quam scolam que alienigena studia huic domestice discipline pretulerim? Inde oriebantur camilli, scipiones, fabricii, marcelli, fabii, ac ne singula imperii nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde inquam celi clarissima pars divi fulserunt cesares.

Adeo autem magna caritate patrie tenebantur, ut archana consilia patrum conscriptorum multis seculis nemo senator enuntiaverit. Q. Fabius maximus tantum et is per imprudentiam de tertio bello punico indicendo quod secreto in curia erat actum, P. Crasso rus petens domum revertenti in itinere narravit, memor eum triennio ante questorem factum, ignarus nondum a censoribus in ordinem senatorium allectum, quo uno modo etiam qui iam honores gesserant aditus in curiam dabatur. Sed quamvis honestus error Fabii vehementer tamen a consulibus obiurgatus est, numquam enim taciturnitatem optimum ac tutum

ssimum administrandarum rerum vinculum labefactari nollent.

Ergo cum Asiae Eumenes amantissimus nostrae urbis bellum a Perse adversus populum Romanum comparari senatui nuntiasset, non ante sciri
potuit quid aut ille locutus esset aut patres respondissent quam cap-
tum Persen cognitum est. Fidum erat et altum rei publicae pecto-
rum curia silentique salubritate munitum et vallatum undique, cu-
ius limen intrantes abiecta privata caritate publicam in-
duebant. Itaque non dicam unum sed neminem ex tam multis credas
qui tam multorum secreto commissa ...

Magistratus vero prisci quanto opere suam populique Romani maiestatem
retinentes se gesserint hinc cognosci potest, quod inter cetera obti-
nendae gravitatis indicia illud quoque magna cum perseverantia
custodiebant ne Graecis umquam nisi Latine responsa da-
rent. Quin etiam ipsa linguae volubilitate qua plurimum valent
excussa per interpretem loqui cogebant non in urbe
tantum nostra sed in Graecia et Asia, quo scilicet Latinae vocis
honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis de-
erant studia doctrinae, sed nulla non in re pallium togae subici de-
bere arbitrabantur, indignum esse existimantes illecebris et suavi-
tati litterarum imperii pondus et auctoritatem donari.

Quapropter non es damnandus rustici rigoris crimine, C. Mari,
qui gemina lauru coronatam senectutem tuam, Numidicis et
Germanicis illustrem tropheis, victor devictae gentis facun-
dia politiorem fieri noluisti. Credo ne alienigenae ingenii
exercitatione patriae vir fieres transfuga.

Cuius ergo huic consuetudini qua nunc Graecis actionibus au-
res curiae exurduntur ianuam patefecit? Ut opinor, Molo rhe-
tor qui studia M. Ciceronis acuit. Eum namque ante omnes
exterarum gentium in senatu sine interprete auditum constat. Quem
honorem non inmerito cepit, quoniam summam vim Romanae eloquentiae ad-
iuverat. Conspicuae felicitatis Arpinas municipium, sive litterarum

Ergo etc. Hic vult autor ...

gloriosissimus contemptorem, sive abundantissimum fontem intuicio

Maxima autem diligentia maiores hunc morem retinuerunt. ne quis se inter consulem et proximum lictorem quamvis officii causa una progrediens interponeret. filio dumtaxat et ei puero ante patrem consulem ambulandi ius erat. qui mos adeo pertinaciter retentus est, ut Q. Fabius maximus quinquies consul, vir etiam prudentissime auctoritatis et tunc ultime senectutis a filio consule invitatus ut inter se et lictorem incederet, ne hostium samnitium turba ad quorum colloquium descendebant eliderentur, facere id noluit.

Idem a senatu legatus ad filium consulem suessam missus, postquam animadvertit eum ad officium sui extra moenia oppidi processisse, indignatus quod ex xi lictoribus nemo se equo descendere iussisset, plenus ire sedere perseveravit. quod ut filius sensisset, proximo lictori ut sibi apparet imperavit. Cuius voci continuo fabius obsecutus. Non ego inquit fili summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui an scires consulem agere. nec ignoro quid patrie venerationi debeatur. verum publica instituta privata pietate potiora iudico.

Relatis Q. Fabii laudibus offerunt se mirifice constantie viri qui legati a senatu tarentum ad res petendas missi, cum gravissimas ibi iniurias accepissent, unus etiam respersus esset in theatro ut est consuetudo grece introducti legationem suam acceperant peregerunt [illegible] his que passi erant questi non sunt, ne quid ultra ac mandatum esset loquerentur. insitusque pectoribus eorum antiqui moris respectus dolore qui ex contumelia gravissimus sentitur, convelli non potuit. Finem profecto tenendarum opum quibus ad invidiam diu abundancias tarentina civitas quesitam. Nam dum horride virtutis integre opere fretum stabilimentum nitore fortune presentis inflata fastidio se extimans in [illegible] imperii [illegible] mucro [illegible] irruisti.

Set ut ad [illegible] proditis moribus ad [illegible] issima maiorum instituta transgrediar, antea senatus assiduam statuta eo loci pagebat

qui tota senatus ita appellatur non expectabat ut edicto contraheretur sed inde
protinus in curiam veniebat ambigue laudis civem existimans
qui debito rei publice officio non sua sponte sed iussus fungeretur quia quidquid
imperio cogitur exigenti magis quam prestanti acceptum refertur.

Illud quoque memoria repetendum est quod tribunis plebis intrare curiam non
licebat ante valvas autem positis subselliis decreta patrum attentissima
cura examinabant ut siqua ex eis improbassent rata esse non si
nerent. Itaque veteribus senatus consultis T. littera subscribi solebat
eaque nota significabatur illa tribunos quoque censuisse qui quamvis pro
commodis plebis excubabant et imperiis consulum compescendis erant
intenti tamen ea argentea vasa ut et [illegible] usu auctoritatis esse orna
tior. Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur ita abstinen
tia arctissime constringebatur. Immolatarum enim hostiarum exta ad
questores aerarii delata venibant sacrificiisque patrum et deorum
immortalium cultus et hominum continentia meatum imperatoribus nostris
[illegible] hic debere [illegible] disciplina [illegible] contine
[illegible] alienum quod [illegible] fince
admissa [illegible] a senatu persolventur. Nam quo [illegible]
[illegible] procul obtinuisse videatur eorum digni
tate domi collabi indignum sibi quod deforme esse arbitrabatur.

Equestris vero ordinis iuventus omnibus annis bis urbem spectaculo sui
sub magnis auctoribus celebrabat. Lupercalium enim mos a romulo et remo
inchoatus est tunc cum letitia exultantes quod his avus Numitor rex alba
norum eo loco ubi educati erant urbem condere permiserat sub monte pala
tino hortatu faustuli educatoris sui quem Evander [illegible]
facto enim sacrificio cesisque capris epularum hilaritate et vino largiore
provecti divisa pastorali turba cincti obvios pellibus immolatarum hosti
arum iocantes petiverunt. Cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum
repetitur. [illegible] idibus iulii quintus fabius [illegible]
statuit. Idem censor cum publio decio seditionis finiende gratia

Per censos ... nō idē h'e intellectū ... magnates ... dignitates ... in tantā deuenerat ... ut ... fortuna ... quia de eis multis in ... credebat ... sedicio ... qd' tangens ultor dicit. Idem ... censorum quid sit censor lege ... pragm ... Caulis

comitia in humillimi condicione potestate redacta attendant ... forensem turbam in quatuor tantum tribus descripsit. easque urbanas appellauit. quo tam salubri facto uir aliquin in bellicis operibus excellens maximus cognominatus est.

Laudanda est populi uerecundia qui impigre se laboribus et periculis offerendo dabat operam ne imperatoribus capite censos sacramento rogare esset necesse quorum nimia inopia suspecta erat. Ideo que hys publica arma non committebat. Sed hanc diutina usurpatione formatam consuetudinem Gaius marius capite censum legendo militem abrupit ciuis alioquin magnificus sed nouitatis sue conscientia uetustati non sane propitius memorque si ... tatis ignauia ... fore ... se a malis ... inter ... uelit capite censum imperatorem compellari ... Itaque fastidiosum delectum ... in exercitibus romanis obliterandum duxit ne tali note contagio ad ipsum quoque gloria singulatim penetraret.

Armorum tractandorum meditatio a p. rutilio consule gaii mallii collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus ex ludo G. aurelii scauri doctoribus gladiatorum arcessitis uitandi atque inferendi ictus subtiliorem rationem legionibus ingenerauit. uirtutemque ... et rursus artem uirtuti miscuit ut illa impetu huius fortior haec illius scientia cautior fieret. uelitum usus eo bello primum repertus est quo capuam fuluius flaccus imperator obsedit. Nam cum equitibus campanorum crebris excursionibus equites nostri quia numero pauciores erant resistere non possent ... ex peditibus ... expeditos ... in ... superiores ... pacito ... saltu ... equitibus ... instituit quo facto ... proelio ... pedites ... hostium telis ... Ea que nouitas pugne ... campani ... debilitauit ... Ideo que auctori ... nemo ... habitus est. ... militaribus ... ad ... quod faciendum est quod hec ... exercitata ... deorum ... parum ...

Laudanda est etc. ... possessio est taxata et adnotata ... arma debebat accedere ... tales ... iuramento ... erat pauper ... capite censis ... inopia armis ... Sed hanc ... laudanda est ...

Se gaius marius ... capite census ... electionis militum ... fastidiosum reputabat ... obliuioni tradendum ...

[illegible]

... nota quod ... erat ... qui docuit ...

Primum etc. postquam dixit de moribus bellicis nunc tractat ... dicit quedam sunt ... et spectacula theatralia ... theatra ... delectationis ... et ista spectacula ... fiebant multum inhonesta ... lege ...

Exercitationes ... fiebant ... ista ... bella ... manus et ideo ... fiebant uerecundia erat imputandum hys ...

[illegible]

ciuili sanguine fremuit portentorum ... erat, que inchoata quidem a Messala et Cassio censoribus, ceterum auctore P. Scipione Nasica omnem apparatum operis eius subiectum haste uenire placuit. Atque etiam eodem senatus consulto cautum est ne quis in urbe propiusue passus mille subsellia posuisse sedensue ludos spectare uellet, ut scilicet remissioni animorum standi uirilitas propria Romane gentis iuncta esset. Per quingentos autem et quinquaginta octo annos senatus populo mixtus spectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Attilius Serranus et Scribonius edilis ludos matri deum facientes posterioris Africani sententiam secuti discretis senatus et populi locis soluerunt. Eaque res auertit uulgi animum et fauorem Scipionis magnopere quassauit.

Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam. G. Sulpitio Petico G. Licinio Stolone consulibus intoleranda uis orte pestilentie ciuitatem nostram a bellicis operibus reuocatam domestici atque intestini mali cura afflixerat, iamque plus in exquisito et nouo cultu religionis quam in ullo humano consilio positum opis uidebatur. Itaque placandi celestis numinis gratia compositis carminibus uacuas aures prebuit, ad id tempus circensi spectaculo contenta, quod primus Romulus raptis uirginibus Sabinis Consualium nomine celebrauit. Verum ut est mos hominum paruula initia pertinaci studio prosequendi, uenerabilibus erga deos uerbis iuuentus rudi atque incomposito motu corporis iocularia adiecit, eaque res ludium ex Etruria arcessendi causam dedit, cuius decora pernicitas uetusto ex more Curetum et Lydorum, a quibus Tusci originem traxerunt, nouitate grata Romanorum oculos permulsit. Et quia ludius apud eos hister appellabatur, scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicra ars ad saturarum modos perrepsit, a quibus primus omnium poeta Liuius ad fabularum argumenta spectantium animos transtulit, isque sui operis actor, cum sepius a populo reuocatus uocem obtudisset, adhibito pueri ac tibicinis concentu gesticulationem tacitus peregit.

Atellani autem ab Oscis acciti sunt, quod genus delectationis Italica ...

[illegible]

[illegible] nō aliud uult dicere nisi q̄ res ludicra post [illegible] tractū tpis in tantū dilatata crevit q̄ insanit. id poetarū p⁹ ad satiras et ad tragedias p⁹ea ad comedias [illegible] illius [illegible] [illegible] uoce in scena decantabant [illegible]

[illegible] z fuit liui⁹ poeta. qui p⁹ admenit talē modū. nam q̄ ista ars scenica fuit ita mirabilis z delectabilis sic p⁹s dicit q̄ qui talia decantabat repsentabat eas uoces z hoīz z actū z effingebat tm bene [illegible]

[illegible] fuerūt inter cetera [illegible] ciuitatis campanie qui ludos scenicos [illegible] agebant quos ostenses .i. campani roma euocaverunt [illegible] repraesentauerunt romani. nā p⁹ scenici erant infames [illegible] [illegible] ad genus scenitate italica temperatum [illegible] delectabilis .i. p⁹ ludos turpes z intemperate [illegible] ānam in hys ludis agere z cū mulieribus stupra cōmittere [illegible] est .i. sine reprehensione. Nam neq̄ [illegible]. [illegible] remouetur [illegible]

[illegible] uirtute [illegible] sine reprehensione [illegible]

[illegible] uirtute ... temp[illegible] ideo q̄ uacuū nota est nunq̄ a [illegible] [illegible] et necā militarib⁹ stipēdijs [illegible] expellitur.

[illegible] q̄ ceteri ludi ipis appellationibus [illegible] appet. nō diffuse uidetur seculari initiū [illegible] g[illegible] certa notitia est reddere. Cum [illegible] pestilentia urbem agrosq̄ uastaret. valesius uir locuples rustice uite duobus filijs z filia ad desperationē usq̄ medicorū laborantibus aquā calidā eis a foco petens genibus nixus [illegible] familiares ut filiorū periculū in ipius caput transferret orauit. orta deinde uox ē abituros cos saluos si continuo flumine tiberi deuectos Tarentu portasset. ibiq̄ ex ditis patris z proserpine ara petita aqua recreasset. Eo predicto magnope[illegible] pterite meum [illegible] [illegible] pueros ad ripā tiberis protinus detulit [illegible] eni [illegible] ulla sua pr[illegible] [illegible] sabine regionis fretū ac lintre hostiam petens nocte [illegible] ad martium campum appulit [illegible] sitientibus [illegible] egris succurrere cupiens igne in [illegible] [illegible] n[illegible] suppetente ex gubernatore cognoscit [illegible] [illegible] haud [illegible] fumū z ab eo iussus egredi (tarentum id ei nomen loco) cupide arrepto [illegible] [illegible] aquā fluuiē haustā eo unde fumus erat [illegible] [illegible] [illegible] dati remedij quasi uestigia quedā [illegible] [illegible] nactus [illegible] [illegible] mas. In q̄ [illegible] umatz [illegible] ullas [illegible] ignis [illegible] [illegible] [illegible] ac dū fomitē om̄ app̄hendit contextis leuibus z q̄ fors obtulerat nutrimentis pertinaci spiritu flamā euocauit. calefactāq̄ aquā pueris bibendā dedit. q̄ [illegible] salubri quiete sopiti diuturna [illegible] [illegible] [illegible] liberati. pr̄i q̄ indicauerūt [illegible] se in somnis a nescio quo deorum spongia corpora sua pertergi z precipi ut ditis patri z proserpine ari [illegible] aqua [illegible] [illegible] ipis allata fuerat furue hostie immolarentur lectisternia q̄ z ludi noc[illegible] fierent. Is q̄ eo loci nullam aram uideret dedisset credens ut a se construeretur aram emptū in urbe perexit [illegible] [illegible] quī [illegible] fundamentorū iaciendorum gratia terrā ad solidū foderent. [illegible] imperio equites cū ad uiginti pedum latitudinem [illegible] esse [illegible] peruenissent. animaduerterunt arā [illegible] diti proserpine q̄ inscrip[illegible] [illegible] valesius nuptiante suo accepit omisso emende are [illegible] [illegible] hostias nig[illegible] q̄ antiquas furue dicebant terenti immolauit.

[illegible] aquā posse calefieri [illegible] cernit [illegible] fumū sibi apparere in loco quodam [illegible] gubernatore [illegible] [illegible] [illegible] aquas [illegible] capit paleas z debilis [illegible] [illegible] [illegible] aquā calefecit [illegible] pueris dedit ad bibendū [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hostie immolentur. lectisternia et [illegible] fieret nocturnj [illegible] nullā aram ibi uidens [illegible] [illegible] [illegible] fundamenta [illegible] [illegible] ara noua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] furuas hostias [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] marti [illegible] area tarquiniorum z qū tarquinij fuerūt expulsi [illegible] [illegible] [illegible] campus z dedicauit marti [illegible] campus martius [illegible] [illegible] [illegible] tarquinorum fuit [illegible]

[illegible]

Claudius dicitur z ornamento z nil aliud vult dicere nisi quod primus qui adornavit scenam [illegible] picturis z decoris fuit pulcher claudius. [illegible] claudius quod medium tempus post expulsionem regum venit [illegible] roma cum tota familia [illegible] dicebatur pater [illegible] in quas abscondebant [illegible] cantatores carmina [illegible] dicebatur scena [illegible] obumbrato. Scena enim grece umbra est.

[illegible] plutonis z proserpine qui dei sunt tenebris [illegible]

ludosque z lectisternia ternis noctibus quia totidem filii periculo liberati erant fecit. Cuius exemplum val. publicola qui primus consul fuit studio succurrendi civibus secutus apud eandem aram publice nuncupatis votis cesisque atris bobus diti maribus feminis proserpine lectisternioque ac ludis trinoctio factis aram terra ut ante fuerat obruit. Religionem ludorum crescentibus opibus secuta lautitia est. Eius instinctu catulus campanam imitatus luxuriam primus spectantium consessum velorum umbraculis texit. Gneus pompeius ante omnes aque per semitas decursu estivum minuit fervorem. Claudius pulcher scenam varietate colorum adumbravit vacuis ante pictura tabulis extentam. Quam totam argento C. anton. auro petreius ebore quintus catulus pretexuit. Versatilem fecerunt luculli argentatis choragiis P. lentulus spinther adornavit. Translatum antea phenicis indutum tunicis M. scaurus exquisito genere vestis cultum induxit. Nam gladiatorium munus primum rome datum est in foro boario Appio claudio Q. fulvio consulibus. Dederunt marcus z decius filii bruti funebri memoria patris cineres honorando. Athletarum certamen a M. scauri tractum est munificentia. Auratam statuam nec in urbe nec in ulla parte ytalie quisquam prius aspexit quam a M. glabrione equestri patri poneretur in ede pietatis. eam autem edem p. cornelio lentulo M. bebio pamphilo consulibus ipse dedicaverat compos voti factus rege anthioco apud termofilas superato. Ius civile per multa secula inter sacra cerimoniasque deorum immortalium abditum solisque pontificalibus notum gneus flavius libertino patre genitus z scriba cum ingenti nobilitatis indignatione factus edilis curulis vulgavit z fastos pene toto foro exposuit. qui cum ad visendum egrum collegam suum venisset neque a nobilibus quorum frequentia cubiculum erat completum sedendi loco receptus esset sellam curulem afferri iussit z in ea honoris pariter atque contemptus sui vindex consedit. Veneficii questio z moribus z legibus romanis ignota complurium matronarum patefacto scelere orta est que cum viros suos clandestinis insidiis veneno perimerent unius ancille indicio protracte pars capitali iudicio damnate centum z septuaginta numerum expleverunt.

nam fastus uno modo stat pro libro annali in quo gesta annuatim ... pene toto foro exposuit ... fastorum libri sunt in quibus leges et reges scribunt ... ubi res uendunt ... et tunc dicitur a foro ... causa et tunc dicitur a fundo ... fuerunt responsa et edita prudentum ... reuelarunt ... per imperatores et maxime per Justinianum in uolumina sunt redacta ... bonorum civiles nobilium ad uulgus peruenerunt ... tunc maxima requireret iustitia ...

[illegible]

Tibicinum quoque collegium solet in foro uulgi oculos in se convertere cum inter publicas privatasque actiones personis tecto capite uaria ueste uelatis concentus edidit. inde tracta licentia quod uetiti in aede Iovis quod prisco more factitauerant uesci, Tibur irati se contulerunt. quorum ministerio senatus destituta sacra non equo animo ferens per legatos a Tiburtibus petiit ut eos gratia sua Romanis restituerent. quos illi in proposito perseuerantes interposita festae epulationis simulatione mero sopitos plaustris iniectos Romam uehendos curauerunt. quibus et honos pristinus restitutus et huiusmodi lusus hijs est datus. Personarum uero usus pudorem circumuenientis temulentie causam habet.

Fuit et illa simplicitas antiquorum in cibo capiendo humanitatis simul et continentie certissima index. Nam maximis uiris prandere et cenare in propatulo uerecundia non erat. nec sane ullas epulas habebant quas populi oculis subicere erubescerent. Erat adeo continentie attenti ut frequentior apud eos pultis usus quam panis esset. ideo que in sacrificiis mola que uocatur ex farre et sale constat. exta farre spargitur et pullis quibus auspicia petuntur puls obicitur. primitus enim libamentis suis deos eo efficacius quo simplicius placabant. Et ceteros quidem ad beneficiendum uenerabantur, Febrem autem ad minus nocendum colebant templis. quorum adhuc unum in palatio, alterum in area Marianorum monumentorum. Tertium in summa parte uici longi extat ... remedia ... ancxia fugare ... humane mentis ... leuiedas ... ut ... certissimo ... bone ualitudinis eorum ... nimie ... epulis ... modato uenus usu ad usa ...

Inde sensit proxima maiorum nostrorum grauitati spartana ciuitas seuerissimis ligurgi legibus obtemperans aliquamdiu ciuium suorum oculos a contemplanda asia retexit ...

... romani ... deos placabant ... solebant ... antiqui romani ... epulas ... publice ... pulli ... febre ... templorum ... febris ... in palatio alterum in area marianorum ... ad humanum ...

... lacedemonienses ... lacedemonii ... asia ... spartana dicebatur ... ligurgus fuit rex et princeps lacedemoniorum ... xerses darius ...

[illegible]

¶ Et ceteros ... in eius remedia. Nota antiquitus fuisse consuetudinem ... febricitantes ... febrium fuit in medio ad colle portae.

ad delicati vite genus prolaberentur. audierant enim inde lautitiam et immo-
dicos sumptus et omnis non voluptatis generis fluxisse. Ionumque
unguenti coronarumque in convivio dandarum et secunde mense ponende consue-
tudinem haud parva luxurie irritamenta repperisse. Et cum homines
esse qui homines labore et patientia gaudentes tenacissimos patrie
nervos externarum deliciarum contagione solvi et hebetari noluerunt.
quia aliquanto faciliorem introitum ad luxuriam quam ad vir-
tutem transitum videret. quod eos non frustra timuisse dux eorum Pa-
usanias patefecit. qui maximis operibus editis ut primum se
Asie moribus permisit. fortitudinem suam effeminato eius cultu mollire
Eiusdem civitatis exercitus non ante dimicare solebat
quam tibie concentu et anapesti pedis modulo cohortationis
calorem animo traxisset vegeto et crebro ictus sono strenue hoste
invadere monitus. Idem ad dissimulandum et occultandum vulnerum suorum cruorem pu-
niceis in prelio tunicis utebantur non ne ipsis aspectus eorum terrorem sine
hostibus fiduciam afferret. Lacedemoniorum prudentissimi pacis moribus athenienses subsequantur
apud quos inertia e latebris suis languore marcens in forum
perinde atque in delictum aliquod protrahitur fitque quasi facinorose ita eru-
bescende rea culpe. Eiusdem urbis sanctissimum consilium Areopagus quid
quisque atheniensium ageret aut quonam questu sustentaretur dili-
gentissime inquirere solebat ut homines honestatem vite rationis memores
reddende esse sequerentur. Eadem cives bonos corona decorandi
primo consuetudinem introduxit. duobus olee ramis [illegible]
et [illegible] probabile institutum sive rem sive [illegible]
nec. Nam et [illegible] ultimum alimentum est honoris [illegible]
a quo tale munus dandum potius potissimum [illegible]
illud institutum athenarum memorabile quo convictus a patrono li-
bertus ingratus iure libertatis exuitur. Supersedeo te inquit habere
civem tanti muneris impium estimatorem. Nec adduci possum ut credam
urbi utilem quem domui scelestum cerno. Abi igitur et esto servus quoniam liber esse nescisti.

Ita Massilienses quoque ad hoc tempus usurpant disciplinae gravitatem
priscis moribus observanda caritate populi Romani praecipue conspicui
qui tres in eadem manumissiones revocandi permittunt si ter ab eo
dem deceptum dominum cognoverunt. quarto errori subveniendum non putant
quia sua iam culpa iniuriam accepit qui ei se totiens obiecit. Ea
dem civitas severitatis custos acerrima nullum aditum mimis
in scenam dando quorum argumenta maiore ex parte stuprorum conti
nent actus ne talia spectando consuetudo imitandi licentiam
sumat. Omnibus autem qui per aliquam religionis simulationem a
limenta inertiae quaerunt clausas portas habet et mendacem et fu
cosam superstitionem summovendam esse existimans. Ceterum a condita
urbe gladius est ibi quo noxii iugulantur rubigine quidem exesus
et vix sufficiens ministerio sed index in minimis quoque rebus omnia anti
quae consuetudinis monimenta servanda. Duae etiam ante portas eorum arcae
iacent altera qua liberorum altera qua servorum corpora ad sepultu
rae locum plaustro devehuntur sine lamentatione sine planctu. Fu
neris luctus domestico sacrificio addito quoque necessariorum convivio finitur.
Etenim quid attinet aut humano dolori indulgeri aut divino numini in
vidiam fieri quod immortalitatem suam nobis partiri noluit. Venenum cicu
ta temperatum in ea civitate publice custoditur quod datur ei qui
causas sescentis (id enim senatus eius nomen obtinet) exhibuit propter quas sic illi mors ex
petenda cognitione virili benivolentia temperata quae neque egredi vita teme
re patitur et sapienter excedere cupienti celerem fati viam praebet ut vel adversa vel
prospera nimis usi fortuna (utraque enim finiendi spiritus illa ne perseveraret h
aec ne destitueret rationem praebuit) comprobato exitu terminarent. Quam consuetu
dinem Massiliensium non in Gallia ortam sed e Graecia translatam inde existimo
quod illam etiam in insula Cea servari animadverti quo tempore Asiam cum Sexto Pompeio pe
tens Iulide oppidum intravi. Forte enim evenit ut tunc summae ibi dignitatis
femina sed ultimae iam senectutis reddita ratione civibus cur excedere vita deberet
veneno consumere se destinaret mortemque suam Pompei praesentia cla
riorem fieri magni existimaret. Nec preces eius vir ille ut omnibus virtutibus

ita ei humanitatis et laudibus instructissimi aspirati sustinuit. Nam
cum eam facundissimo sermone qui ore eius quasi e beato quodam eloquen-
tie fonte manabat ab incepto consilio diu nequicquam revocare
conatus esset ad ultimum propositum exequi passus est. que nonagesimum annum
transgressa cum summa animi et corporis sinceritate ut cognoscere erat
quotidiana consuetudine cultius strato recubans et innixa cubito tibi
quidem inquit sexte pompei dii magis quos relinquo quam quos
peto gratias referant quia nec hortator vite mee nec mortis spectator
esse fastidisti. ceterum ipsa hilarem fortune vultum semper experta ne
aviditate lucis tristem intueri cogar reliquias spiritus mei prospero fine
duas filias et unum nepotum gregem superstitem relictura permu-
to. cohortata deinde ad concordiam suos distributo eis patrimonio
et cultu suo sacrisque domesticis maiori filie traditis poculum
in quo venenum temperatum erat constanti dextera arripuit. tunc defusis
mercurio delibamentis et invocato nomine eius ut se placido itinere
in meliorem sedis inferne duceret partem cupido haustu mor-
tiferam traxit potionem. ac sermone significans quasnam subinde partes
corporis sui rigor occuparet cum iam visceribus eum et cordi immi-
nere esset locuta filiarum manus ad supremum opprimendorum officium o-
culorum advocavit. nostros autem et si novo spectaculo stupefacti erant
suffusos tamen lacrimis dimisit. Sed ut ad massiliensium civitatem
revertar unde in hoc diverticulum excessi, intrare oppidum eorum nulli
cum telo licet. presto est qui id custodie gratia acceptum exituro re-
ddat ut hospitia sua quemadmodum advenientibus humana sunt ita
ipsis quoque tuta sint.

Horum menia egressis vetus ille mos gallorum occurrit.
quos memoria proditum est pecunias mutuas que his apud inferos re-
dderentur dare quia persuasum habuerunt animas hominum immortales esse.
dicerem stultos nisi idem bracati sensissent quod palliatus pitagoras.
Avara et feneratoria gallorum philosophia alacris et fortis cimbrorum
et celtiberorum qui in acie gaudio exultabant tamquam gloriose et

felicitatem uita excessurum. lamentantur in morbo quasi turpiter et miserabiliter moriturum.

Celtiberi etiam nefas esse ducebant prelio superesse cum is occidisset pro cuius salute spiritum deuouerant. laudanda utrorumque populorum prestantia animi quod et patrie incolumitatem fortiter tueri et fidem amicitie constanter prestandam arbitrabantur.

Tracie uero illa natio merito se sapientie laude uendicauerit que natales hominum flebiliter exequias cum alacritate celebrans sine ullis doctorum preceptis uerum condicionis nostre peruidit. Remoueatur itaque naturalis omnium animalium dulcedo uite que multa et facere et pati turpiter cogit si eam mortalitas eius aliquanto feliciorem ac beatiorem finis reppererit.

Quo circa recte Lycii cum his luctus incidit muliebrem uestem induunt ut deformitate cultus commoti maturius stultum proicere merorem uelint.

Verum quid ego fortissimos hoc in genere prudentie uiros laudem respiciantur Indorum femine que cum more patrio plures eidem nupte soleant mortuo marito in certamen iudiciumque ueniunt. que ex his maxime dilexerit. uictrix gaudio exultans deductaque a necessariis letum preferentibus uultum coniugis se flammis superiacit et cum eo tamquam felicissima crematur. superate cum tristitia merore in uita remanent. protrahe in medium Cimbrorum audaciam adice Celtiberorum fidem iunge animosam Tracie potentiam et sapientiam. ita incerte Lyciorum et in luctibus abiciendis callide quesitam rationem. Indicum tamen rogum nichil eorum preferes quem uxoris pietas in modum genialis thori propinque mortis secura conscendit.

Cuius glorie Punicarum feminarum ut ex comparatione turpius appareat dedecus subnectam. Sicce enim fanum est Veneris in quod se matrone conferebant atque inde procedentes questu dotis corporis iniuria contrahebant honesta nimirum tam inhonesto uinculo coniugia iuncture.

Iam Persarum admodum probabile institutum fuit quod liberos non prius aspiciebant quam septimum annum implessent quo paruulorum amissionem equiore animo sustinerent. Ne Numidie quidem reges uituperandi qui more gentis sue nulli mortalium osculum ferebant. quicquid enim in excelso fastigio positum est humili et trita consuetudine quo sit uenerabilius uacuum esse conuenit.

Parit enim contemptum nimia familiaritas. quare dum nimia est inter homines conuersatio uilescunt in moribus et dum nimium sui humilitas regendi admonet auctoritas ut hic

Venio nunc ad precipuum decus et ad stabilimentum romani imperii salutari perseverantia ad hoc tempus sincerum et incolume servatum militaris discipline tenacissimum vinculum in cuius sinu ac tutela serenus tranquillusque beate pacis status acquiescit.

Cornelius Scipio cui deleta Carthago avitum cognomen dedit consul in hyspaniam missus ut insolentissimos exercitus superiorum culpa ducum corruptos contunderet. Eodem quo momento temporis quo castra introiit edixit ut omnia ex hijs que voluptatis causa comparata erant auferentur ac summoverentur. Nam constat tum maximum inde institorum et lixarum numerum cum duobus milibus scortorum abisse. Hac turpi atque erubescenda sentina vacuefactus exercitus noster qui paulo ante metu mortis deformi se federis ictu maculaverat erecta et recreata virtute acrem illam et animosam Numantiam incendiis exustam ruinisque prostratam solo equavit. Itaque neglecte discipline militaris indicium Mancinum miserabili deditione, servate merces speciosissimum Scipio triumpho erat.

Eius secutus Metellus secutus est cum exercitum Iugurtino bello nimia Spurii Albini indulgentia corruptum consul accepisset omnibus imperii nervis ad revocandam pristine discipline militaris continentiam connixus est. Nec singulas partes apprehendit sed totam continuo in statum redegit. Protinus namque lixas e castris submovit cibumque coctum venalem proponi vetuit. In agmine neminem militum ministerio servorum iumentorumque ut arma sua et alimenta ipsi ferrent uti passus est. Castrorum subinde locum mutavit eademque ac si Iugurta semper adesset vallo fossaque aptissime cinxit. Quid igitur restituta continentia quid repetita industria profecit? Crebras victorias et multa trophea genuit ex hoste cuius tergum sub ambitioso imperatore romano militi videre non contigit.

Bene etiam illi militaris discipline affuerit qui necessitudinis ruptis vinculis ultionem vindictamque lese cum ignominia domus sue

erige non dubitauerit. Nam C. Titius consul eo bello quod cum fugitivis ge
ssit quintum fabium generum suum quia negligentia Tauromenita
nam arcem amisit provincia iussit decedere. Jam C. Cotta p. aurelium pe
cuniolam sanguine sibi coniunctum quem obsidioni liparitane
ad auspitia repetenda messanam transiturus prefecerat, virgis cesum
militie munera inter pedites fungi coegit quia eius culpa agger incen
sus pene castra erant capta.

Quintus et fulvius Flaccus censor fulvium fratrem cohortem legi
onis in qua tribunus militum erat iniussu consulis domum dimittere
ausum senatu amovit. Non indigna essent tam breviter nisi a ma
ioribus urgerer referentur. Quid enim tam difficile factu quam copulate so
cietati generis et imaginum deformem in perpetuum notam inurere
aut communionis nominis ac familie veteris propinquitatis serie coherenti
virgarum contumeliosa verbera adhibere aut censorium fratrem
adversus fraternam caritatem destringere. Verum hec singula quamvis clara cum
tamen abunde tamen gloria discipline militaris illustrant.

At nostra urbs que omni genere mirificorum exemplorum totum terrarum
orbem replevit, imperatorum proprio sanguine manantes secures ex
turbato militie ordine vindicta debet ex castris publice speciosas
privatim lugubres ... recepit incerta gratulandi
prius an allegandi officio fungeretur.

Igitur ego hesitante animo vos bellicarum rerum severissimi cu
stodes postumi tuberte et Manli torquate memoria ac recordatione complec
tor, quia animadverto fore ut pondere laudis quam meruistis obrutus ima
ginis ... ingenii mei detegam quam parem virtuti ve
stre ... postumi dictator Aulum postumium
quem ad generis penetraliumque sacrorum successionem propagandam genu
eras, cuius infantie blandimenta sinu atque osculis foveras, quem pu
erum litteris quem iuvenem armis instruxeras, sanctum fortem amantem tui
pariter atque patrie, quia non tuo iussu sed sponte presidio pro
gressus hostes fuderat victorem securi iussisti. Et ad hoc peragendum

Hanc hystoriam diffuse narrat titus livius ab urbe condita libro 8.

impius pene necis ministerio sufficere ... Nam oculos
tuos certum scio clarissima in luce offusos tenebris intueri
nequivisse. Tu etiam Manli Torquate bello consul Latino, cum provocatus
a geminio mecio duce tusculanorum ad dimicandum te ignaro de-
scendisset gloriosam victoriam et speciosa spolia referret, arripi
a lictore et in modum hostie mactari iussisti, satius esse iudicans
patrem forti filio quam militari patriam disciplina carere.

Hoc exemplo spiritum putamus usum fuisse quintum cincinnatum dicta-
torem eo tempore quo devictis equiculis et sub iugum missis, minutium
consulatum deponere coegit, quod castra cui ille hostes obsederant. Indi-
gnum enim maximo imperio credidit quem non sua virtus incolumem sed fo-
ssa vallumque tutum prestiterat, cuique verecundie non fuerat arma ro-
mana metu trepida clausis portis continere. Ergo imperiosissi-
mi duodecim fasces penes quos senatus equestris ordinis et uni-
verse plebis summum decus erat, quorumque nutu latium et tota ita-
lia regerentur consulis atque fracti dictatorie se animadversioni subi-
cerent. Ac ne inulta foret lesa gloria militaris, consul delicti omnis
vindex punitus est. Hys ut ita dicam piacularis, o mars imperii nostri
pater, ubi aliquo ex parte a tuis auspiciis degeneratum erat, numen tuum propitia-
bant affinium et cognatorum et fratrum nota, filiorum strages, ignominiosa
consulum equitarie.

Eiusdem ordinis quod sequitur. papirii dictatoris, cum adversus imperium
eius Q. fabius rutilianus magister equitum exercitum in aciem eduxisset,
quamquam fusis samnitibus in castra redierat, tamen neque virtute eius neque
successu neque nobilitate motus virgas expediri eumque nudari iussit.
O spectaculum admirabile: et rutilianus et magister equitum et victor
scissa veste spoliatoque corpore lictorum se verberibus lacerandum pre-
buit, ut in acie exceptorum vulnerum ... nobilis ictibus cruorem renova-
to victoriarum quas speciosissimas erat adeptus titulos respergeret. Pre-
cibus deinde eius exercitus occasio fabio confugiendi in urbem dedit, ubi
frustra senatus auxilium imploravit. Nichilominus enim papirius in exigen-
da pena perseveravit. Itaque coactus est pater eius post dictaturam tertium quam

[illegible]

Osulatū [illegible] ppt̄ reuocare auxiliū q̄ tribunoꝝ plebis ī pplē p Filio petere. Neq̄ hac re seuitas papirij refrenari potuit. Ceterū cū ab uniūsis ciuibꝫ ⁊ ipis tribunis plebis rogaret̄ testat̄ ē se penā illā nō fabio s; populo ⁊ tribunoꝝ condōe potitē.

Lucius q̄ calfurni piso osul cū in sicilia aduers⁹ fugitiuos bellū gereret ⁊ titi⁹ equitū ꝯfect⁹ fugitiuo multitudīe hostiū circumuēt⁹ arma hys tradidisset hys p̄tuū cū ignominie gnib; affici iussit. cū toga lacinys abscissis amictū decincta q̄ tunica īdutū nudisq̄ pedibꝫ a mane ī nocte usq̄ ad principia p oē tps militie adē īnt̄ duit ⁊ ei quictuꝫ hoīuꝫ usū q̄ bali cor turmasq̄ equitū quibꝫ p̄fuerat adeptis equis infunditoꝝ alis trāscripsit. Mag⁹ profecto dedec⁹ patie pisonū decore uindicatū ē. Cū quide id egit piso ut qui cupiditate uite adducti cruce dignissima fugitiuis tropha de se statuer̄ ocessīt libati q̄ sui ē siuli manu flagitiosuꝫ imponi uigē nō erubuerāt. amarꝫ lucis usus experirent. morte q̄ quā effeminate timuerāt uiri⁹ optarent.

Nec minꝰ pisone acit⁹ Q. messi⁹ qui ī ap tebiam res gereret. collocatas a se ī quadā statōe quīq̄ cohortes atq̄ ex ea uibꝫ hostiū depullas repetere eadē statōē cuestigio iussit. nō q̄ speraret ab hys amissū locū recupari posse. s; ut p̄cedente culpā pugn̄ ī sequentis certaminis manifesto piclo punir̄. edixit ē. siquis uir ex hys fugies castr̄ peruisset p hoste interficeret̄. qua seueritate compssi milites ⁊ corpoibꝫ fatigatis ⁊ aīo desperate uite implicatis. loci tn̄ iniquitatē multitudinemq̄ hostiū superarēt. huānē imbecillitatis efficacissimū duramtū ē necessitas.

In eadē prouincia Q. Fabi⁹ maximⁱ ferocissime gentis aīos ꝯterere et debilitare cupiēs. mansuetissimū igitur uiuz ad tps deposita clemētia seuiore uti seuitate coegit. Oīuꝫ eīn qui ex p̄sidys roanoꝝ ad hostes confugerāt capti q̄ erāt manꝰ abscidit. ut trūca p se brachia gestantes metū defectōis reliquis mitterēt. Rebelles itaq̄ manꝰ a corporibꝫ suis disic

[illegible]

etesiq;

[illegible]

recte inq[ue] cruento solo dispsit / ceteris ne idem committere auderent
documento fuerat.

Neque mitior superiore Affricano is tam ad firmandam disciplinam milita
rem aliquid ab alienissima sibi crudelitate amaritudinis mutuandum ex
timavit. siquidem deleto Cartaginis imperio cum omnes qui ex nostris exercitibus ad pe
nos transierant in suam potestatem redegisset grauius in romanos quam in latinos transfu
gas animaduertit. hos enim tamquam patrie fugitiuos crucibus affixit illos tam
quam perfidos socios securi percussit.

Non prosequar hoc factum ulterius quia Scipionis est et quia romano san
guini quamuis merito perpesso seruile supplicium insultare non attinet cum presertim
transire ad ea liceat que sine domestico vulnere gesta narrari
possunt. Nam posterior Affricanus euerso punico imperio exterarum gentium
transfugas in edendis populo spectaculis feris bestiis obiecit. Et L. Pa
ulus Perse rege superato eiusdem generis et culpe homines elephantis prote
rendos substrauit utilissimo quidem exemplo si tamen acta excellentium viro
rum humiliter extimare sine insolentie reprehensione permittitur. aspero enim
et absciso castigationis genere militaris disciplina indiget quia vires
armis constant, que ubi a recto tenore desciuerint oppressura sunt nisi opprimantur.

Sed tempus est eorum quoque mentionem fieri que non a singulis uerum ab uniuer
so senatu pro militari nomine obtinendo defendendoque administrata sunt.

Marcii tribunus militum cum reliquias duorum exercituum P. et Gnei Sci
pionum quos arma punica in Hyspania absumpserant mira virtute
collegisset eorumque suffragiis dux esset creatus senatum de rebus actis a se ce
rtiorem faciens in hunc modum orsus est. L. Marcius tribunus pro pretore cuius honoris usurpatam
ab eo appellationem patribus conscriptis non placuit quia duces a populo non a militibus
creari solerent. quo tempore tam infausto tamque graui romane rei publice detrimento tri
buno militum adulandum erat quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum
sufficiebat. Sed nulle clades nulla merita militari disciplina fuerunt superiora. Succurrebat
enim illis quam animosa feritate Tarentino bello maiores eorum usi fuissent in quo
quassatis et attritis rei publice viribus cum magnum captivorum civium numerum

a pirrho rege ultro remissi recepisset, decreverunt ut ex hys qui equo meruerant peditum numero militarent, qui pedites fuerant in funditorum auxilia transcriberentur, ne quis eorum intra castra tenderet, neve locum extra assignatum vallo aut fossa cingeret, neve tentorium ex pellibus haberet. Recursum autem hys ad pristinum militie ordinem posuerunt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset. Quibus subsidiis compulsi ex deformibus pirrhi munusculis acerrimi hostes extiterunt.

Pari ira senatus adversus illos destrinxit, qui apud cannas rem publicam deseruerant. Nam cum eos gravius decreto ultra mortuorum condicionem relegasset, acceptis a marco marcello litteris ut eorum sibi opera ad expugnationem siracusarum uti liceret, rescripsit indignos esse qui in castra reciperentur, ceterum se permittere ut faceret quod e re publica videretur, dum ne quis ex hys munere vacaret aut dono militie donaretur aut in ytaliam donec hostes in ea essent accederet. Sic enerves animos odisse virtus solet.

Hec quoque gravitas senatus fuit, quod p. petilium consulem fortissime adversus ligures pugnantem occidere milites passi, qui pro salute imperatoris hostium se telis non obtulerunt, idque decretum amplissimi ordinis speciosius et efficacius petilii monumentum extitit, sub quo in acie mortem, in via ultore clari cineres eius quiescunt.

Consilii animo cum ei hanibal sex milia romanorum que castra capta in castris habebat redimendi potestatem fecisset, condicionem sprevit memor tantam multitudinem armatorum iuvenum si honeste mori voluissent turpiter capi non potuisse. Quorum nescio maius dedecus fuerit quod patria spei an quod hosti metus nichil in hys reposuerit, hec pro se, ille ne adversus se dimicaret, perducendo.

Sed cum aliquotiens senatus pro militari disciplina severe excubuit, nescio an tum precipue, cum milites qui regium iniusto bello occupaverant, mortuo eorum duce bubellio, marcum cesium scribam eius sua sponte imperatorem delegerant, carcere inclusit, ac marco fulvio flacco tribuno plebis denuntiante ne in cives romanos adversus morem maiorum animadverteret, nichilominus propositum exequitur. Ceterum quo minore cum invidia id perageret, quinquagenos per singulos dies virgis cesos securi percuti

Itaque se huic senatus adversus predos si velim intueri violentias senat' Kartaginensium rescriptum

iussit. Eorum qꝫ corpora sepulture mandari mortemqꝫ lugeri vetuit.

Leniter hoc .P.C. si Kartaginensium senat' in militie negotiis procurandis violentiam intueri velim a quo duces bella pravo consilio gerentes etiam si prospera fortuna sbs'cuta ess& cruci tamen suffigebantur qd bene gessissent deorum immortalium adiutorio qd male commisissent ipsorum culpe imputantes.

Clearcus vero lacedemoniorum dux egregio dicto disciplinam militie continebat identidem exercitui suo auribus inculcando a militibus imperatorem potius qꝫ hostem metui debere. quo dicto aperte denuntiabat futurum ut spiritum pene impenderent quem pugne acceptum pugne ferre dubitasset. idqꝫ a duce percipi non mirabantur matrum blanditiarum memores que eos exituros ad preliandum monebant ut aut vivi cum armis in conspectum earum venirent aut mortui in armis referrentur. hoc intra domesticos parietes accepto signo sparta ne acies dimicabant.

Satis aliena prospexisse nobis licet cum propriis multo qꝫ uberioribus et felicioribus exemplis gloriari liceat. disciplina militaris acriter retenta principatum ytalie romano imperio peperit. et multarum urbium magnorum regum validissimarum gentium regimen largita est. fauces pontici sinus patefecit. Alpium urique montis convulsa claustra tradidit. ortum qꝫ e parva romuli casa totius terrarum fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt sequitur ut de triumphandi iure dicere incipiam.

De iure triumphandi. ca. viii.

Ob levia quedam imperatores triumphos sibi decerni desiderabant quibus ut occurreretur lege cautum est ne quis triumpharet nisi qui quinque milia hostium una acie cecidisset. Non enim numero sed gloria triumphorum excelsius urbis nostre futurum decus maiores existimabant. Ceterum ne tam preclara lex cupiditate laureae oblitterari posset legis alterius adiutorio fulta est quam lucius marius et m. cato tribuni plebis tulerunt. penam enim imperatoribus minatur qui aut hostium occisorum in prelio aut amissorum civium falsum numerum litteris senatui ausi essent referre iubetqꝫ eos cum primum urbem intrassent apud questores urbanos de utroqꝫ numero vere ab hiis senatui esse scriptum.

post has leges etc. Continua sic. quia de legibus triumphandi dixerat illius iudicij etc.

Demonstrat Celius lutatius ponit exemplum primum stat in hoc lutatius consule Valerio pretor in Sicilia bello contra Karthaginenses bellum habuerunt ... triumphum decreuit ... lutatius consul negauit ... esse ut minor potestas ... affirmaret quod dixit ... iudex ... apud quem ualerius dixit quod lutatius consule in pugna non existente ...

propter eos non cum primum urbem intrasset apud questores urbanos de utroque numero iurare uere ab hys senatui esse scriptum. post has leges iudicij illius tempestiua mentio introduceretur in quo de iure triumphandi inter clarissimas personas z actum excultum est.

Celius lutatius consul z Q. valerius pretor circa siciliam insignem penorum classem deleuerant. Quo nomine lutatio consuli triumphum senatus decreuit. Ceterum autem Valerio sibi quoque eum decretum desideranti negauit id fieri oportere lutatius ne in honore triumphi minor potestas maiori equaretur. pertinacius progressa contentione valerius sponsione lutatium prouocauit ni suo ductu punica classis esset oppressa. nec dubitauit restipulari lutatius. itaque iudex inter eos conuenit Atilius Calatinus. apud quem valerius in hunc modum egit. consulem in ea pugna in lectica claudum iacuisse. se autem omnibus imperatorijs partibus functum. tum calatinus priusquam lutatius causam suam ordiretur quero inquit valeri an si dimicandum necne esset contrarijs inter uos sententijs dissedissetis. utrum quod consul an quod pretor imperasset maius habiturum momentum. respondit valerius non facere se controuersiam quin priores partes consulis essent futuræ. Age deinde inquit calatinus si diuersa auspicia accepissetis cuius magis auspicio staretur. Item respondit valerius consulis. Iam hercle inquit cum de imperio z auspicio inter uos disceptationem susceperim z tu adversarium tuum superiorem fuisse fatearis. nichil est quod ulterius dubitem. itaque lutati quamuis adhuc tacueris secundum te litem do. mirifice iudex quod in manifesto negotio tempus teri passus non est. probabilius lutatius quod ius amplissimi honoris constanter defendit. sed ne valerius quidem improbe. quia fortis z prospere pugne ut non legitimum ita optandum premium petijt.

Quid facias gneo fuluio flacco qui tam expetendum alijs triumphi honorem decretum sibi a senatu ob res bene gestas spreuit ac repudiauit. Nimirum non plura precepit quam accidit. Nam ut urbem intrauit continuo questione publica afflictus exilio multatus est. ut si quid religionis insolentia commisisset pena expiaret.

... apud eos quintus fuluius qui capua capta z L. opimius qui frege[llas] ...

cepit z lucius qui fregellas ciuitates ad deditionem compulit triumphum petentes non obtinuerunt ...

Quid facias. iste fuluius respuit triumphum seu superbia seu alia causa ...

spreuit ac repudiauit quia debebat sibi ...

pena expiaret. ... sed non erat ... repudiauit ... ideo repudiauit per superbiam que fuit tunc ...

Ut siquid religionis insolentia etc. erat de more antiquorum ut cum imperatores redirent referrent gesta ... in consilio ...
... aliquid superbie committens exilio expiabat

Tantum enim hec sunt verba Valerii in quibus probat hanc consuetudinem esse laudabilem. Ostendit eam optime esse servatam et custoditam ... dicit quod tamen numquam faciebant romani quia tantum interest an adiicias aliquid imperio an detentum restituas quantum distat beneficii initium ab inventione finis. Ponere enim finem inventioni non est eiusdem status cum initio beneficii. Quin et ostendit ... servatum et duo facit ... quod dictum est et exemplis probantur. Ergo quin et ius etc. ad eas res gerendas missi ... sine ullo magistratu ... qui non fuerunt in aliquo dignitatis gradu utpote senatoris vel consulis et hoc ... solum statu privato

... illanus ad deditionem compulsis triumphandi potestatem a senatu peteret uterque con-
tis operibus magnificus, si neuter petere rei compos. Non quidem invidia patrum
conscriptorum, cui numquam in curiam aditum esse voluerunt, sed summa diligentia ob-
servandi iuris quo cautum erat, ut pro aucto imperio, non pro recuperatis que
populi romani fuisset, triumphus decerneretur. Tantum enim interest adiicias aliquid
an detentum restituas, quantum distat beneficii initium ab iniurie fine.

Quin etiam ius de quo loquor sic custoditum est, ut P. Scipioni ob recuperatas
Hispanias, M. Marcello ob captas Siracusas triumphus non decerneretur, quod ad
eas res gerendas sine ullo erant missi magistratu. Probent nunc cuiuslibet glorie
cupidi qui ex desertis montibus myoparonumque piraticis rostris laudis ino-
pes laurea ramulos festinabunda manu decerpserunt. Cartaginis imperio abru-
pta Hispania et Sicilie caput abscisum Siracuse triumphales currus iun-
gere nequiverunt, et quibus viris? Scipioni et Marcello, quorum ipsa nomina instar
eterni sunt triumphi. Sed clarissimos solide vere que virtutis autores humeris
suis salutem patrie gestantes et si coronatos intueri senatus cupiebat, iustiori
tamen reservandos laureae putavit.

His illud subnectam: moris est ab imperatore ducturo triumphum consules
invitari ad cenam, deinde rogari ut venire supersedeant, ne quis eo die quo ille
triumpharit maioris in eodem convivio sit imperii.

Verum quamvis quis preclaras res maximeque utiles rei publice civili be-
llo gessisset, imperator tamen eo nomine appellatus non est, neque ulle supplicationes de-
crete dis sunt, neque aut ovans aut curru triumphavit, quia ut necessaria iste
ita lugubres semper existimate sunt victorie, utpote non externo sed domesti-
co parte cruore.

Itaque et Nasica Tiberium Gracchum et C. Metellum Opimius factiones mesti
trucidarunt. Quintus Catulus M. Lepido collega suo cum omnibus seditiosis co-
piis extincto moderatum pre se ferens gaudium in urbem revectus est.

Gaius etiam Antonius Catiline victor abstersos gladios in castra rettu-
lit. L. Cinna et G. Marius hauserant quidem avide civilem sanguinem, sed non protinus
... factores ad deos redierunt.

... Iam Lucius Silla ... Silla et si per diversas provincias triumphum duxit in pompa tamen triumphi nullum oppidum romanorum ...
Vide o lector et considera quod romani de strage ac suorum hominum morte nullum ... gaudium haberent quia etsi hostibus ... fuissent ...
... vincere ... hoste ... Civitas nichil sit nisi civium unitas ...
... bellum civile ... nobiles ut ad Tiberium Gracchum et consulem ... ut Cinna et Lepidus ...
... ut Antonius et Catiline ... Sille et Marii ... bellum ... ulterius ...
... precedere quia ultra narrare non posset nisi civile bellum Cesaris et Pompei ...

Ad templa et aras. Erat autem consuetudo triumphantium ut ad aras in capitolium ducerentur ubi sacrificarent [illegible] ... quia civilis sanguinis effusione fuit. Ceterum [illegible] ... qui cives suos servabat de lauro ... corona habebat [illegible]

ad templa et aras deorum tetenderit.

Iam Lucii Sille qui plurima bella civilia confecit et crudelissima et insolentissimi successus fuerit cum consumata atque stricta potentia sua triumphum duceret ut grecie et asie multas urbes ita civium romanorum nullum oppidum vexit. Tedet pigetque miserie rei publice ulterius procedere. Laurea non senatus cuiquam dedit nec quisquam sibi desideravit civitatis parte lacrimante. Ceterum prone manus porrigunt ad quercum ubi ob cives servatos corona danda est qua postes auguste domus sempiterna gloria triumphat.

De censorea disciplina capitulum quartum libri secundi.

Castrensis discipline tenacissimum vinculum et militaris disciplina rationis diligens observatio admonet me ut ad censuram pacis magistram custodemque transgrediar. Nam ut opes populi romani in tantum amplitudinis imperatorum virtutibus excessere, ita probitas et continentia censorio supercilio examinata est opus effectu par bellicis laudibus. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi male vivitur? Expugnentur licet urbes, corripiantur gentes, regnis manus iniciantur, nisi foro et curie officium ac verecundia sua constiterit, partarum rerum celo cumulus equatus sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet noscere atque adeo recordari acta censorie potestatis.

Camillus et Postumius censores era pene nomine eos qui ad senectutem celibes pervenerant in erarium deferre iusserunt. Iterum puniri dignos si quo modo de tam iusta constitutione queri sunt ausi, cum in hunc modum increparentur: Natura vobis quemadmodum nascendi ita gignendi legem scribit, parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito si quis est pudor alligaverunt. Accedit his quod etiam fortuna longam prestandi huiusmodi muneris vacationem est assecuti. Cum interim consumpti sint anni et mariti et patris nomine vacui.

Nullum oppidum. Solebant triumphantes per [illegible] et in signum [illegible] civitates et provincias ab ipsis devictas ... [illegible]

[illegible] ... de censura [illegible]

Foro. Forum erat locus publicus [illegible] ... Curia locus est [illegible]

Incipit autem capitulum ponens censorie [illegible] ... Camillo ac Postumio censoribus factum est ... [illegible]

[illegible] ... si deus aliter ordinavit ... [illegible] ... parentes que vos alendo si quis est vobis pudor debito modo vos alligaverunt nutriendorum nepotum ... [illegible]

Istoriã hanc Tullius lº suo de Senectute in hec verba tangit. Inuitus feci q lucium flamineum septẽ annis postq̃ consul fuisset a

Ite gº z nodosã exsolutæ stipe utilẽ posteritati uiolẽ.

Hor[um] seueritatẽ M. ualeri[us] maximi[us] z C. iuni[us] brut[us] bubulc[us] cẽ[n]sores simili genere animaduersionis imitati s[unt]. L. ẽi[m] antoniũ senatu mouerũt q[uod] quã uirginẽ in matrimoniũ duxerat repudiasset nullo amicor[um] in consilio hito. At hoc crimen nescio an superiore maius. Nã illo coniugalia sacra spreta tantũ. hoc et iniuriose tractata s[unt]. Optimo ig[itur] iudicio censores indignũ eũ aditu curie extimauerunt. Sic porci[us] cato L. flaminiũ quẽ e numero senator[um] sustulit q[uia] in prouincia aliquẽ dampnatũ securi percussit tempore supplicii ad arbitriũ z spectaculũ uni[us] mulieris a qua c[aptus] amore tenebat[ur] electo. z poterat inhiberi respectu consulat[us] quẽ is gesserat. atq[ue] auctoritate fr[atr]is ei[us] gnei flaminei. s[ed] z censor z cato duplex seueritatis ex[emplum] eo mag[is] illũ notãdũ statuit q[uia] amplissimi honoris maiestatẽ tã tetro facinore inquinauat. Nec pensi duxerat ysdẽ imaginibus asscribi meretricis oculos humano sanguine delectatos z regis philippi supplices man[us].

Quid de fabritii luscinii censura loquar. Narrauit eũ omnis etas z deinceps narrabit ab eo corneliũ rufinũ duobus consulatibus z dictatura speciosissime functũ q[uod] decẽ pondo uasa argentea comparasset pinde ac malo ex[emplo] luxuriosũ in ordine senatorio retentũ nõ esse. Ipse mediusfidius mihi litere sc[u]li n[ost]ri obstupue[re] uident[ur] cũ ad tantã seueritatẽ referendã mentem accomodare coguntur. ac ueteri ne nõ n[ost]re urbis acta commemorare existimẽt. uix enĩ credibile ẽ intra idẽ pomeriũ decẽ pondo argenti z inuidiosũ fuisse censum z inopiam haberi contemptissimam.

Marc[us] aũt antoni[us] z L. flacc[us] censores durõniũ senatu mouerũt q[uia] legẽ de coercendis conuiuior[um] sumptibus latã tribun[us] plebis abrogauat. mirifica nota ea q[uia] n. impudentẽ duroni[us] rostra conscendit.

illa dictura freni sunt iniecti vobis quirites nullo modo perpetiendi alligari et
constricti est amaro vinclo servitutis. lex est lata que vos esse frugi
iubet abrogemus igitur istud horride vetustatis rubigine obsitum imperium. et enim
quid opus libertate si volentibus luxu perire non licet :

Age par proferam equali iugo virtutis honorisque societate iunc-
tum institutum ut emulationis animo dissidens Claudius nero livius quintus
salinator secundi punici belli temporibus firmissima rei publice latera
qui districtam simul egerunt censuram. ipsis cum equitum centurias recogno-
scerent et ipsi propter robur etatis etiam nunc eorum essent in numero ut est ad po-
liam ventum tribum preco lecto nomine salinatoris citandusne sibi esset hesi-
tavit. quod ubi intellexit nero citari collegam et equum vendere iussit quia populi
iudicio dampnatus esset. salinator quoque eadem animadversione neronem secutus est
adiecta causa quia non sincera fide secum in gratiam rediisset. Quibus viris siquis ce-
lestium significasset futurum ut eorum sanguis illustrium ymaginum serie deductus in
ortum nostri salutaris principis confluet depositis inimicitiis artissimo se ami-
citie federe iunxissent servatam ab ipsis patriam communi stirpe servandam relicturi.
Salinator quoque non quatuor atque triginta tribus inter erarios referre non dubi-
tavit. cum se dampnassent postea consulem atque censorem fecissent. preterquam quia
causam quia necesse esset eas alterutro suo crimine temeritatis et periurii teneri.
unam tantummodo tribum meciam vacuam nota reliquit. que eum suffragiis suis ut
non dampnatione ita nec honore quidem dignum iudicaverat. putemus constantis
et pervalidi ingenii fuisse qui neque tristi iudiciorum exitu compelli neque
honorum magnitudine adduci potuit quo se blandiorem in administratione rei
publice gereret.

Equestris quoque ordinis bona magna quoque pars. cccc. iuvenes censoriam no-
tam patienti animo sustinuerunt quos marcus valerius et p. sempronius quia in
sicilia ad munitionum explicandum ire iussi facere id neglexerant equis pu-
blicis spoliatos in numerum erariorum retulerunt.

Turpis etiam metus summa cum severitate penam exegerunt. M. enim attilius regulus

Regulus de quo dicitur est ... Sed quia ita pater ... erat si reverte bat ... et morte redire debent ... in bello ad hostem esse audaces nec tamen timere ... et hostem amittere ... eles qui hostibus aliquid promittunt quia fides cum promittitur est hosti ... que debet assumi servanda est ut scribit beatus augustinus ...

Et L. Furius philus M. metellum questorem compluresque equites romanorum qui post infelicem comissam cannensem pugnam cum eo se abituros ytalia iuravant/ direptis equis publicis inter erarios referendos curaverunt eosque gravi nota affecerunt quod cum in potestatem hanibalis venissent legati ab eo missi ad senatum de permutandis captivis neque impetrassent quod petebant in urbe manserunt quia et romano sanguini fidem prestare conveniens erat et Regulus censor perfidiam notabat. Cuius pater per summos cruciatus expirare quam fallere cartaginenses esse duxit satis. iam hec censura ex foro in castra transcendit/ que neque timeri neque decipi voluit hostem. Sequuntur duo eiusdem generis exempla quibus adiecisse satis erit. Gerta cum a lucio metello et gneo domitio censoribus senatu motus esset postea censor est effectus. Item M. valerius messallia censoria nota perstrictus censoria postmodum potestate impositus. quorum ignominia virtutem acuit. rubore enim eius excitati omnibus viribus incubuerunt/ ut digni civibus viderentur quibus dari potius quam obici censura deberet.

Est et illa privata censura maiestas clarorum virorum sine tribunali fastigio sine apparitorum ministeriis potens in sua amplitudine obtinenda. Grato enim et iocundo introitu animis hominum allabitur admirationis pretexta velata quam recte quis dixit longum et beatum honorem esse sine honore. Iam quid plus potuit tribui consuli quam est datum Q. metello qui cum causam repetundarum diceret tabulas quas eius expostulatione ad nomen inspiciendum cura iudicum ferretur totum consilium ab earum contemplatione oculos avertit. ne de aliqua re de qua in his relate erant videretur dubitasse. Non in tabulis esse sed in vita Q. metelli argumenta sincere administrate provincie legenda sibi iudices crediderunt indignum rati integritatem tanti viri exigua cera et paucis litteris perpendi.

Sed quid mirum si debitus honos a civibus metello tributus est quem superiori affricano et hostes prestare non dubitaverunt. Siquidem rex anthiocus ...

... in vitam metelli ... clara et declarato illo vocabulo repetundarum. Ad cuius intellectum notandum quod mos rome erat ut ... pecuniam ... non ... de debitore ... terminus ... et cuius ... petitio ... repetunde ... peticie ... si non ... solvebat ... ad ... repetebant ... quod ... cum ... obtulisse ... non ... et una lege que dicitur lex repetunda ... qua lege ... postulare ... prohibet.

bello qđ cū romāis gerebat, filiū suū a militibꝫ suis interceptū honora-
ssime excepit, regijsq; munibꝫ donatū ultº ꝛ celeriter pr̄i remisit q̄uis
ab eo tū maxime finibꝫ imp̄ij pellebat᷑. S; et rex maiestatē ex-
cellentissimi uiri uenerari q̄ suū dolorē ulcisci maluit.

Ad eundē affricanū in linterna uilla se continētē complures p̄do-
nū duces uidendū eo t̄pe forte confluxert quos cū ad ui᷑ faciendā
uenire existimasset p̄sidiū domesticoꝝ in tecto collocauit. Eratq; in hys
repellendis ꝛ aīo ꝛ apparatu occupat᷑. qđ ut p̄dones aīaduertert di-
missis militibꝫ abiectisq; armis ianue appinquabant ꝛ clara uoce
nūptiabant scipioī nō uite ei᷒ hostes s; uirtutis admiratores ue-
nisse, conspectū ꝛ congressū tanti uiri q̄i celeste ađ bn̄ficiū expetentes
proīn securū se nobis sp̄tanđ prebere nō g̃uet᷑. hoc postq; domestici sci-
pioni retulert fores reserari eosq; intromitti iussit. qui postes ianue
tanq̄; aliquā religiosissimā arā scūmq; templū uenati cupide scipio-
nis dexterā apphendert. ac diu osculati positis an̄ uestibulū donis que
deoꝝ imortaliū numini consecrari solēt, leti q; scipioez uidisse con-
tigisset ad lares suos reuertert. Quid hoc fructu maiestatis excel-
lius quid et iocūdius hostis irā admiratōne sui placauit, spectaculo
p̄ñtie sue latronū oculos gestientes uidit. delapsa celo sidera hominibꝫ
si se offerant, ueñatōis nō amplius recipierent.

Et hec quidē uiuo scipioī illđ aūt emilio paulo exanime
contigit. Nā cū exequie ei᷒ celebrarent᷑ ac forte tunc prī-
cipes macedoīe legatōis noīe rome morarentur funebri lecto
sponte sua se subiecert. qđ aliquo maius uidebit᷑ si qui cognoscant
lecti ill᷒ frontē macedonicis triumphis fuisse adornatā. Quāto

Quantum enim paulo tribuerunt per quem gentis sue clara diu indutia per ora uulgi ferre non exhorruerunt quod spectaculum funeri specie alterius triumphi adiecit. bis enim te paule macedonia urbi nostre illustrem ostendit, incolumem spoliis suis facto functum funeris.

Ne filii tui quidem scipionis emilianique in adoptionem dando duarum familiarum ornamentum esse uoluisti maiestati pari honor tributum est. Eum enim adolescentem admodum a lucullo consule petendi auxilii gratia ex hyspania in affricam missum kartaginenses et masinissa rex de pace disceptatorem uelut consulem et imperatorem habuerunt. Ignara quidem fatorum suorum kartago. Crescentis enim illius uiuente decus deorum atque hominum indulgentia ad excidium eius alebatur ut super cognomen affricani capta postea euersa corinthi gentilicione daretur. Quid dapnatione quid exilio miserius atque publio rutilio conspiratione publicanorum compulse paulo auctoritatem adimere non ualuerunt. cui asiam petenti omnes prouincie illius ciuitates legatos eius secessum opperientes obuiam miserunt. Exulare aliquis hoc loco an triumphare iustius dixerit.

Gaius et marius in profundum ultimarum miseriarum obiectus ex ipso uite discrimine beneficio emersit. missus enim ad eum occidendum in priuata domo minturnis clausum seruus publicus natione cimber et senex et inermem et squalore obsitum strictum gladium tenens aggredi non sustinuit et claritate uiri obcecatus abiecto ferro attonitus inde ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit deuicteque gentis sue interitus animum comminuit et dys inmortalibus indignum ratus ab uno eius nationis interfici marium qui totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti compressum iam et constrictum dira fati necessitate incolumem prestiterunt. nec fit estimatur asperrima sille uictoria cum prestrinxit ipse marius cos a conseruando maio absterrere posset.

Marcum quoque porcium catonem admiratio fortis ac sincere uite adeo uenerabilem
senatui fecit ut cum in iniuria .C. cesaris consulis aduersus publicanos dicendo in aciem
diem abstraheret et ob id iussu eius a lictore in carcerem duceretur uniuersus senatus
illum sequi non dubitauerit que res diuini animi perseuerantiam flexit.

Eodem ludos florales quos messius edilis faciebat spectante populus
ut mime nudarentur postulare erubuit quod cum ex fauonio amicissimo si
bi una sedente cognosceret martiales nosses iocos sacrum cum dulce flora cum
in theatrum cato seuere uenisti an ideo tantum ueneras ut exires. discessit e theatro
ne presentia sua spectaculi consuetudinem impediret. Quem abeuntem ingenti plausu populus
prosecutus priscum morem iocorum in scenam reuocauit. Confessus plus se maiestatis uni
illi tribuere quam sibi uniuerso uendicare. Quibus opibus quibus imperiis quibus triumphis
hoc datum est. Exiguum uiri patrimonium astricta continentia mores modi
ce clientele domus ambitioni clausa paternum generis una ymago minime blanda
frons sed omnibus numeris perfecta uirtus. Que quidem effecit ut si quis sanctum et egregium ciuem
significare uelit sub nomine catonis diffiniat.

Tandem est aliquid loci et alienigenis exemplis ut domesticis aspersa ua
rietate ipsa delectent. Armodii et aristoguitonis qui athenas tirannide
liberare conati sunt effigies eneas xerses ea urbe deuicta in suum regnum
transtulit. longo deinde interiecto tempore seleucus in pristinam sedem portandas curauit.

Rhodii quoque eas urbis sue appulsas cum in hospitium publice inuitasset sacris
etiam puluinaribus collocauerunt. nichil hac memoria felicius que tantum uenerationis in tam
paruulo ere possidet. Quantum porro honoris athenis xenocrati sapientia
pariter ac sanctitate claro tributum est. Qui cum testimonium dicere coactus ad aram
accessisset ut morem eius ciuitatis iuraret omnes iudices consurrexerunt
proclamauerunt ne iusiurandum diceret. Quodque sibi met
ipsis postmodum finem dicendi loco remissuri non erant sinceritati eius concedendum
existimauerunt.

quod nullus testimonium dicere poterat nisi prius ante deos iuraret ... proclamauerunt ne iusiurandum diceret ... finem dicendi loco remissuri non erant sinceritati eius concedendum ... ipsi iuraret se iudicare ... remissuri non erant concedebant.

In quo finitur liber secundus.

Attingam quasi etc. Postquam Valerius in primo libro posuit ea que ad cultum divinum pertinentia et ostendit in secundo instituta quibus cultus ipse exercetur, consequenter de virtutibus quantum loquitur in hoc tertio de virtutibus. Unde [illegible] prologum et postea tractatum de eiusdem. In prologo vero intentionem suam et continuationem ad sequentia ponit dicens quasi cunabula quedam et elementa etc. Papias dicit quod elementum est unicuiusque rei initium. Unde dicitur elementa quasi elevamentum et quia litera est initium sillabe dicitur elementum ut patet quinto metheororum per Aristotilem et secundum hoc elementum hic accipitur pro actu quo acquiruntur virtutes quia solum actus virtutem generant quorum memorat Valerius in hoc tertio. In dolis [illegible] dicitur [illegible] sine dolo et [illegible] etatis iuveniles sive pueri vel ingenium [illegible] sed hic accipitur pro signo vel iudicio future probitatis et quod sepe in [illegible] pueris

Liber tertius maximi Valerii

Attingam quasi cunabula quedam et elementa virtutis animi qui procedente tempore ad summum glorie decus culmen pervenerunt certo cum indolis experimento dato gesta referam.

Emilius lepidus puer etiam cum progressus in aciem hostem interemit civem servavit. Cuius tam memorabilis operis index est in capitolio statua bullata et incincta pretexta senatus consulto posita. Iniquum enim putavit eum honori non dum tempestivum videri qui iam virtuti maturus fuisset. Precurrit igitur lepidus etatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate duplicemque laudem e prelio retulit. Cuius etiam tunc spectatores arma hostium infesta et destricti gladii et discursus telorum et advenientium equitatus fragor et concurrentium exercituum impetus iuvenibus quoque aliquantulum terroris incutit. Inter que

Sed an hoc et quis fuit si legi memorie non occurrit. Statua bullata sicut Ysidorus libro [illegible] bulle [illegible] nominata [illegible] que in aqua vento inflantur hec ergo statua erat bullata [illegible] ornata. Solebant enim romanorum nobiles pueri [illegible] bullas deferre [illegible] hec autem statua erat incincta pretexta [illegible] veste qua [illegible] sub disciplina [illegible] et dicebatur pretexta quia pretexebatur [illegible] iuvenis [illegible] purpura [illegible] dicit [illegible] hic veste in etate [illegible] iuvenes dimittebant togam virilem assumentes ut dicit papias.

Tangit autor duo exempla de Catone ubi sic procedit / quia primo facit quod dictum est. 2o factum extollit ibi Nichil hoc. Circa primum duo facit quod duo exempla ponit. Secundum ibi Idem cum salutandi. Ad intelligentiam ... notandum est quod ... latini ... civitas ... a latino rege ut quidam dicunt ... Ytaly quo ad ... quorum latini fuit rex ... circa romam ... tusciam et ibi sunt multe civitates olim maxime ... pace facta cum romanis convenerunt cum marco druso ... avunculo ad requirendum de civitate impetranda / in cuius Drusi domo cato puerulus educabatur quem quintus popedius latinorum princeps et marci drusi predicti hospes rogavit catonem ut socios apud avunculum iuvaret qui constanti vultu se non facturum hoc respondit / ... hoc iterum ac sepius interpellatus in proposito stetit / tunc popedius cum in excelsam partem edium id est domorum elevando / minatus est se in eum abiecturum nisi ipsius precibus avunculum rogando obtemperaret. Nec hac re catonem ab incepta movere potuit. quo facto expressa est illa vox hominis gratulemur nobis latini ... quod tam parvus est cato gaudeamus ... ex quo parvus est et talis nobis facit / quid faceret si esset magnus.

[de hoste mortuo] [scilicet unde romanum capitolium ...]

Gentis emilie pueritia coronam mereri spolia rapere valuit.

[qualis fuit emilius] [non]

Hic spiritus ne Marci quidem Catonis pueritie defuit. Nam cum in domo Marci Drusi avunculi sui educaretur et ad eum Tribuni plebis latini de ci[scilicet ut cives romani fierent]vitate impetranda convenissent a quinto popedio latino principe Dru si autem hospite rogatus ut socios apud avunculum [iuvaret] adiuvaret constanti vultu non facturum se respondit. Deinde ac sepius interpellatus in proposito perstitit. Tunc poppedius in excelsam edium partem levatum [catonem] abiecturum inde se nisi precibus obtemperaret [dederet] minatus est. Nec hac re ab incepto moveri potuit. Expressa est itaque illa vox hominis: Gratulemur nobis latini et socii hunc esse tam parvum quo Senatore ne sperare quidem nobis civitatem liceret. Tenero [puer] animo Cato totius curie gravitatem [maiestatem] percepit perseverantiaque sua latinos iura nostre civitatis apprehendere cupientes reppulit.

Idem [cato] cum salutandi gratia pretextatus [puerili veste indutus] ad Sillam venisset et capita proscriptorum in atrium allata vidisset atrocitate rei commotus pedagogum suum [magistrum] nomine Sarpedonem interrogavit quapropter nemo inveniretur qui tam crudelem tyrannum occideret. Cumque is non voluntatem hominibus sed facultatem [potestatem] deesse quod salus eius magno presidio militum custodiretur respondisset ut ferrum sibi daret obsecravit affirmando perfacile se eum interfecturum quod in lecto illius considere soleret. Pedagogus et animum Catonis agnovit et propositum exhorruit eumque postea ad Sillam excussum [sine armis] semper adduxit. Nichil hoc admirabilius puer in officina crudelitatis deprehensus victorem non extimuit tum maxime

[Margin:] Nota quod ... latini ... duobus romanis ...

[Margin:] plures enim cum latinis se sociaverunt ut possent romanis resistere

[Margin:] Concludit laudem Catonis ...

[Margin:] Idem cum salutandi etc. ponit ... exemplum ...

44

sub de proscriptione paterna quod potest intelligi passive .i. qua proscriptus patebat vel .i. quam Silla pater Fausti fecerat / et utraque est vera et bona

consules municipia legiones equestris ordinis maiorem partem trucidantem. Et qui ipsam magnam illo loci statuisset celeriter aliquid de sua fuga quam de Sille nece cogitasset. Cuius Faustum Gaius Cassius condiscipulum suum in scola proscriptionem paternam laudantem ipsumque cum per etatem potuisset idem facturum minitantem colapho percussit. Dignam manum que publico parricidio se non contaminaret.

Et ut a grecis aliquid. Alcibiades ille cuius nescio utrum bona an vitia patrie perniciosiora fuerint. Illis enim cives suos decepit, his afflixit. Cum adhuc puer ad Periclem avunculum suum venisset eumque secreto tristem sedentem vidisset, interrogavit quid ita tantam in vultu confusionem gereret. At illo dicente mandato se civitatis propila Minerve que sunt ianue arcis hedificasse, consumptaque in id opus ingenti pecunia non invenire quo pacto ministerii rationem redderet: Ergo inquit quere potius quemadmodum rationem non reddas. Itaque vir amplissimus et prudentissimus suo consilio defectus pueri usus est, atque ideo egit ut athenienses finitimo implicati bello rationibus exigendis non vacaret. Sed viderint athene utrum alcibiadem lamententur an glorientur, quoniam adhuc inter exsecrationem hominis et admirationem dubio mentis iudicio fluctuantur. Nos quoniam initia procursusque virtutis patefecimus, actum ipsum prosequamur. Cuius ponderosissima vis et efficacissimi lacerti in fortitudine consistunt.

[illegible] intelligit auctor actum ut patet in sequenti capitulo initia non sic intelligit sed per initia intelligit hominem non dum virtutem [illegible] virtutem quodammodo imitantem ut patet in exemplis adductis

Nemo me prius conditor urbis tue Romule princi-
patum hoc tibi in genere laudis assignari oportere.
Sed patere obsecro uno te ciuium exemplo tui ipsius a-
liquantulum honoris debes. quia beneficio illius effectum est ne
tam preclarum opus tuum roma dilaberetur.

Etruscis in urbem ponte sublicio irrumpentibus Oratius
Cocles extremam eius partem occupauit. totumque hostium agmen
donec post tergum suum pons abrumperetur infatigabili pugna
sustinuit. atque ut patriam periculo imminenti liberatam uidit armatus
se in Tiberim misit. Cuius fortitudinem dii immortales admirati incolumitatem sinceram ei prestiterunt. Nam neque altitudine deiectus
quassatus neque pondere armorum pressus nec ullo uerticis cir-
cuitu actus nec telis quidem que undique congerebantur lesus
tutum natandi euentum habuit. Unus itaque tot ciuium tot hostium in se
oculos conuertit. stupentes illos admiratione. hoc inter letitiam et
metum hesitantes. Unusque duos acerrima pugna contritos exercitus
alterum repellendo alterum repugnando distraxit. Denique unus urbi tantum
ratum scuto suo quantum Tiberis alueo muniminis attulit. Quapropter
discedentes etrusci dicere potuerunt. Romanos uicimus ab Oratio
uicti sumus.

Immemorem me propositi mei Cloelia pene facit. Eadem enim
tempestate certe aduersus eundem hostem et in eodem Tiberi inclitum

ausa facinus

Ausa est facinus inter ceteras primi uirgines obses porsene data ho-
sti nocturno tempore custodiam egressa equum conscendit celerique tra-
iectu fluminis non solum obsidione sed etiam metu patriam soluit uiris puella
lumen uirtutis preferendo

Redeo nunc ad Romulum qui ab acrone ceninentium rege ad di-
micandum prouocatus quamquam et numero et fortitudine militum superiorem se crederet
tutiusque erat toto cum exercitu quam solum in aciem descendere sua potissi-
mum dextra omen uictorie corripuit nec incepto ei fortuna defuit occi-
so enim acrone fusisque hostibus opima de eo spolia ioui feretrio rettulit.

Hactenus istud quia publice religione consecrata uirtus nulla priuata laudatione indiget.

A Romulo proximus cornelius cossus eidem deo spolia consecrauit cum ma-
gister equitum ducem fidenatium in acie congressus interemisset. Magnus initio huius
generis inchoate glorie Romulus cosso quoque multum acquisitum est quod imi-
tari romulum ualuit

Ne marci quidem marcelli memoriam exemplis separare debemus in quo
tantum uirium fuit ut apud padum gallorum regem ingenti exercitu stipatum
cum paucis equitibus inuaderet ac protinus obtruncatum armis exueret eaque
re Ioui feretrio dicaret.

Hoc et uirtutis et pugne genere usi sunt titus mallius torquatus et ua-
lerius coruinus et emilianus scipio, hi etiam ultro prouocatos hostium duces inter-
emerunt. Sed quia sub alienis auspitiis rem gesserant spolia ioui feretrio
non posuerunt consecranda.

Item scipio emilianus cum in hyspania sub lucullo duce militaret

extra oppidū ī hyspanie tunc fore[illegible]...

atq; inter castella prevalidū oppidū circūsedetur: prim⁹ menia eius cō
scendit. neq; erat in eo exercitu quisq̄ aut nobilitate aut aīo indole aut futis
actis cuius magis saluti parci ꝛ consuli debēt. s; tū clarissimus quisq;
debēt iuuenū pro amplificanda ꝛ tuenda pria plurimū laboris ac pericli
sustinebat deforme sibi existimās quos dignitate p̄staret; ab his in uirtute
superari. Ideoq; emilianus hāc miliciā alijs propter difficultatē uitantib;
sibi depoposcit—.

Magnū int' hec fortitudis exemplū antiquitas offert. Romani gallorum
exercitu pulsi cū se ī capitoliū ꝛ in arcē conferēt. inq; ys. alibi mo
rari oēs nō possent / necessariū consiliū ī plana parte urbis relinquendo
ꝛ seniorū ceperunt / quo facili⁹ iuuent⁹ reliquias imperij tueret. Cetez
ne illo quidē tā misero tam q; luctuoso tpē ciuitas nrā uirtutis
sue oblita ē defuncti enī honoib; apertis ianuis ī curulib; sellis cū
insignib; magratuū quos gesserant Sacerdotiorumq; que erant
adepti consedunt ut ꝛ ipi ī occasu splendorē et ornamenta prite ui
te retinerēt. ꝛ plebē ad fortius sustinēdos casus suos animarēt.
uenerabilis eorū aspectus primo hostib; fuit; ꝛ nouitate rei ꝛ mag
nificentia cult⁹ ꝛ ipo audacie gnē commotis. Sz quid dubitaret
quin et galli ꝛ uictores illā admiratoē mox ī risū ꝛ ī omne contu
melie gen⁹ conuersuri eēt nō expectauit igr hac iniurie gat attili⁹
uerum barbā suā permulcenti gallo scipionē uehementi ictu capiti
inflixit. et q; p dolorē ad se occidendū ruenti cupidius corp⁹ obtulit.

Magnū etc. Cū galli romā cepissent ī arce capitolij deli
berauerūt romani se recipere
si i locus eēt tā angust⁹ ꝛ cib
nō sufficeret ut reliq. ut q
[illegible] aut melius [illegible]
conclusērit iuuenes ī arce ꝛ
colle tuto se receptarēt ꝛ senes
ī ciuitate remanerent qui se
nes ī hosti[illegible] ubi uenerunt
lib; domus sue hostio aperto
ī eburneis sedib; cū hon[illegible] insignib;
se allocauit ut ī ipo occasu
retineret

discessit uelut quidā baculus eū adhesiss; [illegible]
quam potestatem et sibi ꝛ suis post eos se [illegible]
cognomen uendicauit.

ignorat. qui enim pati noluerit dedecus hec non potuit corpus non tamen prendere uel ignominiam z uerecundiam ueniat nam pati uirtutis est, sed nimis z uelle pati dedecora patrie affligit

capi g° uirtus nescit patientia dedec' ignorat fortune succumbe'
omni fato tristi ducit noua z speciosa gl'a initi' excogitat si quisq;
qui sic extinguit.

Reddend' e nunc romane iuuentuti debit' glie titulus. q Q. catu
lo consule cu uolscis ap uerrugine; pelliz prospe dimicare nec acies nra
iaz inclinata propelleretur equis de lapsa structum exercitu irrupit
impetu excepit quo d' moto proximu culm occupauit. Effecitq; ut
ois i se uolscorum querens impet' legionib; nris ad co firmados aios salu
tare laxamentum daret. Itaq; cu iaz tropheis statuendis cogitarent
pluz nocte dirimente uictores nec an uicti discederent incerti abiret.

Strenuus ille q flos ordis eqstris c' mira uirtute fabi maxi
rutilian' magister equitum bello q'd aduersus samnites gerebatur male co
missi plij crimine leuat' e. Namq; papirio cursore p auspicia repetenda i
urbe proficiscente castris ppoit' iussu eius i aciem exercitum ducere, ni
chilominus manus cu hoste si no tam feliciter q fortiter consuluit procul du
bio enim superabat. Ceteri optime indolis iuuenes detractis equo
frenis uehement calcaribus stimulatos i aduersus samnites egit. obstina
ta qz ai p'stantia extorta manib; hostium uictoria z cu ea se ma
ximi ciuem rutiliani patrie restituit.

Qualis deinde robois illi milites. qui uehementi ictu remor co
citatam fuge punica classem brachior firmitate pedites i
litt' retraxerunt.

Eiusdem temporis et nominis miles qui cannensi prelio quo hanibal magis ui
res romanorum contudit quam animos fregit, Cum ad retinenda arma inutiles
manus uulneribus haberet, spoliare se conantis numide ceruicem complexus
os auribus et naribus corrosis deforme reddidit inque plenus ultionis morsibus
expirauit. Sepone iniquum pugne euentum quantum inter fectore forti
interfectus, peremptus in uictoria, obnoxius morienti solatio fuit. romanus in i
pso fine uite uindex sui ext----it.

Miserabilis hic in aduerso casu tam egregius tamquam uilis animus qui rela
turus sum imperatoris. p. enim crassus cum aristonico bellum in asia ge
rens a traciabus quorum hys magnum numerum in presidio habebat inter eleda et
Smyrnam exceptus ne in ditionem eius perueniret dedecori aduersita regere
mortis effugit uirgam enim quam ad regendum equum usus fuerat in
unius barbari oculum direxit qui doloris accensus latus crassi si
ca confodit. dumque se ulciscitur romanum imperatorem maiesta
tis amisse turpitudine liberauit. ostendit fortune casus quam indignum
uirum tam graui contumelia afficere uoluisset. quem quidem inuectos
ab ea libertati sue mirabiles laqueos prudenter pariter ac fortiter
rupit donatumque se iam aristonico dignitati sue reddidit.

Eodem mentis proposito usus est scipio. namque infeliciter Gnei po
mpei generis sui defensis in affrica partibus classe hispaniam petens
cum animaduertisset nauem qua uehebatur ab hostibus captam gla
dio precordia sua transuerberauit. ac deinde prostratus et pupi

querentibus Cesarianis militibus ubi nam esset imperator: Fit imperator se bene habet tantum quod eloqui valuit. igitur ad testandum animi fortitudinem ... eius laudi satis erit.

Tui quoque clarissimi excessus Cato Utica monumentum est, in qua ex fortissimis vulneribus tuis plus glorie quam sanguinis manavit. siquidem constantissime in gladium incumbendo magnum hominibus documentum dedisti quanto potior esse debeat probis dignitas sine vita quam vita sine dignitate.

Eius filia minime muliebris animi, que cum Bruti viri sui consilium quod de interficiendo Cesare ceperat nocte qua dies extremus facti secutus est cognosceret, egresso cubiculum Bruto cultellum tonsorium quasi unguium resecandorum causa poposcit. eoque velut forte elapso vulneravit. clamore deinde ancillarum in cubiculum revocatus Brutus obiurgare eam cepit quod tonsoris preripuisset officium. cui secreto Portia non est inquit temerarium factum meum, sed in tali statu nostro amoris mei erga te certissimum indicium. experiri enim volui si tibi propositum parum ex sententia cessisset quam equo animo me ferro essem interemptura.

Felicior progenie sua superior Cato a quo Portie familie principia manarunt. qui cum ab hoste vehementer premeretur, vagina gladius eius elapsus decidit. quem subiectum plenum globo atque undique hostilibus pedibus circumdatum postquam abesse sibi animadvertit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit ut non periculo oppressus capere sed vacuus sumere videretur. vagina gladius. Quo spectaculo attoniti

hostes postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt.

Toge fortitudo militaribus operibus inserenda est quia eandem la
udem foro atque castris edita meretur. Cum Tiberius gracchus in tri
bunatu profusissimis largitionibus favore populi occupato rem pu
blicam oppressam teneret palamque dictaret interempto senatu
omnia per plebem agi debere in edem fidei publice convocati patres con
scripti a consule mucio scevola quid nam in tali tempestate fiendum
esset deliberabant cunctisque censentibus ut consul armis rem publicam
tueretur. Scevola negavit se quicquam vi esse acturum. Tunc scipio
nasica quoniam inquit consul dum iuris ordinem sequitur id agit ut
cum omnibus legibus corruat egomet privatus voluntati vestre ducem
offero. Ac deinde levam manum parte toge circumdedit sublataque
dextra proclamavit qui rem publicam salvam esse volunt me se
quantur eaque voce cunctatione bonorum civium discussa gracchum cum
scelerata factione quas merebatur penas persolvere coegit.

Item cum tribunus plebis saturninus et pretor glaucia et equi
tius designatus tribunus plebis maximos in civitate nostra seditionum
motus excitavissent nec quisquam se bello concitato opponeret primus
marcus emilius scaurus gaium marium consulatum sextum gerentem
hortatus est ut libertatem leges que manu defenderet. protinusque
arma sibi afferri iussit. quibus allatis ultima senectute con
fectum et pene dilapsum corpus induit spiculoque cinctus ante

fores cuic constitit. Ac parui z exte[r]ni sp[irit]us reliquisse res pu[blica]
expiraret effecit. p[rese]ntia eius a[nim]i sui senatum z equestrem ordinem ad
uindictam exigendam impulit.

Set ut armorum z toge superius ita nunc et siderum clarum decus
diuum iulium certissimam uere uirtutis effigiem representem. cum innu
merabili multitudine z felici impetu neruiorum inclinari aciem su
am uideret timidius pugnanti militi scutum detraxit. eoque tectus
acerrime preliari cepit. quo facto fortitudinem per totum exercitum
diffundit. labentemque belli fortunam diuino animi ardore restituit.

Idem alio prelio legionis martie aquiliferum in cu[rsu]
de fuge gratia conuersum faucibus comprehensum in contrariam par
tem detraxit. dextramque ad hostem tendens quorsum tum
inquit abis. illic sunt cum quibus dimicamus. z manibus quidem unum
militem ad ortationem tam uero acri omnium legionum trepidationem cor
rexit. uinci quoque paratas uincere docuit.

Ceterum ut humane uirtutis actum exequamur cum hanibal
capuam in qua romanus exercitus erat obsideret. ubi actius pe
ligne cohortis prefectus uexillum tres punicum uallum proie
cit. se ipsum suosque commilitones si eo hostes potiti essent exe
cratus. Et ad id petendum sequente cohorte primus impetum
fecit. Quod ut ualerius flaccus tribunus tertie legionis aspe
xit conuersus ad suos spectatores inquit ut uideo aliene

uirtutis huc uenimus. Sed absit istud dedecus a sanguine nostro ut romani gloria cedere latinis uelint. Ego certe aut speciosam optaui mortem aut felicem audacie exitum. l solus perire paratus sum. hys auditis pedani centurio conuulsum signum dextra retinens. Jam hoc inquit intra hostile uallum meum erit. proinde sequantur qui id capi nolunt. sed cum eo in castra penorum irrupit totamque secum traxit legionem. Ita trium hominum fortis temeritas hanibalem paulo ante spe sua capue potitorem nec castrorum quidem suorum esse passa est. Quorum uirtuti nichil cedit qui propter fortitudinis cognominatus est. Nam ut reliqua eius opera non exequar abunde tamen duobus factis que relaturus sum quantus bellator fuerit cognoscetur. Quinto metello consule legatus in hyspaniam profectus celtibericum sub eo bellum gerens postquam cognouit a quodam gentis huius iuuene se ad dimicandum prouocari erat autem illi forte prandendi gratia posita mensa relicta ea arma sua extra uallum deferri equumque educi clam iussit ne a Metello impediretur. et illum celtiberum insolentissime ob equitantem consectatus interemit. detractasque opes corporis eius exuuias ouans letitia in castra retulit

Idem pirresium nobilitate ac uirtute omnes celtiberos prestantem cum eo ab eo in certamen pugne deuocatus esset succumbere sibi coegit. Nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenenis gladium ei suum et sagulum utroque exercitu spectante tra

dicere. Ille uo etiaz petijt (ut hospitij iure int se iuncti eent. qua
do int romanos z celtibos pax foret restituta
Nec attiliuz quidem pterire possum qui cuz decime legionis miles
pro Gaij cesaris partibus maritima pugna pliaret abscissa dextera qua
massiliensiuz nauis iniecerat leua puppiz apphendit ne ante dimi
care destitit qua captaz profundo mergeret qd factuz p paz uulgata no
titia patet. At cinegiri atheniensis simili ptinacia i consecta
dis hostibus usuz uerbosa cantu laudum suarz grecia oium seclorz me
morie literaz pconio inculcat.
Classicaz attilij gliaz terrestri laude .M. aurei cesij sceua cuidez
imperatoris centurio sibi uendicauit est. Cuz pro castello cui ppositus erat
dimicaret Gnei qz pompei pfectus iussu ei summo studio z magno
militum numero ad cuz capiendum mitteretur. omnes qui ppius acce
sserant interemit ac sine ullo reggressu pedes pugnans sup inge
tez stragem qua ipse fecerat corruit. Cui caput additu desup illo
d ber corp capite humero femore saucio oclo eruto scutuz z uigi
ti ictib pforatuz apparuit. Talis in castris diui Julij disciplina
militem aluit. Quorum alter dextra alter oclo amisso hostib inhe
sit Ille post hanc iacturaz uictor hic ne hac quidem iactura uict
Quuz uo sceola inexsupabiles spiritu in utraque pte rerz ne admi
ratoe prosequar nescio quia excelleti in uirtute dubiuz reliqui
sti int undas ne pugnaz fortiores addideris an i tria nocte misisse

Bello namque quo Gaius cesar non contentus opera sua littoribus oceani claudere britannice insule celestes iniceat manus cum quattuor commilitonibus rate transvectus in scopulum vicinum insule quam hostium ingentes copie obtinebant postquam estus regressu suo spatium quo scopulus et insula dividebantur in vadum transitu facile redegit ingenti multitudine barbarorum affluente ceteris rate ad littus regressis solus immobilem stationis gradum retinens undique ruentibus telis et ab omni parte acri studio ad evadendum nitentibus quinque militum diurno prelio suffectura pila una dextra hostium corporibus adegisti. ad ultimum destricto gladio audacissimum quemque modo umbonis impulsu modo mucronis ictu depellens hinc romanis illinc britannicis oculis incredibili dum cerneris spectaculo fuisti. Postquam deinde ira ac pudor cuncta conari fessos coegit tragula femur traiectus saxi quoque pondere ora concussus galea iam ictibus discussa et scuto crebris foraminibus profundo te credidisti ac duabus loricis onustus inter undas quas hostili cruore infeceras enasti. visso imperatore armis non amissis sed bene impensis cum laudem mereveris veniam petisti. Magnus prelio sed maior disciplinae militaris memoria. Itaque ab optimo virtutis extimatore tuo facta tua et verba centurionatus honore data sunt.

Sed quod ad preclarorum excellentem fortitudinem attinet ...

licii sicinii dentati commemoratio romana exempla
finit cuius opera honoresque operum ultra fidem veri excedere
iudicari possent nisi ea certi auctores inter quos M. Varro
monimentis suis testata esse voluisset. quem centies et vicies
in aciem descendisse tradunt eo robore animi atque corpo
ris utentem ut maiorem semper victorie partem traxisse vi
deretur. Sex et xxx spolia ex hoste retulisse quorum
in numero octo fuisse cum quibus in conspectu utroque exercitu
ex provocatione dimicasset quatuordecim cives ex media mor
te raptos servasse quinque et quadraginta vulnera in pectore
excepisse tergo cicatricibus vacuo novem triumphales
currus imperatorum secutum totius civitatis oculos
in se numerosa donorum pompa convertentem. preferebantur enim
auree corone octo civice quatuordecim murales tres obsidionales una torques
que tria centum octuaginta tres armille centum sexaginta hastae
pure decem et octo phalere vigintiquinque ornamenta etiam legioni
ne dum militi multa satis. De exteris.

Ille quoque ex pluribus corporibus in unum magna cum admiratione
collatus cruor et confusus est in quo oppido cum Fulvius Flaccus
propter campanam perfidiam principes civitatis ante tribunal su
um capitali supplicio afficiendos iudicaret litterisque a senatu ac
ceptis finem pene eorum statuere cogeretur ultro se ei Vi
bellius Taurea Campanus obtulit. et quam potuit clara vo
ce quoniam inquit Fulvi tanta cupiditate hauriendi sanguinis

uri teneris quid cessas in me cruentam securim destringere ut gloriari po-
ssis fortiorem aliquem virum quam ipse es tuo iussu esse interemptum. Eo de-
inde dicente libenter id se fuisse facturum nisi senatus voluntate impedi-
retur. Ac me inquit cui patres conscripti preceperunt aspice oculis qui-
dem tuis gratum animo uno tuo maius opus edentem. Protinusque interfecta con-
iuge ac liberis gladio incubuit. Quem istum virum putem fuisse qui
suorum ac sua nece testari voluit se Fulvii crudelitatem sugillare quam
senatus misericordia uti voluisse.

Age Darii quantus ardor qui cum sordida et crudeli magorum tyran-
nide Persas liberaret unum ex hiis obscuro loco abiectum corporis
pondere urgens preciaui operis socio plagam ei inferre dubitanti ne
dum magum petit ipsum vulneraret nichil est quod respectu
mei timidius gladio utaris per utrumque vel agas licet dum hic ce-
lerrime pereat.

Hoc loci Leonidas nobilis Spartanus occurrit cuius proposito ope exitu nichil
fortius. Nam cum trecentis civibus apud Thermophilas toti Asie obiectus
gravem illum et mari et terre Xersem nec hominibus tantum horribilem sed ne-
ptuno quoque compedes et celo tenebras minitantem pertinacia vir-
tutis ad ultimam desperationem redegit. Ceterum perfidia et scelere incola-
rum eius regionis loci et oportunitate qua plurimum adiuvabatur spolia-
tus occidere dimicans quam assignatam sibi a patria stationem deserere ma-
luit. Ideoque tam alacri animo suos ad pugnam qua perituri erant cohortatus

est ut dicerent sic prandete commilitones tanquam apud inferos cenaturi. Mors
erat denuntiata lacedemoniis perinde ac victoria esset promissa, di-
ctori intrepidi paruerunt.

Othriade dux quoque pugna pariter ac morte speciosa Thirea-
trum laude quam spatio lati soli clarior, qui sanguine suo scriptis
litteris direptam hostibus victoriam tantum non post fata sua in signum pre-
cruento trophei titulo retentam tulit.

Excellentissimos spartane virtutis proventus mirabilis lapsus se-
quitur. Epaminundas maxima thebarum felicitas et lacedemoniis
prima clades, cum vetustam eius urbis gloriam invictamque ad id tempus pilam vir-
tutes virtute apud leuctram et mantineam secundis preliis contudisset,
traiectus hasta sanguine et spiritu deficiens recreare se conantes primum an
clipeus suus salvus esset, deinde an penitus fusi hostes forent interroga-
vit. que postquam ex animi sententia comperit non inquit commilitones vite
mee sed melius et altius initium advenit; nunc enim vester Epaminundas nascitur
quia sic moritur. Thebas ductu et auspiciis meis caput grecie factas
video, et fortis et animosa civitas spartana iacet armis nostris ab-
iecta. amara dominatione gratia liberata est. orbus quoque non tamen sine liberis
morior, quoniam mirificas filias leuctram et mantineam relinquo. e cor-
pore deinde suo hastam educi iussit, eoque vulnere expiravit. Quem
si eum dii immortales victoriis suis perfrui passi essent, sospes patrie
menia sed gloriosior non intrasset.

Ut ne teramenes [illegible] ... philosophi [illegible] hanc dicit sententiam quod ipsi [illegible] sui [illegible] et triginta qui contra eorum conspirauerant [illegible] ... crudelitatem ... morte ... nomine teramenes ... homo loquebatur ... mortem ... perfectus ... hanc fortitudinem ostendit ... crudelis ... uenenum ... remisit ... tangit ualerius.

Non duo uerba ualerii simul ... profecto tam facile ... tollit pati supplicium et se supplicio liberare ... est quod ... supplicium ... displicet ... tanto magis censetur supplicium ... nullam ostendere displicentiam ... subdit autor quod iste inimicorum existimatione ... et suo iudicio finitus. Sed ibi sed teramenes a litteris et doctrina uirilitatem ... ideo dicit quod prudentia ...

Age ne teramenes quidem atheniensis in publica custodia mori coactus parua mitis constantia. In qua ex tirapnorum iussu porrectam ueneni potionem non dubitanter hausit quodque ex ea superfuit iocabundus illisum humo clarum edere sonum coegit. redidensque suo publico qui eam tradiderat critie inde propino. uide igitur ut hoc poculum ad eum continuo perferas. erat autem is ex triginta tirapnis crudelissimus. profecto supplicio est se liberare tam facile supplicium perpeti. itaque teramenes perinde ac in domestico lectulo moriens uita excessit inimicorum existimatione punitus suo iudicio finitus. Sed theramenus a litteris et doctrina uirilitatem traxit.

Numantino uero theogeni ad consilium uirtutem capessendi quam magistra gentis sue ferocitas extitit. perditis namque et afflictis rebus numantinorum cum omnes ciues nobilitate pecunia honoribus prestaret uicum suum qui in ea urbe speciosissimus erat contractis undique nutrimentis ignis incendit. protinusque strictum gladium in medio posuit ac binos inter se dimicare iussit ut uictus incisa ceruice ardentibus tectis superiaceretur. qui cum tam forti lege mortis omnes assumpsisset ad ultimum se ipse flammis immersit.

Mors in hyspania due fuerunt ... numantie et sagunti ... numantini ... hanibal ...

Verum ut eque prospero romano inimice urbis excidium referam Carthagine capta uxor hastrubalis exprobrata ei impietate quia a scipione soli impetrare uitam contentus fuisset dextra leuaque communes filios mortem non recusantes trahens incendio se flagrantis patrie [iniecit].

... bello punico ... hastrubalis ... femineo furore ...

Valerius ... dicit quod fortitudinis mulieris de qua sic [ne]... / ... est ... puellarum casum [ad] mortem

Muliebris fortitudinis eque fortem duarum puellarum casum adyciam. Cum pestifera seditione Siracusarum cum tota regis Gelonis stirps evidentissimus exhausta cladibus ad unicam filiam Armoniam virginem esset reducta, et infectari ab inimicis ut potius eius fieret, nutrix eius equalem illi puellam regio cultu ornatam hostilibus gladiis subiecit: que ne cum ferro quidem trucidaretur cuius esset conditionis ediceret proclamavit. Admirata illius animum Armonia et tante fidei superesse non sustinuit revocatosque interfectores professa quenam esset in cedem suam convertit. Ita alteri tectum mendacium alteri veritas apta finis vite fuit.

De patientia capitulum iii

Egregiis virorum pariter ac feminarum operibus fortitudo se oculis hominum subicit patientiamque in medium procedere ortata est non infirmioribus radicibus stabilita aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam ut cum ea vel ex ea nata videri possit.

Quid enim eis que supra rettuli facto Mutii convenientius? Cum a Porsenna rege Etruscorum urbem nostram gravi ac diutino bello urgeri egre ferret, castra eius clam ferro cinctus intravit immolantemque ante altaria conatus occidere est. Ceterum inter molitionem impii pariter ac fortis propositi oppressus nec causam adventus texit et tormenta quanto pere contempneret mira patientia ostendit: perosus enim credo dextram suam quod eius ministerio in cede regis uti nequivisset iniectam foculo exuri passus. Nullum profecto Dii immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt.

porsennam oblitum periculi sui ultionem suam uetere in admiratione coegit

Alaz uetere inquit ad tuos muti et eis refer cum uitam meam pa-
tiens a me uita donatur & clementiam non ad uult muti crudelior por-
senne salute quam sua letior urbis se cum eterne glorie cognomine sceuo-
lam reddidit.

Pompei etiam mirabilis uirtus qui cum legationis officio fungeretur
agetio interceptus cum senatus consilium prodere iuberetur ardenti lucer-
ne admotum digitum cremandum prebuit. Ea quod patientia regi simul et desp-
ationem tormentis quicquam ex se cognoscendi excussit et expetende populi ro-
mani amicitie magnam cupiditatem ignauit

Hunc plura huius generis ex domo scrutando sepius ad ciuilium be-
llorum detestandam memoriam progredi cogar duobus romanis eis con-
tentus que ut clarissimarum familiarum commendationem ita nullam publicis memo-
riam continent externa subnectam

Vetusto macedonie more regi alexandro nobilissimi pueri pre-
sto erant sacrificanti e quibus unus turibulo arrepto ante ipsum asti-
tit in cuius brachium carbo ardens delapsus est quo et si ita urebatur ut adusti
corporis eius odor ad circumstantium nares perueniret torquere tamen
et dolorem silentio pressit et bracchium immobile tenuit ne sacrificium a-
lexandri concusso turibulo impediret ac edito gemitu regis a-
res aspergeret. rex quo patientia pueri magis delectatus hoc certius perseuera-
ntie experimentum sumere uoluit. consulto enim sacrificauit diutius nec

hac re eum proposito repulit. Sz huic miraculo dariq insultz oclos stillz eius stirpis milites uinci no posse & infirmā etatez tanto robore pdi taz animaduertisset.

Est z illa uehemēs z constās aī militia lrīs pollēs uenabiliū doctrīe sacrorz antistes phīa q ubi pectore recepta omī inhonesto atq inutili affcu depulso totū insolide uirtutis munimīto confirmat. potētiusq me tu facit ac dolore incipiā aūt a zenone meliate qui cū eēt ī dispi cienda rerū nā maxime pendenac ingn incitandis ad uigorez iuuenū aīs promptissim preceptorz fidez ex sua uirtutis publicauit. priaz eniz uggressus inqua frui secura libertate potuit. agrigentū miserabili se uitute obrutū petyt. tanta fiducia īgenij ac morz suorz fretus sperauit z tirapno z phalari uesanā mtis feritatez a se diripi posse postq deīn ap illū pl consuetudiēz natois qz consilij salubritatē ua lere animaduertit nobilissimos ei ciuitatis adolescentes cupiditate lib ande prie īflāmauit. & rei aū initiū ad tirāpnū manauit conuocato ī forz ppl'o torquere eū uario cruciat genē cepit. siml querēs quor nā consilij ptricipes haberet at ille neqz eorz quēpiaz noīauit. sz p'ximi queq ac fidissimū tirapno suspectuz reddidit. increpitans qz agrigē tinis ignauiā ac timiditatē effecit ut subito mtis impulsu concita ti phalarim lapidibs prosternerēt. Senis gr unius eculeo impositi nō supplex uox nec miserabilis ululat' si fortis cohortatio. totius urbis aī muz fortunamqz mutauit.

Eiusdez nois phus eius a clearco tirāpno de c nece consiluī

vincerat torquetur hypolity pariter atque mentis dolore grata conscientia doloris victor sed ultionis cupidus esse dum quam ferre audacius eius admotis expediret. laxato quoque eculeo postquam insidiis oportunum animadvertit aurem eius morsu corripuit nec ante dimisit quam et ipse vita et ille parte corporis privaretur.

Talis patientie emulus anaxarchus cum a tyranno cypriorum nichocreonte torqueretur nec ulla vi inhiberi posset quominus eum amarissimorum maledictorum verberibus invicem ipse torqueret, ad ultimum amputationem lingue minitanti non erit inquit effeminate adolescens hec quoque pars corporis mei tue dicionis protinusque dentibus abscisam et commanducatam linguam in os eius patens expuit. multorum aures illa lingua et in primis alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat dum terre conditionem ambitum maris siderum motus totius denique mundi naturam prudentissime et facundissime expromit. pene tamen occidit gloriosius quam viguit quia tam forti fine illustrem professionis actum comprobavit anaxarchique non vitam modo sed mortem reddidit clarum.

In theodoro quoque viro clarissimo ieronimi tyranni tortores manus frustra fatigaverunt. rupit enim verbera fidiculas laxavit solvit eculeum laminas extinxit priusquam efficere potuit ut tyrannidis insidiarum conscios indicaret. Quin etiam satellitem in quo totius dominationis summa quasi quodam cardine versabatur falsa criminatione inquinando fidum lateri eius custodem eripuit beneficioque tormentorum non solum que occulta fuerant texit sed etiam tormenta sua ultus est quorum dum ieronimus cupide latebras querit amicum perdidit fidelem.

Apud indos vero patientie meditatis tam obstinate usurpari cre-
duntur ut sicut qui omne vite tempus nudi exigant modo caucasi montis
gelido rigore corpora sua durantes modo flammis sine ullo gemitu
obicientes. Eo quod hys haud parva gloria contemptu doloris acquiritur
titulusque sapientie datur. Hec e pectoribus altis et rudibus orta sunt.

Illud autem non minus admirabile fuit quod servus barbarus hasdrubalem quod dominum suum occidisset graviter ferens subito aggressus interemit. Cumque comprehensus omni modo cruciaretur letitiam tamen quam ex
vindicta cepit in ore constantissime tenuit. Non ergo fasti-
dioso aditu virtus excitata ingenia ad se penetrare pa-
titur. neque haustu sui cum aliquo personarum discrimine largum malignumve se
prebet sed omnibus equaliter exposita quid cupiditatis potius quam quid digni-
tatis afferas extimat inque captu bonorum suorum tibi ipsi pondus exa-
minandum relinquit ut quantum subire animo sustinueris tantum tecum auferas. quo
evenit ut et humili loco nati ad summam dignitatem consurgant et
generosissimarum imaginum fetus in aliquod revoluti dedecus acceptam a
maioribus lucem in tenebras convertant. Que quidem planiora
suis exemplis reddentur. ac prius de iis ordiar quorum in melius
statum facta mutatio splendidam relatu prebet materiam.

Qui humili loco nati clari evaserunt.

Incunabula Tullij hostilij agreste tugurium cepit ei-
us adolescentia in pectore pascendo fuit occupata
validior etas romanum imperium rexit et duplicavit tenet

excellentissimis ornamentis decorata in altissimo maiestatis fastigio fulsit. Verum et Tullii et si magni et admirabilis incrementi domesticum tamen exemplum.

Tarquinium tamen ad romanum imperium occupandum fortuna in urbem nostram advexit alienum quod externum, alieniorem quod ortum Chorinthi, fastidiendum quod mercatore genitum, erubescendum quod etiam exule Demorato natum. Ceterum tam prosperum conditionis sue eventum industria sua pro invidioso gloriosum reddidit. dilatavitque romani populi fines, cultum deorum novis sacerdotiis creatore auxit, numerum senatus amplificavit, equestremque ordinem uberiorem reliquit. quæque laudum eius consummatio est, preclaris virtutibus effecit ne hec civitas peniteret etiam ageret quod regem a finitimis potius mutuata esset quam de suis legisset.

In tullo vero fortuna precipue vires suas ostendit. Villa huic urbi natum regem dando cui quod diutissime imperium obtinere, quod lustrum condere, quod ter triumphare contingit, ad summam autem unde processit aut quo pervenerit statue ipsius titulus abunde testatur, huius cognomine et regia appellatione perplexus.

Mitto gradu varo quod ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit. Et quidem fortuna parum duxit sordidissime mercis captivis solito duodecim fasces largiri nisi etiam M. emilium paulum dedisset collegam. Atque ita se in eius sinum infudit ut cum apud Cannas culpa sua vires populi romani exhausisset, paulumque qui committere prelium noluerat occidi passus esset, illum incolumem in urbem reduceret. quin etiam senatum gratias ei agentem quod redire voluisset ante portas eduxit. Excuditque ut tam infelicis cladis auctori dictatura deferretur.

On puius consulat[us] rubor .m. perpenne nepote q[ue] consulatu[m] anbiciose bello gerendo utilio aliquoto rei pu[blice] uarone ipatore rege[m] eu aristonicu[m] cepit. Crassiani exercitus interfectore[m] cu[m] i[n]t[er]i[m] e[ius] uita triu[m]phauit mors papia lege da[m]pnata e[st]. na[m] pre[m] illi[us] ad se n[on] p[er]tinentis iuris ciuilis usurpati Sabellorum iudicio petitu[m] redire i[n] p[ri]stinas sedes coegerunt. Ita .m. perpenne nom[en] adumbratu[m] falsus consulat[us] caliginis sile imp[er]iu[m] caducus triu[m]phus alienа i[n] urbe improbe pegrinat[us] est.

At m. q[uam] porcij catonis incrementa publicis uotis expetita fuerunt. qui nom[en] suu[m] tusculi ignobile rome nobilissimu[m] reddidit. orna ta s[un]t enim ab eo latinaru[m] l[itte]rar[um] monume[n]ta. adiuta disciplina militaris. aucta maiestas senat[us]. pro rogata familia i[n] q[ua] maximu[m] dec[us] posterior ort[us] est cato

De externis

Sed ut romanis externa iungam. Socrates no[n] solu[m] hoi[m] consensu uer[um] et[iam] apollinis oraclo sapientissim[us] iudicat[us]. phana rete matre obstetrice et so phronisco pre marmorario genit[us] ad clarissimu[m] glie excessit lum[en]. nec i[m]merito na[m] cu[m] eruditissimoru[m] uiroru[m] ingenia i[n] disputatione ceca uagaret[ur] mensurasq[ue] solis lune ceteroru[m] sideru[m] loq[u]acib[us] magis q[uam] certis argume[n]tis explicare cona rent[ur]. toti[us] eti[am] mu[n]di ambitu[m] co[m]plecti audere[n]t p[ri]m[us] ab hys indoct[is] erroib[us] abduc tu[m] a[n]i[mu]m suu[m] i[n]tima co[n]dicio[n]is hu[m]ane et i[n] secessu pectoris reposita affectus scrutari coegit si uirt[us] p[er] se ip[s]a extimet[ur] uite magi. optim[us].

Qua[m] m[at]re[m] euripides aut que[m] pre[m] demostenes h[abu]eit. ip[s]or[um] q[uo]q[ue] seculo ignotu[m] f[ui]t. alti[us] aut[em] pre[m] olera alti[us] m[at]re[m] cultellos uedita sse o[mn]iu[m] pene doctor[um] l[itte]re locu[n]t[ur]. s[ed] q[ui]d aut illi[us] t[ra]gica aut h[uius] oratoria ui clarius.

Sequitur duplicis pmissi ps adopertis illustrium uirorum ymaginibus reddenda. quorum quidam sunt referendi qui ab eorum splendore degenerauerunt deterrimis ignauie ac nequitie sordibus imbuta nobilia portenta

Quid enim nostro simulacro similius quam superioris affricani filius Scipio qui in tanta gloria domestica ortus a paruulo admodum regis anthiochi presidio captus obtinuit cui ei uoluntaria mors absumpta fuit. quia inter duo fulgentia cognomina patris et patrui alto maiori oppressa affrica iam pro alto maiori ex parte recuperata asia surgere incipiente manus uinciendas hosti tradere eius quoque beneficio precarium spiritum obtinere de quo lucius mox scipio speciosissimum decoris honestissimi fuerit triumphum. Idem pretura petitor candidam togam adeo turpitudinis macula obsolefactam in campum detulit. ut nisi gratia cicerei qui patris eius scriba fuerat adiuuante eo honorem a populo impetraturus non uideretur. Quod interfuit utrum repulsam an sic adeptam preturam domum referret. Quam cum propinqui ab eo pollui animaduerterent id egerunt ne aut sellam ponere aut ius dicere auderet. Insuper quoque e manu eius anulum in quo caput affricani sculptum erat detraxerunt. dij boni quas tenebras ex quo fulmine nasci passi estis.

Age quinti fabij maximi allobrogis et ciuis et imperatoris clarissimi filius. Quintus fabius maximus quam perdita luxuria uitam egit. Cuius ut cetera flagitia obliterentur tamen abunde illo decore mores nudari possunt quod ei Quintus pompeius pretor urbanus paternis bonis interdixit. Neque in tanta ciuitate qui id decretum reprehenderet fuerunt. Dolenter enim homines ferebant pecuniam que fabie gentis splendori seruire debebat flagitijs dissici.

Ergo quē nimia pris indulgentia heredē reliquerat publica seueritas exheredauit.

Possedit fauorē pleb' clodi' pulc't. sꝫ qꝫ q̄ tenetuā et frigidā iuuentā egit pdito ẽ amore uulgantissime meretrīs īfamis fuit mortisq; erubescendo gñe consumpt' ē. auide ē abdomine deuorato fede ac sordide ītempante spūz reddidit.

Nā quid quidē ortensi qui ī maximo ? ingenuorū ciuiū ? amplissimo prouectu summū auctoritat ? eloquētie gradū obtinuit nepos hortensi' corbio omib; scortis abiectiorē ? obsceniorē uitā exegit. ad ultimū q; lingua ei' tā libidini cūctorū int' lupanaria pstitit q̄ aui p salute ciuiū ī foro excubuerat.

Animaduerto in q̄ piculosus it' pcessim. Itaq; me ipm reuocabo nec si reliqua eiusdē gñis naufragia contexam p̄seueraūo aliqua inutile relatoē impliuerit. Referam ergo pedē deformesq; umbras ymo gurgite turpitudinis sue iacere patiar. Satius ē enī narrare qui illustres uiri ī cultu cetero q; uite ritu aliqua ex pte nouando sibi indulserunt.

Qui ex illustribus viris ? ueste aut cultu latrans sibi q̄ mos patrie exigebat indulserunt.

P. Scipio cū ī Sicilia augēdo traiciendo q; exercitū ī affricā opor tunū credendo gradū kartaginis ruinā aīo uoluēt et consiliaret mo litões tante rei opam gignasio dedit pallio q; crepidis us' est. Nec hac re segniores punicis exercitib; man' intulit sꝫ nescio an ideo alacriores q̄ uegeta et strenua ingenia quō pl' recess' sumūt hoc

vehementiores impetus edunt crediderim et favorem ceterorum ube-
riorem se adepturum existimasse si victum eorum et sollempnes exercitationes appro-
basset ad quas tum veniebat cum minucio ac duillio fatigassent humos et
cetera membra militari agitatione firmitatem suam probare coegissent consistebat atque
hiis labor eius in illis remissio laboris.

Lucii vero scipionis statuam clamidatam et crepidatam in capitolio cernimus quo
habitu videlicet quia aliquando usus erat effigiem suam formatam poni voluit. Lucius quoque sil-
la cum imperator esset clamidato sibi et crepidato neapoli ambulare deforme non duxit.

Gaius et duellius qui primus navalem triumphum ex penis rettulit quotiens aliquando
epulatus erat ad funalem cereum preeunte tibicine et fidicine a ce-
na domum reverti solitus est. Insignem belli cerei successum nocturna
celebratione testando. Nam papirius quidem masso cum bene gesta rei
publice triumphum a senatu non impetravisset in albano monte trium-
phandi et ipse initium fecit et ceteris postea exemplum prebuit proque laurea
corona cum alicui spectaculo interesset mirtea semper usus est.

Iam vero G. marii pene insolens factum nam post iugurtinum cimbricum et
teotonicum triumphum cantaro semper potavit quia liber pater indicum ex asia
ducens triumphum hoc usus poculi genere ferebatur ut inter ipsum haustum vini
victorie eius suas victorias compararet.

M. autem cato pretor M. scauri ceterorum quoque reorum iudicia nulla in du-
ta tunica sub tantummodo pretexta amictus egit. Sed hec atque huius filia vir-
tutis est aliquid in consuetudine novande licentie sumentis [illegible]
illis aut que deinceps subnectam quorum est fiduciam habere solent cogitare.

Incipit capitulum septimum de fiducia sui.

Publio et gneo scipionibus et in hispania cum maiore parte exercitus a penis oppressis omnibusque eius provincie nationibus carthaginiensium amicitiam secutis nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem proficisci audente, Scipio quartum et vicesimum agens annum iturum se pollicitus est. que quidem fiducia populo romano salutis ac victorie spem dedit. Eadem quoque in ipsa hispania usus est. nam cum oppidum badiam circumsederet, tribunal suum adeuntes in edem que intra menia hostium erat vadimonium in posterum diem facere iussit. Continuo quoque urbe potitus et tempore et loco quo predixerat sella posita ius eis dixit. Nichil hac fiducia generosius, nichil predictione verius, nichil celeritate efficacius, nichil dignitate dignius.

Nec minus animosus ac memorabilis illius in affricam transitus in quam ex sicilia exercitum senatu vetante traduxit. quia nisi plus in ea re suo quam patrum conscriptorum consilio credidisset, secundi punici belli finis inventus non esset. Huic facto par illa fiducia quod postea affricam tetigit speculatores hanibalis in castris deprehensos ad se perductos nec supplicio affecit nec de consiliis ac viribus penorum percontatus est. sed per omnes manipulos diligentissime ducendos curavit, interrogatosque an satis ea considerassent que speculari iussi erant, prandio dato ipsis iumentisque eorum incolumes dimisit. quam pleno fiducie spiritu prius animos hostium quam arma contudit.

Sed ut ad domestica eius eximie fiducie acta veniamus, cum a lucio scipione ex antiochensi pecunia sestertium quadragies ratio in curia reposceretur, prolato ab eo libro quo accepte et expense summe continebantur refelli inimicorum accusationem poterat, discerpsit, indignatus de ea re dubitari quod sub ipso

L

legato administrata fuerat quam et in hunc modum egit. Non redo patres conscripti erario vestro sex et triginta quaterdecies centum alieni Imperii minus quam me ductu meis que auspitiis bis milles sex ties que uberius feci. Non enim puto eo malignitatis ventum ut de mea innocentia querendum sit. Non cum affricam totam potestati vestre subiecerim nichil ex ea quod meum diceretur preter cognomen retuli. non me ergo punice non fratrem meum asiatice gaçe avarum reddiderunt. set utrumque nostrum invidia magis quam pravia locupletior est. Tamen constantem defensionem scipionis universus senatus comprobavit. sic id factum quod cum necesse ad rei publice usum pecuniam ex erario promi oporteret idque questores quia lex obstare videretur aperire non auderent privatus claves poposcit patefacto quod erario legem utilitate cedere coegit. quam quidem fiduciam continentia illa dedit quod meminerat omnes leges a se conservatas esse.

Non fatigabor eius identidem referendo quam ne illis quidem in consilii genere virtutis cedendo fatigatus est. Diem illi ad populum M. Nevius tribunus plebis dixit ut quidam memorant duo petilii dixerant quam ignenti frequentia in forum ductus rostra conscendit capiti que suo triumphali posita hoc ego inquit quirites die kartaginem magnam spirante leges vestras accipere iussi. proinde est vos mecum ire in capitolium supplicatum speciosissimam vocem et voce eque clarus eventus secutus est. siquidem et senatum totum et universum equestrem ordinem et cunctam plebem iovis optimi maximi pulvinaria petens comitem habuit. Restabat ut tribun

[illegible] ap[ud] illi sine dubio agere desiit qui foro ... magno calumniae suae iudicio solus moraretur et deductam ... in capitolium processit ... accu[satoris] ...

... Scipionis venerator factus est.

Huius specimen egregius successor Scipio Emilianus cum urbem praevalidam obsideret suadentibus quibusdam ut circa moenia eius ferreos murices spargeret omniaque vada plumbatis tabulis consterneret habentibus clavorum cacumina ne subita eruptione hostes in praesidia nostra impetum facere possent respondit non esse eiusdem et capere aliquos velle et timere. In quantumcumque memorabilium partem exemplorum convertor velim nolim in cognomine Scipionum haereat necesse est. Cui enim licet hoc loci Nasicam praeterire fidentis animi dictique clarissimum auctorem. Annonae caritate increbrescente Curiatius tribunus plebis productos in contionem consules compellebat ut de frumento emendo atque ad id negotium explicandum mittendis legatis in curia referrent. Cuius instituti minime utilis interpellandi gratia Nasica contrariam actionem ordiri coepit. Obstrepente deinde plebe: tacete quaeso Quirites inquit plus ego enim quam vos quid rei publicae expediat intellego. Qua voce audita omnes pleno venerationis silentio maiorem auctoritatis eius quam suorum alimentorum respectum egerunt.

Livii quoque Salinatoris aeternae memoriae tradendus animus qui cum Hasdrubalem exercitumque Poenorum in Umbria delesset et ei diceretur Gallos ac Ligures ex acie sine ducibus et signis sparsos palantes parva manu opprimi posse respondit in hoc eis oportere parci ne hostibus domestici nuntii deessent cladis ...

Bellica hec constantia, ast togata illa sed non minoribus laudibus
prosequenda quam in senatu ... exhibuit. Q. enim Metellum Q. Titum
Maximum Q. Pompeium consulares uiros uehementes inimicos cupidam sibi profecti
onem in prouinciam Hyspaniam quam sortitus erat, identidem exprobrantes legatos
secum illuc ire coegit. Fiducia non solum forte sed pene extemera
riam, que duobus acerrimis odiis latera sua cingere ausa est, usumque ministeriis
uix tutum in amicis e sinu inimicorum petere sustinuit.

Quod factum sicut placet, necesse est .l. et Crassi, qui apud maiores elo
quentia clarissimus fuit, potius non dissimulat. Nam cum consul prouinciam Ga
llicam obtineret, atque in eam ... sua uecissim non solum ei inde non submouit ... sed
locum ei in tribunali assignauit, sed nulla de re nec in consilium adhibuit ...
... Itaque uehemens et Carbo nichil aliud Gallica peregrinatione conse
cutus est quam ut animaduerteret recte patrem suum ab integerrimo uiro exulum
...

Cato uero superior sepe numero ab inimicis ad causam dictionem uo
catus, nec ullo unquam crimine conuictus, adeo tamen fiducie
in sua innocentia reposuit, ut ab hiis in questionem publicam deductus
Tiberium Gracchum a quo in administratione rei publice multum odium
dissidebat iudicem deposceret, qua quidem constantia pertinacia in lecta
... se intubuit.

Eadem M. Scauri fortuna quam senectus longa ac robusta idem
animus, qui cum pro rostris accusaretur quod a rege Mithridate rem publicam prodendam
pecuniam accepisset, causam suam ita egit: "Est enim inquit iniquum Quiri
tes, cum inter alios uixerim, apud alios me rationem uite reddere. Sed tamen au
debo uos qui maior pars honoribus et actis meis interesse non potuit

interogare uar(ius) sencrus uaronensis emilium regia corrup
tum imperium populi romani prodidisse ait. emili(us) scaur(us) huic se
affinem ee culpe negat. uter credetis. cui dicti admiratoe p(o)p(u)l(u)s
commot(us) uariu(m) ab illa dementissima actoe protinus clamore depulit

Contra m(arcus) antoni(us) ille dixit non enim spuendo sed amplectendo ...
se dictioe ... ee testat(ur) questor proficiscens in asiam brundisium
iam peruenat ubi litteris certior incesti se postulatum ... l cassium pro
... c(um) tribunal ... iniquaz seueritatem scopulis reoz dicebat id ui
... tate beneficio legis memie licet ... qui rei publice causa abessent
... recipi noa uetabat in urbem tamen cucurrit quia tam plano fiducie ...
consilio ... absolutoem celerem tum profectionem honestiorem assecut(us) e(st)

Sunt e illa speciose fiducie publica exempla. nam cum eo bello qd aduersus bellum
... gebatur cartaginenses ... classe ... dixi ro
... placuit legatos ad du... eorum
... populus romanum bella suscipe solere quam ... ge
rere posset. proinde classem kartaginem reducent...

Idem post aliquos annos cartaginensi clade exhaustus ro(manus) sen
... quibus supplementum exercitui in hyspania mittere aus(us) fecit ne loc(us) ho
stilium castroz tum maxime capenam portam armis hanibale pul
sante minoris uenire(t) quam si illum peni non obtinerent. ita se gerere
in aduersis rebus quid aliud e(st) quam seuientis fortunam in adiutorium sui
pudore uictam conuertere

Magno spatio diuisus e(st) a senatu ad poeta acui [illegible]

ut ab eo decentius ad extera transeam producatur in medium Iulius Cesar
amplissimo et florentissimo viro in collegium poetarum venienti numquam assurrexit.
non maiestatis eius immemor, sed quia in comparatione communium studiorum aliquanto
se superiorem esse confidebat. Quapropter insolentie crimine caruit quia ibi volumi-
num non imaginum certamina exercebantur. Nec Euripides quidem athenis — De exteris
arrogans visus est cum postularet populus ut ex tragedia quandam sententiam
tolleret progressus in scenam dixit se ut eum doceret non ut disceret ab eo fa-
bulas componere solere.

Laudanda profecto fiducia est que extimatorem sui certo pondere examinat
tantum ab arrogantia contemptu et insolentia distare satis. Itaque
et quod Alcestidi tragico poete respondit probabile. Apud quem cum quereretur quod eo
triduo non ultra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset atque is se
perfacile centum scripsisse gloriaretur sed hoc inquit interest quod tui in triduum
tantum, mei vero in omne tempus sufficient. Alterius enim fecundi cursus scripta intra primas
memorie metas corruerunt. alterius cunctante stilo elucubratum opus per omne
evi tempus plenis glorie velis feretur.

Adiciam scene eiusdem exemplum. Antigenidas tibicen discipulo suo magni pro-
fectus sed parum feliciter se populo approbanti cunctis audientibus dixit michi
cane et musis. quia videlicet perfecta ars fortune lenocinio defecta iusta fiducia
non exuitur. quamque se scit laude mereri, eam si ab aliis non impetrat do-
mestico tamen accepta iudicio refert.

Zeusis autem cum helenam pinxisset quid de eo opere homines sensuri essent ex-
spectandum non putavit. sed protinus se ad hos versus adiecit.

[illegible]

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ adeo ut doctrine sue multum pictor

abrogauit. ut ea tm forma comprehensum crederet quid tu aut leda cele

sti partu edere aut dominus diuino ingenio exprime potuit.

Phidias quoque homeri uersibus egregio dicto illusit. Simulacrum

enim iouis olimpy perfecto quod nec nullum pstantius aut admirabilius huma

ne fabricate manus sunt Interrogatus ab amico quonam mentem suam diri

gens uultum iouis pene modum ex ipso celo petitum eboris liniamentis esset im

plexus illis se uersibus quasi magistris usum dixit. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ hoc ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Non patiuntur me tenerioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces

siquidem Epaminundas cum ei ciues irati sternendarum in oppido uiarum contu

melie causa curam mandarent Erat enim illud ministerium apud eos sordi

dissimum sine ulla cunctatione id se recepit. daturum quoque se operam ut

breui speciosissimum fieret affirmauit. Mirifica deinde procuratione

abiectissimum negotium pro amplissimo expetendum thebis reddidit.

Hanibal cum apud regem prusiam exularet auctorque ei committendi prelii esset

atque is non idem sibi exta portendi diceret. an tu inquit uitulinae ca

runculae quam imperatori ueteri mauis credere. Si uerba numeres breuiter

et abscise. Si sensum examines copiose et ualenter. hispanias enim direptas pplo

[illegible]

romano et gallorum ac ligurie vires in suam redactas potestatem z novo tran
situ alpium iuga patefacta z trasimenum lacum dira inustum et capuas z canni
as punice memorie clarissimum monimentum z capuam possessam z ita
liam lacessitam ante pedes hominis effudit unius hostie iecinori lo
go experimento testatam gloriam post equo animo non tulit Et sane quod explo
randa bellica sacrificia eximandos quoque militares duces attinebat omnes
foculos omnesque aras bithinie marte ipso iudice pectus hanibalis pre
gravasset. Capax gloriosi spiritus illud quoque dictum regis cotis ut enim ab athe
niensibus civitatem sibi datam cognovit z ego inquit illis mee gentis ius
dabo equavit atheniensis civitati ne vicissitudine talis beneficii imparem se iudican
do humili de origine sua sentire existimaretur. Nobiliter et uterque spar
tanus qui increpitus a quodam quod in aciem claudus descenderet pugnare sibi
non fugere propositum esse rendidit z qui referente quodam sagittis persarum so
lem obscurari solere bene narras inquit in umbra enim proeliabimur. Civi
tate urbis atque animo hospiti suo patrie muros excelsos latosque ostende
nti dixit si istos mulieribus composuisti recte si viris turpiter.

Capitulum octavum libri vij. va. de constantia Incipit

Aptum z animosum bone fiducie pectus emensis quasi debitum
opus superest constantie veritatis cui enim sic comparatum est ut
si quis se aliquid ordine z recte mente complexum confidit vel iam gestum
si obtrectetur acriter tueatur vel non dum editum si interpellentur sine
ulla cunctatione ad effectum perducat. Sed dum exemplar proposite prosequor
latius mecum circumspicienti ante omnia se fulvii flacci constantia offert.

Capax ... hic ponit exemplum de cotis rege ... athenienses sibi civitatem dederunt ... beneficium ... de sua origine ... existimaretur

Aptum z animosum ... de sua virtute confidentis debet esse firmum z constantem ideo auctor post capitulum de fiducia ponit capitulum de constantia ... ad effectum perducat ... bone fiducie ... constantie ... describendo ... latius mecum circumspicienti ...

Aptum est z perfectum ut quisquis se recte ac ordine aliquid mente complexum confidit ... si aliquis sciendum ... constantia ... et hoc ... constantem acriter tueatur ... ne fiat ... constans ... ad effectum perducat ... constantia fulvii flacci ante omnia se offert

Capuam fallacibus

F

[illegible] hic exequitur suum propositum ... et ponit exempla ... In prima parte incipit a Fulvio Flacco ... de libro ... Capuam ... persuaserat armis occupaverat ... campanum senatum ... Teanam et Calenam que sunt due civitates terre laboris ... Capuam senatus ... contendit ... in vestigio ... ad palum ligans ... nequaquam eas salutares accepit ... in sinistra manu reposuit ... litore iussit ... lege sua ... [illegible]

Capuam fallacibus Hanibal promissis Italie regnum nefaria dedicione pacisci persuasam armis persuasit occupaverat. tam deinde culpe horrendum [gloss illegible] istum iustum extimator quam speciosus victor Campanum senatum impii decreti auctorem funditus delere constituit. Itaque catenis onustum in duas custodias Teanam Calenamque divisit. consiliumque executurus cum ea peregisset que ordinandorum celerior necessitas esse videbatur. rumore autem de senatus mitiore sententia orto, ne debitam penam scelerati effugerent nocte amisso equo Theanum contendit. interfectisque qui ibi asservabantur e vestigio Calenam transgressus perseverantie sue opus executurus et iam deligatis ad palum hostibus litteras a patribus conscriptis nequicquam salutares Campanis accepit, in sinistra enim eas manu sicut erant tradite reposuit, ac iusso lictore lege agere, tunc demum aperuit, postquam obtemperari non poterat. qua constantia victorie quoque gloriam antecessit. quia si eum intra se ipsum partita laude extimes, maiorem punita Capua quam capta reperies.

Nam quia ista quidem severitas, illa vero pietatis constantia admirabilis, quam Fabius Maximus infatigabiliter pertinaciter prestitit pecuniam pro captivis Hanibali numeraverat. fraudatus ea publice tacuit. Dictatori et magistrum equitum Minucium iure imperii senatus equaverat. silentium egit. Compluribus preterea iniuriis lacessitus in eodem animi habitu mansit, nec umquam sibi rei publice permisit irasci tam perseverans in amore civium.

Quid in bello gerendo nonne par eius constantia. Imperium romanum Cannensi prelio pene destructum vix sufficere ad exercitus comparandos videbatur. Itaque frustrari et eludere penorum impetus quam manum cum iis tota acie conserere melius ratus pluribus comminationibus Hanibalis irritatus sepe etiam spe bene gerende rei ...

[illegible marginal commentary]

gerende rei oblatam numquam a consilii salubritate ne pilum quidem discrimine recessit. quod quidem est difficillimum ubique ita et spe superior apparuit. ergo ut Scipio pugnando ita iste non dimicando maxime civitati nostre succurrisse visus est. alter enim celeritate sua Karthaginem oppressit. alter cunctatione id egit ne Roma opprimi posset.

Gaium et Pisonem mirifice et constanter turbulento rei publice statu egisse consulem narratio insequens patefaciet. M. Pallicani seditiosissimi hominis pestiferis blanditiis preceptus populi furor consularibus comitiis summum dedecus admittere conabatur amplissimum ei deferre imperium cupiens cum teterrimis actis exquisitum potius supplicium quam ullus honos debebatur. nec deerat consternate multitudini ferialis fax tribunitia que temeritatem eius et ruentes comitaretur et languentes actionibus suis inflammaret. in hoc miserando pariterque erubescendo statu civitatis tamen non maioribus tribunorum pro rostris Piso collocatus cum hinc atque illinc cum ambissent an Pallicanum suffragiis populi consulem creatum renuntiaturus esset interrogaret primo respondit non existimare se tantis tenebris offusam esse rem publicam ut huc indignitatis veniret. deinde cum perseveranter instarent ac dicerent age si ventum fuerit non renuntiabo inquit. quo quidem tam absciso responso consulatum Pallicano prius quam illum adipisceretur eripuit. Multa et terribilia Piso contempsit dum speciosum mentis sue flecti non vult rigorem.

Metellus autem Numidicus propter consimile perseverantie genus excepit quod indignam maiestate ac moribus suis procellam animadverteret quod tendentem Saturnini plebis tribuni furiosum conatum quantoque malo rei publice nisi iis occurreretur erupturi essent. in exilium quam in legem eius iurare maluit. potest aliquis hoc

uiro dicta constantio: qui ne fina sua pollezetur pria q̄ summi dignitatis gradu obtinebat. carere sustinuit.

Cuius ut nemine ex pluribus ita Q. Sceuole auguris mito copulum. Dispulsis pstratis inimicorum partibus Silla occupata urbe senatu armat' coegerat. acer summa cupiditate festinabat ut C. Mari quam celerrime hostis iudicaretur. cuius uoluntati nullo obuiam ire audente sol' Sceuola de hac re interrogat' sententiam dicere noluit. Quin etiam truculentius sibi instanti Sille licet inquit mihi agmina militum quibus curiam circumsedisti ostentes. licet mortem identidem miniteris. numquam tamen efficies ut propter exiguum senilem sanguinem meum marium a quo urbs et ytalia conseruata est hostem iudicem. Id femine cum contione si patrissimos fuerunt nichil. Sed ubi domestica quies seditiosis agitata fluctibus est. prisce consuetudinis auctoritas conuellitur. plusque ualet quam uiolentia cogit quam quod suadet et precipit uerecundia.

Te quoque Sempronia T. et Gai Gracchorum soror uxor Scipionis emiliani non ut absurde grauissimis uirorum operibus inserens maligna relatione comprehendam: quia a tribuno plebis producta ad populum in maxima confusione nichil tuorum amplitudine dignam honorata memoria prosequar. Coacta es eo loci consistere ubi principum ciuitatis perturbari frontes solebant. instabat tibi toruo uultu minas profundens amplissima potestas. cum clamore imperite multitudinis obstrepebat totum forum acerrimo studio nitebatur ut equitio cui Sempronie gentis falsum ius querebatur tamquam fratri tuo Tiberio filium dares. tu tamen illum nescio quibus tenebris protractum ut prouenentu ut portentum exsecrabili audacia ad usurpandam alienam propinquitatem te condente repulisti.

Non indignabuntur lumina nostre urbis, si inter eorum eximium fulgorem centurionum quoque virtus spectandam se obtulerit. nam ut humilitas amplitudinem venerari debet, ita nobilitati fovenda magis quam spernenda bone indolis novitas est.

An abigi debet cocti ab horum exemplorum contextu, qui pro Caesaris partibus incubans Scipionis presidio interceptus cum uno modo salus ab eo daretur si se futurum Cn. Pompei generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitavit: tibi quidem Scipio gratias ago, sed in ista condicione vite uti non est opus. sine ullis imaginibus nobilem animum. Idem constantie propositum secutus Mevius centurio divi Augusti cum Antoniano bello sepenumero excellentes pugnas edidisset, impulsis hostium insidiis circumventus et ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatusque quidnam de eo statui deberet: iugulari me inquit iube, quia non salutis beneficio nec mortis supplicio adduci possum ut aut Caesaris miles esse desinam aut tuus esse incipiam. Ceterum quo constantius vitam contempsit, eo facilius impetravit.

Complura huiusce note Romana exempla supersunt, sed satietas modum vitanda est. itaque stilum meum ad externa iam delabi permittam. Quorum principatum teneat Blasius, cuius constantia nichil pertinacius. Salapiam enim patriam suam presidio Punico occupatam Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione rei publice dissidentem et alioquin toto animo Hannibalis amicitie vacantem, sine quo propositum consilium peragi non poterat, ad id opus aggrediendum maiore cupiditate quam spe certiore temptare ausus est. qui protinus sermonem eius adiectis que ipsum commendatiorem et inimicum invisiorem factura videbantur Hannibali rettulit. a quo invicem Blasius ut alter crimen probaret alter probaret. Ceterum cum in tribunali res gereretur et quorum

illi omīu ocli itent ecnt du aliud forte ceterois arte neq̄ tui tracta
tur blat' uultu dissimulante ac uoce summissa monere dasiu3 cepit ut
Romanoꝝ pot' q̃ kartaginensiu3 ptes foueret. enī u̇ tē ille pelat̃ se ī
cospectu duc' adu'sariu3 sollicitari. qd' q' ī credibile extimabat, et ad unū
tm̄ auzes peneturat z iactabat ab inimico ueritas fere cauit. Sed n̄
multo post basij mira constantia dasiu3 ad se conuertit. marcello q̃
et Salapiam z quingentos numidas q̄ ī ea custodie c̄a erat tradidit.

Phocion u̇ cū athenienses rē aliter atq̄ ipse suasit p̄spe admin'strasset
adeo p̄seuerans s̄nie sue pugnator extitit, ut ī concione letari qd̄
se successu eoꝝ s̄ c̄siliu3 tm̄ suu3 aliq̄nto melius fuisse diceret. nō ē dā
pnauit qd' recte uidat q' qd' alius male c̄suluerat bn̄ cessant feli
cius illud extimas hoc sapientius. plerunq; ē temeritatis causa uincit
ubi p̄uo c̄silio p̄speritas aspirat q' uehementius nocet ī speratis p̄dest z misico
des z liberales om̄i q̃ sumiente [illegible] mores phocionis. quos optime p
fecto consensus om̄i bonitatis cognomine decorandos censuit. Itaq; collatia
q̄ nā rigidior uidebatur lenis eius mansueto pectore fluxit

Socratis aūt uirilitatis palliat' aliis aliq̄nto p̄stanti p̄scientie ex cediit
Vniuersa ciuitas atheniensiu3 iniquissimo truculentissimo errore instincta d'
capite deceptoꝝ qui apd' arginusas lacedemoniaz classe3 deleuerat. triste
s̄niā3 tulit. forte tē eius p̄tatis socrates cuius arbitrio plebiscita ordina
rentur indignū iudicans tot z tā bn̄ meritos ex indigna c̄a impetu iniq
die abripi temeritati multitudinis constantia3 sua3 obiecit. maximoq; c̄ci
onis fragore z intolerabilis minis impulsus nō ē. ut se pu^ce dementie auctore
describeret. q̄ oppositu ei' legituā g̃ssari uia p̄hibita multo p̄toꝝ cor

manus suas contaminare persuasit. non tamen ut ... tes non constrinate ... undecim uu

ror mors istius exultet.

Proximum et si non eiusdem splendoris est tamen etiam constantie huic potest exprimi

efficacis ope forensis fidei non latentis. athenis ephialtes accusare p... iu

ssus inter ceteros demosthenis nomen referre coactus est. cuius filium cum demochares exce

llentis forme puer. animo eius flagrantissimo inhereret amore. Itaque communis offi

forte truculentus accusator. privati affectus conditione mitissimus ... puerum ad se exora

dum quo pater pessime crimini insisteret uenientem nec expellere nec supplicanti genibus

suis diuolutum intueri sustinuit. sed operto capite flens et gemens preces exp

mere passus. Nichilominus sincera fide accusatum demosthenem damnauit. ...

uictoriam nescio laude an tormento maiore partam. quam priusquam sonte opprimeret

se ipsum uicit ephyaltes. Et siracusanus diuersitate certe equiparetur. qui quibusdam

monentibus ut aduersus eraclidem et caliphum quorum fidei plurimum credebat quod

insidias ei nectentes cautior esset. respondit uita se malle excedere quam in me

tu uiolente mortis amicos inimicis ... ponere. Consequitur et rei

ipsius admiratione et celebritate aut totius illustre.

Alexander macedonum rex inclita iam pugna excellentissimis opibus dary

confusis extu (?) itineris feruore icalida (?) per calefactus cigno qui aque liquore

perspicuus tarson interfluit corpus suum immersit. Subito deinde ex nimio haustu

rigoris obstupefactis neruis ac torpore hebetatis artubus maxima cum examina

tione toti exercitui in oppidum castris propinquum defertur. Iacebat eger tarsi in qua

litudine eius aduersa instantis uictorie spes fluctuabat. Itaque conuocati medici

attentissimo consilio salutis remedia circumspiciebant. Quorum cum ad unam potionem

sententiam direxissent atque philippus suis manibus temperatam alexandro. Erat autem amic

ipi et comes potentissimi a parmenione litterae misse fuerunt admonentes
ut rex insidias philippi precavere ac pecunia corrupti a dario caveret quas cum
legisset sine ulla cunctatione medicamentum hausit has tamen legendas philippo
tradidit per quo tam constanti erga amicum iudicio dignissimam a dis immor
talibus mercedem recepit qui incolumitatis eius presidium falso interpellari iudi
cio noluerunt

Incipiunt capitula quarti libri Val. Maximi ... militaris.
De moderatione ... c. 1 — De amore coniugali. c. 6.
Qui ex inimicitiis iuncti sunt amicitia vel necessitudine c. 2
De abstinentia et continentia c. 3
De paupertate c. 4 — De amicitia c. 7
De verecundia c. 5 — De liberalitate c. 8

Val. Maximi dictorum ac factorum memorabilium lib. quartus incipit.

TRANSGREDIAR ad saluberrimam partem animi moderationem que mentes nostras impotentie temeritatis incursu transversas ferri non patitur. quo evenit ut reprehensionis morsu sit vacua et laudis quam sit opulentissima. Itaque effectus suos in claris viris recognoscat.

Atque ab incunabulis summi honoris incipiat. P. Valerii qui populi maiestatem venerando publicole nomen assecutus est cum exactis regibus imperii eorum universa omnia insignia sub titulo consulatus in se translata cerneret invidiosum magistratus fastigium moderatione ad tolerabilem habitum deduxit fasces securibus vacuefaciendo

in concione populi submittendo. numerum quoque consulum dimidia ex parte minuit
ultro spatio in re collega assumpto. ad quem quia maior natu erat priores
fasces transferri iussit. legem etiam comitiis centuriatis tulit ne quis
magistratus civem romanum adversus provocationem verberare aut neca
re vellet. Itaque quo civitatis condicio liberior esset, imperium suum paulatim de
struxit. Quid quod edes suas diruit quia excelsiore loco posite instar arcis
esse videbantur. nonne quantum domo inferior tanto gloria superior evasit.

Iuvat abire a publicola. Sed venire ad furium camillum libet cuius tam
moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit ut cum presidium
eius cives capta urbe a gallis ardee exultantis petissent non prius ad
accipiendum exercitum veios quam de dictatura sua omnia sollempni iure acta compe
risset. magnificus camilli veietanus triumphus. egregia gallica victoria. Sed
ista cunctatio longe admirabilior. multo enim multo quam se ipsum quam hostes sup
rare operosius est. nec adversa preproperata festinatione fugientem. nec secunda effuso gaudio
apprehendentem.

Par furio moderatione M. rutilius censorinus. iterum enim censor creatus ad
concionem populum advocatum quam potuit gravissima oratione corripuit quod eam
potestatem sibi detulisset. cum maiores quia nimis magna videretur tempus contrahendam iu
dicassent. utrique recte. et censorinus et populus. alter enim ut moderate honores crederent
precepit. alter se moderato credidit.

Nunc l. quintius cincinatus qualem consulem gessit. cum honorem patres conscripti
continuare vellent. non solum propter ipsius egregia opera sed etiam quia populus eosdem tribunos
in proximum annum creare conabatur. quorum neutrum iure fieri poterat. utrumque
quia discussit senatus studium simul inhibendo et tribunorum verecundie sue exemplo

cogendo. Atqui un[ius] ea fuit amplissimus ordo p[at]rib[us] tutus ee ab in-
iusta sui reprehensione.

Fabius u[ero] maximus cu[m] a se quinquies et a p[at]re auo proauo maioribu[s]q[ue] suis sepenumero consulatum gestum animaduerteret, comitiis quibus filius ei summo consensu consul creabatur, q[uam] potuit constanter cu[m] populo egit ut aliquando uacationem h[uius] honoris Fabie genti daret, non q[uod] uirtutibus filii diffideret, erat enim illustris, sed ne maximum imperium in una familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius aut ualentius, que etiam patrios affectus q[ui] potentissimi habentur superauit?

Non defuit maioribus grata mens ad premia superiori Africano exsoluenda. Siquidem maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio in rostris in curia in ipsa denique Iouis optimi cella ponere, uoluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam Capitolinis puluinaribus applicare, uoluerunt ei continuum per omnes uite annos consulatum perpetuamque dictaturam tribuere: quorum nichil sibi neque plebiscito dari neque senatus consulto patiendo pene tantum se in recusandis honoribus gessit quantum egerat [illegible]. Eodem robore mentis causam Hannibalis in senatu protexit, cum eum ciues sui missis legatis tamquam seditiones apud eos molientem accusarent. Adiecit quod non oportere patres conscriptos se in re p[ublica] Kartaginensium interponere. Altissima moderatione alterius saluti consuluit, alterius dignitati, uictoriam ten[us] utriusque hostis esse contentus.

At M. Marcellus, q[uam] primum Hanibalem uinci et Siracusas capi posse docuit, cum in consulatu eius Siculi de eo questum in urbem uenissent, non senatum illa die habuit quia collega Valerius Leuinus forte aberat, ne ob id Siculi in querendo timidiores essent, et ut is redit, ultro de his admittendis retulit que

quod de se patienter sustinuit. Siculos etiam a Laurino discedere remanere ut sue defensioni interesset coegit. Ac deinde utraque parte perorata et excedentibus curia sibi secutus est, quo liberius sententiam ferret senatus. Improbatis quoque eorum querelis supplices et orantes ut ab eo in clientelam reciperentur clementer except. Super hoc Siciliae se tuitioni ad procuratam collegae contulit. Totiens laudato Marcelli uariari non potest, quo partes ipse nouis generibus moderationis aduersus socios usus est.

Quam etiam Gracchus admirabilem se exhibuit. Tribunus plebis enim ex professo inimicitias cum Africano et Asiatico Scipionibus gereret, et Asiaticus iudicatam pecuniam satis dare non posset, atque ideo a consule in uincula publica duci iussus esset, appellatoque collegarum tribunorum nullo uolente intercedere, secessit a collegis, decretumque composuit. Non quisquam dubitauit quin eo scribendo irati hostis aduersus Asiaticum uerbis usurus esset. At is primum iurauit se cum Scipionibus in gratiam non redisse. Deinde tale decretum recitauit. Cum L. Cornelius die triumphi sui ante currum actos hostium duces in carcerem coniecerit, alienum et indignum maiestate rei publice uideri eundem ipsum duci. Itaque id non passurum fieri libenter. Tunc opinionem suam populus Romanus a Gracchho deceptam cognouit, moderationique eius debita laude prosecutus est.

Gaius quoque Claudius Nero inter cetera precipue moderationis exempla numerandus est. Liuii Salinatoris in Asdrubale opprimendo glorie particeps fuerat, tamen cum triumphantem equo sequi quam triumpho quem ei senatus eque decreuerat uti maluit, quia res in prouincia Salinatoris gesta erat. Sine curru ergo triumphauit, eo quidem clarius quod illius uictoria tantum laudatur, huius etiam moderatio.

Nec Africanum quidem posterior nos de se tacere patitur, qui censor cum lustrum conderet, inque solito sacrificio scriba ex publicis tabulis sollempne ei precationis carmen preiret, quo dii immortales ut populi Romani res meliores amplioresque facerent rogabantur.

[illegible commentary]

satis ut sunt bone et magne sunt. Itaque precor ut eas perpetuo incolumes servent.

Ac publicas protinus tabulas ad hunc modum carmen emendari iussit. Qua votorum verecundia deinceps censores in condendis lustris usi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum romano imperio petendum fuisse cum intra septimum lapidem triumphi quaerebantur. Maiorem autem totius terrarum orbis partem possidenti ut avidum esse quicquam ultra appetere, ita abunde felici si nihil ex eo quod obtinebat amitteret.

Neque alia in eius censura moderatio pro tribunali apparuit. Centurias equitum recognoscens postquam C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animadvertit, dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. Proinde si quis eum accusare vellet, usurum testimonio suo. Sed nullo ad id negotium accedente, traduc equum, Sacerdos, inquit, et lucrifac censoriam notam, ne ego in tua persona et accusatoris et testis et iudicis partes egisse videar.

Quod animi temperamentum et in Quinto Scaevola excellentissimo viro adnotatum est. Nam cum testis in reum productus esset, id respondisset quod salutem periclitantis magnopere laesurum videbatur, discedens adiecit ita sibi credi oportere si et alii idem asseverassent, quoniam uni testimonio credere pessimi esset exempli. Et religioni igitur suae debitam fidem et communi utilitati tam salubre consilium reddidit.

Sentio quos cives quae facta complectar ac domestico angusto ambitu orationis amplectar. Sed cum magna et multa breviter dicenda sint claritate excellentibus infinitis personis rebusque circumfusus, utrumque praestare nequeo. Propositi quoque nostri non laudanda sibi omnia sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cum venia duo Metelli, Macedonicus et Numidicus, maxima patriae ornamenta, strictius narrari patientur. Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab aemulatione virtutis

profecta contemptio ad graues testatasque minutias progressa fuit
si tamen cum intemptum scipionem ter conclamari audisset in publicum se proripuit
mesto quidem uultu et uoce confusa concurrite inquit ciues. menia nostre urbis
euersa sunt. Scipioni enim affricano intra suos penates quiescenti nefaria
uis allata est. o rem publicam pariter affricani morte miseram et macedonici tam hu
mana tamquam ciuili lamentatione felicem eodem enim tempore et quantum amisisset
principem et qualem haberet recognouit.

Idem filios suos monuit ut funebri eius lecto humeros subicerent. atque huic
exequiarum isti honorem uocis adiceret non fore ut postea id officium ab alijs ma
ioris uiri prestari posset. ubi illa tot curia iurgia ubi tam multe pro rostris altercationes.
ubi maximorum ciuium et ducum certatorum togata prelia. omnia nimirum ista precipua uenerationis
tradicione prosequenda deleuit moderatio.

Numidic autem metellus popularis factione patria pulsus in asiam secessit. in qua
cum ei forte ludos tralibus spectanti littere reddite essent quibus scriptum erat maximo se
natus et populi romani consensu reditum illi in urbem datum non ex theatro prius abijt quam spectaculum
expletum. non letitiam suam proxime sedentibus ulla ex parte patefecit. sed summum gaudium
intra se continuit. eundem constat pari uultu exulem fuisse et restitutum. adeo
moderationis beneficio medius semper inter secundas et aduersas res cum animi firmitate uersatus est.
Tot familijs in uno genere laudis certatis. portium nomen uelut expers. hoc tam glorie
silentio preterundum se negat fieri debere.

Posterior cato non paruo sume moderationis sue inditio ciprarcam pecuniam
maxima cum diligentia et sanctitate in urbem deportauit. cuius ministerij gratia sena
tus relationem interponi uoluit ut pretorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur. Sed
ipse id fieri passus non est iniquum esse affirmans quod nulli alij tribueretur sibi decer
ni ac ne quid in persona sua nouaretur campestrem experiri temeritatem quam curie beneficio uti
satius esse duxit.

Ad extera iam mihi exempla transire conanti M. bibulus vir amplissime dignitatis et summis honoribus functus manum iniicit. qui cum in Syria provincia moraretur duos egregie indolis filios a gabinianis militibus egypti occisos cognovit. quorum interfectores ad eum vinctos regina cleopatra misit ut gravissime cladis ultionem arbitrio suo exigeret. at ille oblato beneficio quo non maius lugenti tribui poterat dolorem moderationi cedere coegit carnificesque sanguinis sui intactos e vestigio ad cleopatram reduci iussit dicendo potestatem huius vindicte non suam sed senatus debere.

Tarentinus archytas dum se pittagore precepti metaponti penitus inserit magno labore longoque tempore solidum opus doctrine complexus postquam in patriam revertitur ac rura sua revidere cepit animadvertit negligentia villici corrupta et perdita intuensque male meritum suppressisse inquit a te supplicium nisi tibi iratus essem. maluit enim impunitum dimittere quam propter iram iusto gravius punire.

Nimis liberalis archite moderatio temperantior platonis. nam cum adversus delictum servi exarsisset veritus ne ipse vindicte non dispicere posset speusippo amico castigationis arbitrium mandavit deforme sibi futurum existimans si commisisset ut parem reprehensionem culpa servi et animadversio platonis mereretur. quo minus miror si in xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit. audierat eum de se multa impie locutum. sine ulla cunctatione criminationem respuit. instabat certo vultu index causas querens cur sibi fides non haberetur. adiecit non esse credibile ut quem tantopere amarem ab eo invicem non diligerer. postremo cum ad iurandum inimicitiae seminandae malignitas confugisset ne de periurio eius disputaret affirmavit numquam xenocratem illa dicturum fuisse nisi ea dici expedire iudicasset. non in corpore mortali sed in arce celesti quod armatum animum eius intestatione putes pepigisse humanorum vitiorum incursus a se invicta pugna repellentem cunctosque eorum numeros altitudinis sue sinu clausos custodientem.

Nequaquam platoni laudanda comparatione par siracusanus dion quidam moderationis attinuit vehementioris exemplum. patria pulsus a dionisio tyranno Megaram petierat ubi cum theodorum principem eius urbis domi convenire vellet neque admitteretur multum diu ante fores retentus comiti suo hoc patienter ferendum est ait. enim fortasse et nos cum in gradu dignitatis nostre essemus aliquid tale fecimus qua tranquillitate consilii ipse sibi condicionem exilii placidiorem reddidit.

Transibulus etiam hoc loco comprehendendus est qui populum atheniensium triginta tyrannorum sevitia sedes suas relinquere coactum dispersamque et vagam miserabiliter exigentem vitam pariter atque armis confirmatum in patriam reduxit. insignem deinde restitute libertatis victoriam clariorem aliquanto moderationis laude fecit. plebis enim scitum interposuit ne qua preteritarum rerum mentio fieret. hec oblivio quam athenienses anestiam vocant concussum et labentem statum civitatis in pristinum habitum revocavit.

Non minoris admirationis illud Stasippus tegeates hortantibus amicis ut quendam in administratione rei publice emulum sed alioquin probum et ornatum virum quacumque ratione vel tolleret vel summoveret negavit se facturum ne quem in tutela patrie boni cives obtinerent malus et improbus occuparet seque potius vehementer adversario urgeri quam patriam egregio advocato carere preoptavit.

Pittaci quoque moderatione pectus instructum qui alceum poetam et amaritudine odii et viribus ingenii adversus se pertinacissime usum tyrannidem a civibus delatam adeptus tantummodo quid in opprimendo posset admonuit.

Huius viri mentio subicit ut de septem sapientium moderatione referam. a piscatoribus in milesia regione everriculum trahentibus quidam iactum emerat. extracta deinde magni ponderis aurea delphica mensa orta controversia est illis se piscium capturam vendidisse affirmantibus hoc fortunam ductam esse ...

[illegible]

dicente qua conditorem p(er) novitate rei et magnitudine pecuniae ad universam civitatem eius p(er)latam delata placuit Apollinem Delphicum consuli cuinam adiudicari mensa deberet. deus respondit illi esse dandam qui sapientia ceteros praestaret. his verbis ~~[struck through]~~. Tum illi mensam Thaleti Milesio dederunt. Ille cessit eam Bianti. Bias Pittaco. is protinus alii, deincepsque per omnium septem sapientium orbem ad ultimum ad Solonem pervenit. qui et titulum amplissime prudentie et premium ad ipsum Apollinem transtulit.

Hoc ut Theopompo quoque Spartanorum duci moderationis testimonium reddamus. Qui cum primus instituisset ut ephori Lacedemone crearentur ita futuri regie potestati oppositi quemadmodum Rome consulari imperio tribuni plebis sunt obiecti atque illi uxor dixisset id egisse illum ut filiis minorem potestatem relinqueret, relinquam inquit sed diuturniorem. optime quidem. ea enim demum tuta est potentia que viribus suis modum imponit. igitur Theopompus regnum legitimis vinculis constringendo quo longius a licentia retraxit hoc propius ad benivolentiam civium admovit.

Antiochus autem a L. Scipione ultra Taurum montem imperii finibus summotus, cum Asiam provinciam vicinasque ei gentes amisisset, gratias agere populo Romano non dissimulanter tulit, quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur. Et sane nichil est tam preclarum aut tam magnificum quod non moderatione temperari desideret.

Cum ex inimicis iuncti sunt amicitia aut necessitudine. capitulum

Quoniam multis et claris victoribus illustrata est, transgrediamur ad egregium humani animi affectum, qui ab odio ad gratiam deflexit, eumque equidem cum leto stilo prosequamur. nam si placidum mare ex aspero et celum ex nubilo serenum hilari aspectu sentitur, sic bellum pace mutatum plurimum gaudii affert. offensarum etiam acerbitas deposita candida relatione celebranda est.

Marcus emilius lepidus bis consul et pontifex maximus splendori quoque honoris pari uite grauitate diutinas ac uehementes inimicitias cum f. flacco eiusdem amplitudinis uiro gessit. quas ut simul censores creati sunt in campo deposuit existimans non oportere eos priuatis inimicitiis dissidere qui publice summa uincti essent potestate. quod iudicium animi eius et presens etas comprobauit et nobis ueteres annalium scriptores laudandum tradiderunt.

Sexti quoque liuij salinatoris finiendarum simultatum illustre consilium ignotum posteritati noluerunt esse. is namque claudii neronis odio ardens in exilium profectus. sicuti testimonio eius precipue afflictus. cum postquam inde reuocatum ciues collegam illi in consulatu dederint. et ingenii sui quod erat acerrimum et iniurie quam grauissimam acceperat obliuisci sibi imperauit. ne si dissidente animo consortium imperii usurpare uoluisset. pertinacius exhibendo inimicum malum consulem ageret. que quidem intenta ad tranquillitatem concordie situm inclinatio in aspero ac difficili temporum articulo plurimum salutis urbi atque italie attulit. quod pari uirtutis impetu connisi terribiles penas uires contuderunt.

Clarum etiam in affricano superiore ac tiberio graccho depositarum inimicitiarum exemplum. siquidem ad cuius mense sacra odio dissidentes uenerant ab ea et amicitia et affinitate iuncti discesserunt. non contentus enim scipio auctore senatu in capitolio iouis epulo cum graccho concordiam comitasse filiam quoque ei corneliam protinus ibi despondit.

Sed hic generis humanitas etiam in marco cicerone precipua apparuit. aulum namque gabinium repetundarum reum summo studio defendit qui eum in consulatu suo expulerat.

Idem p

IDem quoque p[illegible] uarinum [illegible] fuit sed infestis [illegible] iudicijs turbatus est ut sine [illegible] crimine lesi[illegible] cum aliquam [illegible] quod spectolinus [illegible] iniurie beneficijs [illegible] tu odij [illegible] pelanit.

O[illegible] ac factum [illegible] iusiurandum [illegible] ut [illegible] in me [illegible] illius p[illegible] pulcre [illegible] inuesti omne a tribus lentulis accusat unum ex his ambitus [illegible] pro [illegible] [illegible] testem [illegible] intuitu amicum lentulo [illegible] salutem suis [illegible] cupient [illegible]

C[illegible] [illegible] pater atque [illegible] admira[illegible] antonium quem [illegible] filiam [illegible] colonum [illegible] [illegible] regum [illegible]

Q[illegible] ut [illegible] tanta [illegible] quam [illegible] per [illegible] phi[illegible] [illegible] pro [illegible] fidem [illegible] reddi [illegible] sue [illegible] suum [illegible] imploratum [illegible] uocatum [illegible] ei [illegible] iudicio [illegible] ciuitatis [illegible] quia [illegible] [illegible] humanitatem [illegible] [illegible] quid [illegible] [illegible]

De abstinentia et continentia c.a. 3[m]

M[illegible] [illegible] proprio [illegible] studio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] demum [illegible] [illegible] id [illegible] [illegible] gradu [illegible] stetit [illegible] [illegible] pecunie [illegible] [illegible] nihil [illegible] humanum [illegible] [illegible] [illegible] infamia [illegible] [illegible]

Quartum et vicesimum annum agens Scipio cum hispania capta oppressa maioris kartaginis capiende sumpsisset auspicia multosque obsides quos in ea urbe peni clausos habuerant in suam potestatem redegisset eximie inter eos forme virginem etatis adulte et iuvenis et celebs et victor postquam comperit illustri loco inter celtiberos natam nobilissimoque gentis eius Indibili desponsam accersitis parentibus et sposo inviolatam tradidit aurum quoque quod pro redemptione puelle allatum erat summe dotis adiecit. Qua continentia et munificentia Indibilis obligatus celtiberorum animos romanis applicando meritis eius debitam gratiam rettulit.

Verum ut huius viri eximie continentie testis hyspania ita M. catonis epirus achaia ciclades insule maritime pars asie provincia cipros. unde cum pecunie deportande ministerium sustinuisset tam aversum animum ab omni venere quam a lucro habuit in maxima utriusque intemperantie materia versatus. nam et regie divitie in potestate ipsius erant et fertilissime deliciarum totius grecie urbes necessaria totius navigationis diverticula erant. Atque id munatius rufus cipriace expeditionis fidus comes scriptis suis significat. cuius testimonium non amplector. proprio enim argumento laus ista nititur quoniam ex eodem nature utero et continentia nata est et cato.

Drusum etiam germanicum eximiam claudie familie gloriam patrieque rarum ornamentum et quod super omnia est operum suorum pro habitu etatis magnitudine vitrico pariter ac fratri augustis duobus rei publice divinis oculis mirifice respondentem constitit usum ve-

Volsci gens ytala de qua q̃tie fuit camilla q in subsidiu turni contra eneã pugnantis venerat. de qua [illegible] in xi° libro noiat ut i septimo [illegible] in undecimo eneidos [illegible] Inde ad venit volsca [illegible] camilla

veneris usum omnis vite tempore clausum tenuisse.

Hec tonia quoque femina laude virilem familie sue claritatem supergressa amorem mariti egregia fide pensavit que post eius excessum forma etate florens cubiculum socrus pro coniugio habuit. in eodemque thoro alterius adolescentie vigor extinctus est. alterius viduitatis experientia consenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat. [illegible] cenius [illegible] animus aliquo momento ponderis pecuniam [illegible]

Gn. Marcius patricie gentis adolescens anci regis clara progenies cui Coriolum Volscorum oppidum captum cognomen adiecit cum editis conspicue fortitudinis operibus a postumio cominio consule accurata oratione apud milites laudatus omnibus donis militaribus et agri centum iugeribus et decem captivorum electione et totidem ornatis equis centenario boum grege argentoque quantum sustinere valuisset donaretur [Nichil ex hiis preter unius hospitis captivi salutem equumque quo] in acie uteretur accipere voluit. tam circumspecta animi moderatione ne scias utrum maiore cum laude premia meruerit an reiecerit.

At curius exactissima norma romane frugalitatis idemque fortitudinis perfectissimum specimen samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco atque ligneo catillo cenantem quales epulas apparatus indicio est spectandum prebuit ille enim samnitum divitias contempsit. Samnites autem eius paupertatem admirati sunt nam cum ad eum magnum pondus auri publice missum attulissent benignis verbis invitatus ut eo uti vellet vultum risu solvit et protinus supervacue inquit ne dicam inepte legationis ministri narrate samnitibus M. curium malle locupletibus imperare quam ipsum fieri locupletem atque istud ut pretiosum ita malo hominum excogitatum [illegible]

retroflecte et mementote nec acie vici me nec pecunia corrumpi posse.

Idem cum Italia Pirrhum regem expulisset nihil omnino ex preda regia qua exercitum urbemque ditaverat attigit. Decreto etiam a senatu septenis iugeribus agri ... aut quinquaginta popularis assignationis modum non excessit parum ydoneum rei publice civem existimans qui eo quo reliquis tribueretur contentus non esset.

Idem sensit Fabricius Luscinus honoribus et auctoritate omni civitati temporibus suis maior, censu par unicuique pauperrimo, qui a Samnitibus quos universos in clientela habebat decem eris et quinque pondo argenti totidemque servos sibi missos in Samnium remisit, continentie sue beneficio sine pecunia predives, sine usu familie abunde comitatus, quia locupletem illum faciebat non multa possidere sed modica desiderare. Ergo domus eius quemadmodum ere et argento et mancipiis Samnitium vacua, ita gloria ex hiis comparata referta fuit.

Consentanea repudiatis donis Fabricii vota extiterunt. Legatus enim ad Pirrhum profectus cum apud eum Cineam Thessalum narrantem audisset quendam Atheniensem clarum sapientia suadentem ne quid homines aliud quam voluptatis causa facere vellent, pro monstro eam vocem accepit continuoque Pirrho et Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. Licet Athene doctrina sua glorientur, vir tamen prudens Fabricii detestationem quam Epicuri maluit precepta. Quod eventus quoque indicavit. Nam que urbs voluptati plurimum tribuit imperium maximum amisit. Que labore delectata est occupavit. Et illa libertatem tueri non valuit, hec etiam donare potuit.

Quorum et Fabricii Q. Tuberonem cognomine Catullum discipulum fuisse merito quis existimavit, cui consulatum gerenti cum Ethioli omnis usus vasa argentea magno pondere et exquisita arte fabricata per legatos misissent, qui sui quod tempore gratulandi causa ad eum profecti retulerant fictilia se in eius mensa

uasa indissolubilmoitos ne continēte qᵢ pauptati sugat red putaret cu suis sotiis
abire iussit. Q bn̄ cthiolitas domestica prulecat si singalitatis ei ex postei
or etas sequoluisset. Nuc quo uētu ē ut a se uix imperari in pt. ne ea su
pellectile fastidiāt. quā nec consul nō erubuit.

Ac psp rege deuicto paul' c macedonicis opib ueteē at hereditariā urb
ire paupitatē eousq satiasset. ut illo tpe pmū pplo roman' tribu pstanda one
re se liberet penates suos nullā ex pte locupletiores fecit pclare secū ac
tū existi quā q ex illa uictoria alii pecuniā ipe gliā occupassz.

Atq huic ai ei iudicio. C. Fabi' gurges numeri' pictor. Q. Ogulni'
subscripserunt. qui legati ad ptolomeum regē missi muna q ab eo p
pant. quidē ... et p'usq ad senatū legatoē referent detuler su
cet ne d publico ministio nich cuiq pt laudē bn̄ administrati ...
dere debere iudicantes.

Nam illo' humanitatis senat' et acte minoris discipline indiciū est.
Data st ē legatis q in erariū reposuerāt ñ solū pat conscriptoz de
cto si ppli pmissu legata qstores pmpta unicuiq ... tribuerāt. Ita ī eis
de ptholomei libalitas legatoz abstinentia. senat' ac ppli equitas debi
ta pbabi s ui portoē obtinuit.

Falco et Ogolini cōtinētie Calphurniū pisonē ī co'sili gnē laudis
emulū fuisse res ipa documto ē consul ... fugitiuoz bello a se ...
Sicilia eos quoz ppua opa usus fuat. imperatorio more dois ps...
buhit quos filiū aliquot locis pliatū fortissime titulo ... au
ree corone decorari fat nō oporte a magratu o pu pecunia ...

... ī hystie muneribs ptholomei libalitas legatoz abstinentie
... equitas debitam portoē facti pbabiles .i. uirtuosi ...

domū redituz et. Tanti ponderis se testamto adolescenti legatū pmisit ut honore piī a duce Pirrhi a pre primarii reciperet.

Sed quis hoc seculo uir illustris pellib' edis p stragul' uti tribusq; seruis comitat' hyspaniā regat. & quingentoz assiū sūptu trāsmarinaz prouinciaz petat. eod' cibo eodemq; uino quo naute contentꝰ sit nomī inuisabilis existimet. Atqui ista patientissime superior Cato tolerauit. quia illū grata frugalitatis consuetudo in hoc genere uite cū summa dulcedine continebat.

Multū a prisca continētia spatio annoz posterior Cato descendit. utpote cuiꝰ in dulcem & lautitiis gaudentē natꝰ is tn̄ cū bellis ciuilib' interesset. filiū secū trahens septē seruos hūit. nō plures sane superior tempoz diuersis morib' pauciores. exultat animus maximoz uiroz memoriā percurrens.

Scipio affrican' p' duos inclitos consulatus totidemq; precipue glie triumphos septē seruis sequentib' officio legationis functꝰ est. Et puto kartaginis ac numantie spoliis compare plures potuerat ni operū suoz ad se laudē manubias ad priaz redundare maluisset. Itaq; cū p socios & exteras gentes iter faceret. nō mācipia eiꝰ s; uictorie numerabant'. Nec q̄ntum i argento sz q̄ amplitudinis pōd' secū ferret existimabat'.

Continentia u' eā uniuerse plebi aīus sepenumero cognita ē. s; abunde erit ex his duo q̄ longe int' se distantiū seculoz retulisse.

Pirrhus imperii sui terrore fultū ac iam epiroticis armis languentē beniuolentiā p' romani mentis q̄ uirtutes debellare nequiuit cupiens pene totū regiaꝝ opū apparatū in urbē nr̄am transtulit. Ceterū cū & magni p'cii & uarii gn̄is ad legatos eiꝰ tā uiroz q̄ feminaz apta usui munera circa domos ferrent'. nulli accepto dono uacua ianua patuit. tarentine q; petulantie aīosi magis q̄ efficax defensor haud scio maiore cū gl'ia h' urb' aīus an maiorib' repuls' sit.

In illa q̄ procella Quā G. mari' & L. cinna rei pu' inflixerat abstinentia p' roī ...

haud scio i. nescio supple an sit expulsus demō maiore glia ...

insignita conspecta ē. nam cũ a se proscriptorũ penates vulgi manibꝫ diripiendos obiecissent inueniri nemo potuit qui ciuili luctu p̄dam peteret. Vnus enĩ quisq; se ab hijs perinde ac si a sacris edibꝫ abstinuit. Que quidem tã misericors continentia plebis tacitũ crudeliũ victorũ conuitiũ fuit.

Hic ne custos laudis cõmemoratione exterius inuideat. pericles athenienſiũ princeps / cũ tragediarũ scriptorẽ Sophoclen in pretura collegã haberet at is pu̾ officio una districtus pueri ingenui preterẽtis formam impensioribꝫ verbis laudasset intemperantiã eius increpans dixit pretorẽ nõ solũ manus a pecunia sꝫ etiã oculos a libidinoso aspectu continentes ēē debere.

Sophocles at etate iã senior ē ab eo quodã q̄reret an ēēt nũc rebꝫ venereis vtens. dij meliora inquit. libenter enĩ istinc tanq̃ ex aliq̃ furiosa profugi dñatione.

Eiusdem abstinentie senectute xenocratem fuisse accepimus. cuius opinionis nõ parua fides erit narratiõ que sequitur. in peruigilio phryne nobile athenis scortũ iuxta eũ vino grauẽ accubuit pignore cũ quibusdã iuuenibꝫ posito an temperantiã eius corrumpere posset / quã nec tactu nec sermone aspernatus quoad voluit in sinu suo moratam propositi irritam dimisit. factũ sapientia imbuti animi abstinens sꝫ meretricule dictũ perfacetũ deridentibꝫ enĩ se adolescentibꝫ quod tam formosa tamq; elegans potatoris senis animũ illecebris pe[...] nõ potuisset. pactũq; victorie p̄tiũ flagitantibꝫ de homine se [...] nõ de statua posuisse pignus respondit. pt ne hec xenocratis continentia a quoq̃ magis vere ac magis quã ab ipsa demonstrari. ꝗ ab ipsa meretricula expressa ē. phryne [...] sua nulla parte constantissimã eius abstinentiã labefecit.

Quid enim rex ... Alexander ... quem ... ab illo ... equidem eque frustra temptatam putes legatos ad eum cum aliquot talentis misisset quos in achademiam perductos solito sibi modico apparatu et admodum parvulis ... excepit. postero die interrogantibus cuinam ... pecuniam vellet. quid vos inquit hesterna cena non intellexistis ea me non indigere. ita rex philosophi amicitiam emere voluit, philosophus regi suam vendere noluit.

Alexander cognomen invicti ... continentiam Diogenis cynici vincere non potuit. ad quem cum in sole ... accessisset ... ut si qua prestari sibi vellet indicaret quemadmodum erat in crepidine collocatus sordide appellationis sed robuste vir prestantie mox inquit de ceteris interim velim a sole mihi non obstes. quibus verbis illa nimirum inhesit sententia Alexander Diogenem gradu suo divitiis pellere temptat celerius Darium armis.

Idem Siracusis cum olera ei lavanti Aristippus dixisset Diogenes si Dionisium adulare velles ista non esses. ymo inquit si tu ista velles esse ... usum non adulares.

Capitulum de paupertate

Maxima ornamenta esse matronis liberos apud Pomponium Rufum collectorum libro sic invenimus. Corneliam Gracchorum matrem cum campana matrona apud illam hospita ornamenta sua ei pulcherrima seculi illius ostenderet traxit eam sermone donec e scola rediret liberi et hec inquit ornamenta sunt mea. Omnia nimirum habet qui nichil concupiscit eo quidem certius quam qui cuncta possidet quia dominium rerum collabi solet bone mentis usurpatio nullum tristioris fortune recipit incursum. Itaque quorsum attinet ... divitias in prima ... felicitatis

pte ... pauper... misera statu ponere ... rellar frons ...
... minus ... amar... sit refecta ... horridior aspectu solidis ...
bonis abundet. Quod melius personis quam verbis narrabitur.

Regio imperio propter nimiam Tarquinii superbiam finito consulatus initium Valerius publicola cum iunio bruto auspicatus est. ... in quo pl... ... consulatus acceptissimos populo romano gessit. Et plurimorum ac maximorum operum pretextu titulum magnarum suarum ... amplificauit cum ... fastorum illud ... patrimonii ... ... requiram quod impensis suis ... e decessit. Propter pauperem pecuniam ducte sunt. Non attingit ... ... pauperitate seruatam; abunde est, quod ... possedit ... ... funeris ... rogus defuit.

Ita pecunie inops decessit ut sepulture honore caruisset.

Quante amplitudinis Menenii Agrippe fuisse arbitremur quem senatus et plebs pacis inter se faciende auctorem legit quante ... ... arbiter publice salutis. Hic ... ... collatis in capita sextantibus funeratus est. ... ... ideo ... pretiosa seditione diuidua ciuitas manibus agrippe in unum cogi ... voluit ... ... ut ... ... amplissimum ... ... Romana concordia.

... ... bruti et ... ... principum ... ... fuisse ... ... oportet. Utrum enim patellam deorum ... ... Fabriciusque patella sua corneo pediculo ... voluit ... ... qui cum hereditatis nomine eam accepisset ... ... non ... Illi et ... qui ab aratro arcessebantur ut ... ... voluptatis ... ... anxiosissimi ... ... solum ... ... vastissimas glebas plurimo cum sudore ... ...

Eiusdē nois. Iste attil9 fuit de sanguine predictus attilij qui pmo bello punico opes insolentissime kartagiis contempneret . . .
. . . imperatorē elegerunt, qd ut ipe cognouit consulib9 scripsit uillicum suū qui in agello septē iugerū i pupinia uilla . . .
et occasionemqz nactum mercenarium colonū suum amoto in rustico instrumento .i. arat9 discessisse. ideo qz petebat ut sibi successor
ne agro deserto nō esset unde uxor ac libert sui alerentur. que oia postqz senat9 a consulib9 accepit . . . illico .i. statim . . .

quos paupla rei pu imperatores asserebant angustie rei familiaris qd certo scio . . .
nom ueritati reddē bubulcos fieri cogebant.

Atiliū aūt qui ad eū accersend9 a senatu missi erant ad impiū p rō su-
scipiendū semen aspgentē uiderūt. sz illo rustico ope attrita man9 salutē pu sta-
biliuit. Ingentesqz hostiū copias pessundedit. queqz iā modo arantiū boū iugū
retinerant triumphales currus habenas retinuerūt. Nec fuit hyis rubor eburneo
scipione deposito agrestē stiuā arat9 repetere. pōt paupes consolari attili9.
sed mlto mag9 docere locupletes q nō sit necessaria solide laudis cupidi-
tati anxia diuitiar9 compeātio.

Eiusdē nois attili regul9 pmi punici belli glia cladesqz maxima cū
affrica insolentissime kartagīs opes crebris uictorijs contunderet ac ppa
garū ob bn gestas res in pximū anū impiū cognosceret cōsulib9 scripsit
uillicū in agello quē septē iugerū in pupinia hebat mortuū ee. occonēqz
nactū mercenariū amoto inde rustico instro discessisse. ideo qz pere ut
sibi successor mitteretur ne deserto agro nō esset unde uxor ac liberi sui ale-
rentur. q postqz senat9 a consulib9 accepit z agrū eōdē illico colend9 lo-
cari z alimta coniugi ei9 ac libris pberi resqz quas admisat redimi pu-
iussit. Tanti erario nrō uirtutis attiliane exemplū quo ois etas e ma-
gno gloriabatur stetit.

Eque magna latifundia lucij. q. cincinnati fuerūt. septē enī iugera
agri possedit. Ex hyis qz tria que p amico ad erariū designauat mlte no-
mine amisit. penā qz pro filio cesone quod ad cām dicendā non occurrisset
hi9 agelli reditus soluit. et tam ei qtuor iugera aranti nō solū dignitas prīs
familie constitit sz et dictatura delata est. anguste se nc hītare putat c9 dom9
tm patz qtū cincinati rura patuerunt.

Quid elia familia quam locuples sexdecim eo tempore elii fuerunt quibus una domuncula erat
eodem loco quo nunc sunt mariana monumenta et unus in agro veientes fundus minus multo cul-
tores desiderans quam dominos habebat. Inque maximo circo et flaminio locus quae quidem loca ob virtu-
tem publice donata. Eadem gens nullum ante scripulum argenti habuit quam paulus perse devicto Q.
elio tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex preda donaret. Taceo enim quod prin-
ceps civitatis filiam ei nuptum dedit cuius tam tenues penates videbat qui
ipse quoque adeo inops decessit ut nisi fundum quem unum reliquerat venisset unde uxor
eius dotem reciperet non extitisset. Animi virorum ac feminarum vigebant in civitate eorum-
que bonis dignitatis extimatio cunctis in rebus perpendebatur. Hec imperia con-
ciliabant hec iungebant affinitates hec in foro hec intra privatos parietes pli-
rimum poterant. Patrie enim rem unusquisque non suam augere properabant. pauperque in
divite quam dives in paupere imperio versari malebat. Atque huic tam preclaro proposito illa
merces reddebatur quod nichil eorum que virtuti debentur emere pecunia licebat.
inopieque illustrium virorum publice succurrebatur.

Itaque cum secundo bello punico Gneus scipio ex hyspania senatui scripsisset pe-
tens ut sibi successor mitteretur quia filiam virginem adulte iam etatis haberet neque ei
sine se dos expediri posset. senatus ne res publica bono duce careret patris sibi desiderium susce-
pit. consilioque uxoris ac propinquorum scipionis constituta dote summam eius ex erario
erogavit ac puellam nuptum dedit. Dotis modus quadraginta milia eris fuit. Quo
non solum humanitas patrum conscriptorum sed etiam habitus veterum patrimoniorum cognosci potest.
namque adeo fuerunt arcta ut tacia cesonis filia maximam dotem ad virum de-
cemdena eius attulisse visa sit. et megullia quia cum quingentis milibus eris mariti do-
mum intravit dotate cognomen invenit.

Idem senatus fabricii lusini scipionis filias ab indotatis nuptiis libe-
ralitate sua vindicavit quoniam preter hereditatem patrum opimam gloriam nichil erat
quod acceptum referret.

R aut fam[illegible] [illegible] hereditate acceperit [illegible] quos de [illegible] suo transf[illegible] [illegible] sola decem mancipia [illegible] [illegible] ginta milia nummum [illegible]. In hac ille penuria futurus senatus princeps [illegible]

Hec igitur [illegible] esse solatijs debet qui [illegible] ulos census [illegible] nunquam quesiuit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] suos [illegible] ugera arida terre indigentis [illegible] restica impensa fund[illegible] inque[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] murificis dictaturas innumerabiles triumphos [illegible] [illegible] [illegible] tuna q[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] maur[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hodie [illegible] [illegible] [illegible] publicolas [illegible] fabricios curios [illegible] [illegible] [illegible] roborea uirtutis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] q[illegible] aspectu deb[illegible] [illegible] [illegible] tpis memoria recreem [illegible] romuli casa [illegible] ueteris capitolij [illegible] tecta z eternos uesti focos fictilibus et nunc uasis colentes uirorum [illegible] [illegible] rorum paupertati prefer[illegible] [illegible]

Capitulum de Verecundia

H inc tempus[illegible] ad uerecundiam transitus uidetur. hec enim iustissimis uiris precepit ut priuatas facultates negligerent publicas quam amplissimas esse cuperent digna cui pinde atque celesti numini templa extruant: are q[illegible] consacrent[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] onesti consilij tutela sollempnium officiorum magistra innocentie cara proximis accepta alienis omni loco omni tempore fauorabilem [illegible] [illegible] uultum. Sed ut a laudibus eius ad facta ueniamus a condita urbe usque ad affricanum [illegible] [illegible] consules promiscuus senatui [illegible] spectandorum ludorum locus erat. nunquam tamen quisquam ex plebe ante [illegible] conscriptos in theatro spectare sustinuit. adeo circumspecta ciuitatis nostre uerecundia fuit. Que quidem certissimum documentum et illo die [illegible] quo L. Flaminius extrema ipsa theatri consi[illegible] [illegible] qui a M. Catone z L. Flacco censoribus senatu motus fuerat consu

lat' iā honore defunct' fratre et tui Flaminy [illegible] philippi victoris ob
cū tristē [illegible] in locum dignitatis sue debitū coegerit. Confregit rē pu. tarentin
cānensis pugne temerario ingressu. Jdē delatā ab universo senatu populo dicta
turā tempe nō sustinuit pudore culpa. A[illegible] cladis [illegible] efficereq;
ut acies [illegible] modestia ipi' mo[illegible] imputaret. Jcitq; titulo ymagīe ei' speciosius
nō recepta dictatura ꝙ [illegible] gesta [illegible] ptā. nos at ad [illegible] verecundie op
transgrediamur.

Magna cū invidia fortuna [illegible] comitys affectum superiois filius con
[illegible] [illegible] cathereus i campū [illegible]. utq; nimis impotens [illegible]
q̄ [illegible] [illegible] [illegible] sanguine. clientelamq; comitiali certamine [illegible]
Ceterum [illegible] ei i suaz laudē cathere convertit. Nanq; ut vidit omnibus se cete
rys scipioni anferri templum descendit. abiectaq; candida toga compeci
toris suffragatore agere cepit. ut scipionis potius meli' affuturi memorie con
cederet. ꝙ sibi vindicaret. Nec maximum ee verecundie pretor scipio tunc ho
nore adept' est ꝙ cathereo magistrat' latus sit.

Cum preterea comitys [illegible] consulatum peteret. l. crassus cū omni candida
toru more circum forum supplex populo [illegible] [illegible] nunq; adduci potuit. ut id prius
.q. scevola gravissimo et sapientissimo viro socio suo faceret. Jtaq; ro
gabat eum ut a se dum inepte rei insisteret discederet. maiorē verecundiam di
gnitatis ei' ꝙ candide toge sue respectu agens.

Pompei' at magnus pharsalica acie vict' a cesare cū postero die la
rissam intraret oppidiq; illi' popul' obviam ei processisset. Jte inquit et istud
officium prestate victori. dicite nō dign' q̄ vincerer ā a cesare cēt superat' certe
modest'. nā q̄ dignitate sua uti nō iā n' poterat usus ē verecundia.

Quaz pepuaz i. G. cesare q° fuisse z sepenuo apparuit et ultim ei dies sig-
nificauit et ultim ei dies significauit. Compluribz eni uiolat mucronibz int ipa
illud tempus quo diuin sps mortali secernebat a corpe ne tubz quid z uigi-
ti uulneribz quin uerecundie obsequeretur abstrei potuit. Siquid utraq;
togaz manu dimisit ut inferior ps corporis tecta collaberetur. i hunc mod. n
expirant hoies s; dii imortales sedes suas repetunt.

Quod sequitur ethrusc anettar q2 an gestu e q2 ... ciuitatis dae
excellentis in ea regione pulcritudinis adolescens noie spuri-
na cu mira specie complur feiaz illustrium solicitaret oculos. ideoq; uiris
ac parentibz eorum se suspectum ee sentiret. oris decore uulneribz confudit.
deformitatez q2 sanctitatis sue fidez q2 formaz irritamentum aliene libidinis
ee maluit.

Athenis quidam ultime senectutis cu spectatu ludos in theatrum ueni-
sset cumq; nemo e ciuibz sessum reciperet ad lacedemoniorum legatos forte
puenit. Qui hoies etate modica canos eius z annos assurgendo offo uene-
rati sunt sedemq; ei int ipos honoratissimo loco dederunt. qd ubi fieri ppls
aspexit maximo plausu aliene urbis uerecundiaz comprobauit. Feruntq; et
unum e lacedemoniis dixisse ergo athenienses quid sit rectum sciunt s; id fa-
cere negligunt.

Capitulum de amore coniugali

M placido et leni affectu ad quem honestum uerum aliquanto ardentiorem
et concitatiorem ptaz legitimiq; amoris quasdaz ymagines no sine max. ueneza-
tione contemplandas lectoris oculis subiciaz ualeant int coniuges stabilitate fidei
opera pairres ardua imitatu certum cogsa utilia. q2 excellentissima aiaduertentes

ne mediocria quidem prestare rubori esse oportet.

T. Gracchus anguibus domi sue mare ac femina apprehensis certior factus ab aruspice mare dimisso uxori eius, femina ipsi celerem obitum instare, salutarem coniugi potius quam sibi partem secutus, marem necari feminam dimitti iussit, sustinuitque in conspectu suo se ipsum interitu serpentis occidi. Itaque Corneliam nescio utrum feliciorem dixerim quod talem virum habuerit an miseriorem quod amiserit.

O te Thessalie rex Admete crudelis et duri facti crimine sub magno iudice dampnatum, qui coniugis tue fata pro tuis permutari passus es, eaque ne tu extinguereris voluntario obitu consumpta lucem intueri potuisti. Et certe parentum prius indulgentiam temptaveras.

Vilior Gracchi inique fortune victima quamvis senatorii vir ordinis, sed in consilii amore par, qui morte intervento deinde domesticorum inceptum exequi prohibitus colligatusque ut primum occasio data est scissis fasciis ac vulnere distracto constanti dextera spiritum luctus acerbitate permixtum ex ipsis precordiis et visceribus hausit, tamque violenta morte testatus est quantum maritalis flamme illo pectore clausum habuisset.

Eiusdem et nominis et ordinis M. Plautius, cum ex senatus auctoritate classem sociorum .lx. navium in Asiam duceret Tarentumque appulisset, atque ibi uxor eius Orestilla que illuc eum prosecuta fuerat morbo oppressa decessisset, funerata ea et in rogum imposita inter officium ungendi et osculandi stricto ferro incubuit. Quem amici sicut erat togatum et calciatum corpori coniugis iunxerunt, ac deinde subiectis facibus utrumque una cremaverunt. Quorum ibi factum sepulcrum Tarenti etiam nunc conspicitur quod vocatur Hyocin oyrotoz. Nec dubito quin si quis modo extinctis sensus inest, Plautius et Orestilla fati consortes gestientibus vultibus tenebris [illegible]. Sane quia ubi et maximus et honestissimus amor est, aliquanto prestat morte iungi quam distrahi vita.

Consimilis affectus Julie C. Cesaris filie annotatus est, que cum edilitiis co-

9

mitiis Pompei magni coniugis sui vestem cruore respersam e campo domum relatam vidisset, territa metu ne qua ei vis esset allata, exanimis concidit partumque quem in utero conceptum habebat subita animi consternatione et gravi dolore corporis eicere coacta est, magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento. Cuius tranquillitas tot civilium bellorum truculentissimo furore privata non esset, si Cesaris et Pompei concordia communis sanguinis vinculo constricta mansisset.

Tuos quoque castissimos ignes, Portia M. Catonis filia, cuncta secula debita admiratione prosequentur. Que cum apud Philippos victum et interemptum virum tuum Brutum cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitasti, muliebri spiritu virilem patris exitum imitata. Sed nescio an hoc fortius, quod ille usitato, tu novo genere mortis absumpta es.

Sunt et alienigeni amores iusti obscuritate ignorantie non obruti, e quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Carie regina Arthemisia virum suum Mausolum fato absumptum quanto opere desideraverit, leve est conquisitorum omnis generis honorum monumentique usque ad septem miracula perducti magnificentiam argumentari. Quid enim aut hos colligas aut de illo inclito tumulo loquare, cum ipsa Mausoli vivum ac spirans sepulcrum fieri concupierit, eorum testimonio qui illam extincti ossa potioni aspersa bibisse tradunt.

Ypsicratea quoque regina Mitridatem coniugem suum effusis caritatis habenis amavit, propter quem precipuum forme sue decorem in habitum virilem convertere voluptatis loco habuit. Tonsis enim capillis equo se et armis assuefecit, quo facilius laboribus et periculis eius interesset. Quin etiam victum a Gn. Pompeio per efferatas gentes fugientem animo pariter et corpore infatigabili secuta est. Cuius tanta fides asperarum atque difficilium rerum Mitridati maximum solatium et iocundissimum lenimentum fuit; cum domo enim et penatibus vagari se credidit uxore simul exulante.

Verum quid Asiam, quid barbariam, immensas solitudines ac latebras Pontici sinus scrutor, cum splendidissimum totius Grecie decus Lacedemon proprium uxorie

fidei specimen

-h-

[illegible]

fidei specimen tamen non nostris ostenderet oculis plenius et maximi patriae suae laudibus admirandi

feci comparandum. Minyae quorum origo ex inclito sociorum Iasonis numero lenonorum? insu

la concepta per aliquot seculorum vices stabili in sede mansisset a Pelasgis pulsi amnis ali

ene opis indigentes excelsa Taygetorum montium iuga supplices occupaverunt, quos Spar

tana civitas respectu Tyndaridarum (namque in illo nobili famae navigio desinarum siderum par

fratrum fulserat) deductos in leges commodisque suis immiscuit. Sed hoc tamen beneficium iniuria

bus mercede urbis regnum affectantes vertere; quo propter custodiae publicae inclusi capitali asservabantur

supplicio. Quod cum vetere instituto Lacedaemoniorum nocturno tempore passuri essent, coniuges eorum

illustris ibi sanguinis velut allocuturae perituros viros impetrato a custodibus aditu

carcerem intraverunt, commutataque veste per simulationem doloris velatis capitibus eos a

bire passae sunt. Hoc loco quod aliud adiciam, quam dignas fuisse quae Minyis nuberent.

Incipit capitulum de amicitia.

Contemplemur nunc amicitiae vinculum potens et praevalidum, neque ulla ex parte sanguinis viribus infe

rius: hoc etiam certius et exploratius, quod illud nascendi sors fortuitum opus, hoc uniuscuiusque solido

iudicio incohata voluntas contrahit. Itaque celerius sine reprehensione propinquum aversere quam amicum,

quia altera directio utique iniquitatis ~~altera utique iniquitatis~~ altera utique levitatis crimini subi

cienda est. Quin etiam deserta sit futura vita hominis nullius amicitiae circa praesidium? Tam necessarium igitur vitae a

dminiculum non debet semel animo temere apprehensum spernere. Non conveniet sincere vero fidam amicitiam praecipue in ad

versis rebus cognoscunt, in quibus quidquid praestatur totum a constanti benivolentia proficiscitur. Felicitatis cultus

quo maiore ex parte adulatione quam caritate erogatur, certe suspectus est, pendet... plus semper petat quam im

pendat. Accedit huc, quod infractae fortunae homines magis amicorum studia desiderant vel praesidi..

cum gratia. Nam laeta quidem et prospera negotia utpote cum divina suffragatione foveat humana minus indi

gent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui adversos amicorum casus non dese

ruerunt, quam qui prosperum vitae cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes

paene Pylade amico quam Agamemnone notior est patre. Siquidem illorum amicitia in consortio delicia...

z liberae cocabiut, hoc duce z auspice conditoris solatium ipsarum miseriarum expressum ennuit. Sed quod externa attigo cum domesticis prius liceat uti.

Inimicus patrie fuisse Gracchus existimatur est nec inmerito quia potentiam suam saluti eius pretulerat. Quam constantem tamen fidei amicum etiam in hoc tam pravo proposito C. Blosium cumanum habuit operae pretium est cognoscere. Hostis iudicatus ultimo supplicio affectus sepulture honore spoliatus benivolentia tamen eius non caruit. Nam cum senatus Rutilio z Lenati consulibus mandasset ut in eos qui cum Graccho consenserant more maiorum animadverterent z ad Lelium cuius consilio precipue consules utebantur pro se Blosius deprecatum venisset familiaritatisque excusatione uteretur atque is dixisset quid si te Gracchus iussisset ... satis immo satis immo etiam nimium totius namque senatus consensu dampnatos mores defendere ausus est. Verum quod sequitur multo audacius multo periculosius compressus enim perseveranti interrogatione Lelii in eodem constantie gradu stetit seque etiam hoc si modo Gracchus annuisset facturum respondit.

Quis illum sceleratum putasset fuisse si tacuisset. Quis non etiam sapientem si pro necessitate temporis locutus esset. At Blosius nec silentio honesto nec prudenti sermone salutem suam ne qua ex parte infelicis amicitie memoriam desereret tueri voluit.

In eadem domo eque robusta constantis amicitie exempla aboriuntur. Prostratis enim z perditis C. Gracchi rebus cum tota eius conspiratio late quereretur desertum omni auxilio duo tantum amici Pomponius z Lectorius ab infestis z undique ruentibus telis oppositu corporum suorum texerunt. Quorum Pomponius quo is facilius evaderet concitatum sequentium agmen in porta trigemina aliquamdiu acerrima pugna prohibuit. Nec vivus pelli potuit sed multis confectus vulneribus transitum super cadaver suum credo etiam post fata invitus dedit. Lectorius autem in ponte Sublicio constitit z eum donec Gracchus transiret ardore spiritus sui sepsit ac vi iam multitudinis obrutus converso in se gladio celeri saltu profundum Tiberis petiit. Quamque in eo ponte caritatem toti patrie Oratius Cocles exhibuerat unius adiecta amicitie voluntaria morte prestitit. Quam bonos Gracchi si aut patris aut materni avi sectam vite ingredi voluissent habere milites potuerunt. Quo enim impetu z qua perseverantia cum Blosius z Pomponius z Lectorius trophea ac triumphos eorum adiuvissent furiosi conatus tam strenui comites sinistros

quidem auspiciis amicitie conditore sed quo miserior. hec actiora fideliter culte nobilitat est.

L. autem regini si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur, posteritatis convicio lacerandi, si amicitie fido pignore examinetur, in optimo laudabilis conscientie portu relinquendi est. Tr. enim pl. Cepionem in carcerem coniectum quia illius culpa exercitus noster a cimbris et teutonicis videbatur deletus, veteris arte que amicitie memor publica custodia liberavit. Nec hactenus amicum egisse contentus etiam fuge eius comes accessit. Proch magnum et inexsuperabile tuum numen amicicia. Cum ex altera parte res publica manus iniceret, ex altera tua illum dextera traheret, et illa ut sacrosancta esset vellet, exigeret, tu exilium indiceres. adeo blando uteris imperio, supplicium honori pretulit. Admirabile hoc opus tuum. Sed quod sequitur aliquanto laudabilius.

Recognosce enim quousque volumnii constantem erga amicum suum caritatem sine ulla rei publice iniuria exerceris. qui ortus equestri loco cum M. lucullum familiariter coluisset, eumque M. antonius quia bruti et cassii partes secutus fuerat interemisset, in magna fugiendi licentia exanimi amico adhesit, huc usque ingemuit et lacrimas profudit, ut nimia pietate causam sibi mortis accerseret. Nam propter precipuam et perseverantem lamentationem ad antonium pertractus est. In cuius postquam in conspectu stetit, Iube me inquit imperator protinus ad luculli corpus productum occidi. Neque enim assumpto illo superesse debeo, cum ei infelicis amicitie auctor extiterim. Quid hac fideli benivolentia. mortem amici hostis odio levavit, vitam suam consilii crimine astrinxit, quoque illi reddere se fecit invidiorem. nec difficiles aures anthonius habuit. ductusque quo voluerat dextram luculli avide osculatus, caput quod abscissum iacebat sublatum corpori suo applicavit. Ac deinde demissam cervicem victoris gladio prebuit. Loquatur grecia thesea nephariis pirithoy amoribus succumbentem ditis se patris regis commisisse. vanum est illud narrare, stulti credere. mixtum cruorem amicorum et vulneribus inserta vulnera mortique inherentem mortem videre, hec sunt vere romane amicicie indicia. Illa gentis ad fingendum parate monstro similia.

L. quoque petronius hec laudis consortionem merito vendicavit. pari enim meliore amicicie ausu parem glorie portionem assecutus est. admodum humili loco natus ad equestrem ordinem et splendida militie stipendia p. celii beneficio pervenit. cui gratum animum quia in leta re misericordia exhibere non contigit, in ea quam unicam fortuna esse voluit tristi multa fide prestitit. erat B. octavio consule placen-

p̄posit / Celi qua camane captus et senior et grauj ualitudinē affect⁹ ne ī p̄tate hostiū uenirz / ad
auxiliū dextere pomponij confugit. quē is ab incepto consilio frustra conat⁹ abstrahē ī eodē p
seuerantē … intemit … q̄ eius … suā iunxit / ne eo iacente p quē oīa dignitatis
incrementa assecut⁹ fuerat supesset. Ita alteri fato uerecundia alteri pietas cām prebuit.

I Vgend⁹ petroiō seruius terenti⁹ est / q̄ q̄ ei sicut cupierat p amico suo perire nō contigit.
incepto nāq₃ egregio nō leuiter … estimari debet. q̄ q̄ntū ī illo fuit … ipe extinct⁹ ē. … Bru
tus … euasit mortis qui fugiens a mutina ut ad se interficiendū ab antonio missos equites
aduenisse cognouit / quodā iloco … pene debitū spm tenebris furari conabatr. eoq₃ … facta
irruptione Brutū se ee simulauit z corp⁹ suū trucidandū eqtib⁹ dedit, uez cognit⁹ a furio cui
brutiane ultionis offiñ mādatū fuit nece sua aīci sui suppliciū differre n potuit. sic
inuit⁹ fortuna cogente uixit.

A b hoc horrido et tristi … amicitie ad lenē z serenū uultū transeam⁹ atq₃ inde
eā euocatā ubi oīa lacrimis gemitu cedib⁹ fuerant referta ī eo quo dignior ē felicitatis
domicilio collocez gratia honore abūdantissimis opib⁹ fulgentē. … ab illa q̄ sco
z umbris dicata ē … sedib⁹ decimi lelly illuc m. agripp[e] alterū uiroz deoz alt
u₃ maximū amicū / certa mte z … omnib⁹ … quoz duc
tu uenerāda sincere fidei stipēdia laudib⁹ z pmijs onust⁹ … i luce uobiscū p̄hibe.
uros ē constātes aīo … m stria … dignitate z salute
Amicor … excubatione … beniuolentie z … uberrimos fruct⁹ posteriore
intuens etas i excolendo iure amicitie q̄ libēti q̄ religiosi erit opata.

h Eret aīus ī domestic⁹ sed aliena q̄ bñfacta refere romane urbis candor … .
Amō z phinas pittagorice … fāctis imitari tā fidele int se amicitiā
iunxēt ut cū alterū ex his … dionisi⁹ siracusan⁹ interfice uellz at … tēp a eo quo prius
q̄ … domū pfect⁹ res suas ordinaret impetrasset alterū uadē se p reditu ei⁹ tirāpno

dare non dubitavit. Solutus erat periculo mortis qui modo gladio cervices subiectas habuerat.
Eidem caput suum subiecerat cui securo vivere licebat. Igitur omnes et in primis Dyonisius nove atque ancipi-
tis rei exitum speculantur. Appropinquante deinde finita die nec illo redeunte unusquisque stultitie tam te-
merarium sponsorem dampnabat. At is nichil se de amici constantia timere predicabat. Eodem
autem momento et hora a Dyonisio constituta et qui eam acceperat supervenit. Admiratus amborum animum tyrannus
supplicium fidei remisit. Insuper que eos rogavit ut se in societatem amicitie reciperent tertium sodalitii gradum
ultima culturum benivolentia. Hascine vires amicitie? Mortis contemptum ingenerare, vite
dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorem convertere, penam beneficio pen-
sare potuerunt. Quibus pene tantum venerationis quantum deorum immortalium cerimoniis debetur. Illis enim pu-
blica salus, hiis privata continetur.

Atque ut illarum edes sacra domicilia, harum fida hominum pectora quasi quedam sancto spiritu refer-
ta templa sunt. Quod ita esse rex Alexander sensit. Darii castris igitur potitus in quibus omnes necessitudines eius erant pari-
ter Ephestione gratissimo sibi latus suum tangente ad eos alloquendos venit cuius adventu ma-
ter Darii recreata humi prostratum caput erexit Ephestionemque qui et statura et forma prestabat
more Persarum adulata tamquam Alexandrum salutavit. Admonita deinde erroris per summam trepidationem
excusationis verba querebat. Cui Alexander: nichil est inquit quod hoc nomine confundaris, nam et hic
Alexander est. Utri prius gratulemur, qui hoc dicere voluit an cui audire contigit? Maximi enim animi
rex et iam totum terrarum orbem aut victoriis aut spe complexus tam paucis verbis se cum comite suo par-
titus est. O donum inclite vocis danti pariter atque accipienti speciosum, quod privatim quoque merito veneror
clarissimi ac disertissimi viri promptissimam erga me benivolentiam expertus. Nec metuo ne parum con-
veniat in Pompeium meum instar esse Alexandri cum illi Ephestio suus alter fuerit Alexander. Ego vero gravissimo crimi-
ni sim obnoxius constantis et benigne amicitie exempla sine ulla eius mentione transgressus, cuius in animo velut in pare-
ntis amantissimi pectore letior vite mee status viguit, tristior occubuit; a quo omnium commodo-
rum incrementa ultro oblata cepi, per quem tutior adversus casus steti, qui studia nostra ductu et auspiciis

Nostrum etc. Postquam auctor locutus fuit de amicitia in capitulo precedenti cum de ratione amicitie sit liberalem esse, ideo in isto capitulo loquitur de liberalitate. Et duo facit quia primo ponit suum intentum. Secundo inducit exempla ibi Accedit. In prima parte dicit nostrum opus hic quatenus libri pio egressu ad ipsam rem fuisset in suum ordinem revocetur liberalitatisque commemoratione vacetur. Cuius liberalitatis duo sunt maxime probabiles fontes. id est ad quam liberalitatem duo precipue requiruntur scilicet rectum iudicium ut det quibus oportet et honesta benivolentia ut det bono gratis. Secundum Aristotelem quarto ethicorum. Nam quia cum ab hys fontibus beneficii largitio oritur tunc demum ei ratio constat. id est tunc habet rationem virtutis que est in ordine ad rectam rationem. aut per sed ipsi liberalitati gratia quidem et magnitudo sua quod est in recto iudicio et amore honesto donum conciliat. id est sua ipsi ratio ipsam edificat et integrat. sed ultra hec oportunitas aliquo efficaciorem supple eam reddat. Et est sensus quod quamvis semper et ubique liberalitas de se ipsa sit magna quantum tamen tempus requirit est efficatior ut declarant exempla sequentia.

Accedit etc. ponit exempla primo romana secundo aliena ibi Hyero. Primum autem exemplum est de Q. fabio maximo qui cum captivos ab hanibale sub quadam pactione redemisset et ... pecuniam senatus non daret. filium suum et fundum quem in pupinia villa septem iugera habebat vendi iussit et ex pretio hanibali numeravit magnum considerans se inopem patrimonii esse quam patria fide carere. Hoc autem magne liberalitatis quia non plus potuit quam fecit. Iste ergo liberalitatis fuit verum iudicium quia captivos iudicavit redimere honestam benivolentiam quia pro bono communi ex quibus vere liberalis fuit. parvum ... ut pote in pupinia. pupinia enim valde sterile et plenum lapidibus et ideo dicit redactum ... et adiuncto addens septem iugeribus in pupinia positis confinatis ... pupinia et sic pretium redactum ex illis verbis parvum esse debebat.

Itaque eiusdem etc. Similiter Bussa nobilis genere femina de apulia nata liberalis fuit. Nam post bellum cannense X milia cives romanos alimentis sustentavit. liberalitatem tamen fabii non equavit quia hoc quod Bussa femina fecit salvo statu suarum fortunarum fecit. Sed fabius paupertate suum pro honore patrie inopia mutavit. De hac femina loquitur Titus livius libro secundo de bello punico ... ibi comparat liberalitatem fabii. Ideo quidem ... maiori commendatione fecit hoc fabius quod certum ... studii ... est supra ... quod fecit fabius ... femina ... potest prestare ... pius prestat ...

In. Q. etc. Proponit cuiusdam feneratoris ... qui cum deberet a civibus magnam pecuniam ... tempore res publica Catiline furore consternata ... possessionum ... nec creditoribus solum neque de sorte neque de usuris ... debitorum suorum ... Ius est ... quem in se fuit privata tranquillitate ... publice confusionis mitigavit ... feneratricis numerorum suorum non ... sanguis esse ... negotiatione vel feneratione precipue delectaverunt ... pecuniam cruentam domum ... pecuniam ... gaudio exultent ... gaudere de pecunia improbata vel de cruenta ... domum portata ... consilio ... fastidierint recognoscerent ... Tullius qui furore Catiline ... fuit consul. huic feneratori de sua liberalitate gratias dedit. ... nomen feneratoris ... summa ... librarum et semis ... quinquaginta sex ... trecentorum ... libre auri.

suis lucidiora et clariora reddidit. itaque patrem invidiam quorundam optimi amici victura videtur quos fructu tortum non quidem merito gratiam meam contraque fuit cum hys qui ea uti voluerit. Preterea verbis nulla tam modesta felicitas est que malignitatis dentes vitare possit. et quo successu quisque fugeris aut quibus insidiis mortem propulseris. nec alienis malum pendeat ac bonis suis terreatur et gesta divites sunt aborum ac numis locupletes calamitatibus. immortales funeribus. illi quatenus alienus incommodis suorum adhuc expertes vivet. optima iudex insolentie vitas humane conditionis videtur.

Capitulum de liberalitate

Nostrum opus pio egressu ad propositas res pervectum in suum ordinem revocetur. liberalitatisque commemoratione vacetur. Cuius duo sunt maxime probabiles fontes verum iudicium et honesta benivolentia. Nam cum ab hys oritur tum demum ei ratio constat. dono autem ipsi gratia et magnitudo quod sui ipsius efficaciorem aliquando oportunitas conciliat.

Accedit enim pretio rei inextimabile momentum occasionis quod fabium maximum tot annis secula per ... pecunie summa erogata ad hoc usque tempus laudabilem facit. Captivos ab hanibale interposita pactione numorum receperat. qui cum a senatu non prestarentur misso in urbem filio fundum quem unicum possidebat vendidit. Eiusdem pretium hanibali protinus numeravit. si ad calculos revocetur. parvum. utpote septem iugeribus et hoc in pupinia addictis redactum. Si animo pro erogantis omni pecunia maius. Se enim patrimonii quam patriam fidei inopem esse maluit. Et quidem maiore commendatione quam proprii studii certum indicium est supra vires niti. quam viribus ex facili uti. alter enim quod potest alter prestat. et plus quam potest.

Itaque eiusdem temporis femina bussa nomine regionis apulie ditissima merito quidem liberalitatis testimonium recepit. Sed excellentes opes suas fabiani rei familiaris angustiis non comparavit. Nam etsi circa decem milia civium nostrorum cannensis pugne reliquias benignissime intra canusina menia alimentis sustentavit. salvo tamen statu fortunarum suarum munificam se populo romano prestitit. fabius inopiam pro honore patrie paupertate mutavit.

In. H. C. consilio saluberrimi civis nec sine precio eius fructu liberalitas ignota est. Cum

Crevit etc. prosequitur de liberalitate populi romani permittens totum quod de ipsa populi liberalitate uult loqui uz quia ipsa apparet in hoc quod ponit sunt in hoc. Asiam quidam contemptum urbibus ymo omne decus preclarum in populo romano resurrexit, z praeterea quod ponit sunt in hoc. Asiam quidam cenit lo regi populus romanus dedit quod donum fuit felix uictoria, quia sicut tantam occupasse inuidiam habere poterat ita tantum tribuisse gloria z fama carere non debuit.

catilinae furore ita consternatam rem publicam ut ne a locupletibus quidem debitae pecuniae propter tumultum pretiis possessionum diminutis solui creditoribus possent, cum centies atque quinquagies sestertium summam in fenore haberet, ne debitores suos ne uerbo quidem asperiore appellari a suis passus est. ... in ipso fuit animi tranquillitate publice confusionis priuata tranquillitate mitigauit opportune mirifice testatus se nummorum suorum non ciuilis sanguinis esse feneratorem. Nam qui nunc praecipue negotiatione delectantur cum pecuniam domum cruentam rettulerint quam immoderato gaudio exultant cognoscent si diligenter senatusconsultum quo Considio gratiae actae sunt legere non fastidierint.

Quaerit mecum iam dudum populi romani maiestas quae singulorum munificentias conferre cum sua uacua ad summam enim eius laudem pertinet quia omnibus regibus et urbibus et gentibus praestitit recognoscit quia nec percipi quidem sine crebra memoria decus eius in se ipso renitescat.

Asiam bello captam attalo regi munere possidendam tradidit eo celsius et speciosius urbi nostrae futurum imperium credens si ditissimam atque amoenissimam partem terrarum orbis in beneficio quam in fructu suo reponere maluisset. ipsa uictoria donum felicius quia multa occupasse inuidiam habere potuit, tantum tribuisse gloria carere non potuit.

Illud uero romanae liberalitatis caelestem spiritum nullae litterae satis dignis laudibus prosequentur.

Philippo enim rege Macedoniae superato cum ad Isthmicum spectaculum tota graecia conuenisset Titus Quinctius Flaminius tubae signo silentio facto per praeconem haec uerba recitari iussit. S. P. Q. R. et T. Quinctius Flaminius imperator omnes graeciae urbes quae sub dicione philippi regis fuerunt liberas atque immunes esse iubet. quibus auditis maximo et inopinato gaudio homines perculsi primo ueluti non audisse se quae audierant credentes obticuerunt. Iterata deinde pronuntiatione praeconis tanta caelum clamoris alacritate compleuerunt ut certe constet aues quae superuolabant attonitas pauentesque decidisse. Fuit animi aequi fuisse ... tot captiuorum capitibus seruitutem detraxisset quot nobilissimis et opulentissimis urbibus populi romani libertatem largitus est. Ad maiestatem pertinet non solum quae ipse benigne tribuit sed etiam quae alio tribuente sensit commemorari. Ut enim illic commemoratae ita hic redditae laudis commendatio est.

Illud uero etc. Titus quinctius flaminius omnes urbes que fuerunt sub dicione regis philippi macedoniae immunes z liberales quod tantum beneficium nulle litterae possent dignis laudibus prosequi. Non ibi nimia ... z non uideatur difficile. nam constat, magis aues in illas moris z ad terram ... Nullam autem in consuetudine tantum maximi populi tumultum z clamorem ... equipollere ad ... in macedonia.

Hyero siracusan[us] rex audita clade qua Romani ap[ud] Transimenu[m] lacu[m] erat afflicti, trecenta milia modiu[m] tritici et CC ordei auriq[ue] ducenta et xl pondo urbi n[ost]re muneri misit. Neq[ue] ignar[us] uerecundie maior[um] n[ost]ror[um] ne nollent accip[er]e, in habitu[m] id uictorie formauit, ut eos religione motos munificentia sua uti cogeret, uoluntate mittendi pri[us], iter[um] p[ro]uidentia cauendi ne remitteretur liberalis.

Sinceritas huic aggnitionis Gilliam q[ue]m p[ro]pe modu[m] ip[s]i[us] liberalitatis p[re]cordia constat habuisse. Erat opib[us] excellens, s[ed] m[u]lto e[ti]am a[n]i[m]o q[uam] diuitijs locupletior, semp[er]q[ue] i[n] eroga[n]da pot[ius] q[uam] in corripienda pecu[n]ia occupat[us], adeo ut dom[us] ei[us] q[ua]si q[uae]da[m] munificentie officina crederet[ur]. Illic en[im] publicis usib[us] apta monume[n]ta extruebant[ur], illic grata p[o]p[u]li oc[u]lis spectacula edebant[ur]. Illinc epular[um] mag[ni]fici apparatus laborantisq[ue] a[n]none subsidia oriebant[ur]. Et cu[m] h[ec] uniu[er]sis, priuati[m] alim[en]ta inopia laborantib[us], dotes u[ir]gi[ni]b[us] paup[er]tate p[re]ssis, subsidia detrim[en]tor[um] in censu quassatis erogabant[ur]. Hospites q[uo]q[ue] t[am] urbanis penatib[us] q[uam] e[ti]am rusticis tectis benig[ni]ssime excepti uarijs munerib[us] ornati dimittebant[ur]. Quodam u[ero] t[em]p[or]e quingentos Gelensiu[m] equites intempestatis i[n] possessiones suas compulsos aluit ac uestiuit. Quid m[u]lta? No[n] mortale[m] h[ominem] aliqu[em] s[ed] p[ro]pitie fortune benignu[m] e[ss]e diceres sinu[m]. Ergo q[uo]d Gillias possidebat o[mn]iu[m] q[uasi] co[mmun]e p[at]rimoniu[m] erat, p[ro] c[uius] salute [et] i[n]crem[en]tis t[am] agrigentina ciuitas t[am] e[ti]a[m] uicine regiones uotis excubabant. Collato co[n]tra p[ar]te arcas i[n]exorabilib[us] claustris obseratas, nonne ... stant ... aliq[ua]nto existimes illam impensam q[uam] hanc custodiam?

Explicit liber quartus. Incipit quintus.

De humanitate et clementia

Liberalitati quas aptiores comites quam humanitatem et clementiam dederim, quoniam idem genus laudis expetunt? quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna prestatur. Cumque nescias quam maxime probes, ea tamen commendatior proinde videtur, cui nomen ex ipso numine quesitum est.

Ante omnia autem humanissima et clementissima senatus acta referam, qui cum Cartaginiensium legati ad captivos redimendos in urbem venissent, protinus eis nulla pecunia accepta reddidit iuvenes numero duorum milium et septingentorum quadraginta trium, explectissimos rerum. Tantum hostium exercitum dimissum, tantam pecuniam contemptam, et tot punicas iniurias veniam datam ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secum dixisse: o munificentiam gentis romane, gentis deorum benignitati equandam. O etiam nostram legationem supra votum felicem. Nam quod beneficium numquam dedissemus, accepimus.

Illud quoque non parvum humanitatis senatus indicium est: Siphacem enim opulentissimum numidie regem captivum in custodia Tiburi mortuum publico funere censuit efferendum, ut vite dono honorem sepulture adiceret.

Consimilem clementiam in Perseo usus est. Nam cum Albe, in qua custodie causa relegatus erat, decessisset, questorem misit, qui publico cum funere efferret, ne regias reliquias iacere inhonoratas pateretur.

Hostibus hec et miseris et fato functis officia regibus erogata. Illa amicis et felicibus et universa tributa sunt.

Confecto macedonico bello Musicanes Masinisse filius cum equitibus quos in presidium romanorum adduxerat ab imperatore Paulo ad patrem missus tempestate classe dispersa Brundisium eger delatus est. Quod ubi senatus cognovit, continuo illo questorem ire iussit, cuius cura et hospitium adolescenti expediretur, et omnia que ad valitudinem opus essent presterentur, impenseque liberaliter tam ipsi quam toti comitatui prestarentur. Naves etiam ut prospicerentur quibus se bene ac tuto cum suis in Africam traiceret. Equitibus singulis libras argenti et quingentos sextertios dari imperavit.

taz pmpta z taz exquisita pez̄ conscriptoꝝ humanitas efficē potuit ut etsi expirass adolescens equiori aio desiderium ei pater tolerarent.

Idez senatus cū filii Prusiaz Bithinie regez p se ueire audiss obuiā publiū corne liū sapiētē questorez Capuā misit. Censuitq̄ ei dom Rome q̄ optima cōduceretur z copie n̄ solū ipsi si i comitib ei publice p̄berentur. in eoq̄ excipiēdo tota urbs unius humai aīa uultuz hūit. Itaq̄ qui amātissim uenāt duplicata ea erga nos bniuolētia i regnum suum reuersus est.

Nec egipt q̄d romane humanitatis exps fuit. rex ē ptholomeus a mior fr̄e regno spoliatus petendi auxilii grā c̄ paucis admo suis squalore obsit romā uenerat. ac se in hospiciū alexandri pictoris contulerat. Jd postq̄ senatui relatuz est arcessito iuuene q̄ potuit accurata excusatē usus est. q̄ n̄ qstorez illi d̄ more maioꝝ obuiā misisset. Nec publico eū hospicio excepisset. eaq̄ n̄ sua neglignātia s; ei subito et clādestino ad uentu fcā ec̄. dix. Et illū patri e curia ad pu penates dedux. hortatusq̄ ē ut d̄positis sordib adeundi dies ipi peteret. Cunēt aūre huit ut muniā p qstorē cotidie darētur. hys gradib officioꝝ iacētez ad regni fastigiū erexit. Effecitq̄ ut pl spei i aux p romanorum q̄ met in sua fortuna reponeretur.

Atq̄ ut uniuersis patrib coeptus ad singlos ueniā l. corneli cōsul pmo bello punico cū albiaz oppidū cepisset p q fortissime dimicās hano dux kartaginensiū occiderat corp ei e tabernaclo amplo funē extulit. n̄ dubitauit hostis exequias celebrare. eaz de mū uictoriaz z ap deū z ap hoies minimū inuidie hituraz credēs q plimū huanitatis huiss.

Quid d. q. c. fpinio loquar. c mansuetudiez potētissimi affect ita atz glia quatē nō potuerit. blandiū capanuz z hospitō benigssie domi sue excepat, z adūsa ualitudie cōreptuz attentissima cura recreauārat. quo post illaz nefariaz capanoꝝ defectoēz i acie ad pugnaz puocat c et uib corpoiis z aīi uirtute aliq̄to eēt supior monē ingratuz q̄ uincere maluit. Aā quid agis inquit demēs aut q̄ te p̄ua cupiditas trāsuersū rapit

Age ... hoc exemplu ... q Marcellus dū Siracusas cepit ...
z casum ciuitatis ... aduertens lacrimas cohibere non potuit ...
... non erat ...

paz habes pu impietate furē n ē putata lapsos fugis uin' uidelz ibi p'petua quiet plas
inquo scelesta exercas arma/ç penatibus ... z salutē tuaz debes. de me fed?
amitie dy q hospitales sca nostro sanguie utis pectoribus uilia pigra hospitali certaie
cogn tecu uetant. Quicē si ī cōftu exercitū facturo ubois mi ī pulsu pstantis agnisse
applicaru ... mucrones reuocassez. Tuus ē cmen sit hospitez occidē
uoluisse meii ñ eis hostes occisus pī aliaz qua occidas dexteraz quere qm
mea te securare didicit Ded' utq celeste num debituz exitus. Siquidē eo plio Bladi
obtruncat' est. Q. insigni pugna claz euasit.

Ac ē .M. marcelli clementia q clara q memorable q' hui pt. qui captis/a
se siracusis in arce eaz cōstitit ut urb' in opulentissime tū afflicta fortunaz
ex alto cerneret. Ceterz casuz ei lugubrē intuens fletū cohibere nō potuit.
quē siquis ignar' uir aspexiss alteri' ēē credidiss. Itaq Siracusana ciuitas
maxima clad' ua aliquid admixtū gratulatois hūisti. qu si ē incolum stare fas
nō erat leuit' sb tā mansueto uictore cecidist ::-

Q. Metell' celtibicū in hyspaā gerēs belluz ē urbe z centobricaz obsideret z ias
arietaz machina partē muri q sola couelli poterat disiectuz uidētur humanitat
ppinque uictoiē ptulit. Naz cū retogenis filios qui ad euz transierat celtobri
cēses machine ictibus obiecissent ne pueri ī cōspectu patris crudeli gne morti cō
sumerentur quāq ipx retogenes negabat e impedimto quomin' ē p exiti sn
guis sui expugnatoē pageret p obsidione discessit. quo quid tā clemti fco z si
nō uni ciuitatis meia oī tn celtibiz urb' aios cepit. effe... ut ad redigendas
eas in ditioē p'll zō nō multis sibi obsidioib' op' ēēt ::

Affricani q posterioris humanitas spetiose late q patuit expugnata enī karta
gin ē ciu'tatibus sicilie l'ras misit ut ornamta teploz suoz a penis rapta p legatos recip
erēt. iq pristinis sedibus reponenda curarēt. bnficium dys pit' ac hoib receptum ::

huic fuisse. Ad intellectum h' exempli nota q captiui in bello ... uendebant ... q uictu ... nominis sapientiae ... hic facto ab Urbe ... in ... hyspaniae ... capta ... suos captiuos hyspanos ... inter quos unus puer [illegible]

Huic facto par adiciatur humanitas a castore suo haste subiectos captiuos uendente puer eximie forme et liberalis habitus missus est. de quo cum explorasset numidam esse orbum relictum a patre educatum apud auunculum masinissam eo ignorante immaturis adhuc annis aduersus romanos ingressum militiam. et illi errori ueniam dandam et amicitie regis fidelissimi populo romano debitam uenerationem tribuendam existimauit. Itaque puerum anulo fibula aurea et tunica lati claui hyspano que sagulo ornatum et equo donatum, datis qui eum prosequerentur equitibus, ad masinissam remisit. eos maximos uictorie fructus ratus dis ornamenta templorum, hominibus regibus sanguinem suum restituere.

Lucii pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. qui cum persen patris temporibus mom… to tem captiuum ex rege ad se adduci audisset, occurrit ei togam impii decorat ornamentis … et greco simone ad spem exhortatus est. Introductum etiam in tabernaculum lateri suo proximum in consilio suo sedere iussit. Nec honore mense indignum iudicauit. Proponatur in conspectu acies qua prostratus est perses, et hanc rex quasi ferculi contextu utrum magis spectaculo delectetur homines dubitabitur. Nam si egregium est hostem abicere. non minus tamen laudabile infelicis scit misereri.

Hec Lucii pauli humanitas admonet me ne de Gn. pompei clementia taceam. regem armenie Tigranem qui et ipse magna cum populo romano bella gesserat et infestissimum urbi nostre mitridatem ponto pulsum uiribus suis protexerat, in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est. Sed benignis uerbis recreatum diadema quod abiecerat capiti reponere iussit. Certisque rebus imperatis in pristinum fortune habitum restituit, eque pulcrum esse iudicans et uincere reges et facere. Quam prelarga tribute humanitatis specimen Gn. pompeius quam miserabile sit … reuerasit exemplum. Nam qui Tigrani tempora insigni regio texerat eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatum in suomet terrarum orbe nusquam sepulture locum habuit sed abscisum a corpore inops rogi nefarium egyptie perfidie munus portatum est et ipsi uictori miserabile. ut enim cesar aspexit oblitus hostis socerum uultum induit. ac pompeio tam proprias tum et filie lacrimas reddidit. caput autem plurimis ac pretiosis odoribus

[illegible]

cremandum curavit. Quod si non tam mansuetus animus divini principis extitisset, paulo ante imperii romani columen, hic sic mortalium negotia fortuna versat, inhumanum iacuisset.

Catonis quoque morte Cesar audita et se illius glorie invidere et illum sue invidisse dixit, patrimoniumque eius liberis ipsius incolume servavit. Et hercule divinorum Cesaris operum non parva pars Catonis salus fuisset.

Marcus Antonius quoque talis humanitatis intellectu non caruit. Marcus enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit, quoque honoratius cremaretur, inici ei suum palludamentum iussit, iacentem non hostem deposito odio ... palludamentum. Comperisset ita fecit, protinus in eum animadvertit hac ante prefatus voce: Quid tu ignorasti cuius tibi viri sepulturam commisissem? Illius fortem et piam victoriam Philippicorum campi libenter viderunt, sed ne ista quidem generosissime indignationis verba invita audierunt.

Quo memorate iam est in Macedoniam deducitur mora, Alexandri promptum favorem colorare ... qui ut infinitam gloriam bellica virtute ita precipuum amorem clementia meruit. Is cum omnes gentes infatigabili cursu lustraret, quodam loco nivali tempestate oppressus, senio iam confectum Macedonem militem nimio frigore obstupefactum, ipse sede et propinqua igni sedens, animadvertit. Factaque non fortune sed etatis utriusque extimatione descendit et illis manibus quibus opes Darii afflixerat corpus frigore duplicatum in suam sedem posuit, id ei salutare futurum quod apud Persas capitale extitisset solium regium occupasse. Quid mirum est si sub eo duce tot annis militare iocundum ducebant, cui gregarii militis incolumitatem proprio fastigio carior erat.

Idem non hominis ulli sed ne fortune quidem cedens, quamquam violentia morbi dilaberetur, in cubitum tamen erectus dexteram omnibus qui eam contingere vellent porrexit. Quis autem illam osculari non curreret, que iam fato oppressa maximi exercitus complexum humanitate quam spiritu vividiore sufficeret?

Non tam robusti generis humanitas, sed ipsa tamen memoria prosequenda, Pisistrati Atheniensium tyranni narrabitur. Cuius cum adolescens quidam amore

filie eius virginis adolescens in publico obviam factam osculatus esset, exhortante uxore ut ab eo capitale supplicium sumeret, respondit: si eos qui nos amant interficiemus, quid his faciemus quibus odio sumus? Minime digna vox cui adiciatur eam ex tyranni ore de humanitate manasse. In hunc modum filie iniuriam tulit, suam multo laudabilius.

Thrasippo amico inter cenam sine fine convicio lacessenti ita et vocem et animum ab ira cohibuit ut putares satellitem a tyranno male audire. Abeuntem quoque, ne propter metum maturius se convivio subtraheret, invitatione familiari cepit retinere. Thrasippo ebrietate temulentie impetu eiecto os eius sputo respersit, nec tamen in vindictam suam valuit accedere. Ille in filios suos violare prius maiestatem sibi venire competens rexit, postoque die Thrasippo supplicium a se ipso voluntaria morte exigere volente venit ad eum data quoque fide in eo gradu amicitie mansurum ab incepto revocavit. Si nichil aliud dignum honore memorie gessisset, his tamen factis abunde se posteritati commendasset.

Equemius animus Pirrhi regis audiverat apud quosdam in convivio Tarentinorum parum honoratum de se sermonem habitum. Accersitos qui ei interfuerant percontabatur an ea que ad aures ipsius pervenerant dixissent. Tum ex his unus: nisi, inquit, vinum nobis defecisset, ista que tibi relata sunt pre his que de te locuti eramus ludus ac iocus fuissent. Tam urbana crapule excusatio tamque simplex veritatis confessio iram regis convertit in risum. Qua quidem clementia et moderatione assecutus est ut et sobrii sibi Tarentini gratias agerent et ebrii bene precarentur.

Ab eadem altitudine humanitatis legatos Romanorum ad redimendos captivos castra sua petentibus, quo tutius venirent, Leonem Molosson obviam misit; quo ornatius exciperentur, ipse cum ornatu militum extra portam occurrit. Haud prosperitate proventu non corruptus ut officii professorem in his deponeret qui tum maxime armis cum eo dissidebant. Cuius tamen minus ingenii debitum sicut Ulamo fatum sui temporis recepit. Nam cum diris auspiciis Argivorum invasisset urbem, abscisumque eius caput Alcioneus Anthigoni regis filius ad patrem propugnatorem letus velut

aliquod felicissimi victorie spectaculum attulisset, Antigonum correpto iuvene quod tam subite ruine
immemor humanorum casuum effuso gaudio insultaret, humo caput sublatum causia
qua velatum caput suum more Macedonum habebat texit, corporique Pyrrhi
redditum honoratissime cremandum curavit. quin et Heleno filio eius captivo ad se perducto
et cultum et animum regium gerere iussit, ossaque ei Pyrrhi aurea inclusa urna
in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit;

Campani autem exercitum nostrum cum consule apud Caudinas furcas sub iugum a Samnitibus
missum, non inermem modo sed etiam nudum urbem suam intrantem, perinde ac victorem et spolia hostium
prae se ferentem venerabiliter exceperunt, protinusque consulibus insignia honoris, militibus
vestem arma equos commeatum benignissime praebendo inopiam et deformitatem Caudinae cladis
mutaverunt. quo animo si pro imperio nostro adversus Hannibalem usi fuissent, truculentas securi-
bus materiam saeviendi non praebuissent.

Hannibal Aemilii Pauli apud Cannas trucidati quaesitum corpus, quantum in ipso fuit, inhuma-
tum iacere passus non est. Hannibal Tiberium Gracchum Lucanorum circumventum insidiis cum summo
honore sepulturae mandavit et ossa eius in patriam portanda militibus nostris tradidit.
Hannibal M. Marcellum in agro Bruttio dum conatus Poenorum cupidius speculatur
consideratione interemptum legitimo iure extulit, Punico sagulo et corona donatum laurea
rogo imposuit. ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorum ingenia penetrat,
torvosque et truces hostium mollit oculos ac victoriae etiam insolentissimos spiritus flectit. nec illi
arduum atque difficile est inter arma contraria, inter destrictos comminus mucrones placidum
iter repperire. vincit iram, prosternit odium, hostilemque sanguinem hostilibus lacrimis miscet. atque
Hannibalis admirabilem vocem pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis expressit.
quin aliquanto ei plus gloriae Paulus et Gracchus et Marcellus sepulti quam oppressi attulerunt,
siquidem illos Punico astu decepit, Romana mansuetudine honoravit. vos quoque, fortes
ac piae umbrae, non paenitendas sortiti estis exsequias: nam ut optabilius in patria, ita speciosius
pro patria collapsi, summum officii decus infelicitate amissum virtute reparastis.

[illegible commentary]

Capitulum de gratis

Gratas uero animi significationes et ingrata facta libuit oculis subicere ut iusta mercede existimationis ipsa comparatione accederet. Sed quoniam contrario proposito sese distinxere nostro quoque stilo separentur prioremque locum obtineant qui laudem quam qui reprehensionem merentur.

Atque ut a publicis actis ordiar, Marcium patricium inuitum conantem admoto portis urbis ingenti uolscorum exercitu funus ac tenebras romano imperio minitantem ueturia mater et uolumnia uxor nefarium opus exequi prohibitum suum passe non sunt. quarum honore senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit. Sanxit namque ut feminis semita uiri cederent confessus plus salutis rei publice in stola quam in armis fuisse uetustisque aurium insignibus nouum uitte discrimen adiecit. permisit quoque his purpurea ueste et aureis uti segmentis. super hec edem et aram fortune muliebri eo loco quo coriolanus exoratus fuerat faciendam curauit memorem beneficii animum suum religionis cultu testando quem secundi etiam punici belli tempore exhibuit.

Nam cum a Fuluio capua obsideretur ac due campane mulieres beniuolentiam erga romanos dimittere ex animis noluissent uestia oppia mater familie et duna facula meretrix quarum altera cotidie pro salute exercitus nostri sacrificauit altera captiuis militibus romanorum alimenta ministrare non destitit urbe illa oppressa senatus his et libertatem et bona restituit et si quid amplius premii petissent libenter se daturum affirmauit. uacasse tanto gaudio patribus conscriptis duabus humillimis feminis referre gratias ne dum tam prope se tulisse mirandum.

Quid illa quam munerum tempore romanorum que Mintio et Anmutio consulibus ultro non suis munitum tanto obtulit ut tusculanis quorum fines equi occuparant presidium ferret. quod paucis intra mensibus constantissime et fortissime impetus ipsi ro defendant. quod quid auditu nouum ne prius grata uoluntas cessasse uideatur quam se ipse conscripsit.

Magni grati pro specimen in M. Quinto Fabio maximo enituit. Nam cum quidam suis salubritate rei publice administrationis excessisset [illegible] consulit quo maior

[illegible commentary]

[illegible] Fabio [illegible] in parte precedenti posuit [illegible] exempla [illegible]
[illegible]
Cosso [illegible] Fabius [illegible] dictator [illegible] imperii [illegible]
[illegible]
[illegible] et Simo [illegible] Alimanni [illegible]
[illegible] fuisse [illegible]

[illegible] Fauius et [illegible]

Fortes [illegible] Fauius [illegible] [illegible] grauis

A[illegible] summa e glia [illegible]

[illegible] picis [illegible] fuat equat [illegible] i S[illegible]mo [illegible]

[illegible] habue [illegible] subsidio [illegible]

[illegible] a regionibus suis [illegible]

[illegible] magistrum equitum [illegible]

[illegible] Fi[illegible] [illegible]

C[illegible] [illegible] Tricia aulee [illegible]

[illegible] b opido [illegible] in superio[illegible] triumphant[illegible]

[illegible] fuat [illegible] pilleati capite [illegible]

libertas [illegible]

A[illegible] [illegible] triumphant[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] causs [illegible]

[illegible] libertas [illegible]

M[illegible] [illegible] exule [illegible]

[illegible] n [illegible] [illegible]

[illegible] dictitauit [illegible] [illegible]

semp [illegible] quē [illegible] obtinebat [illegible]

[illegible] hois [illegible] mito [illegible]

I[illegible] quid mazy n [illegible]

[illegible]

[illegible] cogite [illegible]

Metell[illegible] hic Metellus alius est [illegible] Metellus [illegible] Numidico [illegible] et Macedonico [illegible] et patris [illegible] dicitur pius Metellus [illegible] naturali [illegible] nomen multi habuerunt [illegible] Metellus [illegible] Cronica [illegible]

[illegible] consul supplicauit [illegible] p[illegible] [illegible] pretore candidato quod uellet [illegible] pretor [illegible] [illegible] pater Metelli qui erat [illegible] legis [illegible] restitutus [illegible] hoc [illegible] fecit Metellus [illegible] [illegible] sue familie semp [illegible] dictitauit [illegible] Metellum [illegible] consulatum [illegible] supplicabat [illegible] bat. Ad hoc dicit [illegible] [illegible] supplicarre [illegible] [illegible] [illegible] accessit [illegible] hoc [illegible] n fuit [illegible] dignitatis consulat[illegible] [illegible] humilis [illegible] graui [illegible] maximo merito [illegible] consul [illegible] maior existet [illegible] consul [illegible] [illegible] [illegible] Gallos [illegible] [illegible] bellicis [illegible] duas cohortes militum [illegible] opido [illegible] Camerinum [illegible] Cimbros [illegible] romanorum [illegible] cohortes [illegible] [illegible] milites [illegible] libertas [illegible] arma deponerent [illegible] romana [illegible]

[illegible]

leges suas romanis [illegible] tacitam donavit. Cum [illegible] de hoc reprehenderetur [illegible] a senatu [illegible] egregie hoc factum excusavit dicendo se inter armorum strepitum verba iuris civilis exaudire non potuisse. Et [illegible] verba auctoris in quibus excusationem Marii acceptat dicens [illegible] in bello [illegible] quo tempore oportebat magis leges defendere quam audire. Multa [illegible] permittunt [illegible] in casu et necessitate permittuntur. ;

[illegible] armorum verba se iuris civilis exaudire non potuisse. Et [illegible] quo magis

defendere quam exaudire leges oportebat.

Gnaei [illegible] vestigia [illegible] Sullae [illegible] laude sequitur. Dictator enim [illegible]

pompeio caput adaperuit [illegible] eque defendit. [illegible] se libenter fa

cere in concione [illegible] duo de viginti annos nato [illegible] suas [illegible]

[illegible] patre [illegible] insigne pompeio [illegible] quod [illegible] admirabili co

tigerit quam magnitudine [illegible] sua oblivioni [illegible] cederet.

Sit aliquis in summo splendore [illegible] sordibus [illegible] M. [illegible] pro [illegible]

[illegible] publice usu senatus locare quia tunc libitinam exercebat [illegible] usu [illegible]

[illegible] suum [illegible] polliciti [illegible] qui hunc pro re publica dimicantes occiderat. [illegible]

[illegible] adiecerunt. Quorum laudem adiecta laude condito auget magis quam [illegible]

[illegible] quod [illegible] [illegible] illi [illegible] quam [illegible] invictos.

Post [illegible] reges [illegible] [illegible]

[illegible] patient [illegible] attingendi [illegible] nos [illegible] [illegible]

plerorum collaudatur fuit. [illegible] honestus ab [illegible] memoria non

[illegible] sepulturi [illegible] ut [illegible] nihil [illegible] videat.

Nunc ad [illegible] fortune [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] fecit ut [illegible] quid a [illegible] [illegible] [illegible] animo

[illegible] regnum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] oratio [illegible]

[illegible] est. magis a [illegible] quam [illegible] [illegible]

M [illegible] magistri [illegible] [illegible] [illegible]

defensore a [illegible] navali [illegible] excepto [illegible] hostium capitaneus [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] romani magnitudine [illegible] [illegible] asia [illegible] [illegible]

[illegible] tabul [illegible] de qua gratitudine habetur in libro quarto c. de l[illegible] Balbrate [illegible] quem [illegible] duo [illegible] fuit [illegible] romanorum [illegible] in donando [illegible]
a athalo rege asiam dedit dono [illegible] gratitudinis athalo [illegible] reddidit [illegible]
[illegible] equitate [illegible] asia [illegible] legatum [illegible] de [illegible]
laudibus [illegible] magnificentia [illegible] athalo [illegible] memor [illegible]
cum tot uerbis [illegible] breuibus laudari [illegible] apertissime [illegible] erat roma [illegible] amice
[illegible]

[illegible] Athalus in testamento equitate [illegible] legauit. [illegible]
magnificentia [illegible] tot uerbis [illegible] quot ampl[illegible]
[illegible] l'amice data [illegible]

Quem nescio an precipue mirer [illegible] rege [illegible] fuit rex
[illegible] beneficio Scipionis [illegible] regnum [illegible] liberali [illegible] memoria inclita munus
[illegible] uite fine longa et dijs immortalibus senectute donat [illegible]
[illegible] proibuit adeo ut eum non solum Affric[illegible] aucte gratus [illegible] amicicie
[illegible] rome [illegible] ille cum [illegible] kartagi[illegible]
[illegible] bello [illegible] suffice[illegible] Scipioni emili
ano qui nepos Affricani erat bonam magnamque partem numidici exercitus [illegible]
consuli [illegible] auxilia [illegible] misit [illegible] in [illegible] duce [illegible] amplissimis
[illegible] dit. [illegible] pro [illegible] [illegible] etate iam
deficiente [illegible] quatuor et quinquaginta filios [illegible] relinquens in lectulo
[illegible] M. manlium qui proconsul Affrice [illegible] obtinebat [illegible] ut ad
se Scipionem [illegible] mittere [illegible] mortem suam futuram
[illegible] in complexu [illegible] ac mandata [illegible]
[illegible] hec [illegible] suis [illegible] unum in [illegible]
Scipionis [illegible] emiliano [illegible] diuidendi regni arbitrium
[illegible] testamento cautum [illegible] immutari obtinet.
[illegible] uarijs rebus [illegible] masinisse infatigabili pietatis [illegible] ad centesimum [illegible]
[illegible] beneficia [illegible] aduget [illegible]
[illegible] inuadere [illegible] cupiditate flagrat. Et sane apud [illegible]
[illegible] felicitate [illegible] quorum usum [illegible]
[illegible] tuum [illegible] sit [illegible]

Urbis nostre parentem senatus in amplissimo dignitatis [illegible]

Urbis nostre [illegible] hoc capitulo [illegible] Tito liuio [illegible] romulus [illegible]
[illegible] romulus [illegible] amplissimo [illegible] senatus [illegible] romulus [illegible]
[illegible] roma [illegible] Tuscus [illegible] romulo [illegible] ab Valerio [illegible]
[illegible] magnam [illegible] capitulo [illegible] populo [illegible] senatus [illegible] romulo [illegible]
[illegible] imperium romano populo [illegible]
[illegible] potest [illegible] potest [illegible]
[illegible] non potest facere nouus [illegible] Tito liuio [illegible] presentem [illegible]
Romulus [illegible] senatu [illegible]

[illegible] effectus

Cetera [illegible] masinisse [illegible] de quo [illegible] loquitur [illegible]
[illegible] ad [illegible] constantissima fide [illegible]
[illegible] romane [illegible] Scipioni [illegible] Emiliano [illegible]
[illegible] magne [illegible] quinquaginta [illegible] lectulo [illegible]
[illegible] ad centesimum [illegible] de [illegible] senectute [illegible]

cecidit. nec diu nephariae ei uita inter quos erat romano imperio sic ingratus. Tu

tud nimium illis z ferox sed qd condito sui cruore sed comadatum ne ...

d posteritas dissimulare pietas pt.

Hunc ingratum lapse mentis errorem consentanea ciuitatis nec penitentia sequitur. Magnitudine

romani auctor et incrementum letissimum et tutela certissima fuit urbis incolu

mitatem suam tueri non ualuit, cui ipse salutem stabilierat felicitatem auxerat. a l. enim apuleio

tr. pl. tanquam peculator ueientane prede factus dure atque ut ita dicam ferreis sen

tentiis in exilium missus est. Eo quidem tempore quo optimo iuuene filio spoliatus solatiis

magis alleuandus quam cladibus onerandus erat. sed immemor patria tanti uiri maximorum

meritorum exequiis filii dampnationem prius iunxit. at patria inquit erario abest tr. pl.

querebatur xv milia eris tanti uiri pena finita est. Indignam summam pro qua princeps

romanus tali principe careret, prior ad hanc querelam ualentior alia deinceps exurgit.

Affricanus superior non solum contusam et confractam belli punici armis rem publicam pene

iam exanguem atque morientem affrice dominam reddidit. Cuius clarissima opera iniuriis pensan

do ciuitas ignobilis eum ac deserte paludis accolam fecit eiusque uoluntarii exilii

acerbitatem non tacitus ad inferos tulit sepulcro suo inscribi iubendo ingrata patria ne ossa

quidem mea habes. Quid ista aut necessitate indignius aut querela iustius aut ultione mo

deratius. cineres ei suos negauit quam in cinerem collabi passus non fuit. Igitur hanc unam

Scipionis uindictam ingrati animi urbs roma sensit, maiorem mehercule Coriolani uiolen

tia. Ille enim metu patriam pulsauit hic uerecundia de qua ne queri quidem tante uere pie

tatis constantia nisi post fata sustinuit.

Talem passio credo et fratri eius accidere solatio esse potuerit. Cum rex antiochus

deuictus et asia imperio populi romani adiecta speciosissimum triumphum peculatus reus factus ac in carcerem

duci iubetur cum fuisset. Nichilo meliore posteritas affricani aut minor. sic nec eius

tum quod felicior duabus e urbibus Numantia atque Kartagine imperio romano imminentibus eruta

Natura depulsus raptorem spe sui domi iuvit mortis pudore in foro narrat respexit.

Quis ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga quantum armis utrumque Affricanum meruisse, qui pestifera Ty. Gracchi manu faucibus oppressam rem publicam strangulari passus non est. Sed is quoque propter iniquissimam virtutum suarum a civibus existimationem sub titulo legationis Pergamum secessit. Et quod vite superfuit ibi sine ullo ingrate patrie desiderio peregit.

In eodem nomine versor nec dum Cornelie gentis querelas exhausi. namque P. Lentulus clarissimus et amantissimus rei publice civis cum in Aventino Gracchi nefarios conatus aciemque preciditam forti pugna vulneribus exceptus fugasset, pro illis quo leges pacem libertatemque in suo statu retinuerat hanc mercedem tulit ne in urbe nostra moreretur. siquidem invidia et obtrectatione compulsus legationem a senatu liberam impetravit, habitaque contione qua deos immortales petiit ne umquam ad ingratum populum reverteretur, in Siciliam profectus est ibique perseverando voti compotem se ipsum fecit. Cumque sit iam duorum Corneliorum tantum notissima ingrate patrie exempla, ut hoc quidem voluntarii secessus.

Ahala et magister equitum Spurium Mellium regnum affectantem occidisset, custodite libertatis civium exilio penas pependit. Ceterum ut senatus populique mentes in modum tempestatis concitata levi querela prosequende sunt, ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione prosequenda sunt, quia potentes consilii cum utrumque recte ponderare liceret scelus pietati prætulerunt.

Quo enim nimbo, qua procella verborum impium Sextilii caput obrui meretur, a quo tu studiose ac feliciter disertissimi criminis reus defensus fuisti, C. Mariane proscriptionis tempore profugus presidium suum in fundo Tarquinensi datis codicillis implorare beneficii recordatione coactus a sacris penatibus et altaribus nephandarum penatium avulsus crudelissimo victori iugulandus tradere non exhorruit. Finge accusatorem eius fortunam publicam in supplicis nomine conversum tam luctuosas illas opes genibus admotas orasse crudeliter tamen repulsum videretur. Eum quos iniurie invisos faciunt carissimos miserie reddunt. Verum Sextilius non accusatorem sed patronum scelestissimum violentis suis manibus obiecit, et mortis vite

Sed ut ad a. Tangit consimile exemplum de popilio qui multiplicat a Marco tulio defensus et nunquam offensus ipsum tulium cupide ab antonio decollandum impetrauit. Dicit ergo. Sed ut ad alium actum huic de quo dictum est. ingrati animi consentaneum transgrediar supple uideamus quod M. cicero Gn. popilium lenatem sic uocatum picene i. marchie anchonitane regionis rogatu M. celij non minore cura quam eloquentia defendit quia singularem curam defendendi ipsum posuit sicut singularis eloquentie fuit. ipsumque popilium causa admodum i. ualde dubia fluctuantem saluum ad penates deosque familiares suos remisit. hic popilius postea nec re nec uerbo a cicerone lesus ultro sponte et ex abundantia Marcum antonium scilicet octauianum rogauit ut ad illum uidelicet ciceronem proscriptum persequendum et iugulandum mitteretur. et ita factum est. nam ipsum cicerone decapitauit et suum caput tamquam opima spolia in urbem potenter portauit. ...

dignitatis si primus sis dignissimus mortem;

Sed ut ad alium consentaneum huic ingrati animi actum transgrediar. M. cicero G. popilium lenatem picene regionis rogatu M. celij non minore cura quam eloquentia defendit. eumque causa admodum dubia fluctuantem saluum ad penates suos remisit. hic popilius postea nec re nec uerbo a Cicerone lesus ultro M. antonium rogauit ut ad illum proscriptum persequendum et iugulandum mitteretur. Impetratisque detestabilis ministerij partibus gaudio exultans Caietam cucurrit et uirum mitto quod amplissime dignitatis certe salutis studio prestantis officij priuati sibi uenerandum iugulum prebere iussit. ac protinus caput romane eloquentie et pacis clarissimam dexteram per summum et securum otium amputauit. Eaque sarcina tamquam opimis spolijs alacer in urbem reuersus est. Neque enim portanti onus scelestum succurrit illud se caput ferre quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualide ad hoc monstrum sugillandum littere quoniam qui tales ciceronis casum satis digne deplorare possit alius cicero non extat;

Quo modo nunc te magne pompei attingam nescio. nam et amplitudinem fortune tue que quondam omnes terras et omnia maria fulgore suo occupauerat intueor. et ruinam eius maiorem esse quam ut manu mea attemptari debeat memini. Sed tamen nobis quoque tacentibus. Gn. carbonis a quo admodum adolescens de paternis bonis foro dimicans protectus es iussu tuo interempti mors non sine aliqua reprehensione obseruabitur quoniam tam ingrato facto plus L. Sille uiribus quam proprie indulsisti uerecundie;

Hinc nostra confessis alienigene urbes insultent. kartaginienses hanibalem qui pro illorum incolumitate et uictoria tot imperatores nostros truncauit quot gregarios milites hostium occidisse magne glorie foret. consessu suo summouere in animum induxerunt;

Neminem ligurgo aut maiorem aut utiliorem uirum lacedemon genuit. ut pote cui apollo phiteus oraculum petenti respondisse fertur. nescire se utrum

Neminem ligurgo et cetera. ligurgus lacedemonensis uir tante dignitatis et excellentie fuit. ut cum ab apolline phitio oraculum de se sua fortuna peteret tale responsum habuisse fertur se ignorare an numero deorum an hominum aggregaret. hic tamen excellentia non obstante ciues lacedemonis infestissimos expertus fuit. ymo sepe lapidibus petitus ... ac furore ... i. ultimum patria expulsus fuit nec uite sinceritas nec ... amor nec salutaris ... legum sibi auxilio esse potuit. Quid hic autor ignuat ingratitudinem lacedemonum et dicit quod ... ingratitudinem ... ad athenienses ... Quid alie facient urbes si illa urbs que constantie moderationis et ... sibi laudem uendicat. nam hijs ... se laudabat lacedemon ... constantia moderatione et grauitate. ... ligurgum tam bene meritum ... quid alie urbes facient ... periculosi et damnabiles.

illius hominum an deorum numero aggregaret. huic tamen nec vite summe sinceritas neque constantissimus erga patriam amor nec leges salubriter excogitate auxilio esse potuerunt quo minus infestos cives experiretur. Sepe enim lapidibus petitus, aliquando [illegible] urbe eiectus et [illegible] ipsa patria ad ultimum pulsus est;

Quid alie faciant urbes cum etiam illa que continentie et moderationis et gravitatis eximiam sibi laudem vindicat tam ingrata adversus tam bene meritum exstiterit.

Dic Theseum atheniensibus et nulle aut non tam clare athene erunt. siquidem ille vicatim dispersos cives suos in unam urbem contraxit separatimque et agresti more viventi populo amplissime civitatis formam atque ymaginem imposuit. Idem fera potentissimi regis Minois imperia vixdum etate pubescente repulit. Idem effrenatam thebarum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit. Et quidquid ubique monstri aut sceleris fuit virtute animi ac robore dextere comminuit. Hic tamen Sciros ab atheniensibus actus exulis ossa mortuus cepit.

Iam Solon qui tam preclaras tamque utiles atheniensibus leges tulit ut si his perpetuo uti voluissent sempiternum habituri fuerint imperium, qui Salaminam velut hostilem arcem ex propinquo salutem eorum minantem recuperavit, qui Pisistrati tyrannidem primum videt orientem, solus armis opprimi debere palam dictitare ausus senectutem apud Ciprum profugus exegit nec ei in patria de qua optime meruerat humari contigit;

Bene egissent athenienses cum Miltiade si eum post trecenta milia Persarum Marathone devicta in exilium protinus misissent ac non in carcere et vinculis mori coegissent. verum puto hactenus sevire adversus optime meritum abunde duxerunt: ymo ne corpus quidem eius sic exspirantis sepulture prius mandari passi sunt quam Cymon filius eius eisdem se vinculis constringendum traderet. hanc hereditatem paternam maximi ducis filius et futurus ipse etatis sue dux maximus solam se crevisse in catenis et carcere gloriari potuit;

Dic theseum. hic revertitur ad athenienses et in breui tangit diversa [illegible] que ut intelligantur per ordinem sunt tangenda. Ubi primo notandum est quod Theseus fuit Egei filius magnificus quondam vir et patrie zelatissimus et tante glorie ut sine ipso athene aut nulle aut non tam clare fuissent. inter que mirabilia que per patria fecit hoc fuit primum quod locatos per diversa loca cives dispersos suos in civitatem habitare [illegible] in urbe [illegible] [illegible] quod populo separato et agresti [illegible] rusticali more [illegible] amplissime civitatis athenienses atque ymaginem imposuit. hec duo tangit [illegible] [illegible] tamquam [illegible] ad quam [illegible] quod Androgeus filius Minois regis Crete athenas [illegible] studiis [illegible] ab atheniensibus per invidiam interfectus est, cuius mira bilitate [illegible] [illegible] Minos pater suus athenas bello petiit easque devictas tributarias sibi fecit, a quo [illegible] Theseus eas liberavit. et hoc tangit [illegible] hys verbis fera potentissimi Minois imperia vixdum etate pubescente repulit, id est crudelia dicti regis dominia adhuc multum iuvenis abiecit. Idem etiam plus fecit quia effrenatam, id est sine freno, insolentiam, id est superbiam, civitatis thebarum domuit. Idem etiam plus fecit quia liberis herculis illius qui fuit atheniensis opem, id est divitias et possessiones, tulit ob maximam pietatem. et generaliter ipse theseus quicquid monstri vel [illegible] aut sceleris ubique, id est in aliqua parte vel [illegible] aliquo [illegible] in civitate fuit virtute animi ac robore, id est fortitudine, dextere comminuit. hic tamen theseus [illegible] [illegible] ab atheniensibus exulis insula minor Ciros sic vocata ossa mortuus [illegible] thesey recepit.

Bene egissent etc. ad intellectum huius litere notandum quod sicut in cronica atheniensium [illegible] [illegible] Miltiades fuit atheniensium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] trecentis milibus persarum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] fuit captus et in carcere [illegible] vinculis mori coactus, nec mortuum sepeliri permiserunt quousque filius suus carceratus [illegible]. hanc autem hystoriam tangit auctor dicens quod Miltiade athenienses bene egissent si eum post trecenta milia persarum Marathone devicta in exilium protinus misissent et non in carcere in vinculis mori coegissent [illegible] [illegible] loquitur [illegible] [illegible] [illegible] bonum [illegible] [illegible] quod sic volebant esse [illegible] sufficere videbatur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dicere adversus optime meritum hactenus sevire videbantur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ymo ne corpus quidem sic in vinculis expirare coacti passi sunt prius sepulture mandari quam Cymon filius eius eisdem se vinculis constringendum [illegible] traderet. hanc etc. [illegible] hic auctor dicens hanc paternam hereditatem [illegible] qua dimissus est [illegible] in carcere et vinculis mori maximi ducis Miltiadis filius et futurus ipse etatis sue dux maximus solam se [illegible] fuisse in cathenis et carcere gloriari potuit

Aristides et quo toti grecie iustitia censetur continentie quoque eximium specimen patria iussus excedere est. Felices athenas que post illius exilium invenire aliquem aut virum bonum aut amantem sui civem potuerunt, cum quo tunc ipsa sanctitas migravit.

Themistocles eorum qui magistratum priorem experti sunt celeberrimum exemplum, cum illam incolumem claram opulentam principem grecie reddidisset, eo usque sensit invidiam ut ad xerxis quem paulo ante dextreverat non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet.

Phocion vero his dotibus que ad promerendum vires potissime iudicantur clementia et liberalitate instructissimus non tamen in eculeo ab atheniensibus impositus est, sed certe post obitum ei nulla attice regionis que ossibus eius iniceretur glebulam invenit, iussus extra fines proici inter quos optimus civis vixerat.

Quid abest igitur quin publica dementia sit existimanda summo consensu maximas virtutes quasi gravissima delicta punire beneficiaque iniuriis rependere. Quod cum ubique tum precipue apud athenas intolerabile videri debet, in qua urbe versus ingratos actio constituta est. Et recte, quia dandi et accipiendi beneficii commercium sine quo vix vita hominum constat tollit quisquis bene merito parem referre gratiam negligit.

Quanta ergo reprehensione meretur qui cum equissima iura sed iniquissima ingenia haberet moribus suis quam legibus uti maluerit. Quod si qua providentia deorum effici posset ut excellentissimi viri quorum modo casus rettuli lege ingratorum iudicio retinentes pudorem [illegible] ad aliarum civitatem proferret, hone ignominiosum et garrulum populum mutum atque elinguem hanc postulationem reddidissent. Discordes facti tui, patria, quasi dividua tuguria grecie facta sunt columen. Lucet Marathon persas, trophea Salamina, arthemisium xerxis naufragio numerantur. Pugnalidis manibus exhausta menia pulchrioribus operibus consurgunt. Harum rerum auctores ubi vixerunt, ubi iacent viri? nempe thesea parvulo in scopulo sepultum et Miltiadem in carcere mori et cimona paternas induere catenas et themistoclem victorem victi hostis

genua complecti, Solonemque et Aristidem et phocionem penates suos ingressu fugere coegisti. Cuius interim ancipitibus urbis sedis ac miserabilem dispersis Edipodis ossa cede patris nuptiis matris contaminata inter ipsum Ariopagum diuini atque humani etatis uenerabile domicilium et excelsis presidiis minerue arce honore ac decoratos sacrosancte colis. Adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiosiora sunt. Lege itaque legem que te iure iurando obstrictam tenet. et pro beneficiis debitam reddere gratiam noluisti. desis uestra piacula exsoluisti. Tacet mute illorum umbre fati necessitate constricte. at immemores beneficiorum athene reprehensiore lingua sermone licentia soluta non tacet. Si omittamus ingratos et de piis loquamur. aliquanto enim satius est fauorabili quam inuise rei uacare. Venter, quem in manu nostris prosperis parentum uota, felicibus auspiciis propagare soboles, quem effectus ut et genuisse iuuet et generate libeat. Capitulum de pietate erga parentes.

Coriolanus maximi uir animi et altissimi consilii optimeque de republica meritus iniquissime damnationis ruina prostratus ad uolscos infestos tunc romanis confugit. Magno ubique pretio uirtus existimatur. Itaque qui latebras quesitum uenerat ibi breui summum est adeptus imperium. euenitque ut quem pro se salutarem imperatorem ciues habere noluerant, pene pestiferum aduersus se ducem experirentur. Frequenter enim fusis exercitibus nostris uictoriarum suarum gradibus aditum iuxta menia urbis uolsco militi strauit. Quapropter fastidiosus ille in estimandis bonis suis populus qui reo non pepercerat exuli coactus est supplicare. Missi ad eum deprecandum legati nihil profecerunt. missi deinde sacerdotes cum infulis eque sine effectu redierunt. Stupebat senatus. Trepidabat populus. uiri pariter ac mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater Volumniam uxorem eius et liberos secum trahens castra uolscorum petiit. Quam ubi filius aspexit. expugnasti inquit et uicisti iram meam patria precibus huius admotis cuius utero quamuis merito mihi inuisam dono

[illegible]

totiusque regnum romanum hostilibus armis liberavit. Ergo pectus dolore accepte iniurie spe potiunde victorie verecundia non detrectandi ministerii metu mortis refertum totum pietas vacuefecit universique gentis aspectum bellum atque salutari pace mutavit.

[illegible]

Eadem pietas vim suam inflammavit Africanum superiorem vix dum annos pubertatis egressum ad opem patri in acie ferendam virili robore armavit. Consulem enim apud Ticinum flumen adversis auspiciis cum Hannibale pugnantem graviter sauciatum intercessu suo servavit. neque illum aut etatis infirmitas aut militie tirocinium aut infelicis prelii etiam veterano bellatori pertimescendus exitus interpellare valuit quominus duplici gloria conspicuus coronam imperatoris simul et patris ex ipsa capto mereretur.

[illegible]

Has urbs ista tam preclara exempla cum accepit, illa vidit acies. L. Manlio Torquato diem ad populum M. Pomponius tribunus plebis dixerat, quod occasione benefaciendi belli inductus legitimum optinendi imperii tempus excessisset, quodque filium optime indolis iuvenem rustico opere gravatum publicis usibus subtraheret. Id postquam Manlius adolescens cognovit, protinus urbem petiit et se in Pomponii domum prima luce direxit. Qui existimans illum huc eum venisse, ut patris crimina, a quo plus iusto aspere tractabatur, deferret, excedere eos iussit cubiculo, quo liberius remotis arbitris indicium pageret. Nactus occasionem opportunam proposito suo [illegible] gladium quem tectum attulerat destrinxit tribunumque nimis ac terrore compulsum iurare coegit a patris eius accusatione recessurum; eoque effectum est ne Torquatus causam diceret.

[illegible]

Commendabilis est pietas que mansuetis parentibus prestatur, sed Manlius quo horridiorem patrem habuit, hoc periculo eius laudabilius subvenit, qui ad eum diligendum preter naturalem amorem nullo indulgentie blandimento invitatus fuerat.

Hanc pietatem M. Cotta eo ipso die quo togam virilem sumpsit, protinus ut ex Capitolio descendit, Cn. Carbonem, a quo pater eius dampnatus fuerat, postulavit, peractumque reum iudicio afflixit, et adolescentiam et ingenium preclaro auspicatus opere.

[illegible]

Apud C. quoque Flaminium auctoritas patria eque potens fuit. Nam cum tribunus plebis legem de
gallico agro viritim dividendo invito et repugnante senatu promulgasset precibus
minisque eius acerrime resistens ac ne exercitu quidem adversus se conscripto si in eadem
sententia perseveraret absterritus postquam pro rostris ei legem iam ferenti pater manum iniecit
privato factus imperio descendit e rostris ne minimo quidem murmure destitute contionis reprehensus.

Magna sunt ista virilis pietatis opera sed nescio an his omnibus valentius et animosius Claudie
virginis vestalis factum. Que cum patrem suum triumphantem e curru violenta tribuni
manu trahi animadvertisset mira celebritate utrisque se interponendo amplissimam
potestatem inimicitiis accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in capitolio, alterum
filia in edem veste duxit. Nec discerni potuit utri plus laudis tribueretur cui vic-
toria an cui pietas comes aderat. Ignoscite vetustissimi foci veniamque eterni da-
te ignes si a vestro sacratissimo templo ad necessarium magis quam speciosum urbis locum con-
textus operis nostri progressus fuit. Nulla enim acerbitate fortune nullis sordibus pretium care
pietatis evilescit. Quin eo certius quo miserius experimentum habet.

Sanguinis ingenui mulierem pretor apud tribunal suum capitali crimine damp-
natam triumviro in carcere necandam tradidit. Quam receptam is qui custodie pre-
erat misericordia motus non protinus strangulavit. Aditum quoque ad eam filie sed dilligen-
ter excusse ne quid cibi inferret dedit existimans futurum ut inedia consumeretur.
Cum autem plures iam dies intercederent secum ipse querens quidnam esset quod tam diu su-
stentaretur curiosius observata filia animadvertit illam exerto ubere famem matris
lactis sui subsidio lenientem. Que tam admirabilis spectaculi novitas ab ipso
ad triumvirum a triumviro ad pretorem a pretore ad consilium iudicum perlata remis-
sionem pene mulieri impetravit. Quo non penetrat aut quid non excogitat pietas que in carcere servande
genetricis novam rationem invenit. Quid enim tam inusitatum quid tam inauditum quam matrem
uberibus nate alitam. Putaverit aliquis hoc contra rerum naturam factum nisi diligere parentes prima nature lex esset.

Ides Pdicati de pietate tuus existimetur. Que prez suu Cymona cosili Feti na affectu pazi qz ctodis reddiu ia ultime senectutis uelut infate pctori suo admotu aliut. heret ac stupet hoim ocli cu hi fei pictam ymagine uidet casusqz antiqui condicione pntis spctaculi admiratae renouat. Tillis mutis mebroz liniamtis uiua ac spirata corpora intueri credes. id n tm e uio qz etc nire aligto efficaciore pictura literaz ueta pentu in admonitos icordari.

Nec te quid Cymon silentio inuolua q pri tuo sepulturam uolutarys uicelis emere n dubitasti. na z si maximo t pea z ciui z duci euadere contigit. pl tn aliqto laudis icarce qz in cuia asseaut es. Cetez em uirtutes admiratois tm mltu pietas u et amoris plimu meriz.

Uos qz fres memoria ista dar quoz aius origine fuit nobilio. si quid acm hunules i hyspania nati p pentu alimt spz erogado sposo exitu uite iclarust xy. em m... numu q p morte uraz ijs daretur apatiets ut coz prius intfec toce epasti gnris sue tirap nu ocadens. nec aust so lu isig faran estis si i strenuo ac forti aio exitu clarustis ysa e maibs patiet ulteq epasto penaz genitorib uicrimta z uob gliosa fata pepistis. Itaz tumlis et ne uiuos qz pentu senectutez tueri qz uraz expectare sati ce duxistis.

Nobiliora sr tm pia Cleobis z Bitho amphinom z anaphas. illi qz ad sacr iunois pagenda mrez ueherent. hy qz prez z mrez humis p medios ignes portauit. s ne utis p spu pentu expirare pciti fuit. Nec g arguaz detrecto laude aut ethnei montis gliaz inuoluciz obscurior ignoritiaz pietati notice lumi admoneo. Sic z sarthis libenter pietatis testimoniu reddo. Dario eni tonis regni sui uirib in eoz regioib subinde impetu faciem paulatim cedentes f ad ultimuz solitudis puenat interrogati deinde ab eo p legatos quez fine fugiendi aut qd uiniuz pugnadi facia cent rndert se si urbes ullas nec agros cultos p quib dimicarent hre cetez cu ad

parentum suorum monumenta venissent fatare quemadmodum facere plerique solerent. Quo quidem uno tam pio dicto maius a barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur et optima rerum natura pietatis est magistra. Que nullo vocis ministerio nullo usu litterarum indigens propriis ac tacitis viribus caritatem parentum liberorum pectoribus infundit. Quid ergo doctrina proficit? ut politiora scilicet non ut meliora fiant ingenia quoniam quidem solida virtus nascitur magis quam fingitur. Quis enim palustris vagos et silvarum latebris corpora sua tegentes inmodumque ferarum laniatu praedandi pauctos sic dario regi respondere docuit? Illa nimirum que et Cresi filium loquendi usu defectum ad protegendam patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Capta enim a Ciro Sardibi cum unus e numero persarum ignarus viri in cedem eius concitato impetu ferretur, velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegasset, ne Cresum regem occideret proclamando pene iam inpressum iugulo mucronem revocavit. Ita qui ad id tempus mutus fuerat salutem parentis vocalis factus est.

Hanc caritatem proximum fere benivolentie gradum excipit. Nam ut merito primum amoris vicem dici plurima et maxima beneficia accepisse, ita proximum iudicari debet simul accepisse. Ex copiose enim suavitatis illa recordatio est in eodem domicilio ante quam nascerer habitavi, in isdem incunabilis infantie tempora peregi. Eosdem appellavi parentes. Eadem pro me vota excubuerunt. Parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. Cara est uxor. Dulces liberi iocundi amici accepti affines. Si postea cognitis nulla benivolentia accedere debet que priorem exhauriat. Atque hec teste Scipione affricano loquar. Qui tametsi artissima familiaritate lelio iunctus erat tamen Senatum supplex oravit ne provinciae sors fratri suo erepta ad eum transferretur. Legatumque se L. Scipioni in Asiam iturum promisit. Et maior natu minori et fortissimus et belli gloria excellens laudis inopi et quod super omnia est nondum Asiatico iam affricanus. Itaque clarissimorum cognominum alterum suscepit alterum dedit. Triumphum quoque preterea huic cepit illi tradidit. Ministerio maior augusto quam ille imperio.

Eadem caritas ytalico bello pinensi virtute nec cui plutonii erat cognomen tanto cum corporis robore animi ut cum obsessus ut sub suis claustris presideret et romanus imperator precibus eius captivum in conspectu eius constitutum destrictis militum gladiis occidendum, occisurum minitans nisi irruptioni sue iter prebuisset. Solus e manibus eorum senem rapuerit duplici pietate memorandus quod et prius servator nec proditor fuit patrie.

Marcus fabius consul inclita pugna etruscis et veientibus superatis delatum sibi

sumo senatus pplique studio triumphum ducere nō sustinuit. qui co[n]sulio Q. Fabi[us]

Frater ei[us] consularis fortissime dimicans. ceciderat. Quantam in eo pectore pieta

tem frīe caritatis habuisse existimem[us] in quo tanti amplissimi honoris fulgor ex

tingui potuit. Hoc exemplo uetustas illo seculi nr̄i ornatū est. cui contigit fraternum uigu

claudie prius, nunc et Julie gentis intueri decus. Tantum enim amorem princeps parēsque

nr̄ insitum aīo fr̄is drusi pectoribus habuit, ut cum Ticini quo uictor hostium ad co[m]plec

tendos parentes uenerat, gui illum z periculosa ualitudine ī Germania fluctuare

cognuisset, primus inde metu attonitus erupit. Iter quoque q[uam] rapidum et preceps uelut

uno spiritu corripuerit eo pp. q. alpes rhenumque transgressus die ac nocte mutatis sb

inde eq. CC. milia passuum p modo deuictam Barbariam Namantabagio duce

solo comite contentus euasit. Sed eum cum mario labore et piclo ī plicatum mollitque fre

quentia defectum sanctissimus pietatis numen et diu fautores eximiarum uirtutum et

fidelissimus Ro[ma]ni imperii custos iupiter comitatus est. Drusus quoque quem fato iam suo

qui illius officio p[ro]prior erat, uigore sp[iritu]s et corporis iam collapsus eo ipso m quo uita ac

mors distinguuntur momento legiones cum insignibus suis fr̄i obuiam procedere iussit

ut imperator salutaretur. Precepit et dextra in parte p[re]torium ei statui et consularem et impato

rium nomen obtinere uoluit. Eodemque tempore et fr̄e maiestati cessit et uita excessit. His scio

equidem nullum aliud quam Castoris et Pollucis specimen consanguinee caritati conueniens

adyci posse. Sed omis memorie clarissimus imperatoribus profecto ingratum nō erit si

militis summa erga fr̄em suum pietas huic parti uoluminis adhesit. Namque ī castris Gn. pom

pei strepedia pagens. Cum Sertorianum militem acrius sibi in acie instantem quomin

inte[r]emisset iacentemque spoliaret ut fr̄em germanum esse cognouit multum ac diu conuicio

deos ob donum impie uictorie insecutus prope castra transtulit et p[re]ciosa ueste opertum rogo imposuit

ac deinde subiecta face protinus eodem gladio quo illum interemerat pectus suum transuerberauit.

se quod super corpus filii prostratum in conuiuantis flammis cremandum fore diceret licebat ignorantie beneficio innocenti uiuere sicut sua sponte pietate quam aliena uenia uiueret, co mes fine nec non defuit; De pietate erga patriam exemplis

Arctissimis sanguinis uinculis pietas satisfecit. Restat nunc ut patrie ca ritas exhibeatur cuius maiestati et illa que deorum numinibus equatur auctoritas parentum uires suas subiciat. Fraterna quoque caritas animo equo ac libenter cedit. Summa quidem cum ratione quia eversa domo intemeratus rei publice status manere potest, urbis ruina penates omnium secum trahat necesse est. Verum quid attinet uerbis ista complecti quorum tanta uis est ut aliqui salutis sue impendio testati sunt.

Brutus consul primus cum Arunte Tarquinii superbi regno expulsi filio in acie ita concurrit ut pariter illatis alter utri hastis mortifero uulnere ictus exanimes procumberentur. Merito obicerim populum Romanum libertatem suam magno stetisse.

Curtius autem in media parte fori uasto ac repentino hiatu terra subsideret, responsumque esset eo illum tantummodo compleri posse quo populus Romanus plurimum ualeret. Curtius animi ac generis nobilissimus adolescens interpretatus urbem nostram uirtute armisque precipue excellere, militaribus insignibus ornatus equum conscendit eumque uehementer admotis calcaribus precipitem in illud profundum egit. Super quem uniuersi ciues honoris gratia certatim fruges ingesserunt. Continuo que terra pristinum habitum recuperauit. Magna postea decora in foro Romano fulserunt. Nullum tamen hodie quam pietate Curtii erga patriam clarius obseruatur exemplum. Cui prestantia gloriae obtinendae consilio succurrit Genucius cipo pretor paludamento cum porta egredienti noui et inauditi generis prodigium incidit. Namque in capite eius subito uelut cornua erexerunt; responsumque est regem eum fore si in urbem reuertisset. Quod ne accideret uoluntarium sibimet indixit exilium. Dignam pietatem que quod ad solidam gloriam attinet septem regibus preferatur. Cuius testande rei gratia capitis effigies erea porte qua excesserat inclusa

c' dña q2 · fraudecolana ol' Laurentina dicebat'. Genuc' laudy h'ec q2 alior excogitat pr' successioq tradit elio pretorio. c' dicenti cui i capite pic' consedisset aru[spices] rñx q2 aspicatis consuato eo fore ip' domum suam felicissimam, rei pu' miserrimam, occiso in contrarium utrumque cessurum. ei vestigio picum morsu suo ih conspectu senatus ne[cavit] decem et septem militum familia eximie fortitudinis viros cannensi prelio amisit.

Hec nimirum res pu' perdere ipsa ad summum imperij fastigium q' Sulla et Mari[us] et Cinna tanquam sculpta risezunt. P. decius q consulatum in familiam suam primus intulit cum latino bello romanam aciem inclinatam pene iam et prostratam videret, caput suum pro salute rei pu' devovit ac protinus concitato equo in medium hostium agmen patrie salutem sibi mortem petens irruit. Facta q2 ingenti strage plurimis telis obrutus super corruit. ex cuius vulneribus et sanguine insperata victoria emersit. Unicum tale specimen esset nisi animo suo respondentem filium genuisset. Is namque in quarto consulatu patris exemplum secutus devoto se strenua pugna consentaneo exitu labantes perditasque urbis nostre copias reduxit. Ita dignosci arduum est utrum romana civitas utilius habuerit duces an amiserit, quoniam vita eorum ne vinceretur obstitit. mors fecit ut vinceret.

Non cessit rei pu' superior Scipio Affricanus, sed admirabili virtute ne res pu' extingueretur providit, siquidem cum afflicta cannensi clade urbs nostra nihil aliud quam preda victoris acie hanibali videretur, ideoque reliquie prostrati exercitus deserende ytalie auctore L. metello consilium agitarent, tribunus militum admodum iuvenis constricto gladio mortem unicuique minitando iurare omnes se relicturos nunquam patriam coegit, pietatemque non solum ipse plenissimam exhibuit sed etiam e pectoribus aliorum abeuntem revocavit. Age ut a singulis ad universos transgre[diar], quanto et quam equali amore patrie tota civitas flagravit. nam cum secundo bello

punico exhausto

Agitur a singulis. Et posuit ex singularium virorum pietates ad patriam habitas. Nunc ponit exempla omnium civitate romanorum ... agitur a singulis personis et privatis de quibus dictum est ad universos romanos viros et mulieres transgrediatur ... et equali amore tota civitas flagravit ... cum bello secundo ... illud sancti belli punici interius erarium nostrum esset exhaustum ... evacuatum et consumptum ne ... publicarum et comunium conductores. censores civitatis et qui preerat consuli et mori ... consilium ultro ...

Punico exhaustum erarium ne deos quidem sufficeret publicum ultro adeuntes censores [illegible] orati sunt ut omnia sic locarent [illegible] res publica [illegible] ... nisi bello confecto [illegible] quos Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneventi manumiserat pretia ab imperatore exigere supersedit. In castris etiam [illegible] Centurio impendium dari sibi desideravit. [illegible] ferunt [illegible] argenti ne hucusque. Item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandas temporis difficultates contulerunt. Ac ne beneficio senatus qui muneribus [illegible] notos tribus honore liberavit quisque uti voluit. Sed insuper id omnes promptissime ... prestiterunt. Non ignorabant enim captis veiis cum decimarum nomine quas Camillus voverat iure Apollini delphico mitti oportere [illegible] matronas ornamenta sua in erarium retulisse. Similiter que audierat mille pondo auri quod galli pro obsidione capitolii promissa debebantur earum cultu expletum. Itaque et proprio ingenio et exemplo vetustatis admoniti nulla sibi in re cessandum existimaverunt.

Externo eiusdem propositi exemplo Rex atheniensium Codrus cum ingenti hostium exercitu [illegible] [illegible] vastaretur diffidentia [illegible] ... apollinis delphici oraculum consuluit [illegible] quonam modo [illegible] discutere posset. Respondit deus ita finem facturum si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis [illegible] mensibus in castris sed etiam contrariis pervenit eoque factum est ut edicerent nequis Codri corpus vulneraret. Id postquam cognovit depositis insignibus imperii famulare cultum induit ac [illegible] ... gloria se obiecat [illegible] nuquam ex his falce percussit in cedem suam compulit [illegible] ne athene occiderent effectum est.

Ab eodem fonte pietatis Trasibuli animus manavit. Is cum atheniensibus [illegible] nomine tirannidem dominatione liberare cupiens parvaque manu maxime rei molem [illegible] et quidam [illegible] duxisset [illegible] tandem [illegible] patrie libertatem consecutus [illegible] facerent quatenus [illegible] ipse debito videatur retulisse que efferri inclitum [illegible] munus operis [illegible] cumulavit. Themostides [illegible] virtus sua [illegible] patrie imperatorem [illegible] fecerat ut se [illegible] abstineret instituto sacrificio excepit [illegible] tauri sanguinem hausit et ante ipsa arma qui quidem pietatis clara victima cecidit, quo

Trasibulus civitatem athemensium a triginta tirannis liberavit ut [illegible] Trasibulus [illegible] dum ipse [illegible] consecrari [illegible] hec civitas [illegible] liberata quantas gratias sibi debebat [illegible] ... retulisse quasi voluntarie et gloriosum affectum [illegible] operis [illegible] cumulavit.

Ab eodem fonte pietatis. Hic ponit exemplum ... Codri regis atheniensium ... [illegible] ... ne athene occiderent est effectum ...

[illegible]

consideraret beneficia que patrie contulerat [illegible] ingratitudinis pp quam ad minimum recursum habuerat [illegible] oportebat novo ... hoc omnia oportebat patriam quam tantum defenderat oppugnare ad haustum sanguinis dolore [illegible] ... [illegible]

[illegible] memorabili excessu ne grecie alteri [illegible] opus esset effectum est.

Sequitur eiusdem generis exemplum. cum inter Kartaginem et Cirenas de margine agri pertinacissima contemptio esset, ad ultimum placuit utrique eodem tempore iuvenes mitti et locum ubi hii convenissent finem utriusque haberi populi. Verum hoc pacto kartaginenses duo fratres nomine phileni perfidia prevenerunt et constitutam horam maturato progressu in longius protendit. quod cum intellexissent cirenensium iuvenes diu de fallacia eorum questi postremo [illegible] te contentionis iniuriam discedere conati sunt. dicentes namque sic eum finem ratum fore si phileni vivos obrui se ibi passi essent. sed consilio eorum. Sic illi enim nulla interposita mora corpora sua hijs terra operienda tradiderunt. qui patrie quam vite sue longiores terminos esse maluerunt bene iacent manibus et ossibus suis dilatato punico imperio. ubi sunt superbe kartaginis alta menia. ubi maritima gloria incliti portus. ubi cunctis littoribus terribilis classis. ubi tot exercitus. ubi tantus equitatus. ubi immensi affrice spatio non contenti spiritus. omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. at philenorum egregii facti memoriam ne patrie quidem interitus extinxit. Nichil est igitur excepta virtute quod mortali animo ac manu immortale queras possis. Iuvenili ardore plena hec pietas.

Aristotiles vero supreme vite reliquias senilibus ac religiosis membris in summo litterarum ocio vix custodiens adeo invicte in lectulo attriviensi iacens equidem macedonum manibus quibus adiecta erat eripuit. Itaque urbs strata atque eiusdem alexandri quam in restitutam aristotilis nomine est opus. patet igitur quam benigne quam que profuse pietatis erga patriam omnium ordinum omnis etatis homines exstiterunt. sanctissimis [illegible] legibus munificorum ... a clare mundo subscripsit urbem.

Desint nunc bella pietatis et placidi affectus parentum circa liberos indulgentia salubriter aura provehi queratur suavitatis dotem secum afferat.

Albi [illegible] quoque vulnerabus summa est gloria parte omnibusque virtutibus et vite munus sustendijs legatus ne fabio quoque filio ad bellum difficile et periculosum faciendum gravatus non est pene ipse pro se dumtaxat animo sine corpore militaturus. utpote pro ultimam senectutem lectuli ocio quam labori proelior habiliori. ¶ Idem triumphantis equo insidens sequi quem ipse parvulum triumphis suis gestaverat in maxima voluptate posuit, ...

filium suum ... ... in medio ... triumphantes ... delectatione posuit ... ...
sed auctor ... quod duo hic tangit auctor quam magnum amorem ostendit ... ... cum filio ...
recusavit. Sed quia ipsi triumphantes delectabiliter sequi voluit.

... victor spectatus est. Non tam speciosa Cesetii equitis romani sors sed par indulgentia qui a Cesare omnium iam externorum et domesticorum hostium victore cum abdicare filium iuberetur quod is tribunus plebis cum Marullo collega invidiam ei tamquam regnum affectanti fecerat in hunc modum respondendo sustinuit. Celerius tu mihi Cesar omnes filios meos eripies quam ex his unum nota mea pellam. habebat autem duos preterea optime indolis filios quibus Cesar se incrementa dignitatis cum gratia daturum pollicebatur. huic patri tametsi summa divini principis clementia tutum prestiterit. Sed nescio an Octavii Balbi conspicue admirationis et ardentioris erga filium benivolentie fuerit. proscriptus a triumviris cum domo postico clam esset egressus iamque fuge expeditum initurus inter posticum filium intus falso trucidari clamore vicinie accepit et se neci quam evaserat obtulit occidendumque militibus tradidit. pluris estimans illud momentum quo illi per speciem incolumem filium conspiciat quam salutem. Sed miseros existimas ... adolescentis oculos quibus amatissimum sui patrem ipsius opera sic expirare intueri necesse fuit.

Atque ut ad iocundiora cognitu veniam Seleuci regis filius Antiochus noverce Stratonices infinito amore correptus memor quam improbis facibus arderet impium pectoris vulnus pia dissimulatione contegebat. Itaque diversi affectus isdem visceribus ac medullis inclusi summa cupiditas et maxima verecundia ad ultimam tabem corpus eius redegerunt. iacebat ipse in lectulo moribundo similis lamentabantur necessarii. pater merore prostratus de obitu unici filii sui deque sua miserrima orbitate cogitabat. totius domus funebris magis quam regie erat vultus. Sed hanc tristitie nubem Leptinis mathematici vel ut quidam tradunt Erasistrati medici prudentia discussit. Iuxta enim Antiochum sedens ut eum ad introitum Stratonices rubore perfundi et spiritu incitari eaque egrediente pallere et excitatiorem habitum subinde recuperare animadvertit curiosa observatione ad ipsam veritatem penetravit. intrante enim Stratonice et rursus abeunte brachium adolescentis dissimulanter apprehendendo modo vegetiore modo languidiore pulsu venarum comperit cuius morbi eger esset protinusque id Seleuco exposuit. qui carissima sibi coniuge filio cedere non dubitavit quod in amorem incidisset fortune acceptum referens quod dissimulare eum ad mortem usque para[tus]

... ... morbi ... ...
... ... dilecte ... ... absentia ... et postea consequens morbi ... ... filio ... ...
... amore ... filii ... amore erat ... ...
... carissimam uxorem ... ... filium ...
... ...

esset ipsi pudori imputans. Subiciatur his senex rex animos ... iam puerilis simul et quasi difficilius primi affectus indulgentia superavit. At Seleucus qui ... Ariobarzanes autem filio suo Cappadocie regno cessit in conspectu Gn. pompei cuius cum tribunal conscendisset invitatusque ab eo ut curuli sella sedisset postquam filium in cornu tribunalis humiliorem fortuna sua locum obtinentem aspexit non sustinuit infra se collocatum intueri. Sed protinus sella descendit et diadema in caput eius transtulit hortarique cepit ut eo transiret unde ipse surrexerat. Exiluerunt lacrime iuveni, contremuit corpus, delapsum est diadema nec quo iussus erat progredi potuit. Quodque pene veritatis fidem excedit, letus erat qui regnum deponebat, tristis cui dabatur. Nec tam egregium certamen ullum finem reperisset nisi patrie voluntati auctoritas pompei affuisset: filium enim et regem appellavit et diadema sumere iussit et in curuli sella considere coegit. Comedie leuitatem huius presentis figure asperitas illius ...

De severitate patrum in liberos. ca. vi.

Lucius brutus gloria par Romulo, quia ille urbem, hic libertatem condidit, filios suos dominationem Tarquinii a se expulsam reducentes summum imperium obtinens comprehensos proque tribunali virgis cesos et ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrem ut consulem ageret, orbusque vivere quam publice vindicte deesse maluit.

Huius emulatus exemplum Cassius filium qui tribunus plebis agrariam legem primus tulerat multisque aliis rebus populariter animos hominum amore sui devinctos tenebat, postquam illam potestatem deposuit, adhibito propinquorum et amicorum consilio affectati regni crimine domi dampnavit verberibusque affectum necari iussit ac peculium eius Cereri consecravit.

Titus autem Manlius Torquatus propter egregia multa rare dignitatis militaris urbisque civilis et sacrorum pontificalium peritissimus in consilii facto ne consilio quidem necessariorum indigere se credidit. Nam cum ad senatum Macedonia de filio eius Decimo Silano qui eam provinciam obtinuerat querelas per legatos detulisset, a patribus conscriptis petiit ne quid ante de ea re statuerent quam ipse Macedonum filiique sui causam inspexisset. Summo deinde cum amplissimi ordinis tum etiam eorum qui questum venerant consensu cognitione suscepta domi consedit, solusque utrique parti per totum biduum vacavit, ac tertio plenissime die diligentissime auditis testibus ita pronuntiavit: Cum Silanum filium meum pecunias a sociis accepisse probatum mihi sit, et re publica eum et domo mea indi-

quum iudico, protinusque e conspectu meo abire iubeo. tam tristi patris sententia percussus Sillanus lucem ulterius intueri non sustinuit, suspendioque se proxima nocte consumpsit. Peregerat iam Torquatus severi et religiosi iudicis partes. Satisfactum erat rei publice. habebat ultionem Macedonia. potuit tam verecundo filii obitu patris inflecti rigor. at ille neque exequiis adolescentis interfuit. et cum maxime funus eius duceretur consulere se volentibus vacuas aures accommodavit. Videbat enim se in eo atrio consedisse in quo imperiosi illius Torquati severitate conspicua ymago posita erat. Prudentissimoque viro succurrebat effigies maiorum suorum cum titulis suis idcirco in prima parte edium poni solere ut eorum virtutes posteri non solum legerent sed etiam imitarentur.

Marcus Scaurus lumen ac decus patrie, cum apud Athesim flumen impetu Cimbrorum romani equites pulsi deserto Catulo urbem pavidi repeterent, consternationis eorum participi filio suo misit qui diceret libentius se in acie eius interfecti ossibus occursurum, quam ipsum tam deformiter fuge conscium visurum. Itaque si quid modo reliqui in pectore verecundie superesset, conspectum degenerati patris vitaturum. Recordatione enim iuvente sue qualis M. Scauro aut habendus aut spernendus filius esset admonebatur. Quo nuntio accepto iuvenis coactus est fortius adversus semetipsum gladio uti quam adversus hostes usus fuerat.

Nec minus animose A. Fulvius vir senatorii ordinis euntem in aciem filium retraxit quam Scaurus ex prelio fugientem increpuit. Namque iuvenem et ingenio et litteris et forma inter equales nitentem, pravo consilio amicitiam Catiline secutum, inque castra eius temerario impetu ruentem medio itinere abstractum supplicio mortis affecit, prefatus non se Catiline illum adversus patriam sed patrie adversus Catilinam genuisse. Licuit donec belli civilis rabies preteriret inclusum arcere. Verum illud cauti patris narraretur opus. hoc severi refertur. Sed ut hac incitatam et asperam severitatem minores relati patrum mores clementie sue mixtura temperent, exacte pene confessa venia iungatur;

De parentum adversus suspectos liberos [illegible] ca. viiii.

L. Gellius omnibus honoribus ad censuram defunctus, cum gravissima crimina de filio in novercam commissum stuprum et parricidium cogitatum prope modum explorata haberet, non tamen ad vindictam continuo procurrit, sed pene universo senatu adhibito in consilio expositis suspicionibus defendendi se adolescenti potestatem fecit, inspectaque diligentissime causa absolvit eum tum consilii tum etiam sua sententia. Quod si impetu ire abstractus sevire festinasset, admisisset magis scelus quam vindicasset. Q. autem Hortensii qui suis temporibus ornamentum romane eloquentie fuit admirabilis in filio patientia extitit. Cum enim eousque impietatem eius

suspectum et nequitia invisum, sicut ut Mallia sororis sue filium heredem habituri ambitum; defendens iudicibus dixit si illum damnassent nichil sibi preter obsculum nepotum ... b; acquiesceret superfuturum. hac soluit sententia quam etiam edito ordine instituit filium potius in tormento animi quam in voluptatibus reponens. tamen ne nec ordinem confunderet non ... potius filium heredem reliquit moderate usus affectibus suis quia vivi moribus eius verum testimonium et mortui sanguini honorem debitum reddidit. Quidam fecit clarus genus magne ... ut fulvius si in filio aliquantulum temeritate. nam cum auxilium Senatus implorasset ut suspectum in parricidio et ob id latentem per viatorem cognitoris ac iussu patrum conscriptorum comprehensus esset non solum eum non notavit sed etiam decedens dominum esse voluit quem genuerat heredem instituens non quem fuerat expertus. Magnorum virorum clementie actis ignoti patris novi ac inusitate rationis consilium adiciam. Qui cum a filio insidias necti sibi comperisset, nec inducere in animum posset ut verum sanguinem adhuc sceleris progressum crederet seductam uxorem suspicans suppliciter rogavit ne se ulterius celaret. sive illum adolescentem ... esset sive ex alio concepisset. Assecurato dixit eius esse et neutiquam nil tale suspicari persuasus in locum desertum filio producto gladium quem attulerat occultum tradidit ac iugulum feriendum tradidit. nec veneno nec latrone ad peragendum parricidium opus esse affirmans. Quo facto non paulatim sed magno impetu recta cogitatio pectus iuvenis occupavit. continuo que abiecto gladio tu vero inquit pater vive. et si tam obsequens es ut hoc precari filio permittas me quoque est supra si tamen queso ne me exigere amor eo tibi sit vilior quod a penitentia oritur. solitudinem sanguine et meliorem penatibus silvas et alumnis blandiorem ferrum ac mortis oblate quam ... vite felicius beneficium. Commemoravimus parentes qui iniurias filiorum patienter exceperunt. Referamus eos qui mortes equo animo tolerarunt.

De parentibus qui liberorum mortem equo animo toleraverunt. Capitulum viii.

Oratius Pulvillus cum Capitolio Iovi optimo maximo ... pontifex dedicaret inter nuncupationem sollempnium verborum postem tenens mortuum esse filium suum audisset neque manum a poste removit ne tanti templi dedicationem interrumperet, neque vultum a publica religione ad privatum dolorem deflexit ne patris magis quam pontificis partes egisse videretur.

Clarum exemplum nec tamen illustre quod sequitur. Emilius Paulus nunc felicissimi nunc miserrimi patris clarissima representatio ex quatuor filiis forme insignis egregie indolis duos iure adoptionis in Corneliam Fabiamque gentem translatos sibi ipse denegavit, duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triumphum patris funere suo quartum ante diem precessit. alter in triumphali curru prospectus post diem tertium expiravit. Itaque qui ad donandos usque liberos abundaverat in orbitate subito destitutus est. Quem casum quo robore animi sustinuerit oratione qua de rebus a se gestis apud populum habuit hanc adiciendo clausulam nulli ambiguum reliquit. cum in ...

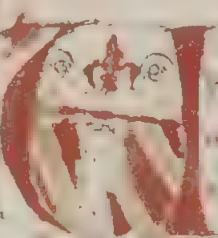
maximo provectu felicitatis nostre. Quirites timens nequid mali fortuna moliretur Iovem optimum maximum Iunonemque reginam et minervam precatus sum ut siquid adversi populo romano imineret totum in meam domum converteretur. Quapropter bene habet. annuendo enim votis meis id egit ut vos potius meum casum doleatis quam ego vestrum ingemuissem. uno etiam nunc domestico exemplo adiecto in alienis ... oratio mea vagari permittatur. Q. ... rex superioris catonis in consulatu collega filium summe pietatis maxime spei: et quod non parva calamitatis accessio fuit unicum amisit. Cumque obitu eius ... videret ita dolorem altitudine consilii vicerat ut a rogo iuvenis protinus curiam peteret senatumque quem eo die lege habere oportebat convocaret. Quod nisi fortiter ... ferre scisset unius diei lucem inter calamitosum patrem et strenuum consulem neutra in parte cessato officio partiri non potuisset.

Externa exempla.

Princeps atheniensium pericles intra quadriduum duobus mi... adolescentibus filiis spoliatus his ipsis diebus et vultu pristinum habitum retinente et oratione nulla ex parte infractiore contionatus est. Ille vero caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit ut nichil ex vetere ritu propter domesticum vulnus detraheret. Non sine causa igitur tanti roboris animus ad ... cognomen ascendit.

Xenophon autem quod ad socraticam disciplinam attinet proximus a platone felicitatis et facundie gradus cum sollempne sacrificium per... ex duobus filiis maiorem natu nomine Gryllum apud mantineam in prelio cecidisse cognovit nec ideo institutum deorum cultum om... duxit sed tantummodo coronam deponere contentus fuit quam ipsam percontatus quonam modo occidisset ut audivit fortissime pugnantem interisse capiti reposuit numina quibus sacrificabat testatus maiorem se ex virtute filii voluptatem quam ex morte amaritudinem sentire. alius noluisset hostias abiecisset altaria lacrimis respersa tura disiecisset. Xenophontis corpus religione imobile stetit et animus in consilio prudentie stabilis mansit ac dolore succumbere ipsa clade quam nuntiata erat tristius duxit. Ne anaxagoras quidem supprimendus est. audita namque morte filii nichil michi inquit inexpectatum aut novum nuntias. Ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem. has voces utilissimis preceptis imbuta virtus mittit. Quas siquis efficaciter auribus receperit non ignorabit ita liberos esse procreandos ut meminerit iis a rerum natura et accipiendi spiritum et reddendi eodem momento temporis legem dictam. Atque ut mori neminem solere qui non vixerit ita ne vivere quidem quemquam posse qui non sit moriturum.

[illegible commentary]

Unde te virorum pariter ac feminarum precipuum firmamentum [illegible] invocem? [illegible] prisca religione consecratos [illegible] colis [illegible] volinis [illegible] pulvinaribus incubas [illegible] [illegible] [illegible] pudicitia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Dux romane [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Atque [illegible] [illegible] [illegible] non pepercit. Nam cum Appi Claudi decemviri filie eius virginis stuprum potestatis viribus fretus pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit, pudiceque interemptor quam corrupte pater esse maluit.

Nec alio robore animi preditus fuit Pontius Aufidianus eques Romanus qui postquam comperit filie sue virginitatem a pedagogo proditam Fannio Saturnino, non contentus sceleratum servum affecisse supplicio, etiam ipsam puellam necavit. Ita ne turpes eius nuptias celebraret, acerbas exequias duxit.

Quid P. Menius? quam severum pudicitie custodem egit! In libertum namque gratum admodum sibi animadvertit, quia eum nubilis iam etatis filie sue osculum dedisse cognoverat, cum presertim non libidine sed errore lapsus videri posset. Ceterum amaritudine pene teneris adhuc puelle sensibus castitatis disciplinam ingenerari magni existimavit, eique tam tristi exemplo precepit ut non solum virginitatem illibatam sed etiam oscula ad virum sincera perferret.

Q. vero Fabius Maximus Servilianus honoribus quos splendidissime gesserat censure gravitate consummatis exegit penas a filio dubie castitatis et punito pependit voluntario secessu conspectum patrie vitando.

Dixerim censorium virum nimis atrocem extitisse, nisi P. Atilium Philiscum in pueritia corpore questum a domino facere coactum tam severum postea patrem cernerem: filiam enim suam, quia se stupri crimine coinquinaverat, interemit. Quam sanctam igitur in civitate nostra pudicitiam fuisse exi

[illegible commentary]

... Scatini tribunus plebis ... filius Claudii Marcelli de stupro appellatur ... pro ... Tribunos ... dixit ... in presentia ...
... se cogi non posse ... mancipates ... tribunitium auxilium implorauit ... pudicitia ... filio non ... collegium tribunorum ...
... quomodo ... est sensus ... rogare nolebant ... pudicitie ... ideo sequitur ... Scatinium ...
... iuuenes ... loca ... ferro ... pudicitia ... condemnati ...

Estimare debemus iniqua et instrictus libidinis eius seueritas ... [illegible]

Sicut ... [illegible] ... ad ipsum dixit ... [illegible]

[illegible] ... quomodo ... [illegible]

... prod... [illegible]

... plenissimo ... [illegible]

M... [illegible] ... pro ... [illegible]

... ad ... hoc uno crimine damnando ... [illegible]

... noluisse ... quod non peccasset ... [illegible]

C... qui in consulatu ... [illegible]

... plorio ... [illegible]

[illegible]

... romano sanguine ... [illegible]

G... [illegible]

... adolescentulo ... corpore ...

... Cornelio ... [illegible]

... publice ... [illegible]

... [illegible]

... [illegible]

... expiaret ... [illegible]

... est digna ... [illegible]

... disciplina ad inferos ... [illegible]

... [illegible]

... filium tribunum ... [illegible]

Sed ... pudicitia ... [illegible]

... publica ... [illegible]

G... [illegible]

... deprehensi ... sunt.

G... [illegible]

... Fannius ... [illegible]

Marcellus ... [illegible] ... hoc uno crimine eius damnandi ... [illegible]

[illegible]

autor tria exempla externa feminarum valde notabilia. Una quedam femina greca nomine hyppo cum ab hostium classe esset excepta ... corpus clymeneo litori appulsum est sepulture mandatum humus proxima undis ad hoc tempus tumulo contecta ... laudibus suis quotidie celebrando extollit florentiorem. Vehementius ... sequentis ... illud consideratius ... gallogrecia ut dicit ysidorus ... [illegible]

Atque ut a domesticis externa ... femine nomine hyppo cum ... [illegible] se exempla in mare se ut pudicitiam tueretur ... Cuius corpus erytreo litori ... sue proxima undis humus sepulture mandatum ad hoc tempus tumulo contectum ... eterne tradita memorie grecia laudibus suis celebrando ... florentiorem ...

Vehementius hoc illud consideratius ... exercitu et copiis gallogrecorum a Cn. Manlio consule in olympo monte ex parte deleto ex parte capto orgiagontis reguli uxor mire pulchritudinis a centurione cui custodienda tradita erat stuprum pati coacta postquam ventum est in eum locum in quem centurio misso nuncio necessarios mulieris pretium quo eam redimerent afferre iusserat aurum expendente centurione et in eius pondus animo et oculis intento gallogrecis lingua gentis sue imperavit ut eum occideret. Interfecti deinde caput abscisum manibus retinens ad coniugem venit abiectoque ante pedes eius iniurie et ultionis sue ordinem exposuit. Huius femine quid aliud quisquam quam corpus in potestatem hostium venisse dicat. Nam neque animus vinci nec pudicitia capi potuit.

Theutonorum vero coniuges Mario ut ab eo virginibus vestalibus dono mitterentur suppliciter petiere affirmantes eque se atque illas virilis concubitus expertes futuras. Eaque re non impetrata laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt. Dii melius quod hunc animum viris earum in acie non dederunt. Nam si mulierum suarum virtutem imitari voluissent incerta theutonice victorie tropheia reddidissent.

Libertatem autem vehementis spiritus dictis pariter ac factis testatam ut non invitaverim ita ultro venientem non excluserim. Que inter virtutem vitiumque posita si salubri se modo temperavit laudem si quo non debuit profudit reprehensionem meretur. Ac vulgi sic auribus iocunda quam sapientissimi cuiusque animo probabilis est utpote frequentius aliena venia quam sua providentia tuta. Sed quia humane vite partes exequi propositum est ... dignas referamus.

Privernate capto interfectisque qui id oppidum ad rebellandum incitaverant senatus indignatione accensus consilium agitabat quidnam sibi de reliquis quoque privernatibus esset faciendum. Ancipiti igitur casu salus eorum fluctuabat eodem tempore et victoribus et iratis subiecta. Ceterum cum auxilium unicum in precibus restaret ingenui atque ytalici sanguinis oblivisci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus quam penam mererentur respondit quam merentur qui se dignos libertate iudicant. ... exasperatosque patrum conscriptorum animos inflammaverat. Sed plautius consul favens privernatium cause regressum animoso eius dicto obtulit quesivitque qualem cum eis romani pacem habituri essent impunitate donata. At is constantissimo vultu si bonam dederitis inquit perpetuam

similia non deuitauit. Vix uero perfectum est ut ueritate non solum iudicia ... beneficium nec auctoritas daret. Sic in senatu loqui permissum ius est.

L. uero Philippus consul aduersus eundem ordinem libertatem non dubitauit. nam segnitiam eius pro rostris increpans alio sibi senatu opus esse dixit, tantumque a penitentia dicti abfuit ut etiam L. Crasso summe dignitatis atque eloquentie uiro id in curia grauiter ferenti manum inici iuberet. Ille reiecto lictore non es inquit mi Philippe consul quia nec ego quidem senator sum. Ipsis ab incursu suo libertas tutum aliquem ... simulque aggressa ... est.

Gn. Carbo tribunus plebis nuper sepulte Gracchane seditionis turbulentissimus uindex idemque orientium ciuilium malorum fax ardentissima P. Affricanum a Numantie ruinis summo cum gloriae fulgore uenientem ab ipsa pene porta in rostra perductum quid de Ti. Gracchi morte cuius sororem in matrimonio habebat sentiret interrogauit ut auctoritate clarissimi uiri inchoato iam incendio multum incrementi adiceret, quia non dubitabat quin propter tam artam affinitatem aliquid pro interfecto necessario miserabiliter esset locuturus. At is iure eum cesum uideri respondit. Cui dicto cum contio tribunicio furore instincta uiolenter succlamasset: taceant inquit quibus Italia nouerca est. Orto deinde murmure: non efficietis ait ut solutos uerear quos alligatos adduxi. Uniuersus populus iterum contumeliose correptus erat. quantus honor uerecundie! tacuit. recens uictoria eius Numantina et patris Macedonica deuicteque Kartaginis auita spolia ac duorum regum Syphacis et Persei ante triumphales currus catenate ceruices totius fori ora clauserunt. nec timori datum est silentium, sed quia beneficio Emilie Cornelieque gentis multi metus urbis atque Italie finiti erant, plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit. Quapropter non miror quod etiam Cn. Pompei amplissima auctoritas totiens cum libertate luctata est, nec sine magna laude quoniam omnis generis hominum licentie ludibrio esse quieta fronte tulit.

Gn. Piso cum Manilium Crispum reum ageret eumque euidenter nocentem gratia Pompei eripi uideret, iuuenili impetu ac studio accusationis prouectus multa et grauia crimina prepotenti defensori obiecit. Interrogatus deinde ab eo cur se non accusaret: da inquit prades rei publice te si postulatus fueris ciuile bellum non excitaturum, etiam de tuo prius quam de Manilii capite in consilium iudices mittam. Ita eodem iudicio duos sustinuit reos, accusatione Manilium, libertate Pompeium, et eos lege ... peregit altero parte ... ...

Quid ergo libertas sine Catone? non magis quam Cato sine libertate. Nam cum in senatu iudex nocenti et infami reo sederet tabelleque Gn. Pompei laudationem eius continentes prolate essent, procul dubio efficaces futuri pro noxio, summouit eas e questione legem recitando qua cautum erat ne senatoribus tali auxilio uti liceret. ... [illegible] ademit. nam que in alio audacia uideretur in Catone fiducia cognoscitur.

id remissum dixisset senex libera voce sine timore dixit non mentiris inquit pompei venio enim ab inferis

Cn. Lentulus Marcellinus consul cum in concione de magni pompeii nimia potentia quereretur assensusque ei clara voce universus populus esset, acclamate inquit acclamate quirites dum licet: iam enim vobis impune facere non licebit. Pulsata tunc est eximii civis potentia hinc invidiosa querela, hinc lamentatione miserabili. Cui candida fascia crus alligatum habenti Favonius non refert inquit qua in parte sit corporis diadema, exigui panni cavillatione regias ei vires exprobrans. At is neque in partem mutato vultu utrumque cavit ne aut fronte libenter agnoscere potentiam aut tristitia iram profiteri videretur, eaque patientia inferioris etiam generis et fortune hominibus aditum ad se dedit, e quorum turba duos retulisse abunde erit.

Helvius Mancia Formianus libertini filius ultime senectutis L. Libonem apud censores accusabat. In quo certamine cum Pompeius magnus humilitatem ei etatemque exprobrans ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset, non mentiris inquit Pompei: venio enim ab inferis, in L. Libonem accusator venio. Sed dum illic moror vidi cruentum Cn. Domitium Enobarbum deflentem quod summo genere natus, integerrime vite, amantissimus patrie, in ipso iuventutis flore tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum querentem id sibi prius perfidia, deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritie tue bonorum patris tui defensorem in tertio consulatu catenis quas tu ei inici iusseras vinctum obtestantem se adversus omne fas et nefas, cum in summo esset imperio, a te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu et quiritatu pretorium virum Perpennam sevitiam tuam execrantem, omnesque eos una voce indignantes quod indemnati sub te adolescentulo carnifice occidissent. Obducta iam vetustis cicatricibus bellorum civilium vulnera amplissima, municipali homini servitute paterne sordenti effrenate temeritatis intolerabilis spiritus impune revocare licuit. Itaque eo tempore et fortissimum erat Cn. Pompeio male dicere et tutissimum. Sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi insequentis aliquanto sortis humilior.

Diphilus tragedus cum apollinaribus ludis inter actum ad eum versum venisset in quo hec sententia continetur, miseria nostra magnus est, directis in pompeium magnum manibus pronuntiavit, revocatusque aliquotiens a populo sine ulla cunctatione nimie illum et intolerabilis potentie reum gestu perseveranti egit. Eadem petulantia usus est in ea quoque parte: virtutem istam veniet tempus cum graviter gemes.

M. Castricii libertate inflammatus animus, qui cum Placentie magistratum gereret, Cn. Carbone consule iubente decretum fieri quo sibi obsides a placentinis darentur, nec summo eius imperio paruit nec maximis viribus cessit, atque etiam dicenti multos se gladios habere respondit: et ego annos. Obstupuerunt tot legiones tam robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoque ira materiam seviendi, quia exiguum habitura erat vite fructum, ablatum in se ipsa collapsa est.

... hic castricius placentie magistratum gerebat et Cn. Carbo consulatum ... rogabat ... ut placentia rebellaret

... si in qualibet temeritas plena postulat ... consum[m]at ... in foro dicat

bes in hac mo[do] [illegible] fuerunt. Quanta libertate ... Cn. Pompeio magno quondam gene-

ro tuo in tertio ei consulatu praeturam spopondi quo nec tunc ... [illegible] defende[re] pa-

lam atque aperte ei bonorum pompeii venditionem exprobrans ... a tribunali summoveri iube-

rat. et ipsa illud mansuetudinis pectus mitius ex alienum pompeio ex suo fisco solui iussit

Nec pa[rvo] ... clarus ... periculose contumax. Nullius enim aut gratia aut

auctoritate compelli potuit ut de aliqua earum rerum quas triumviri dederant formulam

componeret. hoc animi iudicio victoriarum eorum beneficia extra omnem ordinem legum ponens.

Idem cum multa de temporibus liberius loqueretur. neque ei ut id faceret amici ... duas res quae hominibus amarissime

viderentur magnam sibi licentiam praestare respondit senectutem et orbitatem.

Iam se tantis viris muliebrem alienigenam sanguinem ... a philippo rege temulento immerenti

damnata provocaturam se ad philippum sed sobrium exclamavit. excussit crapulam oscitanti ac plenis

animum ... causa diligentius inspecta iustiorem sententiam ferre coegit. igitur equitatem quam

impetrare non poterat extorsit potius a libertate quam ab innocentia mutuatum.

Iam illa non solum fortis sed etiam urbana libertas. Senectutis ultime mulier quedam Siracusis omnibus

dionisii tiranni exitium propter nimiam morum acerbitatem et intolerabilia onera voto expetentibus

sola quondam matutino tempore deos ut incolumis ac sibi superstes esset orabat. Quod ubi is cognovit

non debitam sibi admiratus benivolentiam arcessit eam et quid ita hoc aut quo merito suo faceret

interrogavit. Tum illa certa est inquit ratio propositi mei. puella enim cum gravem tirannum haberemus

carere eo cupiebam. quo interfecto aliquanto terrior arcem occupavit. eius quoque finiri dominationem magni estimabam.

Tertium te superioribus importuniorem habere cepimus rectorem. itaque timens ne si tu fueris absumptus deterior in locum

tuum succedat caput meum pro salute tua devoveo. Tam facetam audaciam punire erubuit.

Inter has et theodori cirenei animosi spiritus coniugium esse potuit virtute par. felicitate

dissimile. Is enim lisimacho regi mortem sibi minitanti enim vero inquit magnificum tibi est

quia cantaridis vim assecutus es. cumque hoc dicto accensus eum cruci suffigi iussisset terribilis ait

hec sit purpuratis tuis. mea quidem nichil interest humi an sublime putrescam.

Armet se duritia pectus necesse est dum horride ac tristis severitatis acta narrantur.

ut omni mitiore cogitatione seposita rebus auditu asperis vacet. ita enim districte

rabiles vindicte et varia penarum genera in medium procedent. utilia quidem legum munimenta. sed mi-

nime in placido et quieto paginarum numero reponenda.

Manlius unde gallos depulerat inde ipse precipitatus est. quia fortiter defensam libertatem nefa-

rie opprimere conatus fuerat. Cuius iuste ultionis nimirum hec prefatio fuit. Manlius eras mihi cum preci-

pites agebas senones. postquam imitari cepisti unus factus es ex Senonibus. huius ... memorie

Par indignatio etc. Iste Spurius ex quadam suspicione, qua creditum fuit ipsum dominium velle fieri, turpiter occisus est, hoc modo. par. i. equalis adversus Spurium cassium indignatio ... que ... illum cepit cum spurio plus suspitio concupite dominationis nocuit quam tres magnifici consulatus ... speciosissimi triumphi efficere ... magnifice consul ... triumphum ... habuerat

noster instituit ... placuit neque patri in ... aut capitolio ...

... colere ... ubi nunc edes moneta ...

P[ar] indignatio civitatis adversus Spurium cassium erupit cui plus suspitio concupite dominationis nocuit quam tres magnifici consulatus ac duo speciosissimi triumphi profuerunt. Senatus enim populusque romanus non contentus capitali supplicio afficere, interempto domum superiecit ut penatum quoque strage puniretur. In solo autem edem telluris fecit. Itaque quod prius domicilium potentis viri fuerat nunc religiose severitatis monumentum est. Eadem ausum permelium consilii ... patria multaverunt. Area domus eius, quo iustitia supplicii notior ad posteros perveniret, equimeli appellationem traxit. Quantum ergo odii adversus hostes libertatis insitum animis antiqui habuerunt, parietum ac tectorum in quibus versati fuerant ruinis testabantur.

Ideo quoque M. Flacci et L. Saturnini seditiosissimorum civium corporibus trucidatis penates ab imis fundamentis eruti sunt. Ceterum Flacciana area cum diu penatibus vacua mansisset, a Q. Catulo cimbricis spoliis adornata est. In nostra civitate Tiberium et Gaium Gracchos summa nobilitas ac spes amplissima. Sed quia statum civitatis conati erant convellere, insepulta cadavera iacuerunt, supremusque humane condicionis honos filiis Gracchi et nepotibus Africani defuit. Quinetiam familiares eorum, ne quis rei publice inimicus amicus esse vellet, de robore precipitati sunt. Idem sibi licere tamquam populus romanus ... P. Mucius tribunus plebis quod senatus et populus romanus ... credidit, qui omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerant ut magistratibus non subrogatis communis libertas in dubium vocaretur, novem vivos cremavit. Nihil profecto hac severitate fidentius. Unus enim tribunus eam penam novem collegis inferre ausus est, quam novem tribuni ab uno collega exigere perhorruissent. Libertatis adeo custos et vindex severitas, si pro dignitate ita et pro disciplina eque gravis. M. enim Claudium senatus ... Corsis per turpem ... pacem fecerat, dedi quem ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel lesa maiestate imperii quot modis irascerentur ... actum ... libertatem ademit, spiritum extinxit, corpus contumelia carceris et detestandi ... scalarum nota fedavit.

Ne ... quidem in ... C. Vettienus qui sinistre manus digitos, ne bello ytalico militaret, absciderat ... bona ... publicatis enim bonis eius ipsum eternis vinculis puniendum censuit. Effecitque ut quem honeste spiritum profundere in acie noluerat, turpiter in catenis consumeret.

Id factum imitatus M. Curius consul cum dilectum subito edicere coactus esset et iuniorum nemo respondisset, coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliae que proxima exierat primum nomen urna extractum citari iussit neque eo respondente bona adolescentis hastae subiecit. Quod ut illi nuntiatum est, ad consulis tribunal cucurrit collegiumque tribunorum appellavit. Tunc Manius Curius ...

... Consuetudo erat romanorum consules ... federa cum hostibus tractantes ... hostibus tradere ...

Eque hic quidem senatus animadversionem meruerat. Gn. autem Cornelius Scipio Hispalli filius prius quam mereri posset expertus est. Nam cum ei Hispania provincia sorte obvenisset, ne illuc iret decrevit, adiecta causa quod recte facere nesciret. Itaque Cornelius propter ... vite inhonestum sine ullo provincialis ministerio tantum repetundarum lege damnatus est.

... eque tenac(iter) ... domui eque tenax sui ... fuit cum Marco ... quo precessit historia
nisi cum scelus ipse populo roman(o) ... ad extirpandam ... qua illa provincia vastabatur ne ... tellus herbam ederet ... quidam venabulo ... Ferreo quo aper ... aper ... occidat venabulo usum fuisse cum ... effigie ... qui hec videt ...

... pstat non ... nesciret bona ... vendidisset:

Eque tenax propositi ... nam cum Siciliam propter regem duxit ad eum eximie magnitudinis aper allatus esset adduci ad se pastorem cuius manu occisus erat iussit. Interrogatumque qui ... bestiam confecisset, postquam comperit usum venabulo ... quod ad extirpandam latrocinia gentis provincia vastabatur neque tellus herbam ederet. hoc aliquis in fine severitatis et seviciae ponendum dixit. disputationem utroque flecti potest ... existimari non patitur. Sic ... puniendis severitatis ... quid ... ciendis ... egit; Horatius post plures ... Coruitium ... conditione pugne ... ... cum ex illa clarissima ... sororem suam virginem ... sua morte ... gladio quo prius rex ... interemit: parum pudicas ... lacrimas pro ... quos hoc nomine ... apud populi ... pater defendit ... puelle ad memoriam ... ... pater habuit:

Consilii severitate ... Spurio postumio albino. Q. marcio philippo consu(libus) ... de his que sacris bacchanalium incesto usi fuerunt inquireret a quibus ... mitte ... cognatas ... domos ... patres opprobrii ... mitas severitate supplicii emendata est ... mulieres ... ... laudis graviter ... ...

Publicia autem que postumium albinum consulem ... strangulaverunt. Non enim putaverunt severissimi ... necessariam ... expectandum. Itaque quarum innocentia ... sores fuissent domi mature iudices ... Magno scelere ... severitatis ... exigendam ... Metelli longe minore ... quorum bibuli ... paulum interemit. Id qui facit non accusatorem tamen sed reprehensorem ... caruit ... existimatore optimo illam ... sobrietati ... rependisse. Et sane quecumque femina ... immoderate appetit ... laudis ...

Horridum quoque C. Sulpicii galli maritale supercilium: nam uxorem dimisit quod eam capite aperto foris versatam cognoverat. abscisa sententia, sed tamen aliqua ... munita. lex enim inquit ... meos tantum prefinit oculos. quibus formam tuam approbes his decoris instrumenta compara ... tiosis ... certiori crede notitie ... conspectus ... nece ... ... est: Nec ... sensit. Q. antistius vetus repudiando ...

Iungendus.

Iste p. sempronius sophus. istis precedentibus iunctus iungendus est qui coniugem suam repudiavit nota afficiat nichil aliud propter eam habens nisi eam ludos ausam se ignorante spectare. quod dum sic olim feminis occurreretur mens earum a delictis aberat. nam ideo feminis occurrendum est et ipsi malum presumitur in genere conversationis humane animi [illegible] aliquid operantur ideo mens earum a delictis [illegible] sic antiqui constringendo puniebant absens erat et hoc de exemplis romanis sufficiat.

lacedemonii. hic ut dicebatur proposui exequitur et premittit lacedemoniorum exemplum dicit. lacedemonii id est huius archilochi. [illegible] poeta fuit et ut alii dicunt ii bicum pedes invenit.

In ista parte ut dictum fuit circa principium capituli agit val. de externis exempla severitatis ponens et primo continuat propositum. secundo exequitur ipsum ibi lacedemonii. dicit ergo ceterum id est sed et si exemplis severitatis totum terrarum orbis instruam [illegible].

hic archilocus poeta qui quidam fuit sibi sponsam noluerunt sibi promissam filiam in coniugium dare ideo contra patrem et filiam maledicens et [illegible] per versus fecit et composuit ut pater se strangularet filia vero se laqueo suspendere faceret.

Iam Cambises. id est Cambises rex persarum fecit excoriari quendam iudicem suum qui tulerat sententiam falsam et pelle eius fecit cooperiri sedem in qua sedebat ad audiendum causas et filium eius substituit in locum patris et compulit illum ad standum in sede illa que erat cooperta cute patris et tamen a sententia falsa.

Cambises ergo barbarorum fecit quod det iudicem qui falsam tulerat sententiam decoriari ut nullus iudex de cetero presumeret se corrumpi [illegible].

Civitate nostra etc. In parte ista val. adducit primum exemplum de dictis aut factis gravibus sententia talis est. post cladem [illegible] cannensem adeo erat infirmata virtus rei publice quod senatores deliberabant eligere unum [illegible] senatorem sequentem [illegible] fuit princeps campanorum ad temeritatem et petivit alterum ex duobus consulibus eligi de capua [illegible] Manlius torquatus surrexit [illegible] et nuntiavit et intulit se interfecturum quia faceret verba et tractaret [illegible] de [illegible]

[illegible] latinos romani [illegible] deserverunt [illegible] latinos [illegible] qui venerunt in subsidio romanorum [illegible] presumerant [illegible] [illegible] de officiis romano [illegible]

uxores quod illas in publico aut capite vulgari [in loco manifesto] [libertina. filia libertina. meretricula] [illegible] videat nam ut ita dicam in [illegible] nabulis [illegible] nutrimentis culpe acriorem delicto prebuit ultionem ut [illegible] [illegible] quam

Iungendus [illegible] predictis p. sempronius [illegible] qui coniugem repudii nota affecit [illegible] aliud quam se ignorante ludos ausam [illegible] quod dum sic omnibus feminis occurritur mens earum a delictis aberat.

Ceterum et si romane severitatis exemplis totum terrarum orbem instruam [illegible] [illegible] [brevi] manu attigisse fastidio non sit. Lacedemonii libros archilochi e civitate sua exportari iusserunt quod eorum parum verecundam ac pudicam lectionem arbitrabantur. noluerunt [illegible] ea liberorum [illegible] animos imbui ne plus moribus noceret quam ingeniis prodesset. itaque maximum poetam aut certe summo proximum quia domum sibi invisam obscenis maledictis laceraverat carminum exilio mulctaverunt.

Athenienses vero Timagoram inter officium salutationis Darium regem more gentis illius adulatum capitali supplicio affecerunt. unius civis humilitati [illegible] totius urbis decus persice dominationi [illegible] graviter ferentes. Iam Cambises inusitate severitatis qui mali cuiusdam iudicis e corpore pellem detractam sella intendi in eaque filium [illegible] [illegible] consedere iussit. Ceterum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nova [illegible] pena iudices nequis postea corrumpi iudex posset [illegible].

Grauiter dicta aut facta c. iiij.

Magnam et bonam laudem [illegible] in claris viris et illa vendicant que aut ab his graviter dicta aut facta memoria verborum et facinorum [illegible] comprehendit. Quorum ex abundanti copia nec parca nimis nec rursus avida manu quod magis desiderio satisfaciat quam [illegible] saturitate abundet hauriamus.

Civitate nostra cannensi clade perculsa cum admodum tenui filo suspensa res publica [illegible] sociorum fide penderet ut eorum animi ad imperium romanum tuendum constantiores essent maiori parti senatus principes [illegible] [illegible] ordinis summi [illegible] placebat. Annius autem campanus et consulem alterum capue creari [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] egeret imperii [illegible] [illegible] Tunc Manlius torquatus filius eius qui latinos apud Vesevum inclita pugna fuderat quod [illegible] [illegible] [illegible] denuntiavit si quis sociorum inter patres conscriptos sententiam dicere ausus esset [illegible] [illegible] eum interempturum. hec unius minae romanorum languentibus animis calorem [illegible] [illegible] reddidit [illegible] Italia ad [illegible] civitatis nobiscum consequendum consurgere passa non est [illegible] [illegible] [illegible] patris [illegible] [illegible] ita verbis filii fracta esset.

Hannibalis [illegible] frui [illegible]

At ille, quod oculis gravitas, cum ei consulatum omnium consensu deferret eumque sub excusatione adverse valitudinis oculorum recusaret, instantibus cunctis: Alium, inquit, Quirites, querite, ad quem hunc honorem transferatis. Nam si pertinaciter me gerere coegeritis, nec ego mores vestros ferre nec vos meum imperium perpeti poteritis. Tam ponderosa vox quam graves fasces consulis extitissent.

Nihilo segnior Scipionis Emiliani aut in curia aut in contione gravitas, qui cum haberet consortem censure Mummium, ut nobilem, ita enervis vite, pro rostris dixit se ex maiestate rei publice omnia gesturum, si sibi cives vel dedissent collegam vel non dedissent.

Idem, cum Servius Sulpicius Galba et Aurelius consules in senatu contenderent uter adversus Viriatum in Hispaniam mitteretur, ac magna inter patres conscriptos dissensio esset, omnium quonam eius sententia inclinaret expectantibus: Neutrum, inquit, michi mitti placet, quia alter nichil habet, alteri nichil est satis, eque malam licentis imperii magistram iudicans inopiam atque avaritiam. Quo dicto ut neuter in provinciam mitteretur ~~obtinere~~ obtinuit.

G. vero Popilius a senatu legatus ad Anthiocum missus ut bello se quo Ptolomeum lacessebat abstineret, cum ad eum venisset atque is prompto animo et amicissimo vultu dextram ei porrexisset, invicem illi suam porrigere noluit, sed tabellas senatusconsultum continentes tradidit. Quas ut legit Anthiochus, dixit se cum amicis collocuturum. Indignatus Popilius quod aliquam moram interposuisset, virga solum quo insistebat denotavit et: Prius, inquit, quam hoc circulo excedas, da responsum quod senatui referam. Non legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes. Continuo enim rex affirmavit fore ne amplius de se Ptolomeus quereretur, ac tum demum Popilius manum eius tamquam socii apprehendit. Quam efficax est animi sermonisque abscisa gravitas! Eodem momento Syrie regnum terruit, Egipti texit.

Publii autem Rutilii verba prius an facta existimem nescio, nam utrisque eque admirabile inest robur. Cum amici cuiusdam iniuste rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo michi, inquit, opus est amicitia tua, si quod rogo non facis? respondit: Immo quid michi tua, si propter te aliquid inhoneste facturus sum? Huic voci consentanea illa opera, quod magis ordinum dissensione quam ulla culpa sua reus factus nec obsoletam vestem induit nec insignia senatoris deposuit nec supplices manus ad genua iudicum tetendit, nec dixit quicquam splendore preteritorum annorum humilius. Effecitque ut periculum non impedimentum gravitatis eius esset, sed experimentum. Atque etiam cum ei redditum in patriam Sillana victoria prestaret, in exilio, ne quid adversus leges faceret, remansit. Quapropter felicitatis cognomen iustius quis in moribus gravissimi viri quam impotentibus armis assignaverit. Ad quod Silla rapuit, Rutilius meruit.

M. Brutus suarum prius virtutum quam patrie parentis parricida (uno enim facto et illas in profundum precipitavit et omnem nominis sui memoriam inexpiabili detestatione perfudit), ultimum prelium initurus

Quinto [illegible] in ista parte Valerius adducit aliud exemplum generaliter [illegible]. Cuius summa talis est. Brutus dux in hyspania qui subiugaverat totam lusitaniam civitas erat sibi omnino rebelles. Brutus cupiditate avaricie ductus fraudavit temptavit cives si vellent pacem [illegible] persolveret certam quantitatem pecunie. Illi dixerunt maiores nostri reliquerunt nobis arma ad defensionem civitatis et non pecuniam ad redemptionem libertatis

negantibus quibusdam [illegible] committi oportere, fidenter inquit in acies descendo. hodie enim aut recte erit aut nichil actum. prelium et victus. Neque vivere se sine victoria neque mori sine securitate.

Quo inde in subiciat quod adversus D. Brutus in hyspania gestum dictum est. nam cum ei se tota pene lusitania dedisset at sola gentis eius urbs Cinnia pertinaciter arma retineret temptata redemptione propemodum uno ore legatis Bruti respondit ferrum sibi a maioribus quo urbem tuerentur non aurum quo libertatem ab imperatore avaro emerent relictum. melius sine dubio istud nostri sanguinis homines dixissent quam audissent. Sed illos quidem natura in hec gloriatis vestigia deduxit:

Socrates autem grece doctrine clarissimum columen cum athenis causam diceret defensionemque ei lisias a se compositam qua in iudicio uteretur recitasset demissam et supplicem imminentique procelle accomodatam. aufer inquit queso istam nam ego si adduci possem ut eam in ultima Scithie solitudine perorarem tum me ipse morte multandum concederem. spiritum contempsit ne careret gravitate maluitque socratem extingui quam lisiam superesse:

Quantus hic in sapientia tantus in armis alexander illam vocem nobiliter edidit. Dario enim uno iam et altero prelio virtutem eius experto atque ideo et partem regni tauro tenus monte et filiam in matrimonium cum decies centum milibus talentum pollicente cum parmenion dixisset se si alexander esset usurum ea condicione respondit et ego uterer si parmenion essem. vocem duabus victoriis respondentem dignamque cui tertia sicut evenit tribueretur: Atque hec quidem est animi magnifici et prosperi status. illa vero quam legati lacedemoniorum apud eius patrem missam fortitudinis sue conditionis testata est gloriosior quam optabilior Intolerabilibus enim oneribus civitatem eorum implicanti siquid morte gravius imparare perseveraret mortem se praelaturos responderunt:

Nec parum grave spartani cuidam dictum. siquidem nobilitate et sanctitate prestans et in petitione magistratus victus maxime sibi letitie esse predicavit quod aliquos patria sua se meliores viros haberet. quo sermone repulsam honori adequavit;

De iusticia ca. V[m]

Tempus est iusticie quoque sancta penetralia adire in quibus semper equi ac probi facti respectus religiosa observatione versatur et ubi studium verecundie cupiditas rationi cedit. nichilque utile quod parum honestum videri possit ducitur. Cuius autem precipuum et certissimum inter omnes gentes nostra civitas exemplum est:

Camillo consule faliscos circumsedente magister ludi plurimos et nobilissimos inde pueros velut ambulandi gratia eductos in castra romanorum perduxit. Quibus interceptis non erat dubium quin falisci deposita bellandi pertinacia tradituri se nostro imperatori essent. Ea re senatus censuit ut pueri vincti magistrum virgis cedentes in patriam remitterentur. Qua iusticia animi eorum sunt capti. quorum menia expugnari non poterant. namque falisci beneficio magis quam armis victi portas romanis aperuerunt:

Eadem civitas aliquotiens rebellando semper que adversis contusa preliis tandem se Q. lutatio consuli dedere coacta est. adversus quam sevire cupiens populus romanus postquam a papirio

in manu iubente consule uerba deditionis scripta erant doctus est faliscos non potestati sed fidei se romanorum commisisse, omnemque iram placida mente deposuit. partemque in urbis odii non sine facile uinci assuetis in uictorie obsequio que promptissime licentiam subministrat ne iustitie sue deesset obstitit;

Idem cum p. claudius camerinos ductu atque auspiciis suis captos sub hasta uendidisset et si erarium pecunia fines agris auctos animaduertebat. tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore uidebatur maxima cura conquisitos redemit. hisque habitandi gratia locum in auentino assignauit. et predia restituit. pecuniam etiam non ad curiam sed ad sacraria hedificanda sacrificiaque facienda tribuit. Justitieque promptissimo tenore effecit ut exitio suo leta ri possent qui sic renati erant. In menibus nostris et finitimis regionibus que ad hec retuli quod sequitur per totum terrarum orbem manauit;

Timochares abraciensis fabricio consuli pollicitus est se pirrhum ueneno per filium suum qui potionibus eius preerat necaturum. Ea res cum ad senatum esset delata missis legatis pirrhum monuit ut aduersus huius generis insidias cautius se gereret memor urbem a filio martis conditam armis bella non uenenis gerere debere. Thimocharis autem nomen suppressit. Utroque modo equitatem amplexus quia nec hostem malo exemplo tollere neque eum qui bene mereri paratus fuerat prodere uoluit;

Summa iustitia in quatuor quoque tribunis plebis eodem tempore conspecta est. Nam cum l. atratino sub quo duce aciem nostram apud ferruginem a uolscis inclinatam cum ceteris equitibus correxerant diem ad populum l. hortensius collega eorum dixisset pro rostris iurauerunt in squalore se esse quoad imperator ipsorum reus esset futuros. Non sustinuerunt enim egregii iuuenes cuius armati periculum uulneribus et sanguine suo defenderant eius togati ultimum discrimen potestatis insignia retinentes intueri. Qua iustitia mota contio actione hortensium desistere coegit. que etiam iustitia

eo facto quod sequitur exhibuit;

Cum T. Gracchus et G. Claudius ob nimis severe gestam censuram maiorem partem civitatis exasperassent, diem his P. Popilius tr. pl. perduellionis ad populum dixit. preter communem consternationem privata etiam ira accensus quia necessarium eius Rutilium ex publico loco parietem demoliri iusserant. quo in iudicio prime classis permulte centurie Claudium aperte damnabant, de Gracchi absolutione universe consentire videbantur. Qui data voce iuravit: si de collega suo gravius esset iudicatum, in factis se paribus eandem cum illo penam exilii subiturum. Eaque iustitia tota illa tempestas ab utriusque fortunis et capite depulsa est. Claudium enim populus absolvit, Graccho cause dictionem M. Popilius remisit;

Magnam laudem et illud collegium tribunorum tulit, quod cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacrosancte potestatis creditoribus suis satisfacere nollet, decrevit si neque solveret pecuniam neque daret cum quo sponsio fieret, se appellantibus eum creditoribus auxilio futurum. Iniquum ratus maiestatem publicam private perfidie obtentum esse. Itaque Cottam in tribunatu quasi in aliquo sacrario latentem tribunicia iustitia extraxit;

Cuius ut ad alium eque illustrem actum transgrediar: Cn. Domitius tribunus pl. M. Scaurum principem civitatis in iudicium populi devocavit, ut si fortuna aspirasset ruinam, si minus, certe ipsa obtrectatione amplissimi viri incrementum claritatis apprehenderet. cuius opprimendi cum summo studio flagraret, servus Scauri noctu ad eum pervenit, instructurum se eius accusationes multis et gravibus domini criminibus promittens. Erat in eodem tunc pectore dominus et Domitius diversa extimatione nefarium indicium perpendens. iustitia vicit odium. Continuo enim et suis auribus obseratis et indicis ore clauso duci eum ad Scaurum iussit. accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligendum, certe laudandum, quem populus tum propter alias virtutes tum hoc nomine libentius et consulem et censorem et pontificem maximum fecit.

Nec aliter L. Crassus in eodem iustitie experimento gessit. Cn. Carbonis nomen infesto animo utpote inimicissimi sibi detulerat. Sed tamen servum eius a se scrinium ad se compluria continentia quibus facile opprimi posset, ut erat signatum, cum suo [illegible] catenato ad eum remisit. Quo pacto igitur amicos viguisse tunc iustitiam credimus, cum inter accusatores quoque et reos tantum eam valuisse videamus?

Iam L. Silla non se tam incolumem quam Sulpicium Rufum perditum voluit tribunicio furore eius sine ullo fine vexatus. Ceterum cum eum proscriptum et in villa latentem a suo proditum comperisset, manumissum parricidam ut fides edicti sui extaret, precipitari protinus saxo Tarpeio cum illo pileo scelere parto iussit. Victor alioquin insolens, hoc imperio iustissimus.

At ne alienigene iustitie obliti videamur, Pittacus Mytilenensis tantum aut meritis tantum cives debuerit aut moribus crediderit, ut ei suffragiis tirampnidem deferrent, tam diu illud imperium sustinuit, quam diu bellum de monte Sigeo cum Atheniensibus gerendum fuit. Postquam autem pax victoria parta est, continuo reclamantibus Mitilenensibus deposuit, ne dominus civium ultra quam rei publice necessitas exegerat permaneret. Atque etiam cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, avertit animum ab eo munere, deforme iudicans virtutis gloriam magnitudine prede minuere.

Alterius nunc mihi prudentia referenda est, ut alterius iustitia possit referri. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classem coegisset, Xerse quoque rege et copiis eius Grecia pulsis ruinas patrie in pristinum habitum reformaret, et opes clandestinis molitionibus ad principatum Grecie capessendum nutriret, in concione dixit habere se rem deliberatione sua provisam, quam si fortuna ad effectum perduci passa esset, nichil maius aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam vulgari non oportere. Postulavitque ut aliquis sibi cui illam tacite exponeret daretur. Datus est Aristides. Is postquam recognovit classem illam Lacedemoniorum, que tota apud Githeum subducta erat, velle incendere, ut ea consumpta dominatione maris potirentur, processit ad cives et retulit Themistoclem ut utile consilium ita minime iustum animo volvere. E vestigio universa concio quod equum non videretur, ne expedire quidem proclamavit, ac protinus Themistoclem incepto iussit desistere.

Nichil illis etiam iustitie exemplis fortius. Zaleucus urbe locrensium a se saluberrimis
atque utilissimis legibus munita cum filius eius adulterii crimine dampnatus secundum ius ab ipso consti-
tutum utroque oculo carere deberet, ac tota civitas in honorem patris necessitatem pene adolescentu-
lo remitteret, aliquandiu repugnavit. ad ultimum populi precibus evictus suo prius deinde filii oculo eru-
to, usum videndi utrique reliquit. Ita debitum supplicii modum legi reddidit, equitatis admira-
bili temperamento se inter misericordem patrem et iustum legis latorem partitus.

Sed aliquanto Carmidis tirii prefractior et abscisior iustitia ad vim et cruorem usque se-
ditiosas conciones civium pacaverat lege cavendo ut si quis eas cum ferro intrasset conti-
nuo interficeretur. Interiecto deinde tempore e longinquo rure gladio cinctus domum repetens
subito indicta concione sicut erat in eam processit. ab eo quoque qui proxime constiterat
solute a se legis sue admonitus, Idem inquit ego illam sanciam. ac protinus ferro quod habebat
destricto incubuit. Cumque liceret culpam vel dissimulare vel errore defendere pe-
nam tamen representare maluit, ne qua fraus iustitie fieret.

Cuius ymagine ante oculos posita venerabile fidei numen dexteram suam cer-
tissimum salutis humane pignus ostentat, quam semper in nostra civitate viguisse et omnes
gentes senserunt et nos paucis exemplis recognoscamus.

Cum ptholomeus rex tutorem populum romanum filio reliquisset, senatus M. emilium lepidum
pontificem maximum bis consulem ad pueri tutelam gerendam alexandriam misit, ampli-
ssimique et integerrimi viri sanctitatem rei publice usibus et sacris operatam externe procurationi vacare
voluit, ne fides civitatis nostre frustra petita existimaretur. Cuius beneficio regia incunabula con-
servata pariter ac decorata incertum ptholomeo reddiderunt, patrisne fortuna magis an tu-
torum maiestate gloriari deberet. Speciosa illa quoque romana fides. Ingenti penorum classe circa
Siciliam devicta, duces eius fractis animis consilia petende pacis agitabant. Quorum dux
Amilcar ire se ad consules negabat audere, ne eodem modo cathene sibi inicerentur quo
ab ipsis Cornelio asine consuli fuerant iniecte. hanno autem certior romani animi estimator
nichil tale timendum ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit. apud quos cum de fine belli

ageret et tribunus militum ei dixisset posse illi merito evenire quod Cornelio accidisset. Verum consul tri-
buno tacere iusso: Isto te inquit metu, Hanno, fides civitatis nostre liberat. Claros illos fecerat tantum
hostium ducem vincere potuisse. Sed multo clariores fecerat noluisse. ¶ Adversus eosdem hostes parem
fidem in iure legationis tuendo patres conscripti exhibuerunt. M. enim Emilio Lepido L. Flaminio
[illegible] L. Minucium et L. Manlium Kartaginensium legatis quia manus iniecerant per feciales patres
conscripti dedendos curaverunt. Sed tunc senatus non eos quibus hoc prestabatur aspexit.

Cuius ex superiore affricanus secutus cum onustam multis et illustribus Kartaginensium viris navem
in suam potestatem redegisset, inviolatam dimisit, quia se legatos ad eum missos dicebant: tametsi ma-
nifestum erat illos vitandi presentis periculi gratia falsum legationis nomen amplecti, ut Romani imperatoris
potius decepta fides quam frustra implorata iudicaretur. ¶ Representemus etiam illud senatus nullo
modo pretermittendum opus. Legatos ab urbe Apollonia Romam missos Q. Fabius Gn. Apronius
ediles orta contentione pulsaverunt. Quod ubi comperit, continuo eos per feciales legatis dedit
questoremque cum his Brundisium ire iussit, ne quam in itinere a cognatis deditorum iniuriam acci-
perent. Illam curiam mortalium quis consilium an non fidei templum dixerit? Quam ut civitas
nostra semper benignam prestitit, ita in sociorum quoque animis constantem recognovit.

Post duorum in Hyspania Scipionum totidemque Romanorum sanguinis exercituum miserabilem stragem
Saguntini victricibus Hanibalis armis intra menia urbis sue compulsi, cum vim punicam ulterius nequi-
rent arcere, collatis in forum que unicuique erant carissima atque undique circumdatis accensisque
ignis nutrimentis, ne a societate nostra desisterent, publico et communi rogo semet ipsi superiecerunt. Cre-
diderim tunc ipsam fidem humana negotia speculantem mestum gessisse vultum perseverantissimum
sui cultum iniquę fortune iudicio tam acerbo exitu dampnatum cernentem. ¶ Iidem prestando Petelini
eundem laudis honorem meruerunt. Ab Hanibale, quia deficere a nostra amicitia noluerant, obsessi
legatos ad senatum auxilium implorantes miserunt. Quibus propter recentem Cannensem cladem succurri non
potuit. Ceterum permissum est ut id facerent quod utilissimum incolumitati ipsorum videretur. Liberum ergo erat
Kartaginensium gratiam amplecti. Illi tamen feminis omnique etate imbelli urbe egesta, quo diutius arma-
ti famem traherent, pertinacissime in muris constiterunt [illegible] spirantesque rursus eorum tota civitas quam
[illegible] ex parte respectum Romanorum societatis deposuit. Itaque Hanibali non Peteliam sed fidem Petelinorum sepulcrum capere contigit.

Atque ut uxoriam quoque fidem attingam. Tertia emilia affricani superioris uxor mater cornelie graccorum tante fuit comitatis et patientie ut cum sciret uiro suo ancillulam ex suis gratam esse dissimulauit ne domitorem orbis affricanum feminam magnum uirum impatientie reum ageret. Tantumque a uindicta mens eius abfuit ut post mortem affricani manumissam ancillam in matrimonium liberto suo daret.

Q. Lucretium proscriptum a triumuiris uxor turia inter cameram et tectum cubiculi abditum una conscia ancillula ab imminente exitio non sine magno periculo suo tutum prestitit. singularique fide id egit ut cum ceteri proscripti in alienis et hostilibus regionibus per summos corporis et animi cruciatus uix euaderent ille in cubiculo et in coniugis sinu salutem retineret.

Sulpitia autem cum a matre iulia diligentissime custodiretur ne lentulum cruscellionem uirum suum proscriptum a triumuiris in siciliam persequeretur nichilominus famulari ueste sumpta cum duabus ancillis totidemque seruis ad eum clandestina fuga peruenit. nec recusauit se ipsam proscribere ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret.

Restat ut seruorum etiam erga dominos quominus expectatam hoc laudabiliorem fidem referamus. M. antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus orator incesti reus agebatur. cuius in iudicio accusatores seruum in questionem perseuerantissime postulabant quod ab eo cum ad stuprum iret laternas prelatas contenderent. erat autem is etiam tum imberbis et stabat in corona uidebatque rem ad suos cruciatus pertinere nec tamen eos fugitauit. Ille uero ut domum quoque uentum est Antonium hoc nomine uehementius confusum et sollicitum ultro est hortatus ut se iudicibus torquendum traderet affirmans nullum ore suo uerbum exiturum quo causa eius lederetur. ac promissi idem mira patientia prestitit. plurimis enim laceratus uerberibus eculeoque impositus candentibus etiam laminis ustus omnem uim accusationis custodita rei salute subuertit. Argui fortuna merito potest quod tam pium tam fortem spiritum seruili nomine inclusit.

Consulem autem C. marium prenestine obsidionis miserabilem exitum sortitum cuniculi latebris frustra euadere conatum leuique uulnere a telesino cum quo commori destinauerat perstrictum seruus suus ut sillane crudelitatis expertem faceret gladio traiectum interemit cum magna premia sibi proposita uideret si eum uictoribus tradidisset. cuius dextere oportuni

[illegible] castrensi nichilominus pietati cedit, a quibus salus dominorum protecta est [illegible]

in beneficio [illegible] ¶ Eque illustre quod sequitur. C. Gracchus ne in potestatem inimicorum perveniret,

Philocrati servo suo cervices incidendas prebuit. Quas cum celeri ictu abscidisset, gladium cruore domini manantem

per sua egit precordia. Euporum alii hunc vocatum existimant. Ego de nomine nichil disputo. Famularis

tantummodo fidei robur admiror, cuius si presentiam animi generosus iuvenis imitatus foret, suo, non servi beneficio, imminentia

supplicia vitasset. Nunc commisit ut Philocratis quam Gracchi cadaver speciosius iaceret. ¶ Alia nobilitas,

alius furor, sed fidei par exemplum. ¶ Pindarus Cassium Philippensi prelio victum, nuper ab eo

manumissus, iussu ipsius obtruncatum insultationi hostium subtraxit, seque e conspectu hominum voluntaria morte

absulit, ita ut ne corpus quidem eius absumpti inveniretur. Quis deorum gravissimi sceleris ultor

illam dexteram, que in necem patrie parentis exarserat, tanto torpore alligavit, ut se tremebunda Pindari

genibus summitteret, ne publice parricidii quas merebatur penas arbitrio pie victorie exsolveret?

Tu profecto tunc, dive Iuli, celestibus tuis vulneribus debitam exegisti vindictam, perfidum erga te caput sor-

didi auxilii supplex fieri cogendo, eo animi estu compulsum, ut nec retinere vitam vellet, nec finire

manu sua auderet. ¶ Adiunxerit his cladibus C. Plotium Plancum, Munatii Planci consularis

et censorii fratrem. Qui cum a triumviris proscriptus in regione Salernitana lateret, delicatiore vite

genere et odore unguenti occultam salutis custodiam detexit. Istis enim vestigiis eorum qui missos

persequebantur sagax inquisitio ducta, abditum fuge eius cubile odorata est, a quibus comprehensi servi

latentis multumque ac diu torti negabant se scire ubi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus

tam fideles tamque boni exempli servos ulterius cruciari, sed processit in medium iugulumque gladiis

obiecit. Quod etiam mutue benivolentie arduum dignosci facit, utrum dignior dominus fuit

qui tam constantem servorum fidem experiretur, an servi qui tam iusta domini misericordia questionis sevitia

liberarentur.

Quid Urbini Panapionis servus? Quam admirabilis fidei! Cum ad dominum proscriptum occidendum do-

mesticorum indicio certiores factos milites in Reatinam villam venisse cognosset, commutata cum eo

veste, permutato etiam anulo, illum postico clam emisit, se autem in cubiculum ac lectulum recepit et

ut Panapionem occidi passus est. Brevis huius facti narratio, sed non parva materia laudationis. Nam si quis

ante oculos ponere velit subitum militum accursum, convulsa ianue claustra, minacem vocem,

truces vultus, fulgentia arma, rerum vera estimatione persequetur. Nec quam cito dicitur aliquem pro alio

mori voluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panapio autem quantum servo deberet, ipsum

ei faciendo monumentum ac testimonium pietatis grato titulo reddendo confessus est.

Contentus essem hoc exemplo generis nisi unum me dicere admiratio facti cogeret. Antius Restio proscriptus
a triumviris cum omnes domesticos circa rapinas et predam occupatos videret quam maxime poterat di-
ssimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit. Cuius furtivum egressum servus ab eo
vinculorum pena coercitus inexpiabili quoque litterarum nota per summam oris contumeliam inustus curiosis specula-
tus oculis ac vestigia huc atque illuc errantia benivolo studio subsequtus lateri voluntarius comes adre-
psit. Quo quidem tam exquisito tamque ancipiti officio perfectissimum inopinate pietatis cumulum explevit.
Nam cum felicioris in domo status fuissent lucro intenti ipse cum nihil aliud quam umbra et ymago su-
ppliciorum suorum maximum esset emolumentum eius a quo tam graviter punitus erat salutem iudicavit. Cumque
abunde foret iram remittere adiecit et caritatem. Nec hactenus benivolentia processit sed in eo con-
servando mira etiam arte usus est. Nam ut sensit cupidos sanguinis milites supervenire amoto domino
rogum extruxit eique egentem a se complexum et occisum senem superiecit. Interrogantibus deinde mili-
tibus ubinam esset Antius manum rogo intentans ibi illum dixit sibi crudelitatis penas pendere.
Quia verisimilia loquebatur habita est voci fides. Quo evenit ut Antius querende incolumitatis
occasionem assequeretur.

De mutatione morum aut fortune. capitulum nonum.

Multum animis hominum et fiducie adicere et sollicitudinis detrahere potest morum ac fortune
in claris viris recognita mutatio sive nostros status sive proximorum ingenia contemplem-
ur. Nam cum aliorum fortunas spectando ex condicione abiecta atque contempta emersisse claritatem
videamus quid aberit quin et ipsi meliora de nobis cogitemus semper memores stultum esse precipitare infe-
licitatis se dampnatione spemque que etiam incerta recte fovetur interdum etiam desperatam convertere.
Manlius Torquatus adeo hebetis atque obtusi cordis inter initia iuvente existimatus est ut a patre
L. Manlio amplissimo viro quia et domesticis et rei publice usibus inutilis videbatur rus relegatus
agresti opere fatigaretur. Postmodum patrem reum iudiciali periculo liberavit filium victorem quod adversus
imperium suum cum hoste manum conseruerat securi percussit patriam Latino tumultu fessam specio-
sissimo triumpho recreavit. In hoc credo fortune nubilo adolescentie contemptu prefulsit quo se-
nectutis eius decus lucidius enitesceret.

Scipio autem Africanus superior quem dii inmortales nasci voluerunt ut esset in quo virtus se per
omnes numeros hominibus efficaciter ostenderet solutioris vite primos adolescentie annos egisse fertur.

hemero quidem a ... tantum si tum putas trophaeis devicte Kartaginis ... triumphali ... iugo
Gaius Valerius Flaccus secundi punici belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoavit. Ceterum a P. Licinio pontifice maximo flamen factus quo facilius a vitiis recederet ad curam sacrorum et cerimoniarum conversus usus duce frugalitatis religione quantum prius luxurie fuerat exemplum tantum postea modestie et sanctitatis specimen evasit. ¶ Nichil Q. Fabio maximo qui gallica victoria cognomen allobrogis sibi invenit adolescente magis infame nichil eodem sene ornatius aut speciosius illo seculo nostra civitas habuit. ¶ Quis ignorat Q. catuli auctoritatem in maximo clarissimorum virorum proventu excelsum gradum obtinuisse. Cuius si superior etas revolvatur multa lusus multe delitie reperiantur. Que quidem ei impedimento non fuerunt quominus patrie princeps nomenque eius in capitolino fastigio fulgeret ac virtute civile bellum ingenti motu oriens sepeliret. ¶ L. vero Silla usque ad questure sue comitia vitam libidine vino ludicre artis amore inquinatam perduxit. Quapropter C. Marium consulem moleste tulisse traditur quod sibi asperrimum in Affrica bellum gerenti tam delicatus questor sorte obvenisset. Eiusdem virtus quasi perruptis et disiectis nequitie qua obsidebatur claustris cathenas Iugurthe manibus iniecit. Mitridatem compescuit socialis belli fluctus repressit. Cinne dominationem fregit. eumque qui se in Affrica questorem fastidierat ipsam illam provinciam proscriptum exulem petere coegit. Que tam diversa tamque inter se contraria si quis apud animum suum attentiore comparatione expendere velit, duos in uno homine Sillas fuisse crediderit. Turpem adolescentulum et virum dicam fortem, nisi ipse se felicem appellari maluisset. ¶ Atque ut nobilitatis beneficio penitentie se ipsam admonite respicere alterum modo suo sperare ausos subtexam. T. Aufidius cum asiatici publici exiguam admodum particulam habuisset postea totam asiam proconsulari imperio obtinuit. nec indignati sunt socii parere fascibus quem aliena tribunalia adulantem viderant. ¶ Gessit se integerrime atque splendidissime. quo quidem modo demonstravit pristinum questum suum fortune, presentem autem dignitatem moribus ... imputari debere.
¶ At P. Rutilius non publicanum in sicilia egit sed operas publicanis dedit. Idem ultimam inopiam suam auctorato sociis officio sustentavit. Ab hoc postmodum consule leges universi siculi acceperunt acerbissimoque predonum ac fugitivorum bello liberati sunt. Portus ipsos si quis modo mutis rebus inest sensus tantam in eodem homine varietatem status admiratos arbitror. Quem enim diurnas capturas exigentem animadverterant eundem iura dantem classesque et exercitus regentem viderunt. ¶ Huic tanto incremento maius adiciam. Asculo capto Gn. Pompeius magni pater publii Ventidium etate puerili in triumpho suo populi oculis subiecit. Hic est Ventidius qui postea ex Parthis et per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus triumphum duxit. Ita qui captivus carcerem exhorruerat, victor Capitolium felicitate celebravit. In eodem etiam illud ... quod eodem anno pretor consul est factus.

Casum vero nec contemptum [illegible] varietatem. L. Lentulus consularis lege Cecilia [illegible] repetundarum crimine
oppressus censor cum L. Censorino creatus est. Quem quidem fortuna inter ornamenta et dedecora
alterna vice versavit. Consulatui enim illius dampnationem, dampnationi autem censuram subiciendo, et
nec bonis eum perpetuis frui nec malis eternis ingemiscere [illegible] patiendo. [illegible] ipsa vel
uti voluit et Cn. Cornelio Scipione Asine, qui consul a Penis apud Lipparas ca-
ptus cum belli iure omnia perdidisset [illegible] deinde [illegible] adiutus cuncta reciperavit. Consul
iterum creatus est. Quis crederet illum a duodecim securibus ad Kartaginensium per-
venturum cathenas? Quis rursus existimaret a Punicis vinculis ad summi imperii perve-
nturum insignia? Ceterum ex consule captivus et ex captivo consul est factus.

Quid Cassio [illegible] pecunie magnitudo locupletis nomen dedit? Sed eidem postea
inopia [illegible] turpis nota decoctoris [illegible] suplantavit [illegible] bona eius a creditoribus [illegible]
[illegible] potentia [illegible] [illegible] sigillis [illegible] [illegible] eruit. [illegible]
[illegible] dives ab [illegible] salutaretur. ¶ Q. Cecilius [illegible] Q. Cepio [illegible]-
[illegible] [illegible] splendore et triumphi claritate consulatus [illegible] maxi-
mi [illegible] sacerdotio ut senatus patronus diceretur assequatus in publicis vinculis
spiritum deposuit. Corpusque eius funestis carnificis manibus laceratum in scalis Ge-
moniis iacens [illegible] [illegible] toti fori [illegible] conspectum est.

Iam C. Marii maxima fortune luctatio est. [illegible] enim eius impetus [illegible] corporis qua a-
nimi fortissime sustinuit. Arpinatibus honoribus iudicatus inferior questuram Rome
petere ausus est. Patientia deinde repulsarum [illegible] magis in curiam quam venit
[illegible] [illegible] edilitatis [illegible] consimilem campi notam expertus pretorie candidatus supremo loco
ita [illegible] quem tamen non sine periculo obtinuit. Ambitus enim accusatus vix atque egre absolutionem
a iudicibus impetravit. Ex illo Mario tam humili Arpini tam ignobili Rome tam fastidiendo
candidato ille Marius evasit qui Africam subegit, qui Iugurtham regem ante currum egit, qui
Teutonorum Cimbrorumque exercitus delevit, cuius bina tropea in urbe spectantur, cuius septem in
fastis consulatus leguntur, cui post exilium consuli creari et ex proscripto proscriptorem facere pro-
scriptorum contigit. Quid huius condicione inconstantius aut mutabilius? quem si inter miseros posue-
ris miserrimus, inter felices felicissimus reperietur. ¶ G. autem Cesar cuius virtutes aditum sibi
in celum instruxerunt inter prime iuvente initia privatus Asiam petens a maritimis predonibus
[illegible] insulam [illegible] exceptus quinquaginta se talentis redemit. Parva igitur summa cla-

uissimus mundi sed in pristino inoperatione [illegible] forma soluit. Quod est [illegible] [illegible] quantum
fuit [illegible] [illegible]. diuinitas sic patet sed [illegible] [illegible] [illegible] uidetur. Con
nuo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ¶ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ne [illegible] [illegible] [illegible] ¶ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] polemo [illegible]
sed et ipsa infamia gaudens [illegible] [illegible] [illegible] post [illegible] solis sed p [illegible] [illegible]
[illegible] domumque [illegible] xenocratis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] unguentis
delibutus [illegible] capite redimito [illegible] [illegible] [illegible] referta turba doctorum hominum scola
[illegible] [illegible] nec contentus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible]
[illegible] prudentissime precepta [illegible] [illegible] [illegible] ¶ Orat deinde ut par erat omne [illegible]
[illegible] xenocrates [illegible] in eodem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de modestia
[illegible] [illegible] loqui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] polemo primum coro
nas capite detractas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ¶ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] medicina [illegible] ex infami [illegible] maximus phylosophus euasit [illegible] [illegible]
[illegible] nequaquam [illegible] habitauit. ¶ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] postea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Europe [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] assumpsit ¶ Cimonis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ¶ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] infugit
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ¶ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] abundantissimis bonis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nec sine
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] placido [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ¶ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] capite [illegible] qui
[illegible] [illegible] ¶ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] O [illegible] [illegible]

regno prefuit in excelsissimo Micalensis montis uertice cruci affixus est. E qua putres eius artus tabido cruore manantia membra atque illam leuam cui Neptunus anulum piscatoris manu restituerat situ marcidam Samos amara seruitute aliquandiu pressa liberis ac letis oculis aspexit. Dionisius autem cum hereditatis nomine a patre [illegible] Siracusanorum ac pene totius Sicilie tirannidem accepisset maximarum opum dominus exercitum dux rector classium equitum potens propter inopiam litteras puerulos Corinthi docuit. Eodemque tempore tanta mutatione [illegible] ne quis nimis fortune crederet magister ludi factus ex tiranno monuit.

Sequitur hunc Siphax rex consimilem fortune iniquitatem expertus. Quem amicum hinc Roma per Scipionem illinc Karthago per Hasdrubalem ultro petitum ad penates [illegible]. Ceterum eo claritatis euectus [illegible] populorum arbiter sed uictor [illegible] parui temporis interiecta mora catenatus a Lelio legato ad Scipionem imperatorem pertractus est. Cuiusque dexteram regio insidens solio arroganti manu attigerat eius genibus supplex prouolutus est. Caduca nimirum et fragilia puerilibusque consentanea crepundiis sunt ista que uires atque opes humane uocantur. Affluunt subito repente dilabuntur nullo in loco nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt. Sed incertissimo flatu fortune huc atque illuc acta quos sublime extulerunt improuiso recursu destitutos profundo cladium miserabiliter inmergunt. Itaque neque existimari neque dici debent bona que inflictorum malorum amaritudine desiderium sui duplicant.

De felicitate	ca. i.	De testamentis que rescissa sunt.	ca. vii.
Liberaliter dicta aut facta.	ca. ii.	Que testamenta rata manserunt cum causas	
Uafre dicta aut facta	ca. iii.	habuerint cur rescindi possent	ca. viii.
Strategemata	ca. iiii.	Cum de [illegible] opinione homini [illegible] fuerit	ca. [illegible]
De repulsis.	ca. v.		
De necessitate	ca. vi.		

Uolubilis fortune complura exempla rettulimus. constantis propitie admodum pauca narrari possunt. Quo patet eam aduersis studio cupido animo infligere. secundis parco tribuere. Eadem ubi malignitatis obliuisci sibi imperauit. non solum plurima ac maxima sed etiam perpetua bona congerit. Uideamus ergo quot gradibus beneficiorum [illegible] Metellum a primo originis die ad ultimum usque fati tempus numquam cessante indulgentia ad summum beate uite cumulum perduxerit. [illegible]

[illegible] nolu[illegible] [illegible] nobilissime [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] ut sufficere [illegible] [illegible]
[illegible] imperatorie [illegible] [illegible]
[illegible] tres filios consules [illegible] triumphales [illegible] ut [illegible]
filias nuptum dare [illegible] suo [illegible] tot [illegible] tot [illegible]
[illegible] facto [illegible] omnis denique [illegible]
[illegible] contemplare [illegible] reperire [illegible]
[illegible] pectoribus [illegible] manibus [illegible] consummate [illegible]
[illegible] complexu [illegible]
[illegible] imposuerunt.

Cui [illegible] [illegible]
[illegible] instar [illegible] Apollinis [illegible] [illegible] aliquis [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] pauperrimi [illegible] agelli sui [illegible]
[illegible] beate vite finem [illegible]
[illegible] respondit magis se probare [illegible]
[illegible] felicitatis [illegible] aula [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] expeditum [illegible]
[illegible] Sapienter dicta aut facta

Nunc [illegible] felicitatis explicabo [illegible] in [illegible] nec [illegible]
pectoris [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] in desidia [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] explorato [illegible]
[illegible] emendandis [illegible] negabat [illegible]
cum hoste [illegible] aut [illegible] que prudens [illegible]
prosperam [illegible] tres [illegible]
[illegible] absumens [illegible] ignaviae [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
quam [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

carne et prisci roboris mente hebetari ... illo sa[illegible] hom[illegible] finibus cons[illegible] la[illegible]
[illegible] sapiens a M. oru[illegible] lutano [illegible] splendido equite ro[mano] inter iudice desponsi[illegible] quo[illegible]
us ad adulterium [illegible] non est fecit [illegible] ui[illegible] promulgatione sua fnire uoluit ne
aut probatum [illegible] si [illegible] iudicasset [illegible] ut [illegible] bonum esse [illegible]
[illegible] laudibus continentie [illegible] in sapiens [illegible] exhibuit.

Papirius cursor consul cum aquiloniam oppugnaret [illegible] uellet committere pullarius
[illegible] auspicium optimum [illegible] renuntiasset de fallacia [illegible] factus [illegible] et
tu bonum omen datum credidit et pugnam iniit. Ceterum [illegible] ipsam aciem constituit [illegible]
[illegible] non expiarent. directum est [illegible] fuit ce
lestis [illegible] ipsum pullarium pectus eius
ex[illegible] consul fecit [illegible] aquiloniam [illegible] Tam acto
[illegible] pacto [illegible] debet [illegible]
fore. Cum [illegible] consul [illegible]
[illegible] imperii capiendi [illegible]

Nec ad senatus acta transgrediar. Cum aduersus hanibalem Claudium neronem [illegible]
[illegible] mitteret consul [illegible] pares [illegible] fe [illegible]
uideret summo [illegible] priuatas dissensiones [illegible] militia
[illegible] consilii impio et ubi concordia [illegible] cum
[illegible] ceteris [illegible] claudium [illegible]
[illegible] consul [illegible] cum obrutus aspectu [illegible]
[illegible] pro rostris [illegible] causae dicte decreto suo liberauit [illegible] iudicans me
[illegible] reddendo qui exigere debet [illegible] non reddere.

Pa[illegible] senatus [illegible] agrarias leges promulgare ausus morte
multauit [illegible]
[illegible] eodem [illegible] auctore [illegible]
[illegible] aduersus [illegible] in [illegible]
[illegible]
[illegible] opere [illegible]
[illegible] pace quiescentes [illegible] sepulit.

Tempus deficiet [illegible] robore corpor[illegible]
[illegible]
[illegible]

S[illegible] humane sapientie [illegible] a diis immortalibus [illegible]
[illegible] quod [illegible]
[illegible] tenebris uoluta [illegible]

lyre pater [illegible] erroribus [illegible] speciebus [illegible] minus ex eo faciet [illegible]
concupisti qui comule pessum dederit regna [illegible] xx [illegible]
[illegible] splendidis [illegible] alii illustrant [illegible] nonnumquam fuit domo [illegible]
[illegible] Desine [illegible] stulta [illegible] malorum tuorum [illegible] quasi [illegible]
[illegible] tuo [illegible] bona [illegible] faciat [illegible] aperissime [illegible]
Ita expedita [illegible] compendiaria [illegible] dicebat [illegible] ut quales uideri
uellent tales et essent [illegible] apte monebat ut homines [illegible] haurirent [illegible]
[illegible] quidam consuleret [illegible] an se [illegible] matrimonio
[illegible] fecisset [illegible] inquit [illegible] hic
[illegible] solitudo [illegible] dotis exprobatio affinium
[illegible] matrimonio [illegible]
[illegible] garrula [illegible] lingua [illegible] facile delectus. Idem cum atheniensium [illegible]
[illegible] tulisset [illegible] e manu [illegible]
[illegible] uociferatione [illegible]
[illegible] pectore [illegible] quidem [illegible]
[illegible] Age [illegible] uideret [illegible]
[illegible] habere [illegible]
[illegible] Ille [illegible]
[illegible] circumfluerent [illegible]
[illegible] inquit [illegible]
[illegible] deflere [illegible]
solacia [illegible] humanae cladis [illegible]
[illegible] sua contulissent [illegible]
[illegible]
[illegible] fieri [illegible]
lumen abire [illegible] onustus [illegible] rogatus [illegible] ex bonis
[illegible] pectore [illegible] gestabat [illegible]
[illegible] mortalium [illegible] deorum [illegible]
[illegible] fugientem [illegible]

Iam plato [illegible] beatae [illegible] urbes futurum
[illegible] aut sapientes [illegible] sapientia [illegible]

Rex ille [illegible] quem [illegible] caput [illegible] imponeret [illegible]
[illegible] quem [illegible] tueri [illegible]
[illegible] uellet;

Quid [illegible] laudabile [illegible] maledico [illegible] silentio [illegible]
[illegible] ex his [illegible] tacuisse [illegible]

Aristoteles [illegible] est [illegible] populi [illegible] ab [illegible]
[illegible] in urbe [illegible] obsequi [illegible]

[illegible] nobilitatis [illegible] [illegible] [illegible] quo non [illegible] [illegible] unde [illegible] [illegible] est Thales [illegible]
[illegible] [illegible] allecent [illegible] quit ut nos [illegible] [illegible] vellent aurum
[illegible] celestis [illegible] ad [illegible] [illegible] sequitur quidem [illegible]
[illegible] pater Themistocles [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] probato collocaret [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quo [illegible]
[illegible] [illegible] diuitias [illegible] locuplet [illegible] philippi [illegible]
In qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] conani [illegible]
[illegible] [illegible] filii [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible]
quoi prauam ad amorem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vero [illegible]
[illegible] gratie [illegible] [illegible] Callisthenem [illegible] [illegible] Alexandri
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] vel [illegible] vel sermone est acceptior. At ille dum alexandrum persica macedonis sa-
lutatorem gaudentem [illegible] ad macedonicos mores invitum reuocare [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] patre loqui debere predicabat quam laudare se vani [illegible] [illegible] stulta esset.

A [illegible] [illegible] voluptates [illegible] considerem quas quidem [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cupide [illegible]

Nec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quoniam est beatus nemo igitur [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in illo [illegible] [illegible] [illegible]
credi. Non erit ille diuitiis et honoribus abundans sed aut exigui [illegible] [illegible]
[illegible] doctrine fidelis ac pertinax cultor in secessu [illegible] [illegible] beatior. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alexandro [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aranearum
telis comparabat. Nam ut illas infirmiora animalia retinere valent [illegible] [illegible]
humiles [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] potentes non alligari. [illegible] et agesilai facto sapi-
entiam. [illegible] [illegible] [illegible] publicam lacedemoniorum conspirationes ortas noctu compi [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] supplicium sumi uetabant. Comp [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] restituit atque utrumque simul prouidit ne salutaris
[illegible] animaduersio vel iniusta esset vel iure impediretur. Itaque ut [illegible] esse [illegible] [illegible] non fuerit;

S [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fide [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui infestas [illegible] [illegible] erat [illegible]
[illegible] post tantam cladem [illegible] defecisse. Atque ut audiuit neminem ad hanibalem transisse [illegible]

[illegible] per quos deprecatorem meruerant. Ac si fidem adhibuisset, in foedere pacto
bello victa Karthago neque tertio deleta foret. Ne Samnites quidem tam gravis [illegible]
supplicium pependissent, quod Herennii Pontii [illegible] consilium neglexerunt. Qui auctoritate et prudentia ceteris praestans
ab exercitu et duce eius filio suo consultus, quid fieri de legionibus romanis apud Furcas Caudinas
inclusis deberet, omnes inviolatos dimittendos censuit. Postero die eadem de re interrogatus deleri eos opor-
tere dixit, ut aut maximo beneficio gratia hostium [illegible] aut gravissima iactura vires confringerentur.
Sed improvida [illegible] temeritas victorum dum utrumque spernit, Samnites sub iugum missis in perniciem suam accendit.

Multo et magis sapientiae est parvulum adiciam. Lentes [illegible] exercitum [illegible] corque
vehementer odere [illegible] volunt, ut mala consuetudine delectentur operantur. [illegible] genere [illegible]
fluminis ultroque [illegible] [illegible] praesentem [illegible] monitu [illegible]
[illegible] dulcedo est.

De vafre dicta aut facta. ca. iij.

Est et illud factorum dictorumque genus a sapientia proximo deflexu ad vafritie nomen per [illegible]
[illegible]. Quod nisi fallacie vires assumpserit, fidem propositi non invenit, laudemque occulto mag[illegible]
tramite [illegible] [illegible]. Servio Tullio regnante, cuidam patrifamilias in agro
sabino praecipue magnitudinis eximie forme vacca nata est. Quam oraculorum certissimi auctores
in hoc a diis immortalibus editam responderunt, ut quisquis eam Aventinensi Diane immolasset,
eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. Laetus eo dominus bovem summa cum festinatione actam in
[illegible] mactandam in Aventinum [illegible] Diane constituit [illegible] Sabinis regium [illegible] gentis [illegible]
[illegible]. De qua re antistes templi [illegible] certior factus, religionem hospiti [illegible], ne prius victimam
caederet quam proximo se aqua abluisset. Eoque alveo Tiberis petito [illegible] quam immolavit [illegible]
[illegible] tot civitatum, tot gentium dominam pio sacrificii furto reddidit. Quo in genere acu-
minis in primis Iunius Brutus referendus est. [illegible] a rege Tarquinio avunculo suo omnem nobili-
tatis indolem excerpi, [illegible] fratrem suum quod vegetioris ingenii erat interfectum, [illegible]
obtusi se cordis esse [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] virtutes suas texit. Profectus etiam Delphos
cum Tarquinii filiis quos is ad Apollinem Pythium muneribus et sacrificiis honorandum miserat, aurum
deo nomine doni cavato baculo inclusum tulit, quia timebat ne sibi caeleste numen aperta
liberalitate venerari tutum non esset. Peractis deinde mandatis patris, Apollinem iuvenes consuluerunt
quisnam ex ipsis Romae regnaturus videretur. At is penes eum summam potestatem urbis nostre futuram
[illegible], qui ante omnes matri osculum dedisset. Tum Brutus perinde atque casu prolapsus de industria se
abiecit, terramque communem omnium matrem existimans osculatus est. Quod tam vafre telluri im-
pressum osculum Bruto libertatem urbis primumque locum in fastis tribuit. Scipio quoque super-
ior praesidium calliditatis amplexus est. Ex Sicilia enim petens Africam [illegible] [illegible] pedi-
tibus romanis trecentorum equitum numerum complere vellet neque tam subito eos instruere posset, quod
temporis [illegible] angustie negabant, sagacitate consilii assecutus est. Namque ex iis iuvenibus quos secum

e tota Sicilia nobilissimos et ditissimos sed inermes habebat ad se vocatos, arma speciosa
et electos equos quam celerrime expedire iussit, velut eos continuo secum ad oppugnan-
dam Karthaginem abducturus. Qui cum imperio ut celeriter ita longinqui et periculosi belli re-
spectu sollicitis animis paruissent, remittere Scipio illam expeditionem, si arma et equos mili-
tibus suis tradere voluissent, edixit. Rapuit condicionem imbellis ac timida iuventus instrumento-
que suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis providit ut quod protinus imperaret, gravis
prius deinde remisso militie metu [illegible] fieret. Quod sequitur narrandum est.
Q. Fabius Labeo arbiter a senatu finium constituendorum inter Nolanos ac Neapolitanos datus
cum in rem presentem venisset, utrosque separatim monuit ut omissa cupiditate regredi modo
controversia quam progredi mallent. Id cum utraque pars auctoritate viri mota fecisset, aliquantu-
lum in medio vacui agri relictum est. Constitutis deinde finibus ut ipsi terminaverant, quic-
quid reliqui soli fuit populo romano adiudicavit. Ceterum etsi circumventi Nolani ac Neapolita-
ni queri nichil potuerunt secundum ipsorum demonstrationem dicta sententia, improbo tamen prestigiorum genere no-
vum civitati nostre vectigal accessit. Eundem ferunt cum a rege Anthioco, quem bello
superaverat, ex federe icto dimidiam partem navium accipere deberet, medias omnes secuisse, ut
eum tota classe privaret. Sed iam M. Antonio remittendum convicium est. Qui idcir-
co se aiebat nullam orationem scripsisse, ut si quid superiore iudicio actum esset quod ei quem postea defen-
surus esset nocitum foret, non dictum a se affirmare posset, quia facti vix pudentis causam tolerabilem
habuit. Pro periclitantium enim capite non solum eloquentia sua uti sed etiam verecundia abuti paratus erat.
Sertorius vero corporis robore atque animi consilio parem Mario [illegible] ducem nactus, cum propter Si-
llanam Lusitanorum dux fieri coactus esset, cum eos oratione flectere non posset ne cum Romanis universa acie con-
fligere vellent, vafro consilio ad suam sententiam perduxit. Duos enim in conspectu eorum consti-
tuit equos, validissimum alterum, alterum infirmissimum. Ac deinde validi caudam ab imbecillo
sene paulatim carpi, infirmi a iuvene eximiarum virium universam convelli iussit. Obtempera-
tum imperio est. Sed dum adolescentis dextra irrito se labore fatigat, senio confecta manus
ministerium exsecuta est. Tunc barbare contioni quorsum ea res tenderet cognoscere cupi-
enti subiecit equi caude consimilem esse nostrum exercitum, cuius partes aliquis aggrediens opprimere
posset, universum conatus prosternere celerius traderet victoriam quam occuparet. Ita
gens barbara aspera et regi difficilis in exitium suum ruens quam utilitatem auribus respuebat oculis pervidit.
Ubi autem mirum quid dimicare [illegible] fuit cuius precipue fortitudine Nolanum [illegible] dubie
fidei suspectum et strenue opere Lucanum equitem amore scorti perditum in castris habuit, ut utroque
potius bono milite uteretur quam in utrumque animadverteret, alterius suspicionem suam dissimulavit, a-

altert disciplinaz a recto tenore deflexit. Nanq; illius bene pro tribunali laudato ordine gñe honoris
prosequendo auiz suuz a primo ad Romanos coegit reuocare. Et hunc diu meriti tanta redditione
passo patiētissimus pro nobis excusationemq; reddidit. // Veniaz nc̄ ad eos q̄bz sal' astutia q̄sita est.
Moluius edilis pleb. proscriptus assumpto illius habitu p ueneria uicos publicas stipes petens quid
nās ueneria ceteris occurrentis dignosci possit n̄ est. Eo q̄ fallacius quē tectus .T. M. bruti casca pueit.
Quid illa necessitate tristius que magistratu ps iā abiecto honoris p̄textu alienigene religionis
obscuratum insignibus p urbez iussit incedere. Oes hij sue uite aut illi aliene mortis cup.
di qui talia uel ipsi sustinuerint l alios pati coegerint.
Aliquanto speciosius Sextus Sattium betulonis in eadem gñe cuius ultime sortis auxilium
cum a triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset. continuo p̄ture insignia tenuit
precedentibus q̄ in modum lictorum et apparitorum et suorum publicorum subornatis uehicula comprehendit. ho
spitia occupauit. obuios summouit. Ac tam audaci usurpatione imperij in maxima luce densissimas
hostilibus oculis tenebras effudit. Idem ut puteolos uenit perinde ut publicum ministerium agens
summa cum licentia correptis nauibus in siciliam certissimum tunc proscriptorum perfugium penetrauit.
His uno adiecto leniorum note exemplo ad externa transibit. Amantissimum quidem filij cum eum
in concessis ac periculosis facibus accensum ab insana cupiditate pater inhibere uellet salubri co
silio patrium in ulgentiam temperauit. petijt enim ut prius se ad eas quaz diligebat uel uulgari
et permissa uenere uteret. Quo p̄stabo obsecut adolescens infelicis in imperio sanitate licentis
concubitus resolutum ad id qd non licebat tardiorem pigrioremque afferens paulatim deposuit.
Adom, Alexander macedonum rex sorte monit ut eum qui sibi in porta egresso primus occurrit
ss interfici iuberet. Asinarium forte sibi obuiam factum ad mortem abripi imperasset. eoq; querente
quidnam se immerentem capitali supplicio innocentemque adijceret. cum ad excusandum factum suum
oraculi preceptum retulisset. Asinarius si ita ē inquit rex aliuz sors huic morti destinauit. nam
asellus quem ego ante me agebam prior tibi occurrit. Delectatus Alexander et illius tam callido dicto
et quod se reuocatum ab errore erat occasione in aliquanto uiliore animali expiandi religionis rapuit. Sū
ma in hoc mansuetudo in altero uis regis equisona calliditas;
Sordida magorum dominatione oppressa darius cum sex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis. pactum
cum perfecti operis consortibus fecit ut equis insidentes solis ortu cursum in quendam locum diri
gerent. Is q; regno potiretur cuius equus in eo primum hinuisset. Ceterum maxime premij competitoribus
fortune beneficium expectantibus solus acumine equisonis sui ebaris prosperum exoptatrici
affectum assecutus est. Qui in eque genitalem ptem demissam manum cum ad eum locum uenitum
esset naribus equi admouit. Quo odore irritatus ante omnes hinnitum edidit. auditoque eo sex
reliqui summe potestatis candidati continuo equis delapsi ut est mos persarum humi prostratis
corporibus darium regem salutauerunt. Quantum imperium quam paruo interceptum ē uafframento;
Bias. at cum sapientia diutinior inter homines est quam prudentia pene fuit Siquid hec et nunc spirat
illi perinde atque extincte uestigia tamen extant ita aiebat oportere homines in usu amicitie uersari

ut meminisset etiam ad gravissimas inimicitias posse converti. Quod quidem preceptum prima specie nimis fortasse callidum videatur inimicumque simplicitati qua precipue familiaritas gaudeat. sed si altior animi cogitatio demissa fuerit, perquam utile reperietur.

Lampsacene vero urbis salus unius vafframenti beneficio constitit. Nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur progressumque extra menia Anaximenen preceptorem suum vidisset, quia manifestum erat futurum ut preces suas ire ei opponeret, non facturum se quod petisset iuravit. Tunc Anaximenes peto inquit ut Lampsacum diruas. hec velocitas sagacitatis oppidum vetusta nobilitate inclitum exitio cui destinatum erat subtraxit.

Demosthenis quoque astutia mirifice cuidam anulle succursum est. que pecuniam depositi nomine a duobus hospitibus acceperat ea condicione ut illam simul utrisque redderet. Quorum alter interiecto tempore tamquam mortuo socio squalore obsitus decepte omnes nummos abstulit. Supervenit deinde alter et depositum petere cepit. Haerebat misera et in maxima pariter et pecunie et defensionis penuria iam de laqueo et suspendio cogitabat. Sed oportune Demosthenes ei patronus affuit. Qui ut in advocationem venit mulier inquit parata est deposito se fide solvere. Sed nisi socium adduxeris id facere non potest. quoniam ut ipse vociferaris, hec dicta est lex ne pecunia alteri sine altero numeraretur.

Ac ne illud quidem parum prudenter. Cum Athenis universe plebis invisus causam apud eam capitali crimine diceret maximum honorem subito petere cepit non quod speraret se illum consequi posse sed ut haberent homines ubi procursum ire qui acerrimum esse solet effunderent. neque eum tam callida consilii ratio fefellit. Comitiis enim clamore infesto et crebris totius concionis sibilis vexatus nota et denegati honoris prestrictus eiusdem plebis paulopost in discrimine vite clementissima suffragia expertus est. Et si adhuc ei ultricem sitienti capiti suo pectam obiecisset nullam precem defensionis odio obseratis auribus reciperent.

Huic vafframento consilii illa calliditas superior. Hanibal a Iulio consule navali prelio victus timensque amisse classis penas dare offensam astutia avertit. Nam ex illa infelici pugna priusquam cladis nuntius domum perveniret quendam ex amicis compositum et formatum Karthaginem misit. Qui postquam civitatis eius curiam intravit consulit vos inquit Hanibal cum dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias advenerit, an cum eo confligere debeat. Acclamavit universus senatus non esse dubium quin oporteret. Tum ille conflixit inquit et superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare quod ipsi fieri debuisse iudicaverant.

Idem Hanibal Fabium Maximum invictam armorum suorum vim saluberrimis cunctationibus pugne ludificantem ut aliqua suspitione trahendi belli respergeret totius Italie agros ferro atque igne vastando unius eius fundum immunem ab hoc iniurie genere reliquit. Profecisset aliquid aliquid tanti beneficii insidiosa adumbratio eius nisi Romane urbi et Fabii pietas et Hanibalis vafframenti mores fuissent notissimi.

Tusculanis et acumine consilii incolumitas parta est. Nam cum crebris rebellionibus meruissent ut eorum urbem funditus Romani evertere vellent atque ad id exequendum Furius Camillus maximus dux validissimo instructus exercitu venisset, universi Tusculani obviam processerunt. commeatus et cetera pacis munia benignissime prestiterunt. Armatum etiam intrare menia passi sunt nec vultu nec habitu mutato. Qua constantia tranquillitatis non solum ad amicitie nomen verum etiam ad communionem civitatis ipsi penetraverunt. Sagaci erale

us. simplicitate quam apti esse intellexerant merito officio dissimulare quam armis protegere.

Et volscorum ducis Tullii execrabile consilium. Qui ad bellum inferendum romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot adversis preliis contusos animos suorum et ob id pacem promptiores animadverteret, insidiosa ratione quo volebat (ad eum locum) compulit. Nam cum spectandorum ludorum gratia magna volscorum multitudo romam convenisset, consulibus dixit vehementer se timere ne quid hostile subito molirentur. Monuitque ut essent cautiores et protinus ipse urbe egressus est. Quam rem consules ad senatum detulerunt qui tamen si nulla suspitio suberat, auctoritate tamen Tullii commoti ut ante noctem volsci abirent decrevit. Qua contumelia irritati facile impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium versuti ducis simulatione benivolentie involutum duos simul populos fefellit, romanum ut insontes noxie (?) volscum ut deceptis irasceretur.

Strategemata capitulum iiii^m^.

Illa vero pars calliditatis egregia et ab omni reprehensione procul remota cuius opera quia appellatione nostra vix apte exprimi possunt greca pronuntiatione strategemata dicuntur. Omnibus militaribus copiis Tullus hostilius fidenas aggressus que sue gentis imperii nostri incunabula crebris rebellationibus torpere passe non sunt. finitimisque tropheis ac triumphis alere virtutem eius spiritus sua ulterius promovere docuerunt. Metii fuffetii dux albanorum dubiam et suspectam semper societatis sue fidem repente in ipsa acie detexit. Detecto enim romanorum exercitus latere in proximo colle consedit. pro adiutore speculator pugne futurus ut aut victis insultaret aut victores fessos aggrederetur. Non erat dubium quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset. Cum eodem tempore et hostes confligere et auxilia deficere cernerent. Itaque ne id fieret Tullus providit. Concitato enim equo omnes pugnantium globos pervasit predicans suo iussu secessisse Metium cumque cum ipse signum dedisset invasurum fidenatium terga. Quo imperatoris artis consilio metum fiducia mutavit. proque trepidatione alacritate suorum pectora replevit. || Et ne continuo a nostris regibus recedam Sextus Tarquinius Tarquinii filius indigne ferens quod patris viribus expugnari Gabii nequirent valentiorem armis excogitavit rationem qua interceptum illud oppidum romano imperio adiceret. Subito namque se ad Gabios contulit tamquam parentis sevitiam et verbera que voluntate sua perpessus erat fugiens ac paulatim uniuscuiusque fictis et compositis blanditiis alliciendo benivolentiam ut apud omnes plurimum posset consecutus familiarem suum ad patrem misit indicaturum quemadmodum cuncta in manu sua haberet et quesiturum quidnam fieri vellet. Iuvenili calliditati senilis astutia respondit. Siquidem re eximia delectatus Tarquinius fidei autem nuntii parum credulus nichil respondit. Sed seducto eo in ortum maxima et altissima papaverum capita baculo decussit. Cognito adolescens silentio simulac patris facto causam alterius argumenti pervenit. Nec ignoravit precipi sibi ut excellentissimum quemque Gabinorum aut exilio summoveret aut morte consumeret. Ergo spoliatam bonis propugnatoribus civitatem tamen non vinctis manibus ei tradidit.

Illud quoque maioribus et consilio prudenter et exitu feliciter provisum. Cum enim urbe capta galli capitolium obsiderent solamque potiendi eius spem in fame eorum repositam animadverterent prudenti callido genere consilii unico perseverantie irritamento victores spoliaverunt. panes enim iacere compluribus e locis ceperunt.

Volsci plurimos victi fuerint a romanis et ideo tanquam capti verius corpora tenebant et non fracto sed tullus dux eorum volscorum ... bellum ... cum eis male ... et bellum movet.

Nota quod illam ... ... non ... fide ut ... duce ...

Galli crederent ... ad ... tam committendam obsidionem

Quo spectaculo obstupefacti [gallos] infinitamque frumenti abundantiam nobis superesse credentes ad pactionem omittende obsidionis compulerunt. Adfuit etiam tunc pro Iupiter romane virtutis presidium ab astutia mutuantibus cum summam alimentorum inopiam proicere presidia inopie cernerent. Igitur ut vaffro ita periculoso consilio salutarem exitum dedit;

Idemque Iupiter postea prestantissimorum ducum nostrorum sagacibus consiliis propitius aspiravit. Nam cum alterum Italie latus Hanibal laceraret, alterum invasisset Hasdrubal, ne duorum fratrum iuncte copie intolerabili onere fessas [ad dolorem] iam res nostras urgerent, hinc Claudii Neronis vegetum consilium, illinc Livii Salinatoris inclita prudentia effecit. Nero enim compresso a se in Lucanis Hanibale presentiam suam quam ita res belli desiderabat mentitus hosti ad opem collegee ferendam per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Umbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus summa cum dissimulatione Neronem castris noctu recepit. Tribunos enim a tribunis, centuriones a centurionibus, equites ab equitibus, pedites a peditibus excipi iussit. ac sine ulla tumultuatione solo vix uno exercitu sapiente [facete] alterum inseruit. Quo evenit ne Hasdrubal cum duobus se consulibus preliaturum prius sciret quam utriusque virtute prostratus est.

Ita illa toto terrarum orbe infamis punica calliditas romana elusa prudentia Hanibalem Neroni, Hasdrubalem Salinatori decipiendum tradidit:

Memorabilis etiam consilii Q. Metellus qui cum proconsule bellum in Hyspania gereret, urbem [in hyspania adversus celtiberos] Contrebiam caput eius gentis [celtiberie] viribus expugnare non posset, intra pectus suum multum ac diu consiliis agitatis viam repperit qua propositum ad exitum perduceret. Itinera magno impetu ingrediebatur; deinde alias atque alias regiones petebat, eum interim tam suis omnibus quam ipsis hostibus [celtiberie] ignota erat causa inopinate ac subite fluctuationis. Interrogatus quoque a quodam amicissimo sibi quid ita sparsum et incertum militie genus sequeretur? Absiste inquit istud querere. Nam si huius consilii mei interiorem tunicam [camisiam] conscia esse sensero, continuo eam cremari iubebo. Quorsum igitur ista dissimulatio erupit, aut quem finem habuit? postquam et exercitum suum ignorantia et totam celtiberiam errore implicavit, cum alio cursum direxisset, subito ad Trebiam reflexit, eamque inopinatam et attonitam oppressit. Ergo nisi mentem suam dolos scrutari coegisset, ad ultimam ei senectutem apud menia Trebie armato sedendum foret.

Externa quarta.

Agathocles autem Siracusarum rex audacter callidus. Cum enim urbem eius maiore ex parte Kartaginenses occupassent, exercitum suum in Affricam traiecit, ut metum metu, vim vi discuteret. Neque sine effectu. Nam repentino eius adventu perculsi Peni libenter incolumitatem suam salute hostium redemerunt, pactique sunt ut in eodem tempore et Affrica Siculis et Sicilia punicis armis liberaretur. Agathocles ergo Siracusanorum menia si tueri perseverasset, illa belli malis urgeretur, bona propria fruenda securae Kartagini reliquisset. Verum inferendo que patiebatur, dum alienas potius lacessit opes quam suas tuetur, quo equiore animo regnum deseruit, eo tutius recepit;

romulo. Illa fuit astucia infamis in toto orbe terrarum decepta romana prudentia, tradidit Hanibalem decipiendum Neroni, Hasdrubalem Salinatori

Deinde alias atque alias regiones petebat, hos obsidebat, motos paulopost ad illos transgrediebatur.

Quid hanibal.

Quid hanibal Canensem populi romani aciem nonne prius quam ad dimicandum descenderet compluribus astutie compulitam laqueis ad tam miserabilem perduxit exitum. Ante omnia enim providit ut et solem et pulverem qui ibi vento multus excitari solet adversum haberet. Deinde partem copiarum suarum inter ipsum prelii tempus de industria fugere iussit, quam cum a reliquo exercitu abruptam legio romana insequeretur trucidari ab eis quos in insidiis collocaverat curavit. Postremo quadringentos equites subornavit qui simulata transitione petierunt consules. A quo iussi more transfugarum depositis armis in ultimam pugne partem secedere districtis gladiis quos inter tunicas et loricas abdiderant poplites pugnantium romanorum ceciderunt. hec fuit punica fortitudo dolis et insidiis et fallacia instructa. que nunc certissima circumvente virtutis nostre excusatio est, quoniam decepti magis quam devicti sumus.

De repulsis ca. [illegible]

Campi quoque representata condicio ambitiosam ingredientibus viam ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum eventus utiliter instruxerit: quia propositis ante oculos clarissimorum virorum repulsis ut non minore cum spe honores ita prudentiore cum iudicio petent meminerintque nefas non esse aliquid ab omnibus uni negari cum sepenumero singuli cunctorum voluntatibus resistere fas esse duxerint, sacientes et patientia querere debere quod gratia impetrari nequiverit.

Elius tubero a q. fabio maximo epulum populo nomine p. affricani patrui sui dante rogatus ut triclinium sterneret lectulos punicanis pellibus edinis stravit et pro argenteis vasis samia exposuit. Cuius rei deformitas sic homines offendit ut cum alioquin vir egregius haberetur comitiisque pretoriis candidatus in campum l. paulo avo et p. affricano avunculo nixus descendisset repulsa inde abiret notatus. Nam ut privatim frugalitas probatur ita publice maxima cura splendoris habenda est. Urbs enim non unius convivii numero, sed totam se in illis pelliculis iacuisse credens ruborem epuli suffragiis suis vindicavit. P. autem scipio nasica toge potentie clarissimum lumen qui consul iugurthe bellum indixit, qui matrem ideam a phrygiis sedibus ad nostras aras focosque migrantem sanctissimis manibus excepit, qui multas et pestiferas seditiones auctoritatis sue robore oppressit, quo principe senatus per aliquot annos gloriatus est, cum edilitatem curulem adolescens peteret manumque cuiusdam rustico opere duratam more candidatorum tenacius apprehendisset, ioci gratia interrogavit eum num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum a circumstantibus exceptum ad populum manavit causamque repulse Scipioni attulit. Omnes namque rustice tribus paupertatem sibi ab eo exprobratam iudicantes iram suam adversus contumeliosam eius urbanitatem distrinxerunt. Igitur civitas nostra nobilium iuvenum ingenia ab insolentia revocando magnos et utiles cives fecit, honoribusque non patiendo eos a se[gnibus] peti debitum auctoritatis pondus adiecit. Nullus error talis in l. emilio paulo conspectus est, sed tamen aliquotiens frustra consulatum petiit. Idemque cum iam campum repulsis suis fatigasset, bis consul et censor factus est. Amplissimum etiam dignitatis gradum obtinuit. Cuius virtutem iniurie non fregerunt sed acuerunt, quoniam quidem ipsa nota accensa cupidiorem summi honoris ardentiorem ad comitia detulit, ut populum quia nobilitatis splendore et animi bonis movere non poterat pertinacia vinceret.

At cecilium metellum pauci et mesti amici consulatus repulsa afflictum tristitia ac rubore plenum domum reduxerunt. Eundem de pseudo philippo triumphantem universus senatus letum et alac[rem]

m... ... ui profectus est. Achaia et Leuci cui summam manum .l. numini adiecat maxima pars ... ab hoc uiro profligata est. Et ne quis pro consulatum negare potuit cui mox duas clarissimas prouincias aut datur erat aut debitur. Achaiam aut Macedoniam. et quidem hoc fecit meliore eo a... ue usus est. Intellexit enim quam industrie sibi gerendus esset consulatus quam tanto labore impetrari sensit.

Quid tam excellens. quid tam opulentum quam .l. Silla diuitias impia largitus est. leges uetustas abrogauit. nouas tulit. hic quoque in eo campo cuius postea dominus extitit. repulsa preture sigillatus est. Omnia loca petenti honoris siquis modo deorum formam et ymaginem fuerit ei potestate propria representasset imperatum; Sed ut Romanorum comitiorum maximam curam referam. M. porcius cato plus moribus suis preture decoris adiciens quam pretexto ei splendoris ipse latius consequi illam a populo aliquando non potuit. procul dementie suffragia. Luc quid satis graues penas erroris sui pependerit. quoniam quem honorem Catoni negauerant Vatinio dare coacti sunt. Ergo si uere extimare uolumus non Catoni tamen pretura sed preture Cato denegatus est; De necessitate .c.a.

Abominande sunt necessitatis amarissime leges et truculentissima imperia tum urbem nostram tum et exteras gentes multa non intellectu tamen sed et auditu grauia perpeti coegerit. Ex.

Nam aliquot aduersis proelijs secundo punico bello exhausta militari iuuentute romana senatus auctore tito graccho consule censuit ut publice seruos aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur. Ea quoque de re per tribunum plebis apud populum lata rogatione tres creati sunt uiri qui quinque quatuor et uiginti milia seruorum comparauerit. Adactosque iureiurando strenuam se fortemque operam daturos. quoad penu essent in Italia duas arma in castra miserunt. Ex apulia quoque et a ... fidiculis septuaginta atque ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta uiolentia est casus acerbi. Que ciuitas ad id tempus ingenue quoque originis capitecensos habere milites fastidierat. eadem cellis seruilibus extracta corpora et a pastoralibus casis collecta mancipia uelut precipuum firmamentum exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus utilitati et fortune uiribus succumbit ubi nisi tutiora consilia legeris speciosa sequenti concidendum est;

Cannensis autem clades adeo uehementer urbem nostram confudit ut M. Junij pera dictatura rei publice administrantis spolia hostium affixa templis deorum numini consecrata instrumento militie futura conuelleret ac pretexta pueri arma indueret. addictorum et et capitali crimine dampnatorum sex milia conscriberent. Que si per se aspiciat aliquid ruboris habeant. Sed et admotis necessitatis uiribus ponderentur seuitie temporis conuenientia presidia uidebuntur;

Propter eandem cladem senatus Octacilio qui siciliam Cornelio mamule qui sardiniam pro pretoribus optinebant querentibus quod neque stipendium nec frumentum classibus eorum et exercitibus socij prebebunt affirmantibus et ne habere quidem eos unde id prestare possent rescripsit erarium longinquis impensis non sufficere. proinde quo pacto tante inopie succurrendum esset ipsi uiderent. His litteris quid aliud quam imperij sui gubernacula e manibus abiecit. Siciliamque et Sardiniam benignissimas urbis nostre nutrices gradus et stabilimenta bellorum tanto sudore et sanguine in potestatem redactas paucis uerbis ita sed necessitate iubente dimisit;

Cadem casilinates obsidione hanibalis clausi alimentorumque facultate defecti lora

necessariis iumentorum usibus subducta et scutis detractas pelles fervente resolutas aqua man-
ducare noluissent. Quid illis si acerbitatem casus intueare miserius? Si constantiam respi-
cias fidelius, qui ne a Romanis desciscerent tali uti cibi genere sustinuerunt cum pingui-
ssima arva sua fertilissimosque campos menibus suis subiectos intuerentur. Itaque Campa-
ne urbis que Punicam feritatem deliciis suis cupide fovit in propinquo situm Casilinum
modo parvum virtute clarum perseverantis amicitie pignore impiorum oculos verberavit;
In illa obsidione et fide cum trecenti Prenestini permanerent evenit ut ex hiis qui-
dam murem captum ducentis potius denariis vendere quam ipse potius leniende famis gratia con-
sumere mallet. Sed credo deorum providentia et venditori et emptori quem uterque
merebatur exitum attribuit. Avaro enim e fame consumpto manubiis sordium suarum frui
non licuit. Et equi animi vir ad salutarem impensam faciendam care quidem verum necessa-
rie comparato cibo vixit; C. autem Mario Gn. Carbone consulibus civili bello
cum L. Silla dissidentibus quo tempore non rei publice victoria querebatur sed premium victo-
rie res publica erat, senatus consulto aurea atque argentea templorum ornamenta ne militibus
stipendia deessent conflata sunt. Digna enim causa erat utrum illi crudelitatem suam
proscriptione civium satiarent ut dii immortales spoliarentur. Non ergo patrum conscriptorum voluntas
sed teterrime necessitatis truculenta manus illi consulto stilum suum impressit;
Divi Iulii exercitus invicti ducis invicta dextera cum armis Mundam clausisset aggerique
extruendo materia deficeret congerie hostilium cadaverum quam desiderabat altitudinem instru-
xit, eamque tragulis et pilis quia roboree sudes deerant magistra nove molitionis necessi-
tate usus vallavit. Atque ut divinam filii mentionem celestis patris recordatione subsistam
cum effusum se in nostras provincias Parthorum rex Phraates videret ac iam ne quoque imperio eius regio-
nes subito indicti tumultus denuntiatione quaterentur tanta in Bosphorano tractu commeatuum penu-
ria incessit ut sex milibus denariis singula vasa olei frumenti quoque modiis totidem mancipia per-
mutarent. Sed amarissimam tempestatem Augusti cura tutele terrarum vacans dispulit.
Cretensibus nichil tale presidii affulsit qui obsidione Metelli ad ultimam penuriam compul-
si sua iumentorumque suorum urina sitim torserunt. Iustius dixerim quam sustentaverunt quia dum vinci ti-
ment id passi sunt quod eos ne victor quidem pati coegisset. Numantini autem a Scipione va-
llo et aggere circumdati cum omnia que famem eorum trahere poterant consumpsissent ad ultimum
humanorum corporum dapibus usi sunt. Quapropter capta iam urbe complures inventi sunt artus et membra trucida-
torum corporum sinu suo gestantes. Nulla est in his necessitatis excusatio. Nam quibus mori
licuit sic vivere necesse non fuit. Horum truces pertinacias in consimili facinore Calla-
guritanorum execrabilis impietas supergressa est. qui quo perseverantius intempta Serto-
rii cineribus obsidionem Gn. Pompei frustrantes fidem prestarent quia nullum iam aliud in ur-
be eorum supererat animal uxores suas natosque ad usum nefarie dapis verterunt. Quoque diutius

infelices iudaeorum reliquias salute non dubitauit

armata uiuentium ferrea sua uisceribus suis alleret. En quam aliquis in acie hortaretur ut
pro salute coniugum et liberorum fortius dimicaret. Ex hoc numero hoste tanto duce
femina magisque uictoria petenda fuit quae per se iudicat libertatis quam uicte glorie afferre potuit
atque omnem serpentum ac ferarum genus comparatione sui titulo feritatis superauit. Nam que illis
dulcia uite pignora pro spiritu cariora sunt ea aliqui uitam uis prandia atque cene existimet.

De testamentis que rescissa sunt. capitulum vii.

Vacemus nunc negotio quod actorum hominis et precipue cure et ultimi est tempo-
ris. Consideremusque que testamenta aut rescissa sunt legitime facta aut cum
merito rescindi possent rata manserint, que ue ad alios quam qui expectabant honorem
hereditatis transtulerint. Atque ita ut eo ordine quo proposui exequar militantis cuiusdam
pater cum de morte filii falsum e castris nuntium accepisset aliis institutis heredibus septis decessit.
Peractis deinde stipendiis adolescens domum petiit errore patris impudentia amicorum
domum sibi clausam repperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuente pro re publica ab-
sumpserat. Maximos labores ac plurima pericula tolerauerat. Aduerso corpore exceptas
cicatrices ostendebat et postulabat ne auitos eius lares otiosa ipsi urbi onera possiderent.
Itaque adolescens depositis armis coactus est in foro togatam ingredi militiam. Acerbe enim
improbissimis cum heredibus de paternis bonis apud centumuiros contendit omnibusque non solum con-
siliis sed etiam sententiis superior discessit. Item M. Annei Carseolani splendidissimi eq-
uitis romani filius a Suffenate auunculo suo adoptatus testamentum naturalis patris quo preteritus erat
apud centumuiros rescidit. Cum eo Tullianus Pompeii magni familiaris ipso quidem Pompeio signa-
tore heres scriptus esset. Itaque ille in iudicio plus cum excellentissimi uiri gratia quam cum parentis cine-
ribus negotii fuit. Ceterum quamuis utraque hec aduersus niterentur tamen paterna bona obtinuit. Nam
L. quidem Sextilius et publius Popilius quos M. Anneus sanguine sibi coniunctos eadem ex parte qua Tullianum
heredes fecerat sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt tametsi precipuis eo tempore
magni uiribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant et aliquantum adiuuabat heredes
quod M. Anneus in Suffenatis familiam ac sacra transierat. Sed arctissimum inter homines procreationis
uinculum patris simul uoluntatem et principis auctoritatem superauit.

Gaii tettii a patre infantem exheredatum, petronia matre quam tettius quoad uixit in matri-
monio habuerat natum diuus augustus in bona paterna ire decreto suo iussit, patris patrie ani-
mo usus cum tettius in proprio lare procreato filio summa cum iniquitate patrium nomen abrogauerat.

Septicia quoque mater trachalorum ariminensium irata filiis in contumeliam eorum cum iam parere
non posset publio rufo admodum nupsit testamento etiam utroque preterito a quibus aditus diuus augustus
et nuptias mulieris et suprema iudicia improbauit. Nam hereditatem maternam filios habere
iussit, dotem quia non creandorum liberorum causa coniugium intercesserat uirum retinere ue-
tuit. Si ipsa equitas hac de re cognosceret potuit ne iustius aut grauius pronuntiaret. Spernis quos
genuisti nubis effeta testamenti ordinem uiolento animo confundis neque erubescis ei totum patrimo-
nium addicere cuius polluto iam corpori marcidam senectutem tuam substrauisti. Ergo dum sic te geris ad
inferos usque celesti fulmine afflata es.

Egregia quoque C. Calpurnii Pisonis pretoris urbis constitutio. Cum enim ad eum Terentius ex octo filiis quos in adolescentiam perduxerat ab uno in adoptionem dato exheredatum se querelam detulisset, bonorum adolescentis possessionem ei dedit heredesque lege agere passus non est. Movit profecto Pisonem patria maiestas, donum vite, beneficium educationis. Sed aliquid et flexit circumstantium liberorum numerus qui cum patre septem fratres impie exheredatos videbat. Quid Mamerci Emilii Lepidi consulis quam grave decretum! Genucius quidam matris magne Gallus a Cn. Oreste pretore urbis impetraverat ut restitui se in bona Nevii Ani iuberet, quorum possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat. Appellatus Mamercus a Surdino cuius libertus Genucium heredem fecerat, pretoriam iurisdictionem abrogavit, quod diceret Genucium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus nec virorum nec mulierum numero haberi debere. Conveniens Mamerco, conveniens principi senatus decretum, quo provisum est ne obscena Genucii presentia inquinataque voce tribunalia magistratuum sub specie petiti iuris pollurentur.

Multo Q. Metellus pretor urbanus severiorem egit, quam Orestes gesserat, qui Vecillo lenoni bonorum possessionem secundum tabulas testamenti non dedit, quia vir nobilissimus et gravissimus fori ac lupanaris separandam conditionem existimavit. Nec aut factum illius comprobare voluit, qui fortunas suas in stabulum contulerat, aut huic tamquam integro civi iura reddere qui se ab omni honesto vite genere abruperat.

Que testamenta rata manserunt cum causas haberent cur rescindi possent. ca. viij.[m] R.[a]

His rescissorum testamentorum exemplis contentus attingam ea que rata manserunt, cum causas haberent propter quas rescindi possent. Ceterum quod et nota insanie Tuditanus, utpote qui populo nummos sparserit togamque velut tragicam vestem in foro trahens maximo cum hominum risu conspectus fuerit ac multa his consentanea fecerit, testamento filium constituit heredem, quod Ti. Longus sanguine ei proximus hastae iudicio subvertere frustra conatus est. Magis enim centumviri quod scriptum erat in tabulis quam quis eas scripsisset considerandum existimaverunt. Vita Tuditani demens, Ebutie autem que L. Menenii Agrippe uxor fuerat tabule testamenti plene furoris. Nam cum haberet duas simillime probitatis filias, Pletoriam et Afroniam, animi sui potius inclinatione provecta quam ullis alterius iniuriis aut officiis commota, Pletoriam tantummodo heredem instituit, filiis et Afronie ex admodum amplo patrimonio viginti milia nummum legavit. Afronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit testamentumque matris patientia honorare quam iudicio convellere satius esse duxit, eo se ipsa indigniorem iniuria ostendens quo eam equiore animo sustinebat. Nihil mirandum in errore muliebri. Q. Metellus fecit. Is namque plurimis et celeberrimis eiusdem nominis viris in urbe nostra vigentibus, Claudiorum etiam familia quam artissimo sanguinis vinculo contingebat florente, Carrinatem solum heredem reliquit, nec hoc testamentum ei quisquam attemptavit. Item Pompeius Reginus vir transalpine regionis cum testamento fratris preteritus esset ad coarguendam iniquitatem eius binas tabulas testamentorum suorum in comitio incisas habita utriusque ordinis maxima frequentia recitasset, in quibus magna ex parte heres frater erat scriptus prelegabaturque ei centies et quinquagies sestertium, multum ac diu inter assentientes indignationi sue amicos questus quod ad haste iudicium attinuit cineres fratris quietos esse passus est. Et erant instituti ab eo heredes neque sanguine Regino pares neque proximi sed alieni et humiles, ut non solum flagitiosum silentium sed et prelatio contumeliosa videri posset. Eque felicis impunitatis si nescio an temeritatis hec delicti testamenta;

[illegible marginal notes]

Qui adversus opiniones suorum heredes fuerint ca. ix.

Q. Caelius L. Lucilli promptissimo studio maximaque liberalitate et honestum dignitatis gradum
amplissimumque patrimonium consecutus, cum pre se semper tulisset unum illum sibi esse heredem,
moriens et anulos ei suos tradidisset, Pomponium Atticum testamento adoptavit, omniumque bonorum here-
dem reliquit. Sed fallacis et insidiosi cadaver populus romanus cervicibus tecto circumdatum per plateam traxit.
Itaque nefarius homo filium quidem et heredem habuit quem voluit, funus autem et exequias quales meruit.
Neque aliis dignus fuit T. Marius Urbinas, qui ab infimo militie loco beneficiis divi Augusti
imperatoris ad summos castrenses honores perductus, eorumque uberrimis questibus locuples factus,
non solum ceteris vite temporibus ei se fortunas suas relinquere, a quo acceperat, predicavit, sed etiam
pridie quam expiraret idem istud ipsi Augusto dixit, cum interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecit.
L. autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit, togatum hostem Cornelium Balbum expertus, utpo-
te ope eius et consilio compluribus privatis litibus vexatus, ad ultimumque subiecto accusatore
capitali crimine accusatus, preteritis advocatis et patronis suis, solum heredem reliquit. Ni-
mirum consternatio quedam animum eius transversum egit. Amavit enim sordes suas, et dilexit pe-
ricula, et damnationem votis expetivit, auctorem harum rerum benivolentia, propulsatorem odio insecutus.
Et T. Barrus Lentulo Spintheri, cuius amantissimum animum liberalissimaque amicitiam sen-
serat, decedens anulos suos perinde atque unico heredi reddidit, quem nulla ex parte here-
dem relinquebat. Quantum illo momento temporis conscientia, si modo vires quas habere creditur po-
ssidet, a teterrimo homine supplicium exegit. Inter ipsum enim fallacis et ingrate animi
per cogitationem spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius intus cruciante, quia adduceba-
tur vita ad mortem transitum suum et superis diis invisum esse, et inferis detestabilem futurum.
M. vero Popilius senatorii ordinis Oppium Gallum ab ineunte etate familiarissimum sibi mo-
riens, pro vetusto iure amicitie et vultu benigno aspexit, et verbis magnum pre se amorem
ferentibus prosecutus est. Unum etiam de multis qui assidebant ultimo complexu et osculo di-
gnum iudicavit, super hec anulos quoque suos ei tradidit, videlicet nequid ex ea hereditate quam
non erat aditurus amitteret. Quos occulis vir diligens sed morientis amici plenum contume-
lie ludibrium in locellum repositos et a presentibus assignatos diligentissime heredibus illius ex-
heres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius aut quid intempestius? Senator populi romani curia ef-
fusus, homo vite fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte presens odii
et spiritu supremo anhelitu reddens, sceleste lusu sugillandam sibi desumpsit.

Infames rei quibus de causis damnati aut absoluti sint; capitulum I

Nunc quo equiore animo ancipites iudiciorum motus tolerentur recordemur invidia laborantes quibus de causis aut absoluti sunt aut damnati. Marcus Horatius interfecte sororis crimine a Tullo rege damnatus ad populum provocato iudicio absolutus est. quorum alterum atrocitas necis movit alterum causa flexit quia immaturum virginis amorem severe magis quam impie punitum existimabat. itaque forti punitione liberata fratris dextera tam consanguineo quam hostili cruore gloriam haurire potuit. Horatium sic tunc pudicitie auctor populus romanus. Postea plus usque placidius iudicem prestitit. Cum a p. libone tribuno plebis Servius Galba proconsul vehementer increparetur quod Lusitanorum magnam manum interposita fide pretor in Hispania interemisset actionique tribunicie M. Cato ultime senectutis oratione sua quam in origine rettulit subscriberet reus pro se iam nichil recusans parvulos liberos suos et Galli sanguine sibi coniunctum filium flens commendare cepit. eoque facto mitigata contione qui omnium consensu periturus erat pene nullum triste suffragium habuit. Misericordia ergo illam questionem non equitas rexit quoniam que innocentie tribui nequierat absolutio respectui puerorum data est.

Consentaneum quod sequitur. Aulus Gabinius in maximo infamie sue ardore suffragiis populi accusatori ... subiectus abrupte esse spei videbatur quoniam et accusatio partes suas plene exhibebat et defensionis presidia invalida fide nitebantur et qui iudicabant ira pari penam hominis cupide expetebant. Igitur victor et carcer ante oculos obversabantur cum interim omnia ista prospere fortune interventu dispulsa sunt. filius namque Gabinii Sisenna consternationis impulsu ad pedes se Memmii supplex prostravit inde aliquod fomentum procelle petens unde totus impetus tempestatis eruperat. quem truci vultu a se victor insolens repulsum excusso e manu anulo humi iacere aliquamdiu passus est. quod spectaculum fecit ut Lelius tribunus plebis approbantibus cunctis Gabinium dimitti iuberet ac documentum daretur neque secundarum rerum proventu insolenter abuti neque adversis propere debilitari oportere. Id quod proxime exemplo eque patet.

Appii Claudii nescio religionis maior an patrie iniuria. siquidem illius vetustissimum morem neglegentis pulcherrimam classem amisit infesto populo obiectus cum effugere debitam penam nullo modo posse crederetur subito coorti imbris beneficio tutus fuit a damnatione. discussa enim questione aliam velut diis interpellantibus de integro instaurari non placuit. Ita cui maritima tempestas cause dictionem contraxerat celestis salutem attulit.

Eodem auxilii genere Tuccia virgo vestalis incesti criminis rea castitatem infamie nube obscuratam emersit. que conscientia certe sinceritatis sue spem salutis ancipiti argumento ausa est petere. arrepto enim cribro Vesta inquit si sacris tuis castas semper admovi manus effice ut hoc hauriam e Tiberi aquam et in edem tuam perferam. Audaciter et temere iactis votis sacerdotis rerum ipsa natura cessit. Item L. Piso a C. Claudio Pulcro accusatus quod graves et intolerabiles iniurias sociis intulisset haud dubie ruine metum fortuito auxilio vitavit. Nam per id ipsum tempus quo tristes de eo sententie ferebantur repentina vis nimbi incidit. cumque prostratus humi pedes iudicum oscularetur os suum ceno replevit. quod conspectum totam questionem a severitate ad clementiam et mansuetudinem transtulit quia satis iam graves eum penas sociis dedisse arbitrati sunt huc deductum necessitatis ut abicere se tam suppliciter aut attollere tam deformiter cogeretur.

Subnectam duos accusatorum sua culpa absolutos. Q. Flavius a C. Valerio edili apud populum reus actus cum quattuordecim tribuum suffragiis damnatus esset proclamavit se innocentem opprimi. Cui Valerius eque clara voce respondit nichil sua interesse nocens an innocens periret dummodo periret. Qua violentia dicti reliquas tribus adversario donavit abiecerat inimicum. Quem dum procumbere se funditus credidit erexit victoriamque in ipsa victoria perdidit.

C. etiam Cosconius Servilia lege reus plurimis et evidentissimis facinoribus sine ulla dubitatione nocens Valerii Valentini accusatoris sui recitato in iudicio carmine quo puerum pretextatum et ingenuam virginem a se corruptam lascivo ioco significaverat erepta est. siquidem iudices iniquum rati sunt eius victorem dimittere qui palmam non ex alio ferre sed de se dare merebatur. magis ergo Valerius in Cosconii absolutione damnatus quam Cosconius in sua est liberatus.

Atratini cos. quorum salus propriis obruta criminibus proximorum claritati donata est. Consimili calamitate Sotanorum oppidi proditorem reum admodum infamem, imminentis damnationis periclo pauca verba e maxime sacra subtraxerunt quibus affirmavit si in eo crimine sontem illum esse comperissent dicepturum se fuisse affirmare. Continuo e populo pene vir exploratam sententiam suam suam ... indignum ... incessit. indignum tamen testimonio non credere cui difficillimis rei publice temporibus bene se credidisse meminerat.

M. Emilius Scaurus repetundarum reus adeo perditam et comploratam defensionem in iudicium contulit, ut cum accusator diceret lege sibi centum atque viginti hominibus denuntiare testimonium licere, seque non recusare quominus absolveretur si totidem nominasset quibus in provincia nichil abstulisset, tam bona conditione uti non potuerit. tamen propter vetustissimam nobilitatem et recentem memoriam patris absolutus est. Sed quemadmodum splendor amplissimorum virorum in protegendis reis plurimum valuit ita in opprimendis non sane inclitus potuit. quinimmo evidenter noxiis dum eos acrius impugnat profuit; ... ssimis criminibus erat confossa

P. Scipio Emilianus Cottam apud populum accusavit causa quamvis gravi septies ampliata et ad ultimum octavo iudicio absoluta est quia homines verebantur ne precipue accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hec secum locutos credideram. Nolumus caput alterius petentem in iudicium triumphos et trophea spolia que ac devictarum navium rostra deferre terribilis sit is adversus hostes; civis vero saluti tanto fragore glorie subnixus ne insequatur. Tam vehementes iudices adversus excellentissimum accusatorem quam mites in longe inferioris fortune reo; noctu deprehensus ... ob id crimen adulterii di

Calidius Bononiensis in cubiculo mariti ... ceret, inter maximos et gravissimos infamie fluctus emersit, tamquam fragmentum naufragii leve admodum genus defensionis amplexus. Affirmavit enim se ob amorem pueri servi ... suspectus erat locus. suspectus tempus. suspecta matrisfamilie persona. suspecta et adolescentia ipsius. Sed crimen libidinis confessio intemperantie liberavit.

Remissius hoc. illud aliquanto gravioris materie exemplum. Duo parricidii causam fratres Cloelii dicentes splendido Tarracine loco nati, quorum pater T. Cloelius in cubiculo quiescens, filiis altero cubantibus lecto, erat interemptus, neque aut servus quisquam aut liber inveniretur ad quem suspicio cedis pertineret, hoc uno nomine absoluti sunt quia iudicibus planum est factum illos aperto hostio inventos esse dormientes. Somnus innoxie securitatis certissimum index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum nature non recipere ut occiso patre, super vulnera et cruorem eius, quietem capere potuerint;

Peregrinationem nec eos quibus in causa dicenda magis que extra questionem erant nocuerit quam sua innocentia opem tulit

L. Scipio post speciosissimum triumphum de rege Antiocho ductum perinde ac pecuniam ab eo accepisset damnatus est. Non puto quod pretio corruptus fuerat ut illum totius Asie dominum etiam Europe victricibus ... iam ... ultra taurum montem summoveret. Sed alioquin vir sincerissime vite et ab hac suspitione procul remotus invidie que tunc in duorum fratrum inclitis cognominibus habitabat resistere non potuit;

Ac Sempronii quidem maximum fortune ... C. [illegible] ... spectate ... vir o uxor ... [illegible] ... tribunus ... rostris accusaret.
... [illegible] ... quem ... nec ... [illegible]
... [illegible] ... adderet ... [illegible] ... erat ... [illegible]

S... [illegible] ... populum ... [illegible]
... domi habuerat suffragiis ... [illegible] ... oppressit.

Adiciatur huic Claudia quam inopinatum crimen ... quo ... [illegible] ... subvertit ... a ludis domum ... [illegible] ... optavit ut frater ... [illegible] ... propter ... [illegible] ... Sepulcris ... fratris ... [illegible] ... nimis magnum ... [illegible] ...

Possumus et illos [illegible] transire quos [illegible] ob causas [illegible] tionis [illegible] arripuit. [illegible] Gn. Lollium. L. Sextilii [illegible] quod inter dum in [illegible] sue [illegible] extinguendum eundem venerat a te [illegible]. Duo [illegible]
Item [illegible] a. p. aquilo [illegible] [illegible] iudices [illegible] negligentia [illegible] : [illegible] iudicavit [illegible]
Hernon [illegible] note et illos [illegible] [illegible] in [illegible] agro [illegible] multa [illegible]. [illegible] puerulus [illegible] nimio amore [illegible]
Non [illegible] damnatio [illegible] [illegible] ut omasum [illegible] cum bubulco carnis in [illegible] quo eundem [illegible] est [illegible] boue occiso desiderium eius explevit. eo [illegible] nomine publica questione [illegible] [illegible] ni [illegible] suo [illegible] adducti [illegible]
Atque ut eos [illegible] referam qui in [illegible] apud [illegible] populum [illegible] [illegible] mariti [illegible] [illegible] [illegible] constituit [illegible] veneno necatum [illegible] filie infensi [illegible] paricidium [illegible] paricidio quorum [illegible] alterum absolvere non dignum iudicatum est: [illegible] obtinebis [illegible]
Eadem hesitatione [illegible] Dolabelle [illegible] fuit est. materfamilias [illegible] virum et filium interemit [illegible] optime iudei [illegible] que ex priore [illegible] [illegible] occisum compertum [illegible] Dolabella ad se delatam athenas ad ariopagi cognitionem relegavit [illegible] liberare duabus cedibus [illegible] iusto dolore impulsam [illegible]. Considerate et [illegible] magistratus sed Ariopagite [illegible] qui inspecta ca [illegible] et ream post centum annos ad se [illegible] iusserunt. [illegible] Dolabelle. [illegible] differendo damnandi atque absolvendi inexplicabilem [illegible]

De privatis iudiciis insignibus ca. [illegible]

Publicis iudiciis adiciam privata quorum magis equitas quaestionum delectare quam immodi[illegible] ta turba offendere lectorem poterit;
Claudius centumalus ab auguribus iussus altitudinem domus sue quam in celio monte habebat summittere [illegible] ex arce capientibus officiebat vendidit eam calpurnio [illegible] rio [illegible] indicavit quod imperatum collegio augurum erat [illegible] quibus calpurnius demolita domu coactus [illegible] portium catonem [illegible] catonis patrem arbitrum cum claudio adduxit et formulam quicquid sibi [illegible] facere oportet ex fide bona. Cato ut est edoctus de industria claudium edictum sacerdotum suppressisse. continuo illum calpurnio [illegible] damnavit. [illegible] quidem [illegible] equitate. quod bone fidei venditorem nec commodorum spem augere nec incommodorum cognitionem [illegible] oportet [illegible] iudicium commemoravi. Sed ne quod [illegible] quidem oblite
Notum suis temporibus [illegible] randum silentio. G. Visellius [illegible] morbo correptus tricenta milia nummum ab otacilia laterensi cum qua commercium libidinis habuerat expensa sibi fe[illegible] ri passus est [illegible] consilio ut si decessisset ab heredibus eam summam peteret. [illegible] non esse voluit libidinis [illegible] liberalitatem debiti [illegible] ornandam. [illegible] ex illa tempesta te adversa [illegible] otacilie que offensa quod spem [illegible] sue morte non [illegible]

sequenti subito destrictam feneratricem agere cepit, numos petendo quos ut fronte inuerecunda ita inani stipulatione captauerat. De qua re. C. aquilius uir magne auctoritatis et sciencia iuris ciuilis excellens iudex adductus adhibitisque in consilium principibus ciuitatis prudentia et religione sua mulierem reppulit. Quod si eadem formula uarro et damnari et aduersaria absolui potuisset, eius quoque non dubito quin turpem et inconcessum errorem libenter castigaturus fuit. Nunc priuate actionis calumpniam ipse compescuit, adulterii crimen publice questioni uindicandum reliquit.

Multo animosius et ut militari spiritu dignum erat se in consimili genere iudicii. C. mari gessit. Nam cum C. titiani minturnensis fanniam uxorem quam impudicam de industria duxerat eo crimine repudiatam dote spoliare conaretur, sumptus inter eos iudex in conspectu habita questione titianum monuit ut incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. Quod cum sepius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronuntiare, mulierem impudicitie sestertio numo, titianum summa totius dotis damnauit. Prefatus idcirco se hunc iudicandi modum secutum, cum liqueret sibi titianum patroanio fannie insidias struentem impudice coniugium expetisse. Fannia autem hec est que postea marium hostem a senatu iudicatum ceno quoque paludis qua extractus erat oblitum, in domum suam custodiendum minturnis deductum ope quantacumque potuit adiuuit, memor quod impudica iudicata esset suis moribus, quod dotem retinuisset illius religioni acceptum ferri debere.

Multus sermo eo iudicio manauit in quo quidam furti damnatus est qui equo, cum usque illi ariciam commodatus fuisset, ulteriore eius municipii cliuo uectus esset. Quid aliud hoc loci quam uerecundiam illius seculi laudemus, in quo tam minima a pudore excessus puniebantur.

De mulieribus que pro se uel aliis causas apud magistratus agentibus ca. iii.

Ne de his quidem feminis tacendum est quas condicio nature et uerecundie stola ut in foro et iudiciis tacerent cohibere non ualuit.

Amesia sentencia rea causam suam L. titio pretore iudicium cogente maximo populi concursu egit modosque omnes ac numeros defensionis non solum diligenter sed etiam fortiter executa, et prima actione et pene cunctis sententiis liberata est. Quam quia sub specie femine uirilem animum gerebat androginem appellabant.

C. uero affrania luciani butionis senatoris uxor prompta ad lites contrahendas pro se semper apud pretorem uerba fecit, non quod aduocatis deficiebatur sed quod impudentia abundabat. Itaque inusitatis foro latratibus assidue tribunalia exercendo muliebris calumpnie notissimum exemplum euasit, adeo ut pro crimine improbis feminarum moribus C. affranie nomen obiciatur. Prorogauit autem spiritum suum ad C. cesarem tercio et iterum seruilium consules. Tale enim monstrum magis quo tempore extinctum quam quo sit ortum memorie tradendum est.

Hortensia uero quinti hortensii filia cum ordo matronarum graui tributo a triumuiris esset oneratus nec quisquam uirorum patrocinium eis accomodare auderet, causam feminarum apud triumuiros et constanter et feliciter egit. Representata enim patris facundia impetrauit ut maior pars imperate pecunie his remitteretur. Reuixit tum muliebri stirpe Q. hortensius uerbisque filie aspirauit. Cuius si uirilis sexus posteri uim sequi uoluissent, hortensiane eloquentie tanta hereditas una femine actione abscisa non esset.

De questionibus ca. iiii.

Atque ut omnis iudiciorum numeros exequamur. questiones quibus aut creditum non est aut te
mere habita fides est referamus : · servum occidisse insimulatus est. eoque no
Magri argentarii servus alexander fannii · mine tortus a domino. admisisse id facinus
constantissime asseveravit. Itaque fannio deditus supplicio affectus est. parvulo deinde tempore
interiecto ille cuius de nece creditum erat domum redit : esse servi occisi veritas semper
Contra fannii servus alexander cum in hanc suspitionem veniret quod Flaccus tres tortus pernegavit esse
culpe affinem fuisse. Sed perinde atque confessus et a iudicibus damnatus et a l. calpurnio
triumviro in crucem actus est · · cente philippus servus eius in quo tota questio nitebatur.
Alter fulvio flaccho causam dicente octies tortus nullum omnino verbum quo dominus constringeretur
emisit. Et tamen reus damnatus est. cum certius argumentum innocentie unus octies tortus exhiberet
quam octo semel torti prebuissent.

De testibus ca. v.

Sequitur ut ad testes pertinentia commemorem. Cn. et Q. Servilii Cepiones
ysdem parentibus nati et per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem evecti non pu
tauit · Iudices reum vix auditis ceteris testibus damnarunt. Valuit enim apud eos tum am
plitudo viri cum gravis neglecte dignitatis et indignationis eius qui venerari principes ne
sciret in quodlibet facinus proruiturum crederet · provectis item fratres metelli · Q. et L. con
sulibus et censoriis altero etiam triumphali · Q. pompeium auli filium repetundarum reum acerri
me dicentibus testimonium non abrogata fides absoluto pompeio · Sed ne potentia inimicum op
pressisse · accusatum est · princeps senatus · C. memmium repetundarum reum destructo testi
Verum emilius scaurus monio insecutus est. Item C. flavium eadem lege accusatum testis fer
cidit · Item C. norbanum maiestatis crimine publice questioni subiectum ex professo opprimere co
natus est. Nec tamen aut auctoritate qua plurimum pollebat aut religione quam nemo dubitabat
quemquam eorum affligere potuit. / quam apud patres conscriptos · emilius scaurus · Namque eorum
Lucius crassus tantum apud iudices · suffragia robustissimis et felicissimis eloquentie stipendiis
regebat · exercitusque fori ut ille curie princeps · sed vehementissimum testimonium fulmen
in M. marcellum reum intendisset impetu gravis exitu vanus apparuit :
Age Q. metellus pius · L. marcus lucullus · Q. hortensius M. lepidus · C. cornelii maie
statis rei quam non oneraverunt tantum testes salutem sed etiam negantes illo incolumi stare
rem publicam posse deposcerent · Que decora civitatis pudet referre umbone iudicialis repulsa sunt.
Quid M. cicero forensi militia summos honores amplissimumque dignitatis locum adeptus
nonne in ipsis eloquentie sue castris testis abiectus est · dum P. clodium rome apud se fuisse
iurat · ille sacrilegium et flagitium uno argumento absentie tuente · siquidem iudices clau
dium incesti crimine quam ciceronem infamia periurii liberare maluerunt ; Tot elevatis testi
bus unum et nova ratione iudicium ingressa auctoritas confirmata est / refera
P. servilius consularis censorius triumphalis qui maiorum suorum titulis ysaurici cognomen adiecit
cum forum preteriens testes in reum dari vidisset loco testis constitit. ac pro summa et patrono
rum et accusatorum admiratione sic orsus est · hunc ego iudices qui causam dicit quis sit aut
unde sit et accusatorum ignoro. Illud tamen scio cum occurrissem nuper
quam viam ageret · Quod uno loco · aut viam accusatoribus
laurentina iter faceret admodum angusto loco equo descendere noluisse · quod an aliquid
ad religionem vestram pertineat · ipsi extimabitis ego id supprimendum non putavi · Iudices reum vix
auditis ceteris testibus damnarunt · Valuit enim apud eos tum amplitudo viri tum gravis
neglecte dignitatis eius indignatio · eumque qui venerari principes nesciret in quodlibet facinus precipitem crederet.

Ne illos quidem latere patiamur qui quod in alios vindicaverant ipsi commiserunt. C. Licinius cognomine Oplomachus a pretore postulavit ut patri suo bonis tamquam ea dissipanti interdiceretur. Et quidem quod petierat impetravit. Sed ipse paulo post tempore mortuo sene ampla ab eo relicta latifundia et pecuniam festinanter consumpsit. Dignus hic a vicissitudine pene fuit, quoniam hereditatem absumere quam heredem maluit tollere.

C. autem Marius cum magnum salutaremque rei publice civem in L. Saturnino opprimendo egisset, a quo in modum vexilli pilleum servituti ad arma capienda ostentatum erat, L. Silla cum exercitu in urbem irrumpente ad auxilium servorum pilleo sublato confugit. Itaque dum factum quod puniverat imitatur, alterum Marium a quo affligeretur invenit.

C. Licinius Stolo, cuius beneficio plebis petendi consulatus potestas facta est, cum lege sanxisset ne quis amplius quingenta agri iugera possideret, mille comparavit. Simulandi quoque criminis gratia dimidiam partem filio emancipavit. Quam ob causam a M. Popilio Lenate accusatus primus sua lege cecidit, ac docuit nichil aliud precipi debere nisi quod prius sibi quisque imperavit.

Q. autem Varius propter obscurum ius civitatis Hybrida cognominatus tribunus plebis legem adversus intercessionem collegarum perrogavit, qua iubebatur queri quorum dolo malo socii ad arma ire coacti essent, magna cum clade rei publice. Sociale enim prius, deinde bellum civile excitavit. Sed dum ante pestiferum tribunus plebis quam certum civem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

De studio et industria. ca. 7

Quid cesso vires industrie commemorare? cuius alacri spiritu militie stipendia roborantur, forensis gloria accenditur, fido sinu cuncta studia nutriuntur; quicquid animo, quicquid manu, quicquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis perducitur. Que cum sit perfectissima virtus, duramento sui confirmatur. Cato sextum et octogesimum agens annum, dum in re publica tuenda iuvenili pectore perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus suam causam egit. Neque aut memoriam eius quisquam tardiorem aut firmitatem lateris ulla ex parte quassatam aut os hesitatione impeditum animadvertit, quia omnia ista in suo statu equali ac perpetua industria continebat. Quin etiam in ipso diutissime vite fine disertissimi oratoris Galbe accusationi defensionem suam pro Hispania opposuit.

Idem Grecis litteris erudiri concupivit, quam sero inde estimemus quod etiam Latinas pene iam senex didicit. Cumque eloquentia magnam gloriam partam haberet, id egit ut iuris civilis quoque esset peritissimus. Cuius mirifici viri progenies propior etati nostre Cato ita doctrine cupidine flagravit ut ne in curia quidem, dum senatus cogitur, temperaret sibi quominus Grecos libros lectitaret. Qua quidem industria ostendit aliis tempora deesse, alios superesse temporibus.

Terentius autem Varro humane vite exemplo spatio nominandus, non annis quibus seculi tempus equavit, quam stilo vivacior fuit. In eodem enim lectulo et spiritus eius et egregiorum operum cursus extinctus est.

Consimilis perseverantie Livius Drusus, qui etatis viribus et acie oculorum defectus ius civile populo benignissime interpretatus est, utilissimaque discere cupientibus monumenta composuit. Nam ut senem illum natura cecum fortuna facere potuit, ita neutra inspicere valuit ne non animo et videret et adiuvaret. Quam maxime suis temporibus celebres causarum auctores lucubrationum...

P. senator et Lupus Pontius eques Romanus eadem industria forensia stipendia executi sunt. Itaque frequentius eorum auditoria concelebrabant, alios quia ingenio delectabantur, alios quia constantiam admirabantur. Namque alii quemadmodum Pauli secessum petierunt, duplicatas tenebras foraminis voluntarie adierunt.

Iam P. Crassus cum in Asiam ad Aristonicum regem debellandum consul venisset, tanta cura Grece lingue notitiam animo comprehendit ut eam in quinque divisam genera per omnes partes ac numeros penitus cognosceret. Que res maximum ei sociorum amorem conciliavit, qua quis eorum lingua apud tribunal illius postulaverat, eadem decreta reddendi.

Nec Roscio quidem subtrahatur certissimum industrie notissimum exemplum, qui nullum unquam spectanti populo
gestum, nisi quem domi meditatus fuerat, ponere ausus est. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed
Roscius ludicram artem commendavit. Nec vulgi tantum favorem, verum etiam principum familiaritates
amplexus est. Haec sunt attenti et anxii et numquam cessantis studii premia, propter que tantorum virorum lau-
dibus non impudenter se persona hystrionis inseruit. Latina lingua tenera
Greca quoque industria, quoniam nostre multum profuit, quem meretur percipiat. Demosthenes, cuius commemo-
rato nomine maxime eloquentie consummatio audientis animo oboritur, cum inter initia iuvente artis quam
affectabat primam litteram dicere non posset, oris sui vitium tanto studio expugnavit, ut ea ab nullo exp-
ressius redderetur. Deinde propter nimiam exilitatem acerbam auditu vocem suam exercitatione continua ad
maturum et gratum auribus sonum perduxit. Lateris etiam firmitate defectus, quas corporis habitus vires ne-
gaverat, a labore mutuatus est. Multos enim versus uno impetu spiritus complectebatur, eosque adversa loca
celeri gradu scandens pronuntiabat, ac vadosis litoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus
obluctationibus edebat, ut ad fremitus concitatarum contionum patientia duratis actionibus uteretur. Fertur
quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset et solutius. Proelium
cum rerum natura commisit, et quidem victor abiit, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaque al-
terum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.
Atque ut ad vetustiorem industrie actum transgrediar, Pythagoras perfectissimum opus sapientie a iuventa pariter et
omnis honestatis percipiende cupiditatem ingressus, nihil enim quod ad ultimum sui perventurum est fi-
nem non et mature et celeriter incipit, Egyptum petiit. Ubi litteris gentis eius assuefactus, preteriti evi
sacerdotum commentarios scrutatus, innumerabilium seculorum observationes cognovit. Inde ad Persas profectus,
magorum exactissime prudentie se formandum tradidit, a quibus siderum motus cursusque stellarum et uniuscuiusque
vim, proprietates et effectus benignissime demonstratum docili animo sorbuit. Creta deinde et Lacedemonem
navigavit, quarum legibus ac moribus inspectis ad Olympicum certamen descendit. Cumque multiplicis scien-
tie maximam inter totius Grecie admirationem speciem exhibuisset, quo cognomine censeretur interrogatus, non se sapientem,
iam enim illud septem excellentes viri occupaverant, sed amatorem sapientie, id est grece philosophon,
edidit. In Italie etiam partem que tunc maior Grecia appellabatur perrexit, in qua plurimis et opulentissimis
urbibus effectus studiorum suorum approbavit. Cuius ardentem rogum plenum venerationis oculis Metapon-
tum aspexit, oppidum Pythagore quam suorum cinerum nobilius clariusque monumentum.
Plato autem patriam Athenas, preceptorem Socratem sortitus et locum et hominem doctrine fertilissi-
mum, ingenii quoque divina instructus abundantia, cum omnium iam mortalium sapientissimus haberetur,
eo quidem usque ut, si ipse Iuppiter celo descendisset, nec elegantiore nec beatiore facundia usurus videretur,
Egyptum peragravit, dum a sacerdotibus eius gentis geometrie multiplices numeros celestium observa-
tionem librorum percipit. Cumque eo tempore a studiosis iuvenibus certatim Athene Platonem doctorem querentibus
peterentur, ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas vastissimosque campos effusam barbariem
et flexuosos fossarum ambitus Egyptiorum senum discipulus lustrabat. Quo minus miror
in Italiam transgressum, ut ab Archita Tarentino et Timeo et Arione et Echecrate Locris Pythagore
precepta et instituta acciperet. Tanta enim vis, tanta copia litterarum undique colligenda erat,
ut invicem per totum terrarum orbem dispergi et dilatari posset. Altero etiam et octogesimo anno
decedens sub capite Sophronis mimos habuisse fertur. Sic ne extrema quidem eius hora agi-
tatione studii vacua fuit. At Democritus cum divitias censeri posset, que tante ei fuerunt ut
pater eius Xerxis exercitui epulum dare ex facili potuerit, quo magis vacuo animo studiis
esset operatus, parva admodum summa retenta patrimonium suum patrie donavit. Athenis autem compluribus
annis moratus omnia temporum momenta ad percipiendam et exercendam doctrinam conferens, ignotus illi urbi

uixit quod ipse quodam uolumine testatur. Sed per meos admiratione tante doctrine et uite transit alio.

Carneades laboriosus et diuturnus sapientie miles, siquidem nonaginta expletis annis idem illi uiuendi ac philosophandi finis fuit, ita se mirificum doctrine operibus addixerat ut cum cibi capiendi causa recubuisset, cogitationibus inherens manum ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed ei Melissa quam loco uxoris habebat, temperato inter studia non interpellandi et inedie non succurrendi officio dexteram suam necessariis usibus aptabat. Ideo animo tantum uita fruebatur, corpore uero quasi alieno et superuacuo circumdatus erat. Idem cum Crisippo disputaturus elleboro se ante purgabat ad exprimendum ingenium suum attentius et illius refellendum acrius. Quas potiones industria solide laudis cupidis appetendas effecit.

Quali porro studio Anaxagoram flagrasse credimus? Qui cum e diutina peregrinatione patriam repetisset possessionesque desertas uidisset, non essem ego inquit saluus, nisi iste perissent. Vocem petite sapientie compotem. Nam si prediorum potius quam ingenii culture uacasset, rei familiaris dominus intra penates mansisset, non tantus Anaxagoras ad eos redisset.

Archimenidis quoque fructuosam industriam dicerem nisi eadem illi et dedisset et abstulisset. Captis enim Siracusis Marcellus machinationibus eius diu ac multum uictoriam suam inhibitam senserat. Eximia tamen hominis prudentia delectatus ut capiti illius parceretur edixit, pene tantum glorie in Archimenide seruato quantum in oppressis Siracusis reponens. At is dum oculis et animo in terram defixis formas describit, militi qui predandi gratia domum irrupat strictoque super caput gladio quisnam esset interrogabat, propter nimiam cupiditatem inuestigandi id quod requirebat nomen suum indicare non potuit, sed protracto manibus puluere, noli inquit obsecro istum disturbare. Ac perinde quasi negligens imperii uictoris obtruncatus sanguine suo artis sue lineamenta confudit. Quo accidit ut propter idem studium modo donaretur uita modo spoliaretur.

Socratem etiam constat etate prouectum fidibus tractandis operam dare cepisse, satius iudicantem eius artis usum sero quam numquam percipere. Et quantula Socrati accessio scientie futura erat. Sed peruicax hominis industria tantis doctrine sue diuitiis etiam musice rationis uilissimum elementum accedere uoluit. Ergo dum ad discendum se pauperem credidit, ad docendum fecit locupletissimum.

Atque ut longe et felicis industrie quasi in unum aceruum exempla redigamus, Isocrates nobilissimum librum qui Panathenaicus inscribitur quartum et nonagesimum annum agens ut ipse significat composuit, opus ardentis spiritus plenum. Ex quo apparet senescentibus membris eruditorum intus animos industrie beneficio florem iuuente retinere. Neque a stilo uite sue terminum clausit, namque admirationis eius fructum quinquennio percepit.

Citerioris etatis metas sed non paruum tamen spatium Crisippi uiuacitas flexit. Nam

lxxx° anno ceptum unde xl logicorum exactissime subtilitatis volumen reliquit. Cuius stu-
dium tradendis ingenii sui monumentis tanto opere laborisque sustinuit ut ad ea que scripsit
penitus cognoscenda longa uita sit opus.

Te quoque Cleanthe tam laboriose haurientem et tam pertinaciter tradentem sapientiam numen
ipsius industrie suspexit cum adolescentem questu extrahende aque nocturno tempore inopiam
tuam sustentantem, diurno Crisippi preceptis percipiendis uacantem eundemque ad undecentesi-
mum annum attenta cura auditores suos erudientem uideret. duplici enim labore unius
seculi spatium occupasti incertum reddendo discipulusne an preceptor esses laudabilior.

Sophocles quoque cum rerum natura gloriosum certamen habuit tam benigne illi opera sua mirifi-
ca exhibendo quam illa operibus eius tempora liberaliter subministrando. prope enim centesimum annum
attigit sub ipsum transitum ad mortem Edipode epi Colono scripto qua
sola fabula omnium eiusdem studii poetarum preripere gloriam potuit. Idque ignotum esse posteris
filius eius Sophoclis Iophon noluit sepulcro eius que retuli insculpendo.

Simonides uero poeta lxxx° anno et docuisse se carmina et in eorum certamina descen-
disse gloriatur. nec fuit iniquum illum uoluptatem ex ingenio suo diu percipere cum eam omni
evo fruendam traditurus esset.

Iam Solon quanta industria flagrauerit et uersibus complexus est quibus significat quoti-
die se aliquid addiscentem senescere. Et supremo die confirmauit quod assidentibus amicis
et quadam de re sermonem inter se conferentibus fatis iam pressum caput erexit. Interroga-
tusque quapropter id fecisset respondit ut cum istud quicquid est de quo disputatis percepero moriar.
Migrasset profecto ex hominibus inertia si eo animo uitam ingrederentur quo eam Solon egressus est.

Quam porro industrius Themistocles qui maximum tantum cura districtus omnium ciuium
suorum nomina memoria comprehendit. per quam summam iniquitatem patria pulsus et ad Xersen
quem paulo ante deuicerat fugere coactus prius quam in conspectum eius ueniret persico sermoni
se assuefecit ut labore parta commendatione regiis auribus familiarem et assuetum soni
uocis adhiberet.

Cuius utriusque industrie laudes duo inter se reges partiti sunt Cirus omnium militum
suorum nomina Metridates duarum et uiginti gentium que sub regno eius erant linguas ediscendo.
ille ut sine monitore exercitum salutaret. hic ut eos quibus imperabat sine inter-
prete alloqui posset.

De otio capitulum 8m.

Otium quod industrie et studio maxime contrarium uidetur precipue senescen-
tium debetur. non quo euanescat uirtus sed quo recreatur. alterum enim et inertibus uitandum
alterum strenuis quoque interdum appetendum est. Illi nempe ut totam uitam inertem exigant hi
ut tempestiua laboris remissione ad laborandum fiant uegetiores

Par vere amicitie clarissimum Scipio et Lelius qui amoris vinclo cum et omnium virtutum inter se iuncti societate ut actuose vite iter equali gradu exequebantur ita animi quoque remissionibus communiter acquiescebant. Constat namque eos Caiete et Laurenti vagos litoribus conchas lectitasse idque se P. Crassus socer suus Q. Scevola qui gener Lelii fuit audisse sepenumero predicavit.

Scevola autem quiete remissionis eius certissimus testis optime pila lusisse traditur qui ad hoc diverticulum animum suum forensibus ministeriis fatigatum transferre solebat. Alea quoque et calculis interdum vacasse dicitur cum bene ac diu iura civium et cerimonias deorum ordinasset. ut enim rebus seriis Scevola ita in scenis lusus magebat quorum rerum natura patientes continui laboris esse non sinit.

Idque vidit cui nulla pars sapientie obscura fuit Socrates ideoque non erubuit interposita arundine cruribus suis cum parvulis filiolis ludens ab alcibiade risus e...

Homerus quoque ingenii celestis vates non aliud sensit vehementissimis achillis manibus canoras fides aptando ut hic militare robur levi pacis studio ...

Potentiam vero eloquentie etsi plurimum valere animadvertimus tamen sub propriis exemplis quo scilicet vires eius attestationem suam recognosci convenit.

Regibus exactis plebs dissidens a patribus iuxta ripam fluminis anienis in colle qui sacer appellatur armata consedit eratque non solum deformis sed etiam miserrimus rei publice status a capite eius cetera corporis parte pestifera seditione divisa. ac nisi valerii subvenisset eloquentia spes tanti imperii in ipso pene ortu suo corruisset. Is namque populum nova et insolita libertate temere gaudentem oratione ad meliora et saniora consilia revocatum senatui subiecit id est urbem urbi iunxit. Verbis ergo facundis ira consternatio et arma cesserunt que etiam marianos cinnanosque mucrones avidos profundendi sanguinis cupiditate furentes inhibuerunt.

Missi enim a sevissimis ducibus milites ad M. antonium obtruncandum sermone eius obstupefacti destrictos iam et vibrantes gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt. Quibus digressis P. antonius qui solus in ambitu expers antoniane vocis steterat crudele imperium truculento ministerio peregit. Quam disertum igitur eum fuisse putemus quem ne hostium quidem quisquam occidere sustinuit qui modo vocem eius ad aures suas admittere voluit.

Divus quoque iulius cesar qui celestis numinis perfectissimum humani ingenii perfectissimum culmen vim facundie proprie expressit dicendo in accusatione Cn. dolabelle quem reum egit extorqueri sibi causam optimam L. cotte patrocinio ... suis fecit quam vi maxime ...

nullum maius adiecerit exemplum peregrinandum est. Externa.

Pisistratus dicendo tantum valuisse traditur ut ei athenienses regium imperium oratione capti permitterent, cum presertim e contraria parte amantissimus patrie Solon niteretur. sed alterius salubriores erant contiones, alterius disertiores. quo evenit ut alioquin prudentissima civitas libertati servitutem preferret.

Pericles autem felicissimus nature incrementis sub Anaxagora preceptore summo studio perpolitus et instructus liberis athenarum cervicibus iugum servitutis imposuit. Egit enim ille urbem et versavit arbitrio suo. cumque adversus voluntatem populi loqueretur, iocunda nichilominus et popularis eius vox erat. Itaque veteris comedie maledica lingua, quamvis potentiam viri perstringere cupiebat, tamen in labiis hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare, inque animis eorum qui illum audierant quasi aculeos quosdam relinqui predicabat.

Fertur quidam, cum admodum senex prime contioni Periclis adolescentulus interfuisset, idemque iuvenis pisistratum decrepitum iam contionantem audisset, non temperasse sibi quominus exclamaret caveri illum civem oportere, quia pisistrati orationi simillima eius esset oratio. Nec hominem aut extimatio eloquii aut morum augurium fefellit. Quid enim inter pisistratum et periclem interfuit, nisi quod ille armatus, hic sine armis tirannidem gessit.

Quantum eloquentia valuisse egesiam Cyrenaicum philosophum arbitrium, qui sic mala vite representabat ut eorum miseranda imagine audientium pectoribus insita multis voluntarie mortis oppetende cupiditatem ingeneraret. ideoque a rege ptolomeo ulterius hac de re disserere prohibitus est.

Quantum momentum sit in pronuntiatione ca. x.

Eloquentie autem ornamenta in pronuntiatione apta et convenienti motu corporis consistunt, quibus cum se instruxit tribus modis homines aggreditur: animos eorum ipsa invadendo, horum aliorum aures, aliorum oculos permulcendo. Sed ut propositi fides in personis illustribus exhibeatur. C. gracchus eloquentie quam propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cum optime rem publicam tueri posset perturbare impie maluit, quotiens apud populum contionatus esset servum post se musice artis peritum habuit, qui occulte eburnea fistula pronuntiationis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando aut plus iusto concitatos revocando, quia ipsum calor atque impetus actionis attentum huius temperamenti extimatorem esse non patiebatur.

Quarta

Quintus hortensius plurimum in corporis decoro motu repositum credens
pene plus studii in eodem laborando quam in ipsa eloquentia affectanda impendit.
Itaque nescires utrum cupidius ad audiendum eum an ad spectandum concurreretur:
Sic verbis oratoris aspectus et rursus aspectui verba serviebant. Constat
Esopum rosciumque ludicre artis peritissimos illo (hortensio) causas agente in corona frequenter astitisse ut foro petitos gestus in scenam referrent.

ludicre a. cum.

Iam M. cicero quantum in utraque re de qua loquimur momenti sit oratione
quam pro gallo habuit significavit. M. calidio accusatori exprobrando
quod preparatum sibi a reo venenum testibus chirographis questionibus
probaturum affirmans remisso vultu et languida voce et soluto genere orationis
usus esset pariterque et oratoris vitium detegens et cause periclitantis argumentum
adiciens totum hunc locum ita claudendo. tu istud M. calidi nisi fi-
geres sic ageres?

Consentaneum huic demostenis iudicium qui cum interrogaretur quidnam
esset in dicendo efficacissimum (q. d. si recte dicis nisi optime fateri) respondit. ΥΠΟΚΡΙCΙC. Iterum deinde et tertio
interpellatus idem dixit pene totum se illi debere confitendo. Recte itaque
eschines cum propter iudicialem ignominiam relictis atheniis rodum petisset
atque ibi rogatu civitatis suam prius in (contra) thesiphontem deinde demostenis
pro eodem orationem clarissima et suavissima voce recitasset admirantibus cunctis utriusque
voluminis eloquentiam, sed quanto magis demostene qui si inquit
ipsum audissetis. Tantus orator et modo tam infestus adversarius (pronunciationem) sic inimici
vim ardoremque dicendi suspexerit ut se scriptorem eius parum idoneum lectorem
esse predicaret expertus acerrimum vigorem oculorum terribile vultus pondus accommodatum
singulis verbis sonum (vocis) efficacissimos corporis motus. Ergo etsi operi illius
adici nichil potest tamen in demostene magna pars (scilicet dicere pronunciatio) demostenis abest quod legitur potius
quam audiatur. De magnis effectibus artium

Effectus etiam artium recognosci posse aliquid afferre utilitatis (al. voluptatis) promptiusque
et quibus utilitatibus excogitate sint patebit. et memoratu digne res suo
loco reponentur. labor in hiis edendis suo fructu non carebit:

Sulpitii galli maximum in omni genere litterarum recipiendo studium plurimum ei profuit

profuit. Nam cum L. pauli bello quod aduersus persen regem gereret legatus esset
ac serena nocte subito luna defecisset eoque uelut quodam diro monstro perterritus
exercitus noster manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset de celi ratione et siderum natura peri
tissime disputando alacrem eum in aciem misit. Itaque inclite illi pauliane uictorie
liberales artes galli aditum dederunt quia nisi ille metum militum nostrorum uicisset imp
erator hostes uincere non potuisset.
Spurinne quoque in coniectandis deorum monitis efficacior scientia apparuit quam urbs romana
uoluit. predixerat enim C. cesari ut proximos xxx. dies quasi fatales caueret quorum ul
timus erat idus martii. Eo cum forte mane uterque domum caluini domitii ad officium
conuenisset cesar spurinne ecquid scis idus martias iam uenisse et is ecquid scis
illas nondum preterisse. abiecerat alter timorem tamquam exacto tempore suspecto. alter ne ex
tremam quidem eius partem periculo uacare arbitratus est. et utinam haruspicem augurium
quam patrie parentem securitas fefellisset.
Sed ut alienigena scrutemur cum obscurato repente sole inopinatis perfuse
tenebris athene sollicitudine angerentur interitum sibi celesti denuntiatione portendi creden
tes. pericles processit in medium et que a preceptore suo anaxagora pertinentia ad solis
et lune cursum acceperat disseruit. nec ulterius trepidare ciues suos uano metu passus est.
Quantum porro dignitatis a rege alexandro tributum arti existimamus qui se et
pingi ab uno apelle et fingi a philippo tantummodo uoluit. Tenet uisentes athenis bul
canus alcamenis manibus fabricatus. preter cetera enim perfectissime artis in eo precurrentia
indicia. etiam illud mirantur quod stat dissimulate claudicationis sub ueste leuiter uesti
gium repraesentans. ut non exprobratum tamquam uitium. ita tamquam certam propriamque dei notam decore significans.
Cuius coniugem praxiteles in marmore quasi spirantem in templo cnidiorum collocauit propter
pulchritudinem operis a libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. quo excusabilior
est error equi qui uisa pictura eque hinnitum edere coactus est. Et canum latratus
aspectu picti canis incitatus. Taurusque ad amorem et concubitum eree uacce
siracusis nimie similitudinis irritamento compulsus. Quid enim uacua rationis anima
lia arte decepta miremur cum hominis sacrilegam cupiditatem muti lapidis
liniamentis excitatam uideamus.

…ta quedam nulla arte effici possunt

Ceterum natura quemadmodum sepenumero emulam uirium suarum artem esse patitur. ita

xij dei athenis

Iupiter.
Neptunus.
Mercurius.
Iuno.
Pallas.
Sol.
Luna.
Venus.
Diana.
Vesta.
Mars.
Ceres.

aliis vitam tam spisso labore dimittunt. Quod summi artificis Eufranoris manu sensum est. Nam cum athenis xij. deos pingeret. neptuni ymaginem quam potuit excellentissimis maiestatis coloribus complexus est. perinde iovis et aliquanto augustiorem representaturus. sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto posteriores eius conatus assurgere quo tendebant nequiverunt.

Quid ille alter eque nobilis pictor luctuosum immolate effigenie sacrificium referens. cum calcantem tristem mestum ulixem aiacem clamantem menelaum circa aram statuisset. caput agamenonis involvendo nonne summi meroris acerbitatem arte non posse exprimi confessus est. Itaque pictura eius aruspicis fletu amici fletu lacrimis madens patris spectantis fletum affectu extimandum reliquit.

Atque ut eiusdem studii adiciam exemplum precipue artis pictor equum ab exercitatione venientem modo ut vivum labore industrie sue comprehenderat. cuius naribus spumas adicere cupiens tantus artifex in tam parvula materia multum ac diu frustra terebatur. Indignatione deinde accensus spongiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta se positam apprehendit et veluti corrupturus opus suum tabule illisit. Quam fortuna ad ipsas equi nares directam desiderium pictoris coegit explere. Itaque quod ars adumbrare non valuit casus imitatus est.

Sue quecumque artis optimum et auctorem et disputatorem esse.

Sed ut ad unumquemque auctorem disputatorem optimum esse non dubitem paucis exemplis admoneamur. Q. Scevola legum certissimus interpres et clarissimus vates quotienscumque de iure prediatorio consulebatur ad furium et cascellium qui huic scientie dediti erant consultores reiciebat. Quo quidem facto moderationem magis suam commendabat quam auctoritatem minuebat ab hys id negotium aptius explicari posse confitendo qui cotidiano eius usu callebant. Sapientissime igitur artis sue professores sunt qui et proprii studii verecunde et aliena callide extimatores existunt.

Platonisque eruditissimum pectus hec cogitatio attigit. qui conductores sacre are de modo et forma eius secum sermonem conferre conatos ad euclidem geometrum ire iussit scientie eius cedens ymmo professioni.

Gloriantur athene armamentario suo. Nec sine causa. Est enim illud opus et impensa et elegantia visendum. Cuius architectum philonem ita facunde rationem institutionis sue in theatro reddidisse constat. ut disertissimus populus non minorem laudem eloquentie eius quam arti tribueret.

Mirifice ille artifex qui in ope suo nom se a futura derepida et ansul' passo decrure et disputare incipiete sup' plantas ascede uetuit

De senectute

Senect' q° ad ultimu finem sui prouecta in hoc eod opere int' ex industrie aliquot clarissimis uiris conspecta e. Separatu tn et pprium titulum sortiat' ne cui deor immortalium pcipua indulgentia affuit, nra minus adfuisse uideat' et simul spes diuturnioris uite q° amicta qdam detur quib' insistes alacriores se respectu uetuste felicitatis facere possit tranquillitateq' secli nri qua nlla unq' beatior fuit subinde fiducia confirmet salutaris pricipis incolumitate ad longissimos humane condicois t'minos prorogando.

Valerius coruin' centesimu annu compleuit cui' int' pmu et sextu cosulatu xl vi ani intercesserunt. Suffecitq' integris uirib' corporis no solu speciosissimis rei p' ministeriis s; et exactissime agrorum suor culture et ciuis et pris familias optabile exemplu.

Cuius uite spatiu equauit metell' q' artoq' ano p' consulatu iam senex admo potifex maxim' creat' tutelaq' cerimoniar p duos et xx annos neq' ore in uotis nuncupandis hesitante neq' in sacrificiis faciendis tremula manu gessit.

Q. aut fabi' maxim' duob' et lx anis augurat' sacerdotiu sustinuit robusta ia etate adept'. Que utraq' tpa si in unu conferant' facile secli modu expleuerit.

Ia de m. pperna quid loquar qui oib' quos csul in senatu couocauerat supstes fuit septemq' tm quos censor collega l. philippi legerat e patrib' conscriptis reliquos uid' toto ordine amplissimo diuturnior.

Appii u euum clade metirer q' infinitu numa annor luminib' orbat' exeg' nisi iiij filios quinq' filias plurimas clientelas re denuq' p' hoc casu grauat' fortissime rexiss' quin et fess' ia uiuendo lectica se in curia deferre iussi ut cu pirro deforme pace fieri pniberet. hunc cecu aliquis nominet a quo pria qd' honestu erat p se parum cernes coacta e puide?

Muliebris et uite spatiu in coplurib' nomini' longu apparuit. Quar aliqas strictim retulisse satis erit. Naz et liuia rutilij septimu et nonagesimu et terentia ciceronis tertiu et centesimu et clodia aufilij filijs aut dissis ... centesimu explevit annu

Vbi tullius de senectute ... et copulu in senib' e. qui si nulli fuisset nulle auctoritas ... fuisset

Tangat hos duos reges quorum diuturnitas populo romano utilissima fuit. Sicilie
rector hiero ad lxxxx peruenit annum. Masinissa numidie rex hunc modum exce
ssit regni spatium lx annis permensus ante omnes homines senectutis robore admirabilis.
Constat eum quemadmodum cicero refert libro quem de Senectute scripsit nullo
umquam imbri nullo frigore ut caput suum ueste tegeret adduci potuisse.
Eundem ferunt in eodem uestigio aliquot horis perstare solitum non ante moto
pede quam in consimili labore iuuenes fatigasset. Ac si quid agi assidentem oporteret
toto die sepenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. Ille uero equo
insidens noctem diei plerumque iungendo duxit nichilque ex hiis operibus que adole
scens assueuerat cum senectutem ageret omisit. Veneris etiam usu ita semper
uiguit ut post sextum et octuagesimum annum filium generaret cui nomen methymno
fuit. Terram quoque quam uastatam et desertam acceperat perpetuo culture studio fru
giferam reliquit.

Gorgias etiam leontinus socratis et complurium magni ingenii uirorum preceptor sua
sententia felicissimus fuit. Nam cum centesimum septimum ageret annum interrogatus quapropter
diu uiuere uellet: quia nichil inquit habeo quo senectutem meam accusem. Quid isto
tractu etatis aut longius aut beatius. Iam alterius seculum ingressus neque in hoc
querelam ullam inuenit neque in illo reliquit.

Biennio minor Xenophilus calcidensis pittagoricus sed felicitate non inferior.
Siquidem ut ait aristoxenus musicus omnis humani incommodi expers in summo perfectissime
doctrine splendore extinctus est.

Arganthonius autem Gaditanus tam diu regnauit quam diu etiam satietati uixisse
abunde foret. lxxx. annis patriam suam rexit cum ad imperium xl annos natus
accessisset. Cuius rei certi sunt auctores. Asinius etiam pollio non minima pars romani stili
in tertio historiarum suarum libro centum xx annos illum explesse commemorat. Et ipse
nuosc uiuacitatis non paruum exemplum.

Huius regis consumationem annorum minus admirabilem facit ethyopes quos
herodotus auctor scribit centesimum et uicesimum annum transgredi. Et Indi de quibus Ctesias
quod tradit et epimenides gnosius quem theopompus dicit vii et quinquaginta et
centum annos uixisse. Hellanicus uero ait quosdam ex gente epiorum qui pars ethe
lie est ducentos complere annos. Cui subscribit demostenes hoc amplius affir
mans litorium quendam ex hiis maiorem uiuum constanti trecentesimum
cumulasse annum. Alexander uero in eo uolumine quod de unico tractu composuit
affirmat dandonem quendam ad quingentesimum usque annum nulla ex parte senescentem

pervenisse. Sed multo liberior Xenophon cuius de Cyro locus legitur; is siquidem Ethiopum regem octingentis vite annis donavit. At ne patri eius parum benigne accepta videretur, centum et quinquaginta assignavit annos. De cupiditate glorie. Cap. XV

Gloria vero aut unde oriatur, aut cuius habitus sit, aut qua ratione debeat comparari, et an melius ut virtute velut non necessaria negligatur, iudicent hii quorum in contemplandis eiusmodi rebus cura vigilantior; quibusque que prudenter animadverterint facunde contingit eloqui. Ego in hoc opere factis et auctores et auctoribus facta sua reddere contentus, quanta cupiditas eius esse soleat, propriis exemplis demonstrare conabor.

Superior Affricanus Ennii poete effigiem in monumentis Cornelie gentis collocari voluit, quod eius operibus sua illustrata videbatur. Non quidem ignarus quamdiu Romanum imperium floreret et Affrica Italie pedibus summissa iaceret totiusque terrarum summum columen arx Capitolina possideret, eorum extingui memoriam non posse; si tamen litterarum quoque illis lumen accessisset, magni estimans. Vir Homerico quam rudi atque impolito preconio dignior.

Similiter honoratus animus erga poetam Accium D. Bruti, suis temporibus clari ducis, extitit; cuius et familiari cultu et prompta laudatione delectatus, eius versibus adytus templorum que ex manubiis consecraverat adornavit.

Ne Pompeius quidem Magnus ab hoc affectu glorie aversus, qui Theophanem Mitilenum scriptorem rerum suarum in contione militum civitate donavit, beneficium per se amplum accurata etiam et testata oratione prosecutus. Quo effectum est ut nullus dubitaret quin referret potius gratiam quam inchoaret.

L. autem Silla etsi ad neminem scriptorem animum direxit, tamen Iugurtha a Boccho rege ad Marium perducto totam sibi laudem cupide asseruit, ut anulo quo signatorio utebatur insculptam illam traditionem haberet. Et quantus postea, ne minimum quidem vestigium glorie contempsit.

Atque ut imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam: Scipione militari honore qui strenuam operam edidissent donante, T. Labienus ut forti equiti armillas aureas tribueret admonuit; eoque se negante id facturum, ne castrensis honor in eo qui paulo ante servisset violaretur, ipse ex preda Gallica aurum equiti largitus est. Nec Scipio id tacite tulit. Nam equiti, "Habebis," inquit, "donum divitis viri." Quod ille ut accepit, proiecto ante pedes Labieni auro vultum demisit. Idem ut audivit Scipionem dicentem, "Imperator te argenteis armillis donat," alacer gaudio abiit. Nulla est ergo tanta humilitas que dulcedine glorie non tangatur. Illa vero a claris viris interdum ex humillimis etiam petita est.

Nam quid sibi voluit C. Fabius nobilissimus civis, qui cum in ede Salutis quam
C. Junius Bubulcus dedicaverat parietes pinxisset, nomen hiis suum inscripsit. id
enim demum ornamenti familie consulatibus et sacerdotiis et triumphis celeberrimum
deerat. Ceterum sordido studio deditum ingenium qualemcumque illum laborem suum
silentio obliterari noluit, videlicet Phidie secutus exemplum, qui clipeo Minerve
effigiem suam inclusit, qua convulsa tota operis colligatio solveretur.
Sed melius aliquanto si aliena imitatione captus Themistoclis ardore esset
emulatus, quem ferunt stimulis virtutum agitatum, et ob id noctes inquietas exi-
gentem querentibus quid ita eo tempore in publico versaretur respondisse, quia me trophea
Miltiadis e somno excitant. Marathon namque animum eius et Artemisium
et Salamina navalis glorie fertilia nomina illustranda tantis facinoribus incitabant.
Idem theatrum petens cum interrogaretur cuius vox auditu illi futura esset gratissima,
dixit eius, a quo artes mee optime canerentur. Dulcedinem glorie gloriosissima Alexan-
dri pectus insatiabile laudis accepit, qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate
Democriti preceptoris innumerabiles mundos esse referenti, heu me inquit
miserum, quod ne uno quidem adhuc sum potitus. angusta homini possessio glorie
fuit, que deorum omnium domicilio sufficit.
Regis et iuvenis flagrantissime cupiditati similem Aristotilis in capescenda
laude sitim subnectam. Is namque Theodecti discipulo oratorie artis libros
quos ediderat donaverat. molesteque postea ferens titulum eorum sic alii ce-
ssisse, proprio volumini quibusdam rebus insistens, planius sibi de hiis in Theodectis
libris dictum esse adiecit. nisi me tante et tam late patentis scientie vastitudo tenet
dicerem dignum philosophum, cui stabiliendi mores alterius animi philosopho tradenda.
Ceterum gloria ne ab hiis quidem qui contemptum eius introducere conantur negli-
gitur, quoniam quidem ipsis voluminibus nomina sua diligenter adiciunt, ut quod professione
elevant, usurpatione memorie assequantur. Sed qualiscumque horum dissi-
mulatio, proposito illorum longe tolerabilior, qui dum eternam memoriam assequ-
erentur, etiam sceleribus innotescere non dubitarunt. quorum e numero nescio an in pri-
mis Pausanias debeat referri. Nam cum Hermoclen percontatus esset quo-
nam modo subito clarus posset evadere, atque is respondisset, si aliquem illu-
strem virum occidisset, futurum ut gloria eius ad ipsum redundaret, continuo
Philippum interemit. Et quidem quod petierat assecutus est. tam enim se parri-
cidio quam Philippus virtute notum posteris reddidit.
Illa vero glorie cupiditas sacrilega inventa est cum eo qui Diane Ephesie tem-
plum incendere voluit, ut opere pulcherrimo consumpto nomen eius per totum terrarum

orbem dissiceretur. quem quidem mitius furorem eculeo impositus detraxerit. ac
bene consuluerant Ephesii decreto, memoriam teterrimi hominis abolendo,
nisi Theopompi magne facundie ingenium historiis eum suis comprehendisset.

Candidis autem animis voluptatem prebuerit, in conspicuo posita que
cuique magnifica merito contigerint, quia eque premiorum virtutes atque
honorum contemplatio iudicanda est. ipsa natura nobis alacritatem sumministrante cum
honorem industriorem appetitum resolvi gratie videmus. Verum etsi mens
hoc loco protinus ad Augustam domum beneficentissimum et honoratissimum
templum omni impetu fertur, melius cohibebitur, quoniam cui ascensus in celum patet
quamvis maxima, debito tamen minora sunt, que tribuuntur.

Superiori Africano honoris allegatio tempore datus est. quod fieri oportere ex-
ercitus senatum litteris admonuit. Ita nescias utrum illi plus decoris patrum conscrip-
torum auctoritas an militum consilium adiecerit. Toga enim Scipionem ducem
adversus Penos creavit. arma poposcerunt. cuique in vita precipua assigna-
ta sunt et longum est referre quia multa, et non necesse quia maiore ex parte re-
lata sunt. Itaque quod hodie eximium capit adipiscatur. ymaginem in cella Io-
vis maximi optimi positam habet, que quotienscumque funus aliquod Cornelie gentis ce-
lebrandum est, inde petitur. unique illi instar atrii Capitolium est.

Tam etatem quam curiam Scipionis Catonis effigies illius adeo communis officia
exprimit grato ordine. qui utilissimum rei publice senatorem tantum ... sed
secum habitare voluit omnibus numeris virtutis divitem. magisque suo merito quam
fortune beneficio magnum, cuius consilio quam Scipionis imperio deleta
Kartago est.

Rara quoque species honoris a Scipione Nasica oborta. cuius namque ma-
nibus et penatibus nondum questoris senatus Phitii Apollinis monitu Pessinunte
accersitam deam excipi voluit, quia eodem oraculo preceptum erat ut hec ministe-
ria matri deum a sanctissimo viro prestarentur. explica totos fastos, con-
stitue omnes currus triumphales. nichil tamen morum principatu speciosius reperies.

Gradiuntur deinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Emilia-
num enim populus ex candidato edilitatis consulem fecit.

Eundem cum questoriis comitiis suffragator Q. Fabii Maximi fratris filii
in campum descendisset, consulem iterum reduxit.

Eidem senatus bis sine sorte provinciam prius Africam, deinde Hispaniam dedit.

Que cuique magnifica merito contigerint xv

atque hec nec cuiquam nec ambitioso senatori quemadmodum non solum vite eius seve-
rissimus cursus, sed et mors clandestinis illata insidiis declaravit.

M. Valerium duabus rebus insignibus dii pariter atque cives speciosum re-
ddiderunt. Illi quidem cum quadam Gallo comminus pugnanti corvum propugnatorem
subicientes. hi in tertium et vicesimum annum ingresso consulatum largiti. quorum
alterum decus vetuste originis ipsius hominis gentis corvina amplexa cognomen usur-
pat, alterum summo subiungit ornamento tam celeritate quam principio consu-
latus gloriando.

Ac ne C. quidem Sceuole qui L. Crasso in consulatu collega fuit
gloria parum illustris. qui Asiam tam sancte et tam fortiter obtinuit, ut senatus
deinceps in eam proficiscentibus magistratibus exemplum atque formam officii Sceuo-
lam decreto suo proponeret. Inhereat illi nova posterioris Africani sp-
te C. Marii cons. ac duo amplissimi triumphi qui cum apud Numantiam sub
eo duce equestria stipendia mereret, et forte inter cenam quidam sapiens interro-
gasset, si quid illi accidisset, quemnam res publica eque magnum habitura esset imperatorem,
respiciens se supra ipsum cubantem, vel hunc dixit. quo augurio perfectissima
virtus maximam orientem virtutem vidit ne certi accidit exprimi vix potest.
Illa nimirum cena militaris speciosissimas tantas in urbe Mario futuras
cenas ominata est. postquam cimbros ab eo deletos initio noctis nun-
tius pertulit nemo fuit qui non illi tamquam diis immortalibus apud sacra in se sue libavit.

Namque in Gn. Pompeium et ampla et nova congesta sunt. hunc assen-
tiore favoris illum fremitu in die litterarum monumentis obstruxit.

Equestris romanus proconsul in hyspania adversus Sertorium pari imperio cum pio
metello principe civitatis missus est. nondum ullum honorem adeptus bis
triumphavit. Initia magistratuum a summo imperio cepit. tertium consulatum
decreto senatus solus gessit. De mitridate et Tigrane de multis preterea
regibus, plurimisque civitatibus et gentibus et predonibus unum duxit triumphum.

Q. Catulum populus romanus voce sua ad sidera usque evexit. nam cum ab
eo pro rostris interrogaretur si in uno Pompeio magno omnia reponere
perseveraret, absumpto illo subito casu in quo spem esset habiturus?
summo consensu acclamavit in te. vix honorati iudicii admirabilis
siquidem magnum Pompeium cum omnibus ornamentis que retuli duarum sillabarum
spatio inclusum Catulo equavit.

Potest et M. Catonis ex Cypro cum regia pecunia revertentis appulsus ad ripam Tiberis memorabilis videri: cui nave egredienti consules et ceteri magistratus et universus senatus populusque Romanus officii gratia presto fuit, non quod magnum pondus auri et argenti, sed quod M. Catonem classis illa incolumem advexerat letatus.

Sed nescio an precipuum L. Marcii insignius decoris et exemplum: quem equites Romani duo exercitus P. et Cn. Scipionum interitu victoria Hannibalis lacerati ducem legerunt, quo tempore salus eorum in ultimas angustias deducta nullum ambitioni locum relinquebat.

Merito virorum commemorationi Sulpicia Servii Paterculi filia, Q. Fulvii Flacci uxor, adicitur: que cum senatus libris Sibyllinis per decemviros inspectis censuisset ut Veneris Verticordie simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierumque mens a libidine ad pudicitiam converteretur, et ex omnibus matronis centum, ex centum decem sorte ducte de sanctissima femina iudicium facerent, cunctis castitate prelata est.

Ceterum que sine ulla diminutione Romane maiestatis externa quoque insignia respici possunt ad ea transgrediamur. Pythagore tanta veneratio ab auditoribus tributa est ut que ab eo acceperant in disputationem deducere nefas existimarent. Quin etiam interpellati ad reddendam causam hoc solum respondebant, ipsum dixisse. Magnus honos, sed scolasticus: illa urbium suffragiis tributa.

Enixo Crotoniate studio ab eo petierunt ut senatum ipsorum qui mille hominum numero constabat consiliis suis uti pateretur. Opulentissima civitas tantum frequentie venerati post mortem domum Cereris sacrarium fecerunt. Quaque illa urbs viguit, et dea in hominis memoria et homo in dee religione cultus est.

Gorgie vero Leontino studiis litterarum etatis sue cunctos prestanti adeo ut primus in conventu poposcerit qua de re quisque audire vellet ausus sit, universa Grecia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cum ceterorum ad id tempus auratas collocasset.

Eadem gens summo consensu ad Amphiaraum decorandum incubuit, locum quo humatus est in formam condicionemque templi redigendo atque inde oracula capi instituendo. Cuius cineres idem honoris possident quod Pythie cortina, quod aheneum Dodone, quod Hammonis fons dat.

Berenices quoque non vulgaris honos, cui soli omnium feminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum ad Olympia filium eundem certamen ingressum adduxisset, olympionico patre genita, fratribus eadem palma assecutis latera eius cingentibus.

Incipiunt capitula noni libri feliciter

Valerii maximi ... libri nonus et ultimus incipit. de luxuria et libidine

Blandum etiam malum luxuria quam accusare aliquanto facilius est quam vitare opi nostro inseratur. Non quidem ut ullum honorem recipiat, sed ut se ipsa recognoscens ad penitentiam impelli possit. Iungatur illi libido quoniam ex eisdem vitiorum principiis oritur. Neque aut reprehensione aut ab emendatione separetur congressione mutuo errore conexe.

Sergius orator pensilia balnea facere primus instituit. Que impensa levibus initiis cepta ad suspensa calide aque tantum non equora pervenit. Idem videlicet ne gulam neptuni arbitrio subiectam haberet peculiaria sibi maria excogitavit, claustris intercipiendo fluctus. piscium quoque diversos greges separatis molibus includendo, ut nulla tam seva tempestas incideret, qua non ornate mense varietate ferculorum abundaret. Edificiis etiam spatiosis et excelsis deserta ad id tempus ora lucrini lacus pressit, usu recentiori conchiliorum frueretur. Ubi dum se publice aque cupidius immergit, cum Considio publicano iudicium nactus est. In quo L. Crassus adversus illum causam agens errare amicum suum Considium dixit, quod putaret Oratam remotum a lacu cariturum ostreis. namque eas si inde petere non licuisset in tegulis reperturum.

Hunc nimirum magis Esopus tragicus in adoptionem dare filium suum quam bonorum suorum heredem relinquere debuit, non solum perdite sed et furiose luxurie

inuenere. Quin constat canum comedentes aucellas in manibus emptas pretiis pro ficedulis ponere. Aceto quoque liquatas magne summe uniones pretio nibus aspergere solitum; amplissimum patrimonium tam amicam aliquam sardanam, quam celerrime abiecit cupiente. Quorum alteri semis, alteri uncie nis similes, sicuti plurimi legi manibus porrexerit. Nec est ullum uitium fit ubi oritur. Dein ab oceani litoribus attracti pisces, in infusaculum arte exercitibus quoque edendi et bibendi uoluptas recepta.

Urbi autem nec secundi belli punici finis, Philippus Macedonie rex deuictus licentioris uite fiduciam dedit. Quo tempore matrone domum Brutorum ause sunt obsidere, qui abrogatione legis Appie intercedere parati erant, quam femine tolli cupiebant, quia his nec ueste uarii coloris uti, nec auri plus semunciam habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille passus nisi sacrificii gratia uehi permittebat. Et quidem obtinuerunt ut ius per xx annos seruatum aboleretur. Non enim prouiderunt seculi illius uiri ad quem cultum tenderet insolitarum rerum pruriens studium, aut quousque se effusura esset legum uictrix audacia. Et si animum mulierum apparatus intueri potuissent, quibus cotidie aliquid nouitatis sumptuosius adinuentum est, in ipso introitu ruenti luxurie obstitissent.

Sed quid ego de feminis ulterius loquar, quas et imbecillitas naturae ... negata affectatio ... studium ad sumptuosiora ... hortatur, cum temporum superiorum ... nominis ... excellentes uiros in hoc ... comperies igitur diuitiis prolapsos uideas, id quod ... patrum Cn. Domitius L. Crasso college suo altercatione orta obiecit quod columnas ymetias in porticu domus haberet. Quem cum continuo Crassus quanti ipse domum suam existimaret interrogaret, atque ille respondisset sexagenis sestertio: Quanto ergo eam minoris fore existimas si decem arbusculas inde succidero? Tricies sestertio, Domitius ait. Tunc Crassus: Uter igitur luxuriosior est, egone qui decem columnas centum milibus nummum emi, an tu qui decem arbuscularum umbram ad tricies sestertii summam compensas? Simonem oblitum Pirrhi, inmemorem Hanibalis, iamque transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantem, et in sequentium seculorum edificiis ... nemoribus consuetudinem quam introductam atque inuectam a se licet posteris relinquere, quam a maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

Quid est sibi uoluit princeps suorum temporum Metellus Pius, cum aduenit suos in Hyspaniam ab hostibus ... et thure ... placabatur, cum in manibus ...

... in ablatiuis ... ceteros parietes ... intuebatur.

epulis apparatissimos interponi ludos sinebat, demissasque auro coronas velut celesti capite recipiebat. Et ubi ista? non in Asia nec in Grecia, quarum luxuria severitas ipsa corrumpi poterat, sed in horrida et bellicosa provincia, cum presertim acerrimus hostis Sertorius romanorum exercituum oculos lusitanis telis perstringeret. Adeo illi patris sui numidica castra exciderant. Patet igitur quam celeri transitu luxuria affluxerit. Nam cuius adolescentia priscos mores vidit, senectus nova orsa est.

Consimilis commutatio in domo Curionum extitit. Siquidem forum nostrum et gravissimum supercilium patris et sexcenties aeris alieni aspexit filii, contractum famosa iniuria nobilium iuvenum. Itaque eodem tempore et in eisdem penatibus diversa secula habitarunt, alterum frugalissimum, alterum nequissimum.

Publii autem Clodii iudicium quanta luxuria et libidine abundavit. In quo ut evidenter incesti crimine nocens reus absolveretur, noctes matronarum et nobilium adolescentium magna summa empte mercedis loco iudicibus erogate sunt. Quo in flagitio tam tetro tamque multiplici nescias quem primum detestere, an qui istud corruptele genus excogitavit, an qui pudicitiam suam sequestrem periurii fieri passi sunt, an qui religionem stupro permutaverunt.

Eque flagitiosum illud convivium quod Gemellus tribunicius viator ingenui sanguinis sed officii intra servile habitum deformis Metello Scipioni consulibus et tribunis plebis magno cum rubore civitatis comparavit. Lupanari enim domi sue instituto Muciam et Fulviam, tum a patre tum a viro utramque inclitam, et nobilem puerum Saturninum in eo prostituit. Probrose patientie corpora, ludibrio temulente libidini futura. Epulas consulibus et tribunis non celebrandas sed vindicandas.

Precipue vero Catiline libido scelesta. Nam vesano amore Aurelie Orestille correptus, cum unum impedimentum videret quominus nuptiis suis se iungeret filium suum, quem et solum et etate iam puberem habebat, veneno sustulit, protinusque ex rogo eius maritalem facem accendit, ac novo marito orbitatem suam loco muneris erogavit. Eodem deinde animo quo patrem egerat, filii manibus nepharie attentati penas dedit.

At campana luxuria perquam utilis nostre civitati fuit. Invictum enim armis Hanibalem illecebris suis complexa vincendum romano militi tradidit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantia, veneris usu lasciviore ad somnum et delicias evocavit. Ac tum demum fracta

At campana [illegible]

contusa punica feritas est. cum seplasia et albana castra esse cepit. Quid ergo his viciis fedius. quid etiam dampnosius quibus virtus atteritur victorie relanguescunt sopita gloria in infamiam convertitur atque pariter corporis vires expugnantur. adeo ut nescias ab hostibusne an ab illis capi perniciosius habendum sit.

Que etiam volsiniensium urbem gravibus et erubescendis cladibus implicavit. Erat opulenta erat moribus et legibus ordinata etrurie caput habebatur. Sed postquam luxuria prolapsa est in profundum iniuriarum et turpitudinis decidit. ut servorum se insolentissime dominationi subiceret. Qui primum admodum pauci senatorium ordinem intrare ausi. mox universam rem publicam occupaverunt. testamenta ad arbitrium suum scribi iubebant. filias dominorum in matrimonium ducebant. postremo lege sanxerunt ut stupra sua in viduis et pariter nuptis impunita essent. ac ne qua virgo ingenuo nuberet cuius castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis delibasset.

Hoc xerses opum regiarum ostentatione eximia conspicuus luxuria gaudens edicto ei premium poneret qui novum voluptatis genus repperisset. Quanta dum deliciis nimis capitur amplissimi imperii ruina evasit.

Anthiochus quoque Sirie rex nichil continentioris est. cuius cecam et amentem luxuriam exercitus imitatus magna ex parte aureos clavos crepidis subiectos habuit. argenteaque vasa ad usum culine comparavit. et tabernacula textilibus sigillis adornata statuit. auro potius hosti preda optabilis quam ulla ad vincendum strenuo mora. Unde pulchre hanibal ad anthiocum oculis ipsius interrogatus an hic exercitus sufficere posset Romanis. Dixit puto etsi avarissimi sint. Nichil dictum. Interrogavit rex de victoria. respondit ille de preda.

Iam ptolomeus rex accessione viciorum suorum vixit. Ideoque phiscon appellatus est. Cuius nequicia quid nequius. Sororem natu maiorem communi fratri nuptam sibi nubere coegit. postea filia eius per vim stuprata ipsam dimisit ut vacuum locum nuptiis puelle faceret.

Consentanea igitur regibus sue gentis egyptia plebs qui ductu archelai adversus aulum gabinium menibus urbis egressa. cum castra vallo atque fossa cingere iuberetur. universa succlamavit ut id opus publica pecunia faciendum locaretur. Quapropter deliciis enerves animi spiritus eorum sustinere non potuerunt.

Sed tamen effeminatior multitudo cipriorum qui reginas suas mulierum corporibus velut gradibus constructis quo mollius vestigia pedum ponerent currus

conscendere equo a quo sustinebantur vivere est si modo vivi erant vita carere. Quantum
delicato ipso obrepare satis fuit. Hec societas iuniorum lascivi vulgo
et nonne cupiditatem incentivum deliciorum ac delicato cultu affluentes per quam va-
rios illecebrarum mores voluptates ai.

De crudelitate

Crudelitatis vero horridus habitus, truculenta facies, violenti spiritus, vox terribilis, omnia minis et cruentis imperiis referta. Cui silentium donare, incrementum est adicere. Et enim quem modum sibi ipsa statuet sine sigillatione quid fieri fuit revocata. Ad summam cum penes illam sit tantum, penes nos sit odiss[e].

Sulla quem neque laudare neque vituperare quisquam satis digne potest, quia dum querit victorias, Scipionem se populo Romano, dum exercet, Hanibalem representat. Egregie namque auctoritate nobilitatis defensa crudeliter totam urbem omnesque Italie partes civilis sanguinis fluminibus inundavit. Quatuor legiones contrarie partis fidem suam secutas in publica villa que in Martio campo erat, nequiquam fallacis dextere misericordiam implorantes obtruncari iussit. Quarum lamentabiles quiritatus trepide civitatis aures receperunt, lacerataque ferro corpora Tiberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est. Quinque milia Prenestinorum spe salutis per Cethegum data extra menia municipii evocata cum abiectis armis humi corpora prostravissent, interfici protinus et per agros dispergi iussit. Quatuor milia et septingentos dire proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas rettulit, videlicet ne memoria tam preclare rei dilueretur. Nec contentus in eos sevire qui armis a se dissenserant, etiam quieti animi cives propter pecunie magnitudinem nomine quesitores per proscriptorum numerum adiecit. Adversus mulieres quoque gladios destrinxit, quasi parum cedibus satiatus virorum. Id quoque inexplebilis feritatis iudicium est. Abscissa miserorum capita modo non vultum ac spiritum retinentia in conspectum suum afferri voluit, ut illa oculis quia ore nephas erat manderet. Quam porro crudeliter se in M. Mario pretore gessit, quem per ora vulgi ad sepulcrum Lutatie gentis pertractum non prius vita privavit quam oculos infelices erueret et singulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia narrare videor.

At ille etiam M. Pletorium, quod ad eius supplicium exanimis ceciderat, continuo ibi mactavit. Novus misericordie punitor, apud quem inique aliquid scelus intueri scelus admittere fuit. Sed mortuorum umbris saltem pepercit? Minime. Nam C. Marii, cuius questor aliquando fuerat, erutos cineres in Anienis alveum sparsit. En quibus actis felicitatis nomen putavit assequendum.

Cui tri ceu.

Nimis tamen crudelitatem C. Marii nunquam levat. Nam ille nimia cupiditate
persequendi inimicos iram suam nefarie destrinxit. C. enim Cesaris consularis et
censorii nobilissimum corpus ignobili sentencia trucidando et quidem per condempnatissimi
atque abiectissimi hominis bustum. Id enim malorum miserrime tunc rei publice deerat ut
Varioni Cesar piaculo caderet. Pene tanti victorie eius fuerunt quanti obitus plurimis
civibus domi ac laudis in militia meruit. Idem caput [illegible] Antonii abscisum
letus manibus [illegible] pro summa animi ac verbi [illegible] aliquandiu tenuit. [illegible]
[illegible] civis [illegible] sanguine [illegible] passus [illegible] qui
id attulerat [illegible] suum [illegible] cedis vestigiis [illegible] recepit.

Damasippo nulla laudis [illegible] quod [illegible]. Itaque [illegible]
fatale perstringit. Cuius [illegible] civitatis [illegible] capitibus [illegible].
[illegible] corporum pabulo [illegible] gestatum est adeo ut [illegible]
nequissimi hominis peccata [illegible] ac maiestas rei publice nichil [illegible].

Munacius et Flaccus [illegible] nomine [illegible] Pompeiane partis [illegible]. Cum ab
[illegible] Cesare in Hyspania [illegible] obsideretur [illegible]
suam crudelissimo vesanus genere [illegible] [illegible] [illegible] studio
[illegible] [illegible] vigilatos [illegible] precipitavit. [illegible] [illegible]
qui in castris Cesaris [illegible] ut cedem coniugis [illegible] matrimonii
[illegible] supplicii [illegible] liberos trucidavit. Inter ceteros alios [illegible] pectus [illegible]
[illegible] alios [illegible] pilis [illegible] [illegible] et intolerabili
[illegible] visu [illegible] [illegible] Flaccus [illegible]
[illegible] [illegible] pertinacia possidebat. Externa exempla

Carthaginienses [illegible] illa quibus [illegible] par dolor [illegible] auctaris [illegible]
[illegible] [illegible]. Karthaginienses Attilium Regulum palpebris resectis machine
in qua undique [illegible] [illegible] manebat inclusum vigilando [illegible] continuo [illegible]
dolore necaverunt. [illegible] [illegible] [illegible] dignissimum. Eidem [illegible]
[illegible] in milites nostros [illegible] [illegible] in suis potestatem [illegible]
[illegible] ut eorum carinis ac pedibus elisis [illegible] more barbari [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] classibus ipsum mare violarunt.

Hos autem dux Hanibal [illegible] maiore parte [illegible] sevicia consilii [illegible]
[illegible] corporibus [illegible] ponte facto exercitum traduxit ut eque celestium terrestrium Car-
thaginensium copiarum [illegible] [illegible] [illegible] neptunii [illegible]
[illegible] oneratos [illegible] fessos [illegible] parte [illegible] succisis relinquebat [illegible]
[illegible] ut [illegible] produceret [illegible] [illegible] corporum [illegible] [illegible]

cogebat. nec ante sanguine explebatur quam ad unum victorem omne redegisset. Iu-
sto igitur illum odio verum tamen tardo supplicio senatus per Prusie regis factum suppli-
cem ad voluntariam mortem coegit

Tu crudelis quoque Mitridates rex qui una epistola lxxx civium romanorum in asia
per urbes negotiandi gratia dispersa interemit. tantarum provinciarum hospitales deos
iniusto sed non multo cruore respersit. quin maximo cruciatu veneno repu-
gnantem patrem suum tradidit succumbere coegit. simulque piacula sceleribus illius dedit, quibus
illos animos suos auctore Gauro spadone libidinoso obsequio sce-
lestius impio affecerat

Nec minus Diogredis filie regis Tracie crudelitate si minus admirabili
gentis ipsius feritas narranda sentire facit tamen rabies cum nec vivos homines me-
dios secare nec parentes liberorum vesci carnibus nephas fuit

Iterum Ptolomeus Phiscon cognomine paulo ante libidinose amentie detestandum exemplum
inventus precipua crudelitatis iudicia referendus. Quid enim hoc facto crudeli-
us? filium suum nomine Menephitem quem ex Cleopatra eadem sorore et uxore sus-
ceperat. liberalis forme et optime spei puerum in conspectu suo occidi iussit, pro-
tinusque caput eius ac pedes precisos et manus in cista clamide opertum pro munere
natalicio matri misit. proinde quasi ipse cladis quam illi inferebat expers ac non infe-
licior quod in communi orbitate Cleopatram miserabilem se cunctis invisum reddidit. adeo
ceco furore summa queque efferuescit crudelitas cum munimentum ex se ipsa
repperit. Nam cum animadverteret quanto suo odio patria teneretur timori remedium sce-
lere petivit. Quoque tutius trucidata plebe regnaret frequentis iuventute gignasi-
um armis et igni circumdedit omnesque qui in eo erant partim ferro partim flamma necavit

Ochus autem qui postea Darius est appellatus sanctissimo apud Persas iuramento obstrictus ne
quem ex coniuratione qua septem magos cum eo oppresserat aut veneno aut
ferro aut ulla vi aut inopia alimentorum necaret crudeliorem mortis
excogitavit rationem qua onerosos sibi non perrupto vinculo tolleret. Septum enim al-
tis parietibus locum cinere complevit. suppositoque tigno prominente benigne
potu et cibo exceptos in eo collocabat e quo somno sopiti in illam insidio-
sam congeriem recidebant

Apertior et tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas qui Atossam
sororem et eandem socrum viva capite defodit et patruum cum centum amplius filiis ac
nepotibus vacua area destitutum iaculis confixit nulla iniuria lacessitus sed
quia in hiis maxima apud Persas probitatis et fortitudinis laude consistere videbat

Consilii quoque emulatoris instincta civitas atheniensium indigne glorie sue decreto eginensium iuventuti pollices abscidit, ut classe potens populus in certamen maritimum cum ipsa descendere nequiret. Non agnosco athenas timori remedium a crudelitate mutuantes.

Sevus etiam ille eneri tauri inventor, quo inclusi subditis ignibus longo et abdito cruciatu mugitum resonantem spiritum edere cogebantur, ne ululatus eorum humano sono vocis expressi phalaridis tiranni misericordiam implorare possent. Quam quia calamitosis deesse voluit, teterrimum artis sue opus primus inclusus merito auspicatus est.

Nec etrusci quidem parum feroces in pena excogitanda, qui vivorum corpora cadaveribus adversa adversis alligata et constricta, ita ut singule membrorum partes singulis essent accomodate, tabescere simul patiebantur, amari pariter vite et mortis tortores.

Sicut et illi barbari, quos ferunt mactatarum pecudum intestinis et visceribus egestis homines inserere ita ut capitibus tantum emineant. Quoque diutius pene sufficiant, cibo et potione infelicem spiritum prorogare, donec intus putrefacti laniatui sint animalibus que in tabidis corporibus nasci solet. Queramur nunc cum rerum natura, quod nos multis et asperis adverse valitudinis incommodis obnoxios esse voluerit, hominumque celestis roboris humane conditioni negari noluisse, ferarum cum tot [illegible] simulet ipsa mortalitas impulsu crudelitatis [illegible].

Explicit capitulum de crudelitate. Incipit de ira et odio capitulum [illegible]

Ira quoque et odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitant, procursu celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacior. Uterque consternationis plenus affectus ac numquam sine tormento sui violentus, quia dolorem, cum inferre vult, patitur, amara sollicitudine ne non contingat ultio [illegible]. Sed proprietatis eorum certissime sunt imagines, quas ipsi in claris personis aut deos aliquid aut fato vehementiores esse voluerunt.

Cum adversus hasdrubalem livius salinator bellum gesturus urbe egrederetur, monente fabio maximo ne ante descenderet in aciem quam hostium vires animosque cognovisset, primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit. Interrogatusque ab eodem quid ita tam festinanter manum conserere vellet: "ut quam celerrime" inquit "aut gloriam ex hostibus victis aut ex civibus prostratis gaudium capiam". Inter iram atque [illegible] sermonem eius tunc divisit. Illa iniuste damnato et memor, hec triumphi glorie incitata. Sed nescio an eidem sic [illegible] fuit: hoc dicere acceptis spiritus virorum et bellicis operibus assuetum hic iracundie stimuli egerat.

Gaius figulus mitissimum pacato [illegible] iudicio celeberrimus

prudentie corporisque memorie reddiderit. Consulatum e repulse dolore accensus, eo quod magis quam eum bis precuri solatium minuerat, cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa venissent, omnes dimisit preter [illegible] consulem faciens. Consulem facere negans dictum consuluit multo. Si mihi [illegible] melius non dictum. Nam quis ex to sapientum irasci potest.

Itaque ne illi quidem probandi quorum factum eorum nobilitatis splendore precurrit. Cum quo Cn. Flavius humillime quondam sortis pretura adeptus erat, offensi anulos aureos sibimet phaleras equis suis detractas abiecerunt, dolorem impotentiam tam magno animi consensu testati. [illegible] singulis aut paucioribus indulsit populi universitas [illegible] circa principes ac duces [illegible]

Manlio Torquato amplissimam gloriosissimamque a Latinis et Campanis victoriam in urbem referenti, cum seniores omnes letitia ovantes occurrerent, iuniorum nemo obviam processit, quod filium adolescentem fortissime adversus imperium suum pugnantem securi percussum occidisse, misericordia equalitatis nimis aspere puniti. Nec factum eorum defendo, sed vim ire indico que unius civitatis etatem et affectu dividere valuit. Eadem tamen valuit ut universi populi eo equitatum a Fabio consule ad hostium copias persequendas missum, cum et tuto et facile eas liceret delere, [illegible] ab eo [illegible] memoratis immobilis retineret.

Illa et Appio duci, cum pro iure patrum senatus amplitudinem nimis [illegible] commoda plebis acerrime impugnaret, [illegible] exercitum fractis voluntate fuga tergis hostium ne triumphum imperatori [illegible] ducere cogeret. Eadem victorie victor cum gratulatione et Torquato [illegible] Fabio pulcherrimam partem [illegible] et Appio totam fugam postponendam reddidit.

Nec [illegible] se in pace toto universo populo eo ingessit tempore quo suffragiis erat dedicatio edis [illegible] precio [illegible] dum [illegible] subito Appio quod obstitisset quominus ex alieno [illegible] [illegible] suscepta causa sua [illegible] preterisse. Neque [illegible] efficacie [illegible] tam multos [illegible] quod non [illegible] tractum ipsa, sed et gessit impotenter.

Namque Metellus cum utriusque Hyspanie consul post deinde proconsul bellum totam subegisset, postquam cognovit Q. Pompeium consulem inimicum suum successorem sibi mitti, omnes qui in militia sua voluerunt finem [illegible] comeatum petentibus [illegible] [illegible] dedit. Horrea [illegible] opportuna rapine [illegible] arcus [illegible] sagittas [illegible] fregit atque in amne abiecit. Elephantos

ebria dari uetat. Cuius factus ut cupiditati sue indulsit ita magni
fice gestarum rerum gloriam corrupit. meritumque honorem triumphi hostium spiritu
fe nor uictor amisit.

Quid Silla dum huic uitio obtemperat. nonne multo alieno sanguine pro
fuso ad ultimum suum erogauit. Puteolis enim ardens indignatione quod Granius
princeps eius colonie pecuniam a decurionibus ad refectionem capitolij promissam
cunctantius daret animi concitatione nimia atque immoderato uocis impetu conuulso pec
tore spiritum cruore ac minis mixtum euomuit. Nec senio iam prolapsus utpo
te sexagesimum ingrediens annum sed alita miseriis rei publice impotentia furens. Igitur
dubium est Silla ne prior an iracundia Sille sit extincta.

Nunc ab ignotis exempla petere iuuat. quia maximus uicis explere una
sua uerecundie est. Ceterum cum propter fidem excellentissima queque complecti
moneat uoluntas opinandi. dum pellata liberius prodi et necessarium nar
randi compendia non deest.

Alexandri iracundiam suam in modum celo deripuit. Nam quid obstitit quominus deorum
assumeretur. nisi lisimacus leoni abiectus et clitus hasta traiectus et calisthenes
morti iussus quia tres maximas uictorias totidem amicorum iniustis cedibus uictor e
dedit.

Quam uehemens deinde pro salute populi romani Amilcaris odium. Quattuor enim puerili
etatis filios intuens eadem nimirum catulos leoninos in perniciem imperii nostri alere se
predicabat. digna nutrimenta que in exitium patrie sue ut euenit consurgerent.
Ex quibus hanibal in tantum adeo paterna uestigia subsecutus est. ut eo exercitum in
hyspaniam traiciente et ob id sacrificante nouem annos natu altaria tenens
iuraret se cum primum per etatem potuisset acerrimum hostem populi romani futurum. pertinacissimis
precibus instans belli commilitium exprimeret.

Idem significare cupiens quanto inter se odio kartago et roma dissiderent. infle
xo in terram pede suscitatoque puluere tunc inter eas finem belli dixit. cum alterutra urbs
in habitum pulueris esset redacta. In puerili pectore tantum uis odij potuit.

Sed muliebre quoque eque in illo ualuit. Semiramis enim assiriorum regina cum ei
circa cultum capitis sui occupate nuntiatum esset babiloniam defecisse. altera parte
crinium adhuc soluta protinus ad eam expugnandam cucurrit. Nec prius decorem capil
lorum in ordinem quam tantam urbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius babilo
ne posita est in illo habitu quo ad ultionem exigendam celeritate precipiti
tetendit.

De avaricia

Protrahatur et avaricia latentium indagatrix lucrorum manifeste prede avidissima vorago nec habendi fructu felix et cupiditate querendi miserrima. Cum admodum locupleti l. minutio basilio falsum testamentum quidam in grecia subiecissent eiusque confirmandi gratia potentissimos civitatis nostre viros M. crassum et Q. hortensium quibus minutius ignotus fuerat tabulis heredes inseruissent quamquam evidens fraus erat tamen uterque pecunie cupidus facinoris alieni munus non repudiavit. Quantam ergo culpam quam leviter rettuli lumina curie ornamenta fori quod scelus vindicare debebant inhonesti lucri captura invitati auctoritatibus suis texerunt

At certe aliquanto maiores vires in Q. cassio exhibuit qui in hyspania silium et calphurnium occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos quinquagies sestertium ab illo ab hoc sexagies pactus dimisit. At huic dubites si alterum tantum daretur iugulum quoque suum equo animo illis fuisse prebiturum.

Ceterum avaricia ante omnes l. Septimuli precordia possedit qui cum C. gracchi familiaris fuisset caput eius abscidere et per urbem pilo fixum ferre sustinuit quia opimius consul auro id repensurum edixerat. Sunt qui tradant liquato plumbo eum cavatam partem capitis quo ponderosius esset explesse. Fuerit ille seditiosus bono perierit exemplo clientis tamen scelesta fames in hoc usque iniurie procedere non debuit

Odium mitius Septimuli avaricia ptolomei autem regis cipriorum exsecranda. Nam cum anxiis sordibus magnas opes corripuisset propter quas se periturum videret ideo pecunia imposita navibus in altum processit ut classe perforata suo arbitrio periret et hostes preda careret. Non sustinuit mergere aurum et argentum sed futurum necis sue premium domum revexit. procul dubio hic non possedit divitias sed a divitiis possessus titulo rex insule animo pecunie miserabile mancipium.

De superbia

Neque ut superbia quoque et impotentia in conspectu ponatur. M. fulvius flaccus consul M. plautii hypsei collega cum perniciosissimas rei publice leges introduceret de civitate danda et de provocatione ad populum eorum qui civitatem mutare noluissent egre compulsus est ut in curiam veniret deinde partim monenti partim oranti senatui ut incepto desisteret responsum non dedit. Tyrannici spiritus consul habetur si adversus unum senatorem hoc modo se gessisset quo fulvius in totum

amplissimi ordinis contumeliam maiestate [illegible]

Que a M. Druso tribuno plebis per summam contumeliam [illegible] perpetrata est.
Qui L. Philippum consulem quia se interfari contionantem ausus fuerat obtorta gula
et quidem non per viatorem sed per clientem suum adeo violenter in carcerem precipitem egit
ut multus e naribus eius cruor profunderetur. Idem etiam cum senatus ad eum misisset
ut in curiam veniret, quare non potius inquit ipse in Hostiliam curiam propinquam
rostris, id est ad me venit. Piget adicere quod sequitur. Tribunus senatus imperium con-
tempsit, senatus tribuni verbis paruit.

Cn. autem Pompeius quam insolenter qui balneo egressus ante pedes suos prostratum
Hypseum ambitus reum et nobilem virum et sibi amicum iacentem reliquit contumeliosa
sua voce proculcatum. Nichil enim eum aliud agere quam ut convivium suum moraretur
vere dicit. Et hic idem secure cenare potuit.

Ille vero etiam in foro non erubuit Publium [illegible] socerum suum legibus noxium
quas ille tulerat [illegible] quod et [illegible] illustrium ruina [illegible] loco
[illegible] maculatus lecto blandiens statum rei publice [illegible]

Ceterum facto pietatis [illegible] M. Antonii [illegible]. Nam cum ad eum [illegible]
[illegible] senatoris [illegible] esset, ad [illegible] prius admoneri
[illegible] consul [illegible] [illegible] quidnam [illegible]
[illegible] notum non [illegible]. Superbia in senatore [illegible] confessio.

Satis sit nostris aliena nunc adiciantur. Alexandri regis invicta felicitas
tribus insolentie evidentissimis gradibus exultavit. Fastidio enim Philippi patrem Iovem
Hammonem patrem ascivit. Tedio morum et cultus macedonici vestem et instituta persica
assumpsit. Spreto mortali habitu divinum emulatus est. Nec fuit ei pudori fi-
lium civem hominem dissimulare.

Iam Xerxes cuius in nomine superbie et impotentie habitat suo iure tam insolens fuit
ut Grecie indicturus bellum adhibitis Asie principibus ne viderer inquit meo
tantum usus consilio vos contraxi. Ceterum mementote parendum magis vobis esse quam
suadendum. Abrogavit et si victor repetisset ei regna [illegible] deformi
[illegible] vincere nesciat ut [illegible] animus [illegible].

Hannibal autem Cannensis pugne successu elatus nec admisit quemquam in
castris suis nec responsum ulli nisi per interpretem dedit. Maharbalem etiam ante tabernaculum suum
clara voce affirmantem prospexisse se quonam modo paucis diebus Rome in Capitolio

cenaret asperatur. Et ad hos felicitatis ... dum diu contemptum est.

Implevit vero inter Carthaginienses et Campanum senatum quasi emulatio fuit. Ille enim separato a plebe balneo lavabatur, hic diverso foro utebatur. Quem morem Capue aliquandiu retentum C. quoque Gracchi oratione in Plautium scripta patet.

De perfidia

Occultum et insidiosum malum perfidia latebras suas extrahatur. Cuius efficacissime vires sunt mentiri ac fallere, fructus in aliquo admisso scelere consistit, tum certus cum crudelitatem nephariis vinclis circumdedit, tantum in tormento humano generi afferens quantum salutis bona fides prestat. Habeat igitur non minus reprehensionis quam illa laudis consequitur.

Romulo regnante Spurius Tarpeius arci preerat. Cuius filiam virginem aquam petitum sacris extra menia egressam Tatius ut armatos Sabinos in arcem reciperet corrupit, mercedis nomine pacta que sinistris manibus gerebant. Erant autem his armille et anuli magno ex pondere auri. Loco potitum agmen Sabinorum puellam premium flagitantem armis obrutam necavit, perinde quasi promissum quod ea quoque levis gestaverant solverit. Absit reprehensio, quia impia proditio celeri pena vindicata est.

Servius quoque Galba summe perfidie fuit: trium enim Lusitanie civitatum convocato populo tamquam de commodis eius acturus octo milia, quibus flos iuventutis consistebat, electa ... armis ... partem trucidavit partem vendidit. Quo facinore maximam cladem barbarorum magnitudine criminis antecessit.

Gn. autem Domitium summi generis magnique animi virum nimia glorie cupiditas perfidum esse coegit. Iratus namque Bituito regi Arvernorum quod tum suam tum Allobrogum gentem se etiam tum in provincia morante ad Q. Fabii successoris sui dexteram confugere hortatus esset, per colloquii simulationem accersitum hospitioque exceptum vinxit ac Romam nave deportandum curavit. Cuius factum senatus neque probare potuit neque rescindere voluit, ne remissus in patriam Bituitus bellum renovaret. Igitur eum Albam custodie causa relegavit.

Viriati etiam cedes duplicem perfidie accusationem recepit: in amicis, quod eorum manibus interemptus est; in Q. Servilio Scipione consule, quia is sceleris huius auctor impunitate promissa fuit, victoriamque non meruit sed emit.

Age ut ipsum fontem perfidie contemplemur. Karthaginienses Xanthippum Lace
demonium cuius optima opera primo punico bello usi fuerant quo auctore et Atilium
Regulum ceperant simulantes domum se revehere in alto merserunt. Quid tanto
facinore petentes? An ne victorie eorum socius superesset? Extat tamen nichilominus
eoque cum opprobrio quem sine ulla gloria interitum voluerunt reliquissent.
Hanibal porro Nucerinos hortatu suo cum binis vestimentis urbe inexpu
gnabilibus muris cincta egressos vapore et fumo balnearum strangulavit
et Acerranorum senatum eadem ratione extra menia evocatum in profundum puteorum abicie
ndo. Nonne bellum adversus populum romanum et Italiam professus adversus ipsos fidem acrius
gessit mendaciis et fallaciis quasi preclaris artibus gaudens. Quo evenit ut alioquin
insignem nominis sui memoriam relinquens in dubio maiorne an peior vir
haberi deberet poneret.

DE SEDITIONE

Sed ut violente perfidie tam rogante quam senatu facti referantur. L.
Equitium qui se Tiberii Gracchi filium simulabat tribunatumque
adversus leges cum L. Saturnino petentem a C. Mario quintum consulatum gerente
in publicam custodiam ductum populus claustris carceris convulsis raptum humeris suis
per summam animorum alacritatem portavit.
Idem quoque Q. Metellum censorem quia ab eo tamquam Gracchi filio censum recipere nolebat
lapidibus prosternere conatus est affirmantem tres tantum filios Tiberio Graccho fuisse
e quibus unum in Sardinia stipendia merentem alterum infantem Preneste tertium post
patris mortem natum Rome decessisse. Neque oportere clarissime familie ignotas
sordes inseri. Cum interim improvida concitate multitudinis temeritas pro impudentia
et audacia adversus consulatum et censuram tetendit principesque suos omni petulantie
genere vexavit.

(principes a populo missi et duo fuerunt repulsi ne reciperent Equitium ut filium Gracchi.)

Vesana hec tantum illa etiam cruenta seditio. Populus enim romanus Nunnium compe
titorem Saturnini novem iam creatis tribunis unoque loco duobus candidatis
restante in privatas aedes perfugere compulit extractumque interemit ut cede
integerrimi civis facultas adipiscende potestatis teterrimo civi daretur.
Creditorum quoque consternatio adversus Sempronium Asellionem pretorem urbanum
intolerabili modo exarsit. Quem quia causam debitorum susceperat concitati a L.
Cassio tribuno plebis pro aede Concordie sacrificium facientem ab ipsis altaribus fugere

et foro cantum, inque tabernaculi latebris praetextam discerpsit. Detestanda fori conditio, si castra sic se gerant, cum magna oritur indignatio.

Quod C. Mario lege Sulpicia provincia Asia ut adversus Mithridatem bellum gereret, privato decreta esset, missum ab eo Gratidium legatum ad L. Sullam consulem accipiendarum legionum gratia milites trucidaverunt, procul dubio indignati quod a summo imperio ad eum qui nullo in honore versaretur transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis castigantem. In proconsule istud tam violenter egerunt, illud adversus consulem.

Q. Pompeium Sulle collegam senatus iussu ad exercitum Cn. Pompei, quem aliquamdiu invita civitate obtinebat, transgressum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites sacrificare incipientem adorti in modum bestie mactaverunt, tantique sceleris curia castris cedere se confessa inultum habuit.

Ille quoque exercitus nepharie violentus qui Cn. Carbonem fratrem Carbonis ter consulis propter bella civilia dissolutam disciplinam militarem asperius et rigidius astringere conatum privavit vita, satiusque duxit maximo scelere coinquinari quam pravos ac tetros mores mutare. DE TEMERITATE. de temeritate.

Temeritatis etiam subiti et vehementes sunt impulsus, quorum ictibus humanas mentes concussas nec sua pericula despicere nec aliena facta iusta estimatione prosequi valuerit.

Quam temere se Africanus superior ex Hyspania duabus quinqueremibus ad Syphacem traiecit, in unius Numide infidis penetralibus suam pariter et patrie salutem deponens! Itaque exiguo momento maxime rei casus fluctuatus est, utrum interfector an captivus Scipionis Syphax fieret.

Nam C. Cesaris anceps conatus nisi celestium cura protectus esset, ne tum quidem sine horrore referri potest. Siquidem impatiens legionum tarditatis a Brundisio Apolloniam traiecturus per similitudinem adverse valitudinis conclavio egressus, maiestate sua sub veste occulta navicule consedit, et fluminis et maris adversa sevaque tempestate fauces petiit, protinusque in altum dirigi iusso navigio multum ac diu contrariis iactatus fluctibus tandem necessitati cessit.

Age illa quam execrabilis militum temeritas, que fecit ut A. Albinus nobilitate moribus honore omnium consummatus civis ob falsas et inanes suspiciones

in castris ab exercitu lapidibus obruitur. Cui quod accessionem indignitatis non recepit obtruncatum atque dispersum duci a militibus causam dicenti preter negatum sepulturam ...

Itaque minus miror apud Carthaginem pessimum illum Hanibalis defensionis locum in- occenti gubernatori non fuisse qui a Petelia classe infestam repente freto appul- sus cum tam parvo spatio Italiam Siciliamque inter se divisas non crederet velut insidiis suis cursum rectorem interemit. postea quod diligentius inspecta veritate tunc absolvit. cum ei innocentie nichil ultra sepulcri honore dari potuit. Igitur angusti atque estuosi maris alto e tumulo speculatorio statuam quod memorie cuius causa collocavit ...

Ille autem atheniensium civitas ad vesaniam usque temeraria que decem summe ... imper- atores suos eosdem a pulcherrima victoria venientes capitali iudicio circumscrip- tos necavit. quod militum corpora sevitia maris interpellante sepulture mandare non potuissent. necessitate puniens cum honorare virtutem deberet.

DE ERRORE

Temeritati proximus est error qui quemadmodum ad ledendum par. ita eius facilior quia non sua sponte sed vanis concitatus imaginibus culpe se implicat. Qui quam late in pectoribus hominum vagetur si complecti coner. vano me oneri subiciam. paucos igitur eius lapsus referamus.

Gaius Helvius Cinna tribunus plebis ex funere G. Cesaris domum suam petens populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna in quem sevire se existimabat iratus ei quod cum affinis esset Cesaris adversus eum nefarie raptum impiam pro rostris orationem habuisset. eoque errore propulsus est ut caput Helvii pro Cornelii circa rogum Cesaris fixum ... officii sui alieni erroris piaculum miserabile.

Nam G. Cassium error a semetipso penas exigere coegit. inter illud enim prelium quo ... exercitum apud Philippos ... ipse ducis ignotum eventum missum ab eo Titinium centurionem nocturno tempore ut specularetur quonam in statu res M. Bruti essent. dum crebros excursus ... parit. quia tenebrarum obscuritas hostesne an commili- tones occurrerent dinoscere non sinebat tardius ad Cassium redit. quem ille excep- tum ab hostibus cunctaque in eorum potestatem recidisse existimans finire vitam properavit cum et castra hostium ... capta et Bruti copie magna ex parte incolumes essent.

Titinii vero non obliterandum silentio virtus qui oculis paulisper inherens iacentis imperatoris ... tis ducis spectaculo attonitus inde profusus in lacrimas. et si imprudens inquit imperator causa tibi mortis fui. tamen ne id ipsum impunitum sit accipe me fati tui co- mitem. superque exanime corpus eius iugulo suo gladium capulo tenus demisit. ac

permitto utrumque sanguinem duplex victima litavit. pietas hec exorta illa.

Ceterum falsa opinatio nescio an propriam iniuriam latius Cotiunni vectium regis penatibus intulit. nam cum in tesserarum prospero iactu per iocum collusori suo dixisset occide, forte eo legati intervenissent, satellites errore vocis impulsi interficiendo legatos hospitii ad impium transtulerunt.

DE VLTIONE

Ultionis autem quemadmodum acres ita iusti aculei sunt: qui lacessiti concitantur et acceptum dolorem pensare cupientes. quos latius complecti non attinet. Gravem tribunus plebis M. Fulvius ad populum de Tusculanis rettulit, quod eorum consilio Veliternos Privernatesque rebellaturos diceret. qui cum coniugibus ac liberis squalore obsiti supplices Romam venissent, accidit ut reliquis tribubus salutarem sententiam secutis sola Pollia iudicaret oportere eos puberes verberatos securi percuti, imbellem multitudinem sub corona venire. quam ob causam Papiria tribus in qua plurimum postea Tusculani in civitatem recepti potuerunt, neminem umquam candidatum Pollie tribus fecit magistratum, ne ad eam ullus honor suffragiis perveniret que illis vitam ac libertatem quantum in ipsa fuit ademerat.

Illam vero ultionem et senatus consensus omnium approbavit. Cum enim Adrianus cives Romanos qui Uttice consistebant sordido imperio vexasset, idcircoque ab hiis vivus esset exustus, nec questio ulla in urbe hac de re habita nec querela usurpata est.

Clare ultionis utraque regina: Tamiris, que caput Cyri abscisum in utrem humano sanguine repletum demitti iussit, exprobrans illi insatiabilem cruoris sitim, simulque penas occisi ab eo filii sui exigens, et Beronice, que Laodices insidiis interceptum sibi filium graviter ferens armata currum conscendit, persecutaque satellitem regium crudelis operis ministrum nomine Ceneum, quem hasta nequicquam petierat, saxo ictum prostravit, ac super eius corpus actis equis inter infesta contrarie partis agmina ad domum in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur perrexit.

Iasonem Thessalum prosequar regulum interficere parantem, an satis iusta ultio assumpsit ambigue existimationis est. Taxilum enim gymnasiarcho a quo ... iuvenibus plurimis se ipso permisit ut aut triginta drachmas ab hiis exigeret aut decem plagas singulis imponeret. quo posteriore iudicio usus, qui vapulaverant Iasonem interfecerunt, animi non corporis dolore pene modum extimantes. Ceterum puero irritamento ingenui pudoris maxime rei extimatio subtracta est. quam opinione grece tamen in se ipsis commissum in effectu Alexandri reponitur.

DICTA IMPROBA VEL FACTA SCELERATA

Nunc quatenus vite humane tum bona tum etiam mala substitutis exemplorum imaginibus persequimur dicta improba aut facta scelerata referantur.

Unde autem potius quam a tullia ordiar quia tempore vetustissimum conscientia nepharium voce monstri simile exemplum est. Cum carpento veheretur et is qui iumenta agebat succussis frenis constitisset repentine more causam requisivit. Et ut comperit corpus patris Servii tullii occisi ibi iacere supra id duci vehiculum iussit quo celerius in complexum interfectoris eius tarquinii veniret. Qua tam impia tamque probrosa festinatione non solum se eterna infamia sed etiam ipsum vicum cognomine sceleris commaculavit.

Non tam atrox C. fimbrie sed si per se extimetur utrumque audacissimum id egit ut scevola in funere C. marii iugularetur quem postquam ex vulnere recreatum comperit accusare apud populum instituit. Interrogatus deinde quid de eo secus dicturus esset cui pro sanctitate morum satis digna laudatio reddi non posset respondit obiecturum se illi quod parcius corpore telum recepisset. Licentiam furoris egre rei publice gemitu prosequendam.

At catilina in senatu M. cicerone incendium ab ipso excitatum dicente sentio inquit quod illud si aqua non potero ruina extinguam. quem quid aliud existimemus quam conscientie stimulis actum a se coeptum parricidium peregisse.

Consternatum etiam magius chilonis amentia fuit qui M. marcello datam a cesare spem sua manu eripuit vetus enim pompeiane militie comes indignatus aliquem sibi amicorum ab eo preferri urbem iam a mitilenis quo se contulerat repetentem in athenensium portu pugione confodit protinusque ad irritamenta vesanie sue trucidanda tetendit: amicitie hostis divini beneficii interceptor publice religionis quod ad salutem clarissimi civis recuperandam attinuit acerba clades.

Hanc crudelitatem cui nec adici posse videtur C. toranius atrocitate parricidii superavit. Namque triumviralium partium fautor proscripti patris sui pretorii et ornati viri latebras etatem notasque corporis quibus agnosci posset centurionibus persequentibus edidit. qui cum persequerentur. Senex de filii magis vita et incrementis quam de reliquo spiritu suo sollicitus an incolumis esset et an imperatoribus satisfaceret interrogare eos cepit. E quibus unus ab illo inquit quem tantopere diligis demonstratus nostro ministerio filii indicio occideris. protinusque pectus eius gladio traiecit. Collapsus itaque est infelix auctore cedis quam ipsa cede miserior.

Tam fati acerbi L. tullius annalis sortitus est cum in campum ad questoria comitia filii descendens proscriptum se cognovisset ad clientem suum confugit. Sed ne fide eius tutus esse posset

sceleris nefarii vincit effigies. Nam quod patris vestigia prius militibus ducentis occidendum cum in conspectu suo obiceret: bis parricida consilio, post iterum spectaculo.

Nec Vettii quoque Salassi proscripti par animi cruciatus, quem latebris uxor insistens ... tradidit, an ipsa iugulavit? Quanto est levius scelus, cui tamen manus abest. Illud autem facinus quod cetera mitiora reddit tranquilliore affectu narrabitur.

Scipione Affricano priore patris et patrui memoriam gladiatorio munere Karthagine nova celebrante duo regis filii nuper patre mortuo in arenam processerunt, pollicitique sunt ibi se de regno pugnaturos, quo spectaculo illud illustrius sua pugna facerent. Quos cum Scipio monuisset ut verbis quam ferro dimicare mallent uter regnare deberet, ac iam maior natu consilio obtemperaret, minor corporis viribus fretus in amentia perstitit. Initoque certamine pertinacior impietas fortune iudicio morte multata est.

Mithridates vero rex multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno sed cum ipso patre bellum de dominatione gessit. In quo quemadmodum aut homines ullos adiutores invenerit aut deos invocare ausus sit pari admiratione non diffinio.

Quamquam quid hoc quasi inusitatum illius gentis miremur, cum Silustus? adversus patrem suum Tigranem Armenie regem ita cum amicis consenserit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent atque eum invicem biberent. Vix ferrem pro salute patris tam cruenta conspiratione fedus facientes.

Sed quid ego ista consector, aut quid his immoror, cum unius parricidii cogitatione cuncta scelera superata cernam? Igitur impetu mentis omnibus indignationis viribus ad id lacerandum pio magis quam valido affectu rapior. Quis enim amicitie fide extincta genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum profundo debite execrationis satis efficacibus verbis adegerit? Tu videlicet efferate barbarie immanitate truculentior habenas Romani imperii, quas princeps parensque noster salutari dextera continet, capere potuisti? aut te compote furoris mundus in suo statu mansisset? Urbem a Gallis captam et trecentorum inclite gentis virorum stragem fedatum Aliensem diem et oppressos in Hyspania Scipiones et Trasimenum lacum et Cannas bellorumque civilium domestico sanguine manantes furores amentibus propositis furoris tui representare et vincere voluisti. Sed vigilarunt oculi deorum, sidera suum vigorem obtinuerunt, are pulvinaria templa presenti numine vallata sunt, nichilque quod pro capite augusto ac patria excubare debuit torporem sibi permisit, et in primis auctor ac tutela nostre incolumitatis ne ex

[illegible] opa tua [illegible] toti orbi [illegible] collabentes diuino [illegible]
prudit. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ac [illegible] [illegible] fruet;
[illegible] [illegible] [illegible] iuuenis amantes [illegible] [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] infantes [illegible] [illegible] [illegible] que [illegible]
[illegible] [illegible].

DE MORTIBUS NO VULGARIBUS C XII

Humane autem uite [illegible] precipue primus et ultimus dies continet quia plu
rimum interest quibus auspiciis incohetur quo fine claudatur. Ideoque cum
demum fuisse felicem iudicamus, cui [illegible] lucem [illegible] [illegible] placide contig
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gubernaculis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tranquillo
motu [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] dum [illegible] uenit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] annorum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] uita
[illegible] [illegible]. Sed ne longius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible].

Tullus hostilius fulmine ictus cum tota [illegible] conflagrauit. singularem [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] celum [illegible] [illegible] [illegible] raptum [illegible] [illegible] [illegible]
honore a [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] flamma [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] penates [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fulmen [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Altera [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] obuia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Altera cum [illegible] [illegible]
[illegible] filii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Sed [illegible] minor quam muliebres. [illegible] [illegible] [illegible] consul collega [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. cum in Corsica [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ei a senatu supplicationes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] collapsus [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

M[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
a senatu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] uis [illegible] calce illic mileo [illegible] qui [illegible] [illegible] per
[illegible] [illegible] [illegible] maxime glie [illegible] [illegible].

Qua tempestate [illegible] [illegible] concilii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] splendissime victoria erat. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
morte [illegible] [illegible] [illegible] sui sanguine [illegible] [illegible] [illegible].

Hoc etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quo [illegible] [illegible] [illegible]
amico usus fuit. Nam cum eo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] posuit uno [illegible] [illegible] supplicio [illegible] [illegible]

Consilii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Siquidem [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible]
bat [illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] se [illegible] [illegible]
sua bona [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
sui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iudicatus est.

Horum [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eques [illegible]
[illegible] puerili [illegible] [illegible] [illegible] quorsum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
non libido sua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
cultus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Item [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] duce [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] consule [illegible] qui [illegible] [illegible]
erat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] pro [illegible] ad se colligendum caput [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] spiritum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] conspectu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
se [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] altitu-
dines [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Eschili vero poete excessus quemadmodum non voluntarius, sic propter novitatem casus referendus. In Sicilia menibus urbis in qua morabatur egressus aprico in loco resedit. Super quem aquila testudinem ferens elusa splendore capitis, erat enim capillis vacuum, perinde atque lapidi illisit, ut fracte carne vesceretur, eoque ictu origo et principium fortioris tragedie extinctum est.

Non vulgaris etiam mortis Homeri causa fuit, qui in insula quam propositam a piscatoribus questionem solvere non potuisset dolore absumptus creditur.

Sed atrocior Euripidis finis fuit. Ab Archelai enim regis cena in Macedonia domum hospitalem repetens canum morsibus laniatus obiit. Crudelitas fati tanto ingenio non debita. Sicut illi excessus illustrium poetarum moribus et operibus indignissimi.

Sophocles ultima iam senectute cum in certamen tragediam demisisset, ancipiti sententiarum eventu diu sollicitatus, aliquando tamen una sententia victor causam mortis gaudium habuit.

Philemonem autem vis immodici risus abstulit. Paratas ei ficus atque in conspectu positas asello consumente puerum ut illum abigeret inclamavit. Qui cum iam comestis omnibus supervenisset, quoniam inquit tam tardus fuisti, da nunc merum asello. Ac protinus urbanitatem dicti crebro anhelitu cachinnorum prosecutus senile guttur salebris spiritus gravavit.

At Pindarus cum in gymnasio super gremium pueri quo unice delectabatur capite posito quieti se dedisset, non prius decessisse cognitus est quam gymnasiarcho claudere iam eum locum volente nequiquam excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate deorum et tantum poetice facundie et tam placidum vite finem attributum.

Sicut Anacreonti quoque, quem usitatum humane vite modum supergressum, dum passe uve suco tenues et aridas vires refovet, unius grani pertinacior in arido gutture humor absumpsit.

Iungam illos quorum et propositum et exitus pares fuerunt. Milo Crotoniates cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus accessit ad eam insertisque manibus divellere conatus est. Quas arbor excussis cuneis in suam naturam revocata compressit, eumque cum tot gymnicis palmis lacerandum feris prebuit.

Item Polidamas athleta tempestate speluncam adire coactus est, qua nimio et subito incursu aque labefacta et ruente ceteris comitibus fuga periculo elapsis solus restitit tamquam humeris suis totius ruine molem sustentaturus. Sed pondere omni corpore humano potentiore pressus imbrem cum periculo [illegible] fati sepulchrum habuit.

Possunt hi prebere documentum nimio robore [illegible] vigore mentis hebescere quasi

abundare non meruisse bonum laudatam. Ne super morte sit felicitatem cuidem
vilissimi est et sapientissimi.

De cupiditate vite

Verum quia excessus e vita et fortuitos et viriles quosdam et temerarios oculis
subiecimus, nunc enervatos et effeminatos ut ipsa comparatione
pateat quanto non solum fortior sed etiam sapientior mortis interdum quam vite sit cupiditas.

Aquilius cum sibi gloriose mori liceret Mitridati maluit turpiter servire. quem
aliquis merito dixerit Pontico supplicio quam Romano imperio digniorem. quoniam commisit ut opprobrium
privatum publicum dedecus evaderet.

Cn. vero Carbo magne verecundie in libris annalibus. tertio in consulatu suo iussu
Pompeii in Sicilia ductus petiit a militibus dimisse ac flebiliter ut sibi alvum levare
prius liceret. eoque moram trahens donec caput eius sordido in loco sedentis
abscideretur. ipsa illius tale flagitium narrantis verba luctantur. nec silentio abscondi
quia non meretur nec referri quia dictu fastidienda sunt.

Quid Brutus? exiguum et infelix momentum vite quanto dedecore emit, qui a Fu-
rio quem ad eum occidendum Antonius miserat comprehensus non solum cervicem gladio subtraxit
sed etiam constantius eam prebere admonitus ipsis his verbis iuravit: Ita vitam dabo. o cuncta-
tionem fati erumnosam. o vecordem stolidam fidem. sed hos tu fragiliores immoderatos con-
nectendi spiritus ducendo fugas. Sane robo modum expugnando, que vitam diligere, mor-
tem non timere precepit.

Age Xersen regem propter tot in se armata iuventute que post centum annos certe con-
tra confusae lacrimas egisti, qui in specie aliena revera suam condicionem deplo-
rasse videri, opum magnitudine quam altiore animi sensu felicior. Cuius enim mediocriter
prudentis mortalitatem senatum flevit.

Referam nunc eos quibus aliquot suspectos timidos tenere solitos fuit custodia
. Nec immerito sit ab eo quod inter paucos fuisse eorum incipiam.

Masinissa rex parum fidei in pectoribus hominum reponens salutem suam custodia canum val-
lavit. quo tam late patens imperium, quo tot liberorum numerus, quid denique tam arta benivo-
lentia constricta romana amicitia, si adversus ista nihil canino latratu ac mor-
su valentius duxit.

non filius Philippi set Antiochi regis Syrie. rex pheresis

Hoc regi Thessalie Alexandro e precordiis hic amor hic metus torserat. Nam cum Thebe
uxore cupidissime teneretur ad eam ex epulis in cubiculum veniens barbarum compunctum notis
tracheis stricto gladio iubebat anteire. Nec prius se ad lecto committebat quam a satellite
ubi diligenter esset scrutata. Supplicium irato deorum numine excogitatum nec libidini nec timori
posse imperare. Et tamen eadem huius timoris causa fuit. Alexandrum enim Thebe pelicatus ira mota interemit.

At Dionysius Siracusanorum tirampnus hoc tormento, quo longa fabula qui duorum
quadraginta annorum damnatus est, in hunc modum peregit. Summotis amicis in eorum locum ferocissimarum
gentium homines et a familiis locupletium electos servos prevalidos quibus latera
sua committeret substituit. Tonsorum quoque metu tondere filias docuit. Quarum ipsarum postquam
adulte etati appropinquabant manibus ferrum non ausus committere instituit ut candentibus iuglandium
nucum putaminibus barbam sibi et capillum adurerent. Nec securiorem maritum
egit quam patrem. Duarum enim eodem tempore Aristomaches Siracusane et Locrensis Doridis matrimoniis
illigatus neutrius nisi excusse complexum petiit, atque etiam cubicularem lectum
perinde quasi castra lata fossa cinxit, in quem se ligneo ponte recipiebat, cum forem cubi
culi extrinsecus a custodibus oppositam interiore claustro ipse diligenter obseraret. Que exquisita isti
sint et cetera. xiiij

De similitudine oris et totius corporis altiore doctrina preditis subtiliter disputant. Eorum
que alii in ea sunt opinione ut existiment eam originis et contextus seminum equalitate procedere.
Non parvum argumentum ex ceteris animalibus trahunt, que fere cuncta generibus suis similia nascuntur. Alii negant
hanc esse certam nature legem, sed species mortalium prout fortuita sors conceptionis obtulit attribui,
atque ideo plerumque ex speciosis deformes et ex robustis invalidos partus edi. Verum quoniam ista
questio in ambiguo versatur pauca in alienos conspecte similitudinis exempla referemus.

Magno Pompeio viri ingenue stirpis Vibius et Publicius libertinus ita similes fuerunt ut permu
tato statu et Pompeius in illis et illi in Pompeio salutari possent. Certe quocumque aut Vibius
aut Publicius accessit ora hominum in se convertebat. Unusquisque enim amplissimi civis in personis medio
cribus notabat. Quod quidem fortuitum ludibrium quasi hereditarium ad eum pervenit. Nam et pater
eius cum Menogene coco suo similitudinis ita fuit ut vir et armis prepotens et ferox
animo sordidum eius nomen repellere a se non valuerit.

Eximie vero nobilitatis adolescens Cornelius Scipio cum plurima et clarissima familie sue
cognomina abunde haberet in Serapionis appellationem vulgi sermone impulsus est, quod huius nominis
victimario simillimus erat. Neque illi aut morum probitas aut respectus tot imaginum
quominus hac contumelia aspergeretur opitulata est.

Generosissimum consulatus collegium Lentuli et Metelli fuit. Cum ambo in scenam

propter similitudinem cum histrione premio specie [illegible] sit. Sicilia ex quadam scena [illegible] co
formam spintheris traxit. alter ni nepotis amore [illegible] accepisset publicii [illegible] cui si
nullum esse fecisset habuisset.

Item M. Messala consularis et censorius Menogenis, Curio omnibus honoribus abundans
Burbuleii. ille propter oris similitudinem, hic propter parem corporis motum uterque scenici nomen coactus
est recipere. Abunde sint hec domestica, que propter splendorem sui excellentia non ob-
scura notitia celebrantur.

Regi Antiocho unus ex [familys domini] equalibus et ipse regie stirpis nomine Artemo persimilis
fuisse traditur, quem Laodice uxor Antiochi interfecto viro dissimulandi sceleris
gratia in lectulo [al. perinde] ac si ipsum regem egrum collocavit. admissumque universum populum et
sermone eius et vultu consimili fefellit. Credideruntque homines ab Antiocho moriente Lao-
dicem et natos eius sibi commendari.

Hybreas vero Milasenus copiose et concitate facundie oratorem [illo sic dicit] cunctorum
suo [artigiis] stegmenti gignasii colligentem [illegible] totius Asie oculis assuefecit. ita lin-
amentis oris et omnium membrorum compares erant.

Ille vero quem in Sicilia proconsulis sui [f. fuerat] admodum similem fuisse constat petulantie
proconsule cum diceret mirari se quapropter sui tam similis esset cum pater suus in eam provinciam numquam
accessisset, at meus inquit Romam accessit. Ioco namque lacessitam matris sue pudici-
tiam invicem suspicione in matrem eius [al. reiecta] regesta audacius quam illi expediebat [vindicavit]
convenire? ultus est.

De hys qui infime loco nati sunt mentiendo
clarissimis familys inserere conati sunt c. ult.

Sed tolerabilis hec et uni tantum anceps temeritas. Quod sequitur impudentie genus
non [al. ferendum] ullo modo [et li] periculosum et tum privatim tum publice pariter. Nam ut equitium
e Firmo Piceno monstrum veniens relatum iam in [illegible] libri superiore parte preteream, cui pro
certando Tiberio Graccho patre eundem inducunt turbulento vulgi errore amplissi-
ma tribunatus potestate vallatum est.

Herophilus equarius [f. equorum senescalcus] medicus G. Marium septies consulem avum sibi vendicando crevit,
ut colonie se veteranorum complures, municipia splendida collegiaque fere omnia pa-
tronum adoptarent. Quin etiam cum G. Cesar Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso
populum in ortis suis admisisset [receptis] proximo [inter quasdam columnas proximas] intercolumnio pene pari studio frequentie salu-
tatus est. Quod nisi divine Cesaris vires huic erubescende procelle obstitissent, simile
vulnus respublica [f. sicut] excepisset, [sicut] atque in equitio acceperat. Ceterum decreto eius extra Italiam relegatus
postquam ille celo receptus est in urbem rediit [iterum] consilium interficiendi senatus capere sustinuit.
Quo nomine iussu patrum necatus in carcere seras temeritatis penas pe-
pendit [sustinuit].

De diui quod augusti, id est non terras regentis excellentissimi lumen ab hoc iniurie genere intemptatum extitit; qui clarissime ac sanctissime sororis eius Octavie utero se genitum fingere auderet. Propter summam autem inbecillitatem corporis ab eo cui dicebat pater atque qui filium tertium suscepto in locum suum pro filio diceret, uidelicet ut esse ipse sacratissimi penates, et uere sanguinis memoriam spoliaret, et falsi sordida contagione inquinaret. Sed cum plenis impudentie uelis ad summum audacie gradum ferretur imperio augusti remo publice triremis affixus est. Repertus est etiam qui se diceret C. Sempronii filium quem ut uxor eius assereret nulla ui compelli potuit.

Quid Treuelius, qui asseuerabat se clodie genitum tulit, et quod dum bona eius peteret in centumuirale iudicium adeo fauorabilis descendit ut uix equis et calcis simulis consternato populi bellum reliqueret locum. In illa tamen cone nec calumnie petitoris nec uiolentie plebis iudicantium religio cessit.

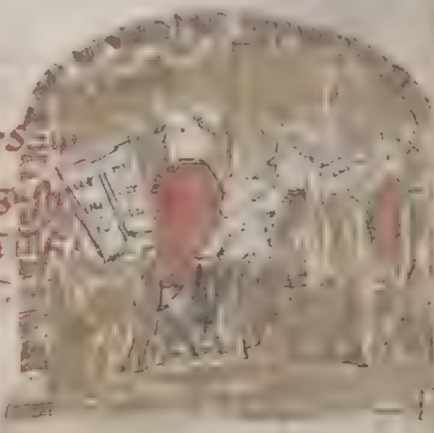
Multo fortius ille qui Cornelij Sille dictatoris potentia in domum Cn. Asidij irrupit, filiumque eius prius penatibus expulit uociferando non illi se sed esse exactum. Verum postquam a Sillana uiolentia cesariani equitis reduxit, gubernacula rei imperij iustiore principe obtinente in publicum custodia spiritum posuit.

Eodem spiritu tum pro consilio Mediolani mulieris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro Rubria ... ac filio credita esset ... nuper ad se penetrabilius iniceret, neque ei aut splendidi testes, aut cohortis auguste fauor deessent, propter inexpugnabilem eius constantiam irrita nephario proposito abiit.

Nam barbarum quendam ob eximiam similitudinem Cappadocie regnum affectantem, Ariarathen esse quem a M. Antonio interemptum luce clarius erat, quamquam pene totius orientis ciuitatum et gentium credula suffragatione fultum capessere demum ipso imminens iussu impendendi supplicio coegit.

Valerij maximi pompeij militaris opus expletum scriptum per me Jacobum de Adria xiiij die mensis augusti fauente michi altissimo cui sit laus et gloria in infinita secula seculorum amen. amen. deo gratias amen.

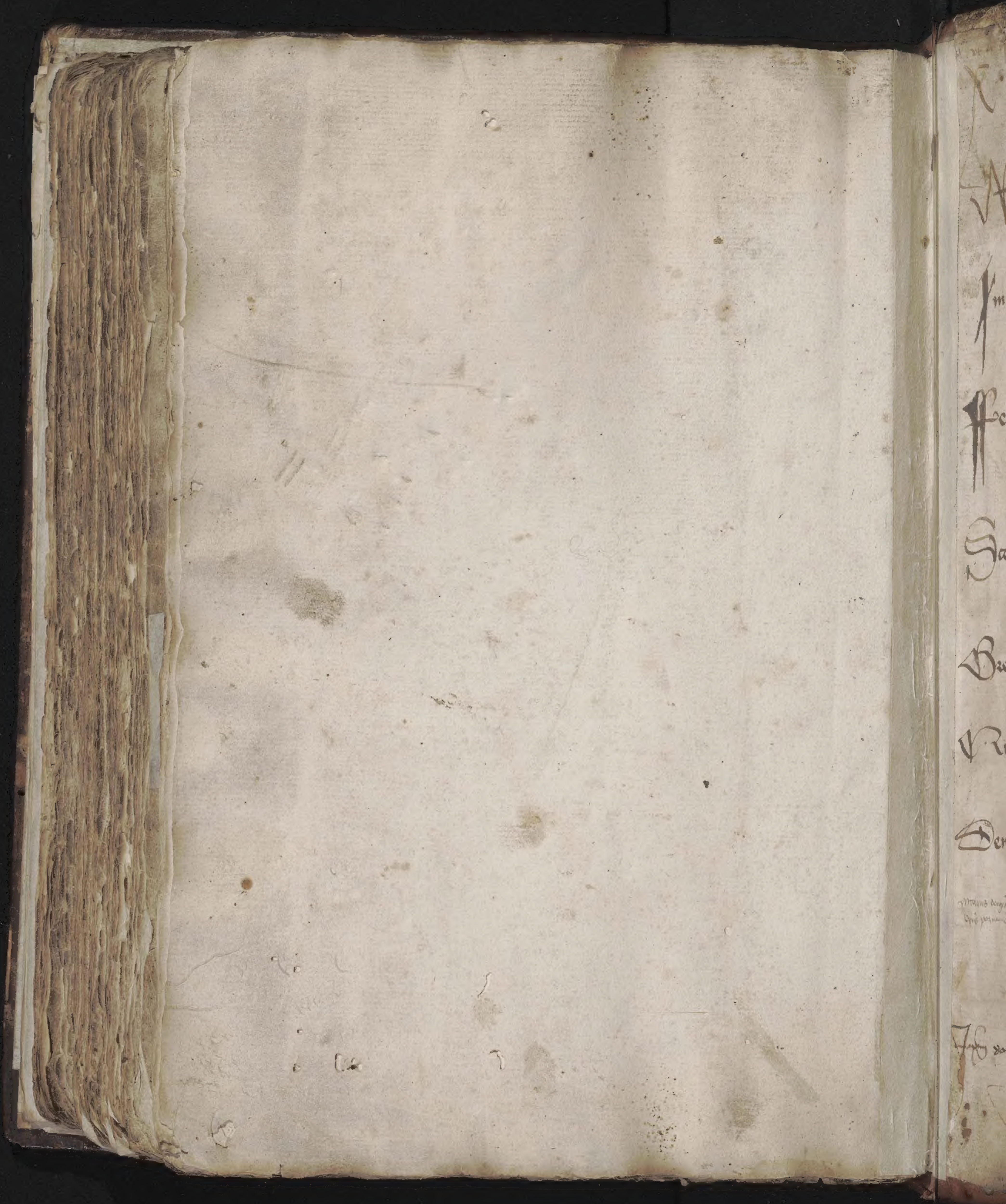

Liber dictorum ac factorum uenerabilium.

~~231~~
140

284
143

Debita Scram xxxiii

Mazowie xv marce

Marca Slawoszewsky nonc iii fert

Dns Silvester

marca Sprowsky xv.

Hanck z Wossek

Ferto Ancawa Swidra z bramcza iii

iii mornh y mrc lx vii mrc

Thoz zyadne slowszka

IHV XPE

Scotus

Grossus

Quadrans

Denarius

In nobilibus

Surtam

Sagitta modum

Sanguis alit corpus quondam

Excelentissime domine mi

Amen Sub anno domini

